



דברי חכמים מדרבנא ופוסקים נפוצים
בעלי אסופות נחש מזמנה אחר (קדושת ירא)

אסופות

בעלי אסופות
אלו תלמידי חכמים
שייחצוץ
אסופות אסופות
ועוסקין בהנהגה
(תשנ"ב)

אלול תשס"ט - תשרי תש"ע מחיר: 5 ש"ח ירחון מאסף לתורה והלכה, הגות, מחקר וספרות

ג

גליון

ר' אלי' וחרדת הדין

פניני הנהגות ממרן
הגה"צ ר' אלי' לפיאן זצוק"ל

המגיפה בפוזנא

על מגיפת ה'כולירע'
בפוזנא בתקופת
מרן הגרעק"א זצוק"ל

יהודי 'אילינקה'

בירור יהדותם,
ותביעתם אודות
הוצאת דיבתם

משפטי תהום רבה

מאזני משפט שמים
במשנת רבותינו

ברוב יועץ

מדור חדש
מעט הקוראים:
פתרונות, עצות וסגולות



גליון זה מופץ לעילוי נשמת
ר' מרדכי מנחם ב"ר ישראל דב ז"ל
ומרת טויבה בת ר' פנחס ע"ה

הודעה לקוראים

בעזרת מהגיליון הבא – גליון ד' שיצא לאור בחודש חשון תש"ע, ימכרו גליונות "אסופות" בבתי המדרש ובחנויות המובחרות, במחיר היכרות של 5 שקלים לגיליון. נשמח לראותכם בין קוראינו. המערכת

יש להימנע מקריאת הפרסומות והכתובות המופיעות מתחת לתמונה בשבת קודש. כל מאמר הלכתי המופיע בקובץ אין ענינו להורות הלכה למעשה, אלא רק לעורר לב המעיין, בחינת תן לחכם ויחכם. ועל כן הלכה למעשה, כל אחד ישאל את רבו.



תמונת השער: הגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצוק"ל בערב היום הקדוש

"בזמן הזה הלכה כרבי דיוס הכיפורים לבדו מכפר"

"קיימא לן כרבנן דרבי דיוס הכיפורים בעי תשובה. מ"מ נראה דבזמן הזה הלכה כרבי דיוס הכיפורים לבדו מכפר, וכמו שאמרו במכות (כד, א) בא דוד והעמידן על אחת עשרה, בא חבקוק והעמידן על אחת עי"ש,



הרי שיש כח לחכמי הדור להקל העונש מן בני העולם כפי ערך הדור. כך אנחנו, כיון דיפתח בדורו כשמואל בדורו, ואין לך אלא שופט שבימך, יש לנו כח לומר דהלכה כרבי דיוס הכיפורים לבדו מכפר בלי תשובה, אם אין בכוחנו לעשות תשובה.

ויהי רצון שיהיו דברינו מוסכמים למעלה לסמוך בשעת הדחק על רבי להיות יום הכיפורים בעצמו מכפר עלינו, אמנ".

(רבי שלמה קלוגר זצ"ל, קהלת יעקב יום הכיפורים, דרוש נ"ב)

ספר 'לשון צדיק' צאתו של רבי שלמה קלוגר זצ"ל

אסופות

ירחון מאסף לתורה והלכה הגות, מחקר וספרות

חברי המערכת:

הרב נתן רחלון
הרב ח. צבי שפירא
הרב יוסף פרץ

כתובת המערכת:

ת.ד. 16446 ירושלים
פקס: 02-5605830
טל. 050-4111773
דוא"ל: asufot26@gmail.com
להזמנת פרסום:
אריה 052-7150032

עיצוב:

ג. לוריא

תוכן אסופות ירחון ג'

אסיפת זקנים

הגאון הגדול רבי מנצור בן שמעון זצ"ל
בדין בניית בית כנסת בקומה נמוכה
כשמעליו עוד קומות

4

כ"ק אדמו"ר רבי חיים מאיר הגר זצ"ל מויד'ניץ
מלכויות זכרונות ושופרות / סגולה לישועה
ביום הדין / יוהכ"פ ופסח – אהבה ויראה

8

הגאון החסיד רבי גד (גד'ל) אייזנר זצ"ל
מועדי ה' אשר תקראו אותם

10

דברי חכמים

הגאון רבי נפתלי צבי יהודה שפירא שליט"א
בדין שופר הגזול ומצוה הבאה בעבירה

14

הגאון רבי אריה ליב הכהן שפירא שליט"א
"...אֶבְרַח מִמֶּנּוּ אֵלֶיךָ וְאַתְּפֹסֶה מִמֶּמֶתְךָ בְּצֶלֶךְ..."

19

בנינו כנטיעים

הגאון רבי ירחמיאל גרשון אדלשטיין שליט"א
יסודות בחינוך

25

דבר הלכה

הגאון רבי אברהם דוב הלוי לוין שליט"א
בירור יהדותם של יוצאי 'אילינקא'

26

אסופת מסילות – בדרכי עבודת ה'

הגאון רבי אברהם צבי קלוגער שליט"א
"השלך על ה' יהבך" (ב)

30

לדעת חכמה

צדקתן כהררי אל משפטיך תהום רבה – מאזני המשפט

36

סימנא מילתא

מנהגי אכילת ה'סימנים' בליל ראש השנה ומקורותיהם

42

אלול של ר' אלי'

שביבים ממשנתו ופרקי הנהגתו בקודש
בחודש אלול של זקן המשגיחים בדור שעבר
הגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצ"ל

48

ומי במגיפה

המגיפה הנוראה שהשתוללה בעיר פוזנא
בזמן הגה"ק רבי עקיבא איגר זיע"א

52

ותשועה ברוך יועץ

כוונה בתפילה / מצות צדקה בכל יום – כיצד?

58

כמסמרות נטועים

שואלין ודורשין – משיבין ועונין
עבודה שבלב

59

דבר המערכת

נמצאים אנו כעת בעיצומה של תקופה, המתפרסת על כמעט חודשיים ימים, תקופה בה ישנה התקרבות מיוחדת ומופלאה, של אהבה וחיבה, בין כנסת ישראל לבורא עולם.

תקופה המתחילה ב"ימים הנחמדים" כפי שהיה קורא להם הסבא מקעלם זיע"א, ימים של א'ני ל'דודי ו'דודי ל', ימים בהם הבורא יתברך מל את לבבינו מערלת ההרגל ושיגרת השנה, ומתקרב אלינו התקרבות בבחינה של 'דודי ל'. ממשיכה בהתחדשות והתרגשות של ראש השנה, בו ממליכים אנו עלינו את הבורא יתברך קבל עם ועדה, ומכריזים על כך בתקיעה בשופרות ובקריאת 'המלך'. ובעשרת ימי תשובה, אשר קראו עליהם רז"ל את המקרא "דרשהו ה' בהימצאו קראוהו בהיותו קרוב", באשר בימים אלו המלך קרוב אלינו וכביכול נמצא בינינו.

ומגיעה לשיא מופלא ביום הכיפורים בכלל ובתפילת נעילה בפרט, אשר בה בעת נעילת השער, עת עומדים ישראל קדושים כמלאכים, בלבוש לבן, מתוך צום ובכי ומקבלים בקול רע שגדול עול מלכות שמים באהבה.

אך לא כאן מסתיימת התקופה הזוהרת הזאת, ממשיכה היא ביתר עוז וביתר שאת בחג הסוכות, בו כולנו כאחד חוסים בצילא דמהימנותא, ומארחים עמנו אושפיזין עילאין, את אבותינו הקדושים, אברהם יצחק יעקב ויוסף, משה אהרן ודוד.

ומסתיימת ביום מופלא של שמחת תורה – יום שבו חוגגים אנו את סיום התורה שבכתב והתחלתה מחדש, יום בו מבקש הקב"ה את קירבתנו ואומר לנו "קשה עלי פרדתכם".

תקופה זו, מסמלת במהותה סיום והתחלה, הן בתחילתה והן בסופה, בתחילתה – בחודש אלול כזמן של חשבון נפש ותשרי כזמן של התחלה חדשה, ובסיומה – שמחת תורה, סיום חמישה חומשי תורה והתחלתם מחדש.

אין זאת אלא ללמדנו בינה, כי כך היא הדרך בעבודת ה', כל רגע ורגע יש בו סיום והתחלה, בכל יום יהיו בעיניך כחדשים, כי בכל יום מתחדשים, הנסיונות מחד וההצלחות מאידך. כי כך היא דרכו של העמל, שבע יפול וקם, וכל נפילה, כל מעידה, יש בה סיום, של כישלון אבל בו בזמן התחלה חדשה. ומאידך, כל הצלחה, כל עמידה בניסיון, יש בה סיום, של הצלחה, אבל בו בזמן התחלה חדשה, שטומנת בחובה פסגות חדשות בהם אויר צלול והתענגות תמידית.

מתוך ההרגשה הזו, ברוממות הימים וחשבון המעשים נערך גיליון זה, ונאספו בו חידושי תורה והלכה הגות ומוסר, שיש בהם לעורר את המחשבה ולקרב את הלבבות, ואנו תפילה כי אכן ישיג גיליון זה את מטרתו – להרבות כבוד שמים.

בעומדנו בשער השנה החדשה, מסתיימת גם עבודתנו, עבור "אסופות", תקופת מה, תקופה של חבלי לידה, שנפתחה בחודש תמוז, עת הגליון הראשון ראה את אור הדפוס. והנה כבר עומדים אנו בגיליון השלישי, ובתלת הוי חזקה, הוי אומר כי נסתיימה ההתחלה. אכן תקופה זו טומנת בחובה התחלה חדשה, התחלה מחייבת, כי גדול יהיה כבוד הבית האחרון מהראשון להיות בבחינה של מוסיפין והולכין.

ויהי רצון שתשרה שכינה בבית זה ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו.

בברכת שנה טובה כתיבה וחתימה טובה לנו ולכל אחב"י די בכל אתר ואתר ונזכה כולנו לראות בביאת ינון ולשמוע קול תקיעת שופר גדול במהרה בימינו אכ"ר.

המערכת



בדין בנית בית כנסת בקומה נמוכה כשמעליו עוד קומות *

בס"ד ד' ניסן תש"ל

אחדשו"ט וכו' קבלתי את מכתב וכו' ובו שאלת חכם בדבר ה' זו הלכה בענין אשר מעלת הדר"ג שליט"א וכו' בבנין בית מקדש מעט זו בית הכנסת וכו' בקומת קרקע ובבנין שעל העליות בקומות גרים דיירים בבתי דירות ועל זה עלה ונסתפק מעלת הדר"ג שליט"א אם מותר עפ"י הדין לבנות בית הכנסת שם בקומת קרקע ומר ניהו רבה לפי רוב הענוה היה דורש לשון הדיט ופנה אל האזוב אשר כמוני ודרש ממני להודיעו חוות דעתי הדלה בזה לזאת הנני בא בתשובה מאהבה לעשות רצון צדיק חפצתי תזל כדל אמרתי מה שתעלה מצודתי לפי קוצר דעתי וזה החלי בעזר צורי וגואלי.

מדעתנו, אטו מפני שאנו מדמים נעשה מעשה להקל, ומה גם במלתא דמטו בה מפני החרבן. וחמירא סכנתא, ועוד קרוב לשמוע דכל מה שנטה הרב להקל, אינו אלא באתרא דקביעא וקיימא בנוייה ועומדת, שלא להצריכם עכשיו להשפיל ולתקן, אבל לאו למימרא דמהנייא משענת הקנה הרצון הזה, לעשות מעשה ולבנות לכתחילה, ועל מי נסמוך לעבור בקום עשה, לעוות את הכתובים עוה עוה, זאת לא זאת, השפלה הגבה והגבוה השפל, ככגון זו לא אמרה הרב, כנראה בהדיא מלישניה. זאת ועוד אחרת נ"ל פשוט שאין מלתיה דמור אמורה אלא בעיר שבתי ישראל מעורבים עם בתי הגויים, שאז ודאי אפילו היו ישראל משפילים את שלהם, לא היה שום היכר לבית הכנסת, מחמת בתי הגויים אשר סביב יתהלכון, אבל כשיש חצר אחרת כולה מיוחדת ליהודים, ובתוכה בית הכנסת, אין ספק דלא שייך בכה"ג שום שריותא, דכיון שכל בתי היהודים שבחצר סחור סחור לבי כנישתא שפלים ממנו, איכא היכרא טובא לעילוי בית הכנסת, ולא משגיחין בשאר השווקים הרחוקים מבית הכנסת, שמחוץ לחצר, דאותו החצר דינו כשכונה, בפני עצמה וכעיר קטנה וכו', וצריכים להשפיל בתייהם מבית הכנסת וכו' עכ"ל, וע"ש שהאר"י עוד בזה.

הרי לך בהדיא שכתב הרב ז"ל דכל שיש שכונת ישראל מיוחדת בפני עצמה, חשיבא כעיר קטנה בפני עצמה, וצריכים להשפיל בתייהם מבית הכנסת, ולא מהני מה שיש בתי גויים גבוהים בשאר השווקים ומבואות שבעיר. ומכל שכן שאין לעשות מעשה ולבנות לכתחילה בתים גבוהים יותר מבית הכנסת. כמ"ש כן בהדיא בתחילת דבריו הנ"ל, וכ"כ הרב משנה ברורה ז"ל שם בס"י ק"ן סק"ה דמכל מקום ראוי לכתחילה ליהדר בזה בכל מה דאפשר כי בגמ' החמירו מאד על זה,

גבוהים מבית הכנסת) ונשא ידי שמים וידיו הבריות, ועיין לקמן ריש סי' קנ"ד במ"ש ב"י ע"ש הר"י בן חביב עכ"ל.

והרב מג"א ז"ל שם בס"י ק"ן סק"ב בד"ה אין בונין, כתב וז"ל צ"ע דעכשיו אין נזהרין בזה, ונ"ל דכיון שיש אימת העכו"ם, אין רשאי להגביה כ"כ. וא"ת נשפיל בתינו וי"ל דכיון דיש הרבה בתי עכו"ם בעיר שגבוהים מבית הכנסת, א"כ בלאו הכי ליכא היכרא לבית הכנסת, כנ"ל לדחוק ליישב המנהג, וכ"כ בכנה"ג עכ"ל, וכ"כ הסו"ב אות ג', והח"א כלל י"ז אות ט"ז.

ומ"מ עדין קשה גם לפי ישובו של הרב מג"א ז"ל הנ"ל, דהתייחס בעיירות שבין הנכרים, אמנם בעיר שכולה ישראל ועכ"ז אין נזהרין בזה, מאי איכא למימר, ואפילו בעיירות שבין הנכרים, הרי כתב הגאון מהר"ם שיק ז"ל בחאו"ח סי' ע"ו דהיתר זה של המג"א ז"ל אינו מועיל רק בבתיים שבעיר, אבל אם באותו חצר שבית הכנסת עומד יש בתים גבוהים, גם האידנא יש לאסור, זולת אם מתנים תנאי להתפלל בו רק עד זמן ידוע, כמ"ש הא"ר בס"י קנ"ד בשם הב"ח ז"ל יעו"ש, והביאו התו"ח אות ה', וכתב דמזה נראה דאפילו באותה שכונה אין לדור בבית גבוה מבית הכנסת, דמינכר מילתא טובא יעו"ש, והביא דבריהם הנ"ל הר"ב כף החיים ז"ל בדין זה בס"י ק"ן אות י"ט ע"ש.

וכן בקודש חזיתיהו להגאון מהרד"פ ז"ל בסה"ב מכתם לדוד או"ח סי' ה' (דף י' ע"ג) שכתב על דברי המג"א ז"ל הנ"ל וז"ל דוק מינה דתרתיה בעינן, חדא דליכא מציאות להגביה בית הכנסת, ועוד דבלא"ה איכא הרבה בתי גויים גבוהים, אז נטה הרב לצדד להקל, ואף גם זאת לא אמרה הרב בפשיטות, אלא לדחוק ליישב המנהג, כמו שסיים בהדיא, וכן בדין, דהיכי ניקום ונדחה דין ערוך בתלמוד, ודסמכי ליה אקרא דדברי קבלה, מכח דמיונות וחילוקים

א

בתוספתא דמגילה (פ"ג סי' י"ד) תניא אין בונין בית הכנסת אלא בגובהה של עיר שנאמר (משלי א' כ"א) בראש הומיות תקרא ע"כ. ואיתא במסכת שבת (דף י"א ע"א) כל עיר שגגותיה גבוהין מבית הכנסת לסוף חרבה שנאמר (עזרא ט' ט') לרומם את בית אלקינו ולהעמיד את חרבותיו וה"מ בבתיים, אבל בקשקושי ואברורו לית לן בה ע"כ, ופירש"י ז"ל לרומם את בית אלקינו, ועל ידי כן זכינו לתת לנו גדר ביהודה. קשקושי ואברורי, ברניות (פי' בנינים העשויים לנוי) ומגדלים עכ"ל. והרי"ף ז"ל כתב פירוש כשם שהמרומם בית אלקינו מעמיד את חורבותיו, כך מי שאינו מרומם בית אלקינו, מחריב את העומד עכ"ל.

ואתה תחזה למרן החיד"א ז"ל, בשיורי ברכה או"ח סי' ק"ן אות ב' שהביא פירוש זה משם תשו' לגאון כ"י ע"ש, ולא זכר שר שכן פירש ג"כ הרי"ף ז"ל.

ודין הנ"ל, פסקו הרמב"ם ז"ל בהלכות תפלה (פי"א ה"ב) וז"ל כשבנין בית הכנסת, אין בונין אותה אלא בגובהה של עיר, שנאמר בראש הומיות תקרא, ומגביהין אותה עד שתהא גבוהה מכל חצרות העיר, שנאמר לרומם את בית אלקינו עכ"ל, וכן פסקו הטוש"ע או"ח סי' ק"ן ס"ב ע"ש.

ב

וראתי להגאון הב"ח ז"ל שם בטור או"ח סי' ק"ן שכתב על דין הנ"ל וז"ל ונראה דאין זה אלא בעיר שכולה ישראל, אבל עכשיו שאנו דרים בעיירות בין הנכרים, מתי מעט, מוטב לקיים בעצמנו למה תתראו. ונשפיל בתינו ביותר (ר"ל יותר מבית הכנסת ואעפ"י שבתי הנכרים הם

* מאמר זה הוא חלק מתשובה בכת"י העוסקת בענייני קדושת בית הכנסת, נמסרה למערכת באדיבות המכון להוצאת כתביו הרבים של הגאון הגדול זצוק"ל.

הגאון הגדול רבי מנצור בן שמעון זצ"ל צפת תרע"ב – ירושלים תשנ"ח

נולד בצפת שנת תרע"ב לאביו רבי יעקב זצ"ל, בן לשושלת רבני משפחת בן שמעון, מצאצאי הגאון המקובל רבי דוד בן שמעון זצוק"ל, בעל ה'צוף דבש'. בגיל שלש שנים התייתם מאמו, וגדל על ברכי דודו, הגאון רבי אהרן בן שמעון זצ"ל רבה של צפת, ותלמיד הגרש"א אלפנאדי זצוק"ל.

בנערותו למד בישיבת 'תפארת ישראל' שבחיפה, ולאחמ"כ עלה לירושלים לישיבת פורת יוסף, בתקופה זו עשה חיל בתורה, בשקידה והתמדה מופלאים, והיה לארי שבחבורה בישיבה זו.

בשנת תרצ"ה נתמנה ע"י ראש ישיבת פורת יוסף, הגאון רבי עזרא עטיה זצוק"ל, לכהן פאר כר"מ בישיבה. כשלושים שנה הרביץ תורה בישיבה מתוך הדחק, ואף כאשר לפתחו שיחרו קהילות רבות בארץ ובחו"ל דחה את כולם עבור הרבצת תורה לתלמידים, וכל זאת מתוך דחק ועוני. במשך עשרות שנים עסק בתורת הנסתר והיה ידוע בגדלותו בלימוד תורת הנסתר, שנים ארוכות למד בחברותא עם המקובל רבי אפרים הכהן זצ"ל.

היה גם כמעייין המתגבר בכתיבת חידושי תורה, היה כותב וכותב ללא הרף, עד ימיו האחרונים ממש, כמה שעות לפני פטירתו כאשר כל גופו היה מלא ביסורים קשים ומרים, ביקש שיעזרו לו לכתוב חידושי תורה שנתחדשו לו, והשאיר אחריו ברכה מרובה כתבים רבים בכל חלקי התורה. נלב"ע יום חמישי ב' שבט תשנ"ח זיע"א



עתה בזמננו שאין רגילים להשתמש על הגגות, ובפרט תשמיש קבוע של גנאי כגון לשכב שם וכיוצא, הרי זה כמעט בבל יראה ובבל ימצא, הנה כי כן שרי להגביה גם לסברת כל הנך רבוותא ז"ל. ולפי"ז ה"ה נמי דמותר להגביה ביתו למעלה ממש מבית הכנסת עצמה, לפי הטעמים הנ"ל.

ואם נפשך לומר דמ"מ בכה"ג דנדון דידן שדירים למעלה מבית הכנסת ממש, הרי משתמשים שם כל תשמישיהם בקבע על גג בית הכנסת, שהוא קרקע העליה שעליו. וא"כ בכה"ג יש מקום לומר דאסור לפי דעת הנך רבוותא ז"ל, אמנם אחר העיון נראה דיש לחלק ולומר דדוקא כשמשתמשים על הגג שהוא פרוץ ונראה לעין כל, וכל העם רואים, בכה"ג הוא דאסור רז"ל, משום דהוי בזיון לבית הכנסת אשר תחתיו, כיון שהוא בפרהסיא משא"כ כשמשתמשים בתוך הבתים והעליות אעפ"י שהם ע"ג בית הכנסת עצמה. מכל מקום מאחר שהתשמיש שם אינו בפרהסיא, ואינו נראה החוצה אל העין, בכה"ג לאו בזיון מיקרי ושרי לפי דעתם ז"ל.

ה

הן אמת דמדברי הרא"ש ז"ל בפסקיו שם שסיים וכתב בסוף דבריו הנ"ל (באות ג') וז"ל מיהו היכא דרוב הגג גבוה מבית הכנסת אסור, כיון שמשתמשים בעליה שתחת הגג וכו' עכ"ל. וכן פסק הריב"ה ומרן ז"ל בשה"ט או"ח סי' ק"ן ס"ב וז"ל אין בונין בית הכנסת אלא בגובהה של עיר, ומגביהין אותו עד שיהיה גבוה מכל בתי העיר שמשתמשים בהם וכו', וגם שהוא משופע ואינו ראוי לתשמיש, משערין עד המקום שהוא ראוי לתשמיש, דהיינו שאם יש עליה תחת הגג, לא תהא יותר מבית הכנסת עכ"ל, נראה דאינהו ז"ל לא ס"ל האי חילוקא דאמרן, וסברי מרן דאסור להשתמש בעלית בית הכנסת, וכן מצאתי להרב ערוך השלחן ז"ל שם באו"ח סי' ק"ן ס"ד שהביא דברי

חסד"ה הנ"ל שם בקצרה, ובברכ"י בשיורי ברכה שם אות ג' הביא כן בשם תוספי הרא"ש כ"י וז"ל מותר לעשות בית הכנסת בכל מקום בביתו, דהא דאמרו כל עיר שגגותיה וכו', היינו דוקא לדידהו דרגילי להשתמש על הגג אבל לנו שרי עכ"ל, וכ"כ הרא"ש ז"ל בפסקיו בפ"ק דשבת (ס"ג כ"ג) אהא דאמרין התם בגמ' (דף י"א ע"א) והני מילי בבתי, אבל מקשקושי ואברורי לית לן בה, כתב וז"ל פירוש ברניו ומגדלים. לפי שאין משתמשים על גגותיהן, יש אומרים בבתי שלנו נמי לית לן בה, לפי שהן משופעין ואין משתמשים על הגגות וכו' ע"כ, וכ"כ בהגהות מיימוניות בהלכות תפלה פי"א אות ג' אהא דאמרו בגמ' כל עיר שגגותיה גבוהים מבית הכנסת סופה חרבה, פירש ר"ת דוקא כעין גגותיהן שהיו שוין ומשתמשים בהן, ויש בזיון שמשתמשים למעלה מבית הכנסת, אבל גגותינו שאין עשויין להשתמש בהן, דומין לקשקושי ואברורי שמתיר הש"ס וכו' ע"כ, וכ"כ המרדכי בפ"ק דשבת (ס"ג רכ"ח) וז"ל כל עיר שגגותיה גבוהין מבית הכנסת סופה ליחרב, כתב בסמ"ג דוקא בימיהם שהיו משתמשים על הגגות וכו' ע"כ, וכן הוא לשון ריא"ז שהביא בשלטי הגבורים שם אות ב' וז"ל ויש מפרשים שלא נאסרו, אלא גגין השוין, שמשתמשים בהם, ואין דרך כבוד לבית הכנסת אבל גגין המשופעין כעין שלנו מותרים עכ"ל.

ד

ועל פי האמור, הנה כל חכם לב עיניו יחזו דיש לצדד ולהפך בזכותם של ישראל שאין נזהרים עתה בזה. ומגביהים בתייהם יותר מבית הכנסת, לפי שעתה סבת הגבהתן אינה דרך שררה, אלא להרבות בדיורים ועליות, ובכה"ג שרי להגביה לפי דעת הרב המאירי הנ"ל, ואף להנך שאר רבוותא ז"ל החולקים עליו, וסברי מרן, דמ"ש ברז"ל כל עיר שגגותיה גבוהין וכו', טעמם הוא משום שמוש נגעו בה, שהיה דרכם להשתמש תדיר על הגגות, ויש בזיון שמשתמשים למעלה מבית הכנסת, כמו שהזכרנו דבריהם למעלה ראש בס"ד, הנה

וכ"כ בשערי תשובה עכ"ל. וכ"כ בצוואות ר"י החסיד (אות י"ט) וז"ל לא יעשה אדם ביתו גבוה מבית הכנסת ע"כ, וא"כ מכ"ש דלבנות בית הכנסת בקומת קרקע ועליה ממש יהיו בתי מגורים בקומות שלמעלה ממנה, כעין נדון דידן, נראה ודאי דיש לאסור לכתחילה. וחזוה הוית להגאון כמהר"ר ראובן מרגליות (שליט"א) [זצ"ל] בפירושו על ספר חסידים הנקרא בשם "מקור חסד" שכתב שם (בצוואת ריה"ח הנ"ל אות כ"ט) על דברי המג"א הנ"ל וז"ל וצ"ע בעיר שכולה ישראל, ועכ"פ מדנקטו שהאיסור כשבתיה גבוהים מבית הכנסת, ולא אמרו מבתי כנסיות הרבים שבעיר. משמע דאם יש בית הכנסת אחת גבוהה, אין קפידא אם יש הרבה בתי כנסיות נמוכים וכו' ע"כ, ואני עני אומר אני כי מלבד שאין נראה כן דעת הפוסקים, שהרי לא מצינו לשום פוסק שהזכיר חילוק הנ"ל. ועוד בה הנה גם לפי חילוקי הנ"ל, הרי עינינו הראות דגם בכה"ג שתהיה עכ"פ בית הכנסת אחת גבוהה מכל חצרות העיר, אין נזהרים בזה, וא"כ עדין יש לתמוה דעל מה סמכו העולם להקל בזה.

ג

ולי ההדיוט נראה ליישב מנהגם של ישראל קדושים שאין נזהרים עתה בזה, והוא עפימ"ש הרב המאירי ז"ל בפסקיו במסכת שבת (דף י"א ע"א), וז"ל לעולם יהא אדם נזהר שלא יהיו גגות ביתו גבוהים מבית הכנסת, כל עיר שגגותיה גבוהים מבית הכנסת לסוף חרבה, שנאמר לרומם את בית אלקינו ולהעמיד את חורבותיו, ומ"מ דוקא בבית העשוי לדירה, אבל בבניות ומגדלים העשויים לחיזוק העיר, ולבצור חומה, והם הנקראים קשקושי ואברורי, אין בזה מניעה כלל, וכן הדין כשסבת הגבהתו אינה דרך שררה, אלא להרבות בדיורים ועליות, ובחיבורי צרפתים ראיתי דוקא בגגות שלהם שהיו משתמשים בהם, אבל בגגות שלנו אין לחוש עכ"ל. הביאו מרן החיד"א ז"ל במחבר"ר או"ח סי' ק"ן אות ב'. וזכ"ל אות ב', וה"מקור



הטוש"ע הנ"ל וכתב דלפי"ז מבואר דאין להשתמש בעליית בית הכנסת ויתבאר בסי' קנ"א עכ"ל, ועיין שם בערוך השלחן בסי' קנ"א ס"ט וס"ז מ"ש בזה. וכן פסק בהדיא מרן ז"ל בשו"ט שם בסוף סי' קנ"א וז"ל יש ליהדר מלהשתמש בעליה שעל גבי בית הכנסת תשמיש קבוע של גנאי, כגון לשכב שם, ושאר תשמישים, יש להתספק אם מותר להשתמש שם עכ"ל והן דברי מהר"ם ז"ל שהביאם המרדכי ז"ל בפ"ק דשבת (סי' רפ"ח).

והרמ"א ז"ל בדרכי משה שם בסי' הנ"ל (אות ב') ובהגהתו שם בש"ע (שם בסעיף הנ"ל) הביא מפסקי מהרי"ו (שבסוף הספר סי' נ"א) דכל זה דוקא בבית הכנסת קבוע שנבנה מתחלה לכך, אבל בית שיחדו לאחר שנבנה לבית הכנסת מותר לשכב עליו ע"כ, מבואר יוצא מדבריו ז"ל דבית הכנסת קבוע שנבנה מתחלה לכך, גם הוא ז"ל מודה דאסור להשתמש עליו כמ"ש מרן ז"ל. וא"כ נראה דאין לזוז מפסק מרן ז"ל הנ"ל וכבר מודעת זאת בכל הארץ, כי עוד בחיים חיותו, כתב אליו רבינו הרמ"א ז"ל בתשו' (סי' מ"ח) שכל החולק על דבריו, כחולק על השכינה. וכ"כ בשו"ת קרית מלך רב סי' ג' דף ט' ע"ד ע"ש.

ו

אמנם חמותי ראיתי אור לרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בתשובותיו בספר פאר הדור (סי' ע"ד) שנשאל בעליה אשר על בית הכנסת, ובה צד אחד מכוון על ההיכל אשר בו ספרי תורה המקודשים, אם מותר לדור בבית זה, ואם תמצא לומר שבכל הבית אשר הוא על בית הכנסת יכול לדור, אך הצד אשר הוא מכוון על ההיכל. מה דינו, ואם יכול לעשות מלאכתו, אם לא, והשיב, יכול לדור בבית, אבל המקום אשר על ההיכל לא, ואינו יכול לישן שם, ולא להניח כלי מלאכתו, אבל בשאר הבית יעשה כרצונו עכ"ל ע"ש. ותשובת הרמב"ם ז"ל הנ"ל הזכירה בקצרה מרן החיד"א ז"ל בברכי יוסף שם בסוף סי' קנ"א, ובסה"ב חיים שאל ח"א סי' נ"ו, והרב שערי תשובה שם בסוף סי' הנ"ל ע"ש, הרי לך בהדיא דפשיטא ליה להרמב"ם ז"ל דבעליה שעל בית הכנסת, כל שאינו על גבי ההיכל, מותר לשכב שם, ולעשות דירה כרצונו כאמור, ולפי דעתו ז"ל, ע"כ צ"ל דאית ליה האי חילוקא דאמרן לעיל (באות ד') כי היכי דלא תקשה עליה מהא דאמרו רז"ל כל עיר שגגותיה גבוהים וכו', וטעמם הוי משום שהיו משתמשים תדיר על הגגין, והוי בזיון לבית הכנסת, וכמ"ש כן כל הנך רבנותא ז"ל, שהזכרנו דבריהם למעלה ראש (באות ג') בס"ד, ואם אסרו להשתמש על גגין הגבוהים שאינם מבית הכנסת, כ"ש לכאורה שיש לאסור להשתמש בעליה שקרקעיה גג בית הכנסת עצמה, וזה נגד הרמב"ם ז"ל בתשובתו הנ"ל שהתיר להשתמש בעליה שעל בית הכנסת ממש, ולעשות שם דירה כרצונו שלא על גבי ההיכל. אמנם לפי החילוק הנ"ל, אתי שפיר ולא קשה מידי, דעד כאן לא אסרו השמוש, אלא דוקא על הגגין בלבד, לפי שהם מגולים ונראים לעין כל בכה"ג הוא דהוי בזיון לבית הכנסת, לפי שהוא בפרהסיא, משא"כ בעליה שע"ג בית

הכנסת שהשמוש בה אינו בפרהסיא, בכה"ג לאו בזיון מיקרי ושרי לדעת הרמב"ם ז"ל. וכן בקודש חזיתו למרן החיד"א ז"ל בסה"ב חיים שאל שם (בח"א סי' נ"ו) שיצא לחלק כן, בדעת הרמב"ם ז"ל, מכח הכרח אחר ע"ש, ואעתיק דב"ק ז"ל לקמן בס"ד באות כ'. הנה כי כן לא נפלת היא לומר דהכי נמי ס"ל להנך שאר רבנותא ז"ל, כדעת רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל הנ"ל (ספר פאר הדור להרמב"ם ז"ל הנ"ל נדפס ראשונה באמסטרדם בשנת תקכ"ה, כמ"ש השדי חמד ז"ל בכללי הפוסקים סי' ה' אות כ"ד ע"ש) היה חוזר בו, והיה מתיר להשתמש בעליה שתחת הגג, אעפ"י שתהיה גבוהה יותר מבית הכנסת משום שהשמוש בתוך העליה, הוי בצנעה ושרי, משא"כ על הגג שהוא פרוץ באין חומה, והוא מגולה ונראה לעין כל, בכה"ג השמוש שם הוי בזיון לבית הכנסת, משום דהוי בפרהסיא ואסור כדעת הרמב"ם ז"ל, וכיוצא בזה כתב ג"כ מרן החיד"א ז"ל שם בחיים שאל (סי' נ"ו) בדעת מהר"מ בר ברוך ז"ל רבו של הרא"ש והמרדכי ז"ל, ובדעת מרן הב"י ז"ל ע"ש, ואעתיק דב"ק ז"ל לקמן באות י"א, וכיוצא בזה כתב הרא"ש ז"ל עצמו בפ"ג דברכות סי' ל"ה ע"ש.

ז

ובהיותי בזה חזה היות להגאון הרח"פ ז"ל סה"ב "ספר חיים" סי' מ"ה אות ו' שהביא שם דברי הרב המאירי ז"ל הנ"ל (באות ג') וכתב וז"ל ואנכי הצעיר לא הבנתי זה, דאם כתב בחומות ומגדלים שאינן עשויות לדירה, הוי מילתא בטעמא, כי לא אסרו הבתים להיות גבוהים מבית הכנסת, כי אם שאינן עשויות לדירה, הוי מילתא בטעמא, כי לא אסרו הבתים להיות גבוהים מבית הכנסת, כי אם כשהם לדירה, אם כן קשה מ"ש וכן הדין כשסבת הגבהתו אינה דרך שררה, אלא להרבות בדיורים, דאם טעם האיסור שלא יהיה ביתו גבוה מבית הכנסת, משום שלא יהיה אדם דר למעלה מבית הכנסת, מה מקום להתיר כשמרבה בדיורים, ומה אסור יש אם הוא לשררה, דאדרבה איפכא מסתברא, דכשהוא לשררה ולא לדירה הוא שמגביה אויר הבית למעלה, דהיינו גובה הבית. ויתכן שיהיה דר למטה מבית הכנסת, מה שאין כן בדיורים, כי כן אחרי המחילה רבה, איני רואה היתר זה, ומה גם שכל הפוסקים ראשונים סתמו דבריהם ואסרו וק"ל, ועוד נראה דאם אסרו לעצמו להיות יושב ודר במקום שהוא גבוה מבית הכנסת, איך יתכן להתיר בשביל להרבות בדיורים ועליות כדי להשכיר לאחרים, ובשביל הרוחה ידידה, יהיה מותר לעשות ולזול לבית הכנסת, וגם להיות מושב אחרים לדור שם, דמה לי הבעל הבית מה לי אנשים אחרים, ועיין מכתם לדוד סי' ה' ובקו' חיים תחלה דף ט"ב ע"א עכ"ל.

וכן ראיתי להר"ב כף החיים ז"ל על שו"ע או"ח ושם (בסי' ק"ן ס"ק כ"א) הביא דברי הרב המאירי הנ"ל, וסיים וכתב מדנפשיה וז"ל מיהו מ"ש המאירי דאם אינו דרך שררה, אלא להרבות בדיורים שרי אין כן דעת הפוסקים, אלא כל שהוא לתשמיש אסור עכ"ל. ויש להעיר

על הרב כף החיים ז"ל שכתב זה מדנפשיה, ולא זכר שר שכבר עמד על דברי הרב המאירי ז"ל הנ"ל, הגאון הרח"פ ז"ל כאמור, ועיין עוד מ"ש בזה מר בריה דרבינא מני"ר הרה"ג מהר"י פלאג'י ז"ל ביושר לבב, שבסו"ס יפה ללב ח"א שם בסי' ק"ן אות ג' ע"ש.

ח

ואנכי עפר נלע"ד ליישב דברי רבינו המאירי ז"ל, והוא דסבר לה מר דטעם מ"ש רז"ל כל עיר שגגותיה גבוהים וכו' לאו משום תשמיש נגעו בה, שהרי טעם זה הזכירו אח"כ משם חבורי הצרפתים, אלא טעמא הוא משום כבוד בלבד, דאין זה כבוד כלפי מעלה שיגביה אדם ביתו יותר מבית הכנסת ויהי בית ה' בשפל קומה, ובשפל גגים גגו, וביתו של בשר ודם יהיה גבוה ממנו הגבה למעלה, ע"ד מ"ש יציבא בארעא, וגיורא בשמי שמיא? השפלה הגבה, והגבוה השפל? אמנם ס"ל דעד כאן לא אסרו, אלא דוקא כשהוא בית דירה, וסבת הגבהתו לא היתה בזה אלא דרך שררה וגדלות, אזי בכה"ג אף שמגביה רק אויר הבית למעלה, דהיינו גובה בבית בלבד, אף שיתכן שיהיה הוא עצמו דר למטה מבית הכנסת, מ"מ כיון שהגביה אויר ביתו דרך שררה למעלה מבית הכנסת אסור, משום דהוי ולזול לבית הכנסת, דנראה שהוא מרבה כבוד ביתו יותר מכבוד בית הכנסת, מה שאין כן כשסבת הגבהתו אינה דרך שררה, אלא להרבות בדיורים ועליות, וזה דבר הניכר הוא שעושה כן מצד הכרח, מצד דוחק המקום, וההכרח לא יגונה, בכה"ג שרי, ולא נראה כמזלזל בבית הכנסת, מאחר שעושה כן מצד הלחץ זה הדחק, כדי להרבות בדיורים, למען הכיל בתוכם תושבים רבים, ולהגדיל התישבות עם ישראל ולא משום שררה וגבהות, ואפילו שמשכיר אותם לאחרים, ויש לו ריוח בזה, עכ"ז מותר, מאחר שעצם סבת הגבהתם אינה דרך שררה וגדלות, כנ"ל לישב דעת רבינו המאירי ז"ל.

ט

סוף דבר היוצא מכל האמור הוא כי אעפ"י שהלכה פסוקה בידינו שאין בונים בית הכנסת אלא בגובהה של עיר, ומגביהים אותו עד שיהיה גבוה מכל בתי העיר שמשתמשים בהם, מ"מ מה שאין נזהרים בזה בדורות האחרונים, ומגביהים בתיהם יותר מבית הכנסת, יש להם על מה שיסמוכו, לפי שטת רבינו המאירי ז"ל, וכן לפי שטת רבנן קדישי כל הנך שאר רבנותא ז"ל, כאשר כתבנו, ועל כן גם בנדון דידן יש להקל ולהתיר לבנות בית הכנסת שם בקומת הקרקע לפי דעת הנך רבנותא ז"ל ובפרט אם במקום הנ"ל שרוצה מעכ"ת נר"ו לבנות בית הכנסת אין שם בית כנסת אחרת בסביבה הקרובה, ובנין בית כנסת שם יש בו צורך גדול, ותועלת עצומה, לזכות בו את הרבים, וקשה מאד להשיג מקום אחר שיהיה ראוי והגון לבנות בו בית הכנסת לבד, שלא יהיה בית דירה עליו, הנה כי כן אין להחמיר בכה"ג ושרי לבנות שם בקומת הקרקע כאמור. ■



פעם עבדו בשיטה הזו...

המרת ספרים לטקסט בסריקה חכמה, סדר ועימוד, הפקה לדפוס

משתלם.

הכל תחת קורת גג אחת: לאחר הסריקה והמרת הספר לטקסט במחיר נמוך במיוחד ביחס למסלול הישן, תוכלו להמשיך ולערוך אצלנו את הספר בצורה המקצועית ביותר בכל שלבי הסדר והעימוד עד ההפקה הסופית לדפוס בתכלית הפאר וההידור במחירים הנמוכים בשוק.

מדוייק.

בעזרת תוכנה מיוחדת ומשוכללת, מתאפשרת היום סריקה מהירה ואיכותית של ספרים (כמעט) בכל מצב עם כל סוגי הגופנים, והמרתם לטקסט עם טווח דיוק ברמה גבוהה מאוד! לאחר הסריקה נערכת הגהה מדוייקת **בצורת הדף** שמתאפשרת הודות לתוכנה המשוכללת, ועריכה בסטנדרטים גבוהים במיוחד.

מהיר.

מהדירי ספרים ומולי"ם, אינכם צריכים יותר להתרוצץ ולעמול, לצלם ספרים ישנים, להקליד, לתקן, להגיה, ושוב לתקן... מהיום תוכלו לקבל את הספר שלכם מוקלד ומוגה באיכות שאין דומה לה, וביעילות ומהירות מקסימלית.

בין לקוחותינו: ש"ס וילנא החדש, שו"ע צורת הדף, ארבעה טורים המאור, מכון זכרון אהרן, ש"ס וגשל החדש, ועוד עשרות ספרי קודש מרכזיים שנעשו אצלנו בשיטה הזאת בשנים האחרונות. טלפן אלינו עוד היום, ונציגנו יצור עמך קשר בהקדם.



פרקת - פתרונות סריקה מתקדמים

ליצירת קשר: טל. 02-5378076 ■ נייד: 050-4131411 ■ דוא"ל: brnmoshe@017.net.il

כ"ק אדמו"ר

רבי חיים מאיר הגר זצוק"ל

מויז'ניץ



מלכויות זכרונות ושופרות*

גימט' 'שופר', זה שאומרים בשבת 'זכרון תרועה' צריכים לזכור את השופר שהוא יחוד קובה"ו.

חודש השביעי ר"ה יו"כ סוכות, אתה הראת שעולה על כולם ר' לשבת ושבת ר' לחודש השביעי, משם נוט' ש'בת מ'כל מ'לאכתו. ע"י שבת יבוא משיח כדאיתא בגמרא מיד נגאלין.

'ואתה תשוב ושמעת בקול ד', השי"ת ג"כ מקיים כל המצוות, ולזה אנו מבקשים מהשי"ת שתשוב ושמעת בקול ד', שתשמע בקולך, שאתה אומר יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי, נזכה לשמוע בקול ד' קול שופר, תקע בשופר גדול ונזכה לגאולה שלימה במהרה בימינו אמן. [ש' מרבינו ס"ג נצבים תשכ"א]

י'הושע מ'רדכי, שהם הכניעו את עמלק וגם אנחנו צריכים להכניעו, והעצה לזה הוא 'קבצך ד' אלקיך' גימט' 'והודו לזכר קדשו', דהוא גדלות הבורא. 'שם' נוטריקון מ'לכויות ש'ופרות, 'והודו לזכר קדשו' הוא זכרונות. 'יקחק' גימט' 'צמח' הוא משיח, שע"י שאומרים גדלות הבורא ובא משיח וימחו את עמלק.

ומשם נוטריקון ו'הסר ש'טן מ'לפנינו מ'אחרינו'. כמו אצל מלך בשר ודם כששרים שבח המלך אסורים לדבר כך, גם להבדיל אלף אלפי הבדלות אצל מלך מלכי המלכים הקב"ה, בשעה שאומרים גדלות הבורא ב"ה להקב"ה אסור השטן לדבר ולקטרג.

'שבת' שמא דקוב"ה שבת הוא, שבת מלכתא יחוד קוב"ה ושכינתיה, 'מלך מלכות'

"אם יהיה נדחק בקצה השמים משם יקבצך ה' אלוך ומשם יקחך"

מלכויות זכרונות שופרות. התכלית של השופר הוא כדי לזכור את (השופר) המלך, כדאיתא בגמרא "שופר לזכרון קאתי" זכור אל תשכח, אם תזכור אז לא תשכח, 'תשכח' אתון 'חשכת' אז לא יהיה חשכות ויהיה מחיית עמלק.

מ'לכויות ז'כרונות ש'ופרות, הר"ת עם הכולל גימט' שמ"ח, דאע"ג דהוא יום הדין, רק משום שאומרים גדלות הבורא צריכים להיות בשמחה, כדכתיב באבינו מלכנו בר"ה אין אומרים אבינו מלכנו חטאנו לפניך, שבשעה שאומרים גדלות הבורא לא מזכירים את העוונות, רק צריכים להיות בשמחה. שמים, גימט' נוטריקון מ'שה ש'מואל

סגולה לישועה ביום הדין

חושב שיש בו עוד חושב שהוא עניו. אצל הבעש"ט הק' היה פעם שנודע לו מאיזה כומר שאמרו עליו שהוא עניו ומאד לבו נשבר בקרבו, ומאד כאב זה להבעש"ט הק' ונסע להמקום של הכומר והסתכל אחריו מאד וראה הבעש"ט הק' שהוא עניו מאד וכאב לו מאד ע"ז שכושר יהיה עניו, והתפרד מאתו אח"כ קרא אותו בחזרה ואמר לו הכומר וויזוי גיפלט איך מיין עניויות, און דער בעשטה"ק האט אפ גיטעטעמט אזוי זעט אוס דעם כומר'ס עניויות.

כלי חרס שבירתן זו מטהרתן שע"י לב נשבר שברים אז נוכל לטהר עצמו, שנוכל לומר הלל עם שמחה ולב נשבר, לומר הלל על הנסים והנפלאות שעושה הקב"ה אתנו בכל עת ורגע.

אנו מבקשים אותך ר' שמעון שתעמוד לפני כסא הכבוד וימליך טוב בעדינו שלא יוכל לדבר רע עלינו און פויל אונו אוס א גיט יאר ויכתוב לנו הקב"ה שנה כתיבה וחתימה טובה שנה מבורכת ומתוקה אמן. [ש' מרבינו ס"ג נצבים תשכ"א]

"כי ביום הזה יכפר עליכם לפני ה' תטהרו",

להיום הדין, יום הרחמים. איתא במדרש, שהמלאכים באים ושואלים למה לא אומרים הלל בר"ה, וענה הקב"ה אפשר ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניכם יאמרו שירה, שבשעת שכל אחד נבהל ואינו יודע איך שיצא לו הגזר דין ואין יאמרו הלל.

אבל לזה יש לנו אג"ט'ן אדוואקאט [=עורך דין טוב], ר' שמעון בן יוחאי, שאמר יכולני לפטור את כל העולם כולו מן הדין. ועמו יותם בן עוזיהו, מתחילת בריאת העולם עד סופו. היום לו לעם, ר"ת הל"ל וגימט' בר יוחאי, שע"י שימליך טוב בעדינו שנהיה בבחינת שנוכל לומר הלל.

ולכך צריכים לחבר עצמו עם ר' שמעון בן יוחאי עם הזה"ק, ויהיה עם ענוה שלא להיות רודף אחר הכבוד סי מיאוס שרודפים אחר הכבוד א שטאט א עליה א הגבה אני לא יודע רק כל אחד מהם יודע כבר מה שמתאים לו עבור כבודו איך האב רחמנות און זיי שאני רואה שהם כ"כ משוקעים בתאות הכבוד, שלא יהיה בעל גאווה עם זה שידוע בעצמו שהוא ג"כ עניו, שאחר כל המעלות שהוא

"למען הקים אותם היום לו לעם", היום דא ר"ה, כדאיתא בגמ' ובזוה"ק ע"פ הפסוק "ויהי היום ויבואו בני האלקים להתיצב", שבאים המקטרגים לקטרג על ישראל. איתא בספ"ק כי הסגולה לישועה הוא לשלב פסח ור"ה, אהבה ויראה, אז נזכה לקץ הגאולה. למען גימט' מצ"ה במילוי, כזה מ"ם צד"י ה"א, שנשלב אהבה ויראה, פסח ור"ה. וכמו שאמרתי בשבוע שעבר 'הגדתי היום' שיזכרו ההגדה בר"ה אצל מלכויות זכרונות שופרות, ואז הקים אותך היום, שיהיה לנו תקומה בראש השנה.

הקים גימט' הר"ת של עניו מ'אד מ'כל ה'אדם, שיהיה הלב נשבר, כל אחד יודע מרת נפשו, שיעשה חשבון על כל מעשיו שעשה בכל השנה, ויזרוק הגאווה מאתו, דע פאר-שאלטענע גאווה, בריחה אחר הכבוד. כלי חרס שבירתן הוא מטהרתן, שע"י שיהיה לב נשבר יכולים לבוא לר"ה. ויוכל לטהר עצמו מעוונות ופשעים. ואז יהיה 'למען הקים אתך', שיוכל להיות תקומה עם השכינה הקדושה להקים שכינתא מעפרא. וכך נוכל לבוא

* ג' תורות אלו נאמרו ע"י כ"ק מרן אדמו"ר האמרי חיים זצ"ל בכמה זמנים בעידן רעוא דרעווין - ונרשמו ע"י הרה"ג ר' אביגדור שלמה גייגר שליט"א, תודת המערכת על רוחב ליבו למסרם ע"מ לזכות בהם את הרבים.

כ"ק אדמו"ר מויד'ניץ רבי חיים מאיר הגר זצ"ל

בעל ה"אמרי חיים"

ויז'ניצא תרמ"ח – בני ברק תשל"ב

נולד ביום ט"ו כסלו תרמ"ח לאביו הרה"ק בעל האהבת ישראל זצוק"ל. בהגיעו לפרקו, בשנת תרס"ה, נשא לאשה את הרבנית מרגלית ע"ה, בת כ"ק אדמו"ר רבי זאב מרחמסטריווקא זיע"א. תקופה קצרה התגורר ע"י חותנו, אך מיד אח"כ שב ונסע לויז'ניצא להמשיך להסתופף בצל אביו הק', כי נפשו קשורה בנפשו. עמד יחד עם אחיו הרה"ק מוישווא זי"ע בראשות ישיבת ויז'ניץ בה נתחנכו מאות בחורים לתורה וליראה. בשנת תע"ר, הוכתר לכהן כאב"ד וילחוביץ והגלילות ונהג נשיאותו ברמה בדיני תורה ויסוד בתי חינוך וכד' אם כי המשיך ברוב ימות השנה לשבת בצל אביו הק'.

בשנת תרע"ד, עם פרוץ לחמת העולם הראשונה גילה יחד עם אביו וחסידיו מוויז'ניצא לגרוסוורדיין, שם המשיך בהרבצת תורה וחסידות. בשנת תרצ"ו, עם הסתלקות אביו, הוכתר לכהן תחתיו ולישא בשרביט הנהגת בית ויז'ניץ. בפרוץ מלחמת העולם השנייה נחלץ לעזרת היהודים הגולים ועמד בראש מפעלות הצלה יחד עם הרבנים הגאונים שבאותו הדור.

בהגיע הצורך להונגריה נמלט בחסדי שמיים מעומק הבכא, וזכה לעלות לאה"ק בשלהי שנת תש"ז, כאשר סביבו מתלכדים שארית הפליטה. כאן, יום את הקמת שיכון אהבת ישראל ואור החיים בבני ברק, כאשר תחת שרביט הנהגתו, פורחת חסידות ויז'ניץ לשם ותהילה. בליל ט' ניסן תשל"ב איתקטיר בהאי קטירא ועלה בסערה השמימה למגינת לב תלמידיו וחסידיו רבבות שלומי אמוני ישראל.



יוהנ"פ ופסח – אהבה ויראה

גם אהבה, שהקב"ה אומר להשטן 'לית לך רשויא להשטין', אתה צריך להיות בשתיקה ולא לקטרג על ישראל – אני לא רוצה לשמוע לשון הרע על בני.

'לטהר אתכם', גימ' 'בנים אתם לה' אלקיכם' – ואיתא בזוה"ק "תורה ומצוות ברין דהקב"ה אינהו" – א אופטי פון הייליגען באשעפער מיט האט גיטשעפעט מיט איהם, ציערנו אותו כ"כ ואעפ"כ כשבא יום הכיפורים אחד להשטין משתיק אותו ולא רוצה לשמוע עלינו רעות – "איז נאך דא אזא רחמנות דיגער באשעפער וויא אונו האבין מיר".

'לפני ה' תטהרו', אתם העומדים לפני ה', אצלכם חילול השם גדול, כדאיתא ברש"י שבת קי"ד. "אתם נצבים היום לפני ה' אלקיכם", וכתב "להלן למען ספות הרוה את הצמאה" – לאוסופי ליה חטא שלותא על זדונתא, שזהו פי' הכתוב, העומדים לפני ה', שמקורבים יותר להשי"ת, אצליהם הוא חלול השם גדול, ובחלול השם אומרת הגמ' "אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם", וזהו לאוספא ליה חטאי שלותא על זדונתא, שהשוגג יהיה דומה להמזיד.

"כי ביום הזה יכפר עליכם", גימ' 'ועשה פסח לה', וגם תקיעה, פסח הוא אהבה, תקיעה היא תקיעה של שחרור עבדים – השי"ת יעזור שיהיה לנו דעת ליום הק' לעבדו באהבה ויראה ויהיה תקע בשופר גדול לחרותינו אמנ. [ש'] מרבינו ס"ג אחו"ק תשכ"ו ■

את מלכות הרשעה – **"את האם ואת הבנים תקח לך"** – שתקח שניהם ביחד – תקחו את הכפרה של יו"כ בפסח – **'לפני ה' תטהרו'** גימ' מחשבות – שתטהרו את המחשבות – לא שמבחוץ יהיה – פון אונדרוסען זארל ער זיין שיין און פיין – אונעווייניג פאר שמירט – המחשבה היא הראשונה לפני כל דיבור, לפני כל מעשה – המחשבה היא הדבר הראשון כשהולך לעשות דברים טובים או ח"ו להיפך, ואת זה צריכים לטהר.

וגם **'לפני ה' כמו שדרש ראב"ע**, יו"כ מכפר עבירות שבין אדם למקום – בין אדם לחבירו לא, דהיינו שיהיה משא ומתן באמונה – כאשרע מעאזין [=מדות ומשקלות כשרים] לא שיהיה כסף טריפה – **'לפני ה'**, אנשים שעומדים לפני ה' אצלם החילול השם גדול – מאלו שהם רחוקים מהשי"ת לא מדברים, אבל אצלם החילול השם לא כ"כ גדול – לא שיאכלו בטריפות – שיפחדו פון אפרעמדן גראצר – [=מכסף זר], **כי יש אנשים אשר לומדים ומתפללים והולכים למקוה והם מתנהגים בדרך הישר וכשבא לכלל כסף הם טריפה** – המשקלות יהיה כשרים – כמו שכתוב בזה הפרשה **"מאזני צדק והין צדק איפת צדק יהיה לך"** – הגם שאני לא סוחר אבל אני בקי קצת מכח הדין תורות הקאטשקעליך פשעטעליך.

פסח הוא אהבה, יו"כ הוא פחד יצחק, קבלת התורה הוא גם יראה – תורה מפי הגבורה שמענו, אבל ביום הקדוש לבד, יש

איתא בשם תלמידי בעש"ט הק' זי"ע עה"פ **"ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה"** – **'הזה'** הוא ניסן – **"אהבה"** – **'זאת'** הוא תשרי. כמו"כ בזה הפרשה **"בזאת יבוא אהרן אל הקודש"** – שיעבדו בפסח עם היראה של יו"כ – וביו"כ יעבדו באהבה של הסדר – אהבה ויראה הם תרין רעין דלא מתפרשין – **"ערשט קלאסיגע מעדיצינען"** [=שני תרופות מצויינים]. **"כי ביום הזה יכפר"** הוא יו"כ – **'הזה'** הוא פסח שביו"כ יעבדו עם העבודה של פסח.

"כי ביום הזה יכפר עליכם" בגימ' 'ועשה פסח לה' וגם גימ' 'תקיעה', מפסח הולך חוט עד קבלת התורה ע"י הימי הספירה – יו"כ הוא קבלת התורה, שאז ניתנו לוחות שניות – אם עובדים את השי"ת באהבה ויראה אז 'ועשה פסח לה' – הקב"ה עושה לעצמו יו"ט זמן חירותנו – להקב"ה גם זמן חירותנו היא להקים שכינתא מעפרא מן הדמעות והבכיות.

והוא כמו שאמרתי פעם **"כי יקרא קן ציפור לפניך בדרך וכו'** לא תקח האם על הבנים" – בזוה"ק איתא כי **'קן ציפור'** הוא השכינה הק' – **'כי יקרא קן ציפור'**, כשתמצא את שכינתא קדישא **'בדרך'** מתגוללת בדרך – והשי"ת שומר את כל התורה כולה – אז אומרים להקב"ה **"לא תקח האם על הבנים"** – לא תקח השכינה הק' מהבנים שזהו הנחמה הגדולה היא שהשכינה הק' היא אתנו – שכינתא פריסת גדפאה (עיין פתח אליהו) **"שלח תשלח"** גימ' מלכות הרשעה – תשלח





מועדי ה' אשר תקראו אותם

תיקון הגוף

איברא הנשמה נמצאת במאסר הגוף, וכל זמן שהיא אסורה וקשורה בו, אין בכח האדם לחוש בקדושה הזו. כי החומריות של הגוף ורצונותיו, מפריעים בעד הנפש להרגיש באור העדין והזך של הנקודה הקדושה אשר בקרבו. לכך על האדם לתקן את גופו, ולעדן את רוחו ורצונותיו. או אז יוכל לחוש באור הבוקע ועולה מפנימיותו הזכה והטהורה, ויוכל לדבוק בה, להיות מוסיף והולך בקדושה מעלה מעלה.

עיקר תיקון הגוף, הוא ע"י המצוות והמעשים הטובים אשר האדם עושה בגופו, שבכך הוא מעדנו ומזכנו. כי ע"י שאדם מקיים בגופו את המצוות המעשיות, כגון האכילה בסוכה, וכזית מצה בפסח, שעניינם אכילה גשמית. וכן שינה בסוכה וכדומה, מצוות הנעשים באיבריו ותנועותיו הגשמיים. הרי שבזמן עשיית המצוה אף גופו הגשמי משתתף במעשיו, וע"י זוכה ומעדן את הליכות גופו, ויכולה הנשמה לצאת מתחת עול מאסרה ולהתפשט באדם. כי זה כחם של המצוות, שאף שנראים כעשייה גשמית בעלמא, מ"מ כשהאדם מקיימם מחמת שהשי"ת צווה עליהם, מתעלים הם להיות רוחניים וגבוהים. ובכך הם משפיעים ומעדינים את הגוף הגשמי, להיות כח הנשמה מתעורר בו.

כתב מהר"ח ז"ל (שערי קדושה חלק א' שער א') לבאר את ענין תיקון הגוף ע"י המצוות. הואיל וכנגד רמ"ח מצוות עשה, נתקנו רמ"ח איברי הגוף, וכנגד שס"ה מצוות לא תעשה, נתקנו שס"ה גידים. כשמקיימים את המצוה השייכת לאותו אבר, נותנים בו חיות לעוררו ולהשיבו למקורו ושורשו הרוחני. וכן לגבי מצוות לא תעשה, ע"י שנשמר ואינו עובר על רצון השי"ת, הרי זה נותן כח באותו הגיד ומעורר בו את הכח הרוחני, ודבק הוא בחיות הקדושה שבו.

כי נר מצוה

וכמו שבחיות הגוף, נמשך החיות מן הלב

מלאכת אוכל נפש מותר ביו"ט כי אין הגוף מעכב הקדושה הבאה במועדות. [וכו' נראה לבאר קושית התוס' בענין הנשמה יתירה אי יש ביו"ט א"כ במוצאי יו"ט נברך על הבשמים ואי אינה ביו"ט א"כ בין שבת ליו"ט נברך על הבשמים. וכפי הנ"ל נראה כי וודאי יש נשמה יתירה אבל ע"י שההארה מתפשט בגוף נשאר לעולם רשימה כמ"ש אסרו חג בעבותים כו' לכן אין צריך לבשמים במיו"ט רק במוצאי שבת וי אבדה נפש שאין הגוף יכול לקבל הארה עליונה כזו של השבת כנ"ל] ואיתא בשם האר"י ז"ל כי בשבת העלי' בפנימיות כי אם הי' גם בחיצוניות היו רואין העליות. ויתכן לומר כי ברגלים הי' העלי' בפועל ממש גם בחיצוניות שנתעלו להראות פני ה' וז"ש בנעלים. ומה"ט בשבת כ' בכל מושבותיכם. ובמועדות היו עולין לבהמ"ק כי ע"י שהארת השבת היא ממקום הגנוז כמ"ש בני ובין בני" אות היא לכן אין שום מגע נכרי יכול לשלוט. אבל ברגלים שהוא בהתגלות היו צריכין לעלות ולהבדל מעמי הארצות. ובאמת עתה שחסר לנו בעוה"ר עליות רגלים נתקיים כל ההארה רק בפנימיות ע"י התפלות במקום קרבנות כדאיתא בר"מ פ' בהר ע"ש. ומש"ל כי הג' רגלים היפוך הג' עבירות. כי שס"ה ימים בשנה נגד שס"ה גידין כמ"ש חז"ל.

(שפת אמת, אמור תרמ"ז מ"א)

בחירת השי"ת בעם ישראל להיות עמו וחלקו, לא הייתה בחירה בעלמא בלבד. אלא הייתה שם השפעת נקודה קדושה, נשמה הטהורה אשר היא חלק אלוך ממעל, המיוחדת לעם ישראל. כמו שמצינו בחז"ל לגבי ענין זה, לעולם יראה האדם כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו, שנאמר (הושע יא ט) 'בקרבן קדוש' (תענית יא:). ופירשו שם בתוספות (ד"ה 'כאילו קדוש'), שהכוונה קדוש היא כלפי הקב"ה. דהיינו שבבחירת השי"ת בעם ישראל לעמו, נתן בהם נקודה קדושה חלק אלוך ממעל, אשר נמשכת ומשתוקקת לדברים קדושים.

"בפסוק ונקדשתי בתוך בני" דרשו חז"ל מסור עצמך וקדש שמי. וסמך לי מצות מקראי קודש. ושמעתי מפי מו"ז ז"ל כי בכח בני" לקרוא הקדושה בזמנים המיוחדים מאחר שהם בעצם קודש כדכתי' ונקדשתי כו'. ולבאר הענין ע"פ מאמרם ז"ל לעולם יראה אדם עצמו כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו. כי בכל נפש ישראל נמצא הקדושה רק ע"י שנתלבש הנפש בגוף צריכין לתקן הגוף שיוכל להרגיש הקדושה. וע"י ניתנו המצוות כמ"ש בס' שער הקדושה לכיין בכל מ"ע להמשיך קדושה לאבר המיוחד למצוה זו ובל"ת לנקות הזהמא מאותו הגיד כו' ע"ש. והיינו כמו בחיות הגוף נמשך ממוח ולב לכל אבר ואבר ע"י הגידין. כמו כן בנפש הקדושה מתפשטת בכל האדם בכח רמ"ח מ"ע שנקראו נרות שמאירין חשכת הגוף. ולכן בני" נמצא בהם הקדושה. אך בג' עבירות שמצווין למס"נ עליהם. הוא שעל ידיהם הוסר כל הקדושה. וע"י שכל איש ישראל צריך לשמור הקדושה לכן צריך למסור נפשו. נמצא ונקדשתי כו' הוא לעולם שכמו שברא הקדוש ב"ה הנפש מלוש בגוף הוא נכלל בקדושה אע"פ שנסתר ונתלבש בחומר. אבל כשבא עבירה שע"י יוסר הקדושה צריכין להשליך כל הגוף מנגד כדי להיות נשאר בקדושה כנ"ל. וכמו שבג' עבירות הנ"ל נכרת הגוף מהקדושה. כמו כן יש מצות גדולות אשר מאירין החשכות של הגוף. וכמו כן בג' רגלים שעלו בני" לבהמ"ק כדכתי' יראה כל זכורך. היינו שנזדככו הגופים ונתגלה בהם הפנימיות ולא הי' הגוף מוחשיך הקדושה. וזה השבח מה יפו פעמיך בנעלים. כי הגוף הוא מנעל ומלבוש להנפש. וברגלים נתקנו הגופות. וזה ההפרש בין השבת למועדות כי השבת הוא מתנה בבית גנזיו. והוא יומא דנשמתין ולא דגופא כדאיתא בזוה"ק והוא קודש. ומועדות הם מקראי קודש אשר תקראו שהוא קרוב יותר לנפשות בני". ויכולין לקבל הארת הקדושה גם בגוף. לכן

הגה"ח ר' גד (גד'ל) אייזנר זצ"ל

לודז' תרס"ג – בני ברק תשמ"ה



נולד בלודז', לאביו הרה"ח יצחק שלמה אייזנר מחשובי חסידי גור בלודז'. בילדותו למד בין השאר במסגרות הלימוד אותם סידר האדמו"ר ר' אהרן מקוזניץ זצוק"ל, אשר שהה אז בלודז', והעמיד ת"ח מופלגים ללמד את צעירי הצאן.

נישא לרעייתו, בת הרה"ח אליהו קופפער ז"ל. לאחר נישואיו לקחו רבי גרשון אליהו ליס ז"ל, אשר יסד 'חדרים' בו שולבו גם לימודי חול והשכלה מקצועית, אשר יועד לילדי הגבירים אשר חשקה נפשם בהשכלה לבניהם. הרג"א ליס, בחפצו להציל את נפשות הצאן, יסד 'חדרים' אלו, ע"מ להעניק להם גם תורה ויראת שמים. ר' גד'ל מונה לר"מ בכיתה אשר יועדה לתלמידים בגיל הבר מצוה, כך, העניק להם מרוחו, תורה יר"ש וחסידות. שם, שימש ר' גד'ל מעין 'יועץ חינוכי' בלתי רשמי, כאשר גם ה'מורים' החילוניים מלמדי המקצועות מתחשבים בדעתו, ועל פיו ישק דבר.

בחמש שנות המלחמה האיומה איבד את כל משפחתו, מה שלא מנע בעדו מלהפיח רוח שמחה וטללי חיזוק בכל יושבי הגיטאות ומחנות ההשמדה בהם שהה. לאחר המלחמה חזר ללודז', שם נאספו סביבו פליטים מכל האיזור, כאשר ר' גד'ל משמש להם – ובעיקר לצעירים שבהם – לאב, דואג עבורם למזון רוחני וגשמי.

בשנת תש"י, הגיע לפריז, גם שם עסק בהרבצת תורה, ובשנת תשי"ג עלה לארה"ק, והתיישב בעיר חיפה. כ"ק אדמו"ר ה'לב שמחה' מגור זצוק"ל ששמע על בואו, מיהר לצרפו לצוות ישיבת חידושי הרי"ם בתל אביב, שם מסר שיעורים לבני הישיבה, הנודעו בחריפותם ועומקם. בהמשך, מונה למשגיח ומשפיע רוחני בישיבה, ונודע במסירת שיעורים ע"ס ספרי מוסר וחסידות, בפרט של אדמו"ר בית גור לדורותיהם. בתפקיד זה החזיק עד ימיו האחרונים ממש, ונלב"ע בחודש אדר תשמ"ה.

הקדושה שבהם, ומשמים מסיעים בידם לזכך את גופם, כי הבא לטהר מסיעים אותו (יומא לח:).

מסור עצמך וקדש שמי

כמו שמצינו שע"י המצוות מעורר האדם את איברי גופו, להיות משעבדים תחת עול הבורא יתברך. כמו"כ להיפך ח"ו, שאם חטא האדם באחד מאיבריו הרי הוא פוגם באותו האיבר, ומחשיך את אור החיים השורה על אותו איבר. וכל עבירה מכוונת כנגד איבר אחר, וכאשר חוטא פוגם באותו האבר, ונצרך הארה וחיות חדשה בכדי לתקן אותו. וזאת ע"י תשובה נכונה, ואז בכח קיום המצוה באותו אבר שנפגם, מתקנו ומשיב אליו את חיות הקדושה.

אמנם מצינו שיש ג' עברות שעליהם נאמר ירהג ועל יעבור. שאדם מחויב למסור נפשו עליהם ולא לעבור עליהם, והם עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים. הטעם שמחויב האדם למסור נפשו על אלה העברות, הוא מחמת שהנכשל בהם, מסיר מעצמו לגמרי את כל הקדושה השרויה עליו, ואינו יכול לשוב ולהמשיך על איבריו את אור הקדושה.

ע"כ מצווים אנו למסור את הגוף המסתיר את הקדושה, בעבור רצון השי"ת, ולא לעבור על עברות האלו.

כי תפקיד האדם הוא לשמור את הקדושה השוכנת בו. ממילא כאשר עומדת בפניו הברירה, להסיר ממנו

מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש, אלה הם מועדי (ויקרא כג ב). ודייקו בלשון הפסוק אשר תקראו אותם מקראי קדש, שבכח בני' לקרוא את הקדושה אליהם במועדים המיוחדים לכך. יען כי שוכנת בהם הנשמה הקדושה, ובכח המקראי קודש ומצותיו מעוררים בעצמם את הנקודה הזו, לדבוק בקדושה השוכנת בהם להרחיבה ולפשטה על כל הליכותיהם. אולם נצרך קריאה והתעוררות מצד האדם לכך, לדבוק באמת במצוות ובמעשים הטובים הללו, אזי יחוש בקדושתם ויעוררו וישפיעו על גופו קדושה.

כי קדושת המועדים והזמנים תלויה בבני'. כדאיתא בחז"ל (ברכות מט.) שמתעם זה טבעו חכמינו במטבע ברכות, מקדש ישראל והזמנים, מחמת שישראל דקדשינהו לזמנים. וכן לגבי תפלת ראשי חודשים, תקנו לומר מקדש ישראל וראשי חדשים, משום שישראל דקדשינהו לראשי חדשים. כי קביעת זמן מקראי קודש תליא במה שהם מקדשים את החודשים, בקביעת יום ראש חודש. הרי שקדושתם של המועדים וראשי חודשים, תלויים בכחם וקביעתם של עם ישראל. ולכן בכח בני' לקרוא את המקראי קודש, להידיבק במצוות המועדים, כי הכל מכחם ועל ידם. יען כי הם בעצמם בבחינת קודש, כדכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא כב לב). ולכן ע"י הקריאה והתשוקה לכך, זוכים לעורר את

לכל אבר ואבר. כי האבר מצד עצמו אינו יכול לפעול מאומה, לולי הלב המעביר את הדם בכל האיברים. כמו"כ הנשמה הקדושה היא המחיה את כל האיברים הגשמיים, כמידת הלב המחיה את כל האיברים. והוא מה שמסיים שם מהרח"ו ז"ל, ולכן צריך האדם לחפש בכל כחו לקיים כל התרי"ג מצות. וכאשר יקיים איזה מצות עשה, יכוין להסיר מהאבר הפרטי של נפשו המתייחס אל המצוה ההיא, וזוהמת הקליפה ההיא, ואזי תחול על האבר המצוה הקדושה ההיא, אחר הסתלק הזהומא וכו'. וכמו כן כאשר תבוא לידו איזו עבירה, ימנע מלעשותה, ויכוין שעל ידי כן יסלק הזהומא אשר בגיד הפרטי של הנפש המתייחס לאותה עבירה. ואז יוכל להמשיך שפע הרוחני, הנמשך דרך הצינור הרוחני.

לכך נקראו המצוות נר, כדכתיב כי נר מצוה (משלי ו כג), מאחר שהם מאירים את חשכת הגוף. כי אף שיש אור וחיות ה' באדם, מ"מ הוא מוסתר ע"י הגוף. אך ע"י מקור האיברים שהם המצוות, יכול להאיר את חשכת הגוף ולהמשיך עליו חיות רוחנית. ולזה זכו בני ישראל ששוכנת בהם נשמה קדושה, כי בהיותם עוסקים במצות ובדברים הרוחניים אשר הנשמה משתוקקת אליהם, בכך תתעורר להאיר את הגוף החומרי אשר היא בקרבו.

אשר תקראו אותם

והוא מה שפרשו את הפסוק הנאמר בפרשתנו, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם,

את הקדושה לגמרי, חייב הוא למסור את נפשו עליה, ולא לבטל לגמרי את הקדושה השוכנת בו. הואיל והאדם הוא יציר כפיו של הקב"ה ומקורו מן הקדושה, כדכתיב בפרשתנו ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא כב לב). והיינו טעמא דדרשו חז"ל בפסוק זה ענין מסירות נפש, 'ונקדשתי' מסור עצמך וקדש שמי (תו"כ פס"ז, הובא ברש"י כאן). כי מחמת הקדושה השוכנת בו, מחויב למסור את נפשו על קדושתו, כמשנ"ת.

אמנם אמת היא שתמיד הקדושה מכוסה ע"י גשמיות הגוף, ואינה ניכרת ומורגשת לאדם, ואף יתכן שפעמים האדם נכשל וחוטא. אולם עדיין אין הוא מאבד את החיות הקדושה השוכנת בקרבו, ואם ישוב בתשובה יתקן את הפגם. ברם כאשר מגיעה לאדם ניסיון באחד מג' העבירות החמורות, המסירים מהאדם לגמרי את החיות ה' אשר בקרבו. בוודאי מחויב להשליך את גופו מנגד עבור רצון השי"ת, להיות נשאר בו נקודה קדושה.

מה יפו פעמיך בנעלים

וכמו שמצינו גבי עבירות, שישנם ג' חטאים שהם מסירים לגמרי את כל הקדושה מן האדם. כמו"כ מצינו לגבי המצוות שיש מהם אשר מסוגלות לתקן את כל איברי האדם, להאיר בהם את אור הקדושה ביתר שאת ועוז. והם מצות ג' רגלים שעלו בני ישראל לרגל לביהמ"ק, כדכתיב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה' (שמות לד כג). שמכח הג' הרגלים זכו בני"י להאיר את כל גוף האדם, שלא יחשיך בעד הקדושה, ויראה את כל זכורך פני האדון ה'.

דהנה מצינו בחז"ל ששס"ה מצוות לא תעשה מכון כנגד ימות השנה, כדאיתא בגמרא דרש רבי שמלאי שש מאות ושלש עשרה מצוות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמש לאוין, כמנין ימות החמה... (מכות כג). לכך פרשו שמצוות לא תעשה של ג' העבירות החמורות, מכון כנגד ימי הג' רגלים שנקבעו בשנה. שכמו שהם פוגמים בכל גוף האדם, כמו כן כח ימי הרגל הוא להיפך, מאירים ומתקנים את כל הגוף. ענין זה נרמז במה שפירשו רבותינו את מאמר חז"ל, מאי דכתיב 'מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב' (שיר השירים

ז ב), מה יפו פעמותיהן של ישראל בשעה שעולין לרגל (סוכה מט). שהכוונה שבעת העליה לרגל הזדכך והתעדן גוף האדם, אשר הוא נמשל כמנעל ומלבוש לנשמה הקדושה. ועל זה נאמר 'מה יפו פעמיך בנעלים, בשעה שהיו ישראל עולים לרגל'. היות ונתקנו הגופים, והיה להם יופי ונשיאות חן כלפי מעלה.

מעתה יובן הקשר שיש בסמיכות הדברים בפרשתנו, בין ענין המסיי"ג דכתיב ונקדשתי (ויקרא כב לב), ודרשו חז"ל מסור עצמך וקדש שמי. לענין המועדים דכתיב מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש (ויקרא כג ב). כי ענין המקראי קודש, מכון כנגד המצוות שמחויב האדם למסור נפשו ולקדש את שמו יתברך. ומצות עליה לרגל מתקנת את גוף האדם כולו, ההיפך מהקלקול של ג' העבירות החמורות, כמו שנתבאר.

שבת קביעא וקיימא

וזה החילוק בין מעלת המועדים, למעלת יום השבת. כי כח השבת ניתן לבני"י במתנה, כדאיתא בחז"ל 'לדעת כי אני ה' מקדשכם' (שמות לא יג). אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, משה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיע אותם (ביצה טז). הרי שהשבת ניתנה לעם ישראל בלא כל מעשה והתעוררות מצדם. לכך גבוהה מעלת השבת עד מאד, כי ניתנה במתנה מבית גנזיו של השי"ת. ממילא רק לנשמת אדם אשר נחצבה ממקום קדוש, יש שייכות לקדושת שבת, ולא לגוף. כדאיתא בזוהר הקדוש (ח"ב רה:): האי יומא יום השבת, יומא דנשמתין איהו, ולאו יומא דגופא, יום שיש בו עונג ומעלה לנשמה, ולא לגוף.

אבל מעלת הימים טובים שונה במהותה, כי הם בבחינת אשר תקראו אותם מקראי קדש. שעם ישראל הוא מעורר על עצמו את כח המועדים, וזה תליא בכחו והתעוררותו למקראי קודש ומצותיה. ההפרש הזה נרמז בדברי הגמרא, שבת דקביעא וקיימא, יום השבת שזמנו קבוע, ואינו תלוי בקביעת עם ישראל. לכך בין בצלותא ובין בקידושא בין בתפלה ובין בקידוש, קבעו חז"ל לומר מקדש השבת. אבל יומא טבא הימים הטובים, דישראל הוא דקבעי ליה, שישראל קובעים את זמנם. מחמת דקמבערי ירחי וקבעי לשני, שבי"ד של מטה הוא הקובע,

האם לעבר את החודשים או לא, וכן לגבי עיבור השנים. לכך תקנו חז"ל לומר בין בתפלה ובין בקידוש היום, מקדש ישראל והזמנים (פסחים קי"ז).

נמצא שיום השבת קדושתו קבועה וניתנה במתנה, ואינה תלויה בעם ישראל. אך הימים הטובים תלויים בקביעת הזמן של עם ישראל, והם מביאים על עצמם את הימים הטובים בקביעת זמניהם. לפיכך יש להם יותר שייכות לימים הטובים, ויכולים לקבל את הארת הקדושה אף על גופם, לעורר את כח הנשמה שבו, שיתפשט ויתרחב על כל מעשיו הגופניים.

אוכל נפש

מהאי טעמא התירה התורה מלאכת אוכל נפש ביום טוב, מה שאין כן ביום השבת שנאסרה. כי בימים הטובים מתעורר כח הנשמה בגוף, ואינו מונע מאור הקדושה להתנוצץ במועד, ולכך אין האכילה הגשמית מעכבת את הקדושה, והתירו אוכל נפש ביו"ט, משא"כ לגבי שבת. טעם זה נרמז במה שנקרא אוכל נפש, ולא אוכל גוף, כי הסיבה היא מחמת שאין הגוף מעכב, ולכך הוי מזון לנפש.

לפי זה אפשר לתרץ את מה שנתקשה התוס' (פסחים קב: ד"ה רב אמר), בענין נשמה יתירה ביום טוב. שהרי הרשב"ם פירש שהטעם לברכת 'בשמים' במוצאי שבת, הוא מסיבת איבוד נשמה יתירה, וביו"ט דאיכא נמי נשמה יתירה, לא תיקנו ברכה על הבשמים במוצ"ש החל ביו"ט. אמנם עדיין קשה מדוע לא תיקנו ברכה על הבשמים במוצאי יו"ט, הרי יש בו איבוד נשמה יתירה. ותירצו בתוס' דבאמת ליכא נשמה יתירה ביו"ט, והא דאין מברכים על הבשמים ביו"ט החל במוצאי שבת, הוא מטעם ששמחת היו"ט, ואכילה ושתיה שבו, מועיל לאדם כבשמים.

המכון היותר בתירוץ זה, נראה עפ"י מה שפירש רש"י את ענין נשמה יתירה (ביצה טז. ד"ה 'נשמה יתירה'), רוחב לב למנוחה ולשמחה, ולהיות פתוח לרווחה, ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו. כלומר שיהיה בכחו לאכול בקדושה, ושלא תהיה נפשו קצה בתענוגי השבת, לכך ניתן באדם נשמה יתירה בשבת. ממילא לגבי יו"ט החל במוצאי שבת, שמקיים בו את סעודת היו"ט שהיא מצוה, הרי שאכילה זו משמשת במקום הבשמים.

אסרו חג בעבותים

אכן לפי דברנו תתורץ הקושיא באופן אחר. דבאמת ביו"ט ניתן באדם נשמה יתירה, ולכן ביו"ט החל במוצ"ש אין מברכים על הבשמים. ברם מה שאין מברכים על הבשמים בכל מוצאי יו"ט, הוא מטעם אחר. כי אין איבוד לנשמה יתירה במוצאי יו"ט, מחמת שביו"ט ההארה מתפשטת אף לגוף האדם, ואין היא נפרדת ממנו במוצאי יו"ט, אלא קשורה בו כחלק בלתי נפרד ממנו. כדכתיב **אסרו חג בעבותים**... (תהילים קיח כז), שכח היו"ט אסור וקשור באדם, והנשמה היתירה של היו"ט אינה עוזבת אותו, ולכך אין צורך בבשמים במוצאי יו"ט.

משא"כ לגבי שבת שמעלתה גבוהה, כדאיתא בשם האר"י ז"ל שבשבת העליה היא בפנימיות. באמת אם הייתה מתגלה אף בחיצוניות, היינו גם חשים ורואים בהתעלות האדם. הלכך אין הגוף יכול לקבל הארה עליונה כזו, וממילא במוצ"ש אבדה הנשמה יתירה, כדאיתא וי אבדה

נפש (ביצה טז). ומברכים על הבשמים, בכדי להשיב את נפשו, אחר איבוד הנשמה יתירה. אבל ברגלים הייתה ההתעלות בפועל, שחשו בהתעלות גופם עד שזכו לראות את פני האדון ה'. וזה נרמז בפסוק 'מה יפו פעמיו בנעלים' מלשון נעלה, שהייתה מביאה מצות עליה לרגל, התעלות והתרוממות לגוף האדם.

בכל מושבותיכם

החילוק בין יו"ט לשבת הנ"ל, נותן טעם מדוע לגבי שבת נאמר **בכל מושבותיכם** (שמות לה ג) שמכוון לאור השבת המתנוצץ ומגיע לישראל, בכל מקומות מושבותיהם. ואילו בכדי לזכות במעלת היו"ט, הוצרך האדם לעלות לרגל לירושלים. כי הארת השבת היא ממקום גנוז וגבוה, בבחינת **מתנה טובה יש לי בבית גנזי**. ולכך היא פנימית ולא חיצונית, ואין בה מגע נכרי ושלטיה לסט"א. לפיכך ביכולתה להתגלות בפנימיות כל ישראל בכל מקום שהם, כי מיוחדת הוא לבניי, כדכתיב **ביני וביני בניי אות היא** (שמות לג יז).

משא"כ לגבי יו"ט שההארה היא בהתגלות, ומשפיעה אף על גוף האדם וחיצוניותו, משום כך יש חשש ממגע שאר האומות. לפיכך הוצרכו ישראל להיבדל מן האומות ולעלות לרגל. ועוד שמסיבת שהשפעה היא אף בחיצוניות, הוצרך לעלות לרגל. כי במעשה זה מתבדלים מן החיצוניות, ומקדשים ומזככים אותה, שתהיה אף היא פנימית וטהורה.

ברם עתה שבעונותינו הרבים חרב עירנו, ובטלה העבודה מבית מקדשנו, ואין לנו היכולת לקיים את מצות העליה לרגל. הרי שגם ביו"ט מתקיימת כל הארה רק בפנימיות כבחינת שבת, וממילא היא בכל מושבותיכם. והארת היו"ט מתנצנצת בעת התפלה, בבחינת **תפלה במקום קרבן** (ברכות כו), כדאיתא ברעיא מהימנא (זוהר ח"ג קט:). לכך אשרי המשיכל, המעורר את רוחו ונפשו בעת תפלת המועדים, להידבק בקודש ולקבל את הארת היו"ט, וזוכה להשפיע על עצמו שפע קדושה, ונטהר במועד. ■

הספר שכולו חידוש במהדורת תשס"ט

עצמותי תאמרנה

שפת הגוף כהלכה

- הכרת תכונות וכוונות מתנועות הגוף ומצביו השונים.

- השפעתה של 'התקשורת' ותרבות המערב על התנהגותנו.

- אופקים חדשים למודעות עצמית ולעבודת המידות באמצעות הגוף.

470 עמודים עם מקורות והמחשבות רבים

ניתן להשיג בכל חנויות הספרים המובחרות

להזמנה טלפונית בהוצאת 'יפה נוף'

טל. 581-581-1599

שיעורים והרצאות: 057-3102644

תנועה אחת אלף מילים

"גם ממהלכו של אדם ניכר אם חכם
ובעל דעה הוא, או שוטה וסכל..."
(רמב"ם הלכות דעות)

מתוך הסכמות מרגן ורבנן שליט"א על הספר:

הרה"צ דב יפה: "... להכיר מתנועות הגוף מצבים שונים של הנפש ולפי זה אפשר יהא להביא רב תועלת". הרה"ג משה שפירא: "... דברים של טעם, מעוררים הלבבות להתבונן בנפלאותיו ית' בחיבור הנשמה והגוף". הרה"ג יהושע נויבירט: "תארת את הקשר בין הגוף, מעשה ידיו של הקונה, לבין הנפש של האדם עלי אדמות. תכונות רבות לאדם אשר ביכולתו לנצל אותם בין לטוב בין ח"י להיפך". הרה"ג נחום רוטשטיין: "מה נהדר המראה הזה להראות האדם בתנועותיו ובהליכותיו להכיר פנימיותו שע"ז ישפר מעשיו". הרה"ג ישראל גנס: "...ספר זה מתמקד בחובתו של האדם להשקיע בתרגול תנוחת אבריו השונים, לתועלתו הרוחנית". הרה"ג שלמה זעפראני: "להביא תועלת ללומדים ולמלמדים, לחניכים ולמתחנכים, בחיבור נפלא שכזה". הרה"ג חיים בונים ש"ץ: "...עצמותי תאמרנה שמבוסס כולו על מקורות נאמנים ועל השקפת התורה המסורה מדור דור".





בדין שופר גזול ומצוה הבאה בעבירה

אלא השמיעה, וכיון שכן תו אף התוקע עצמו נמי יצא שכיון שאין התקיעה המצוה אלא שמיעת קול השופר היא המצוה, תו מה שתקע הוה רק הכנה והיכ"ת למצוה ובזה לא פסל לשמיעת קול השופר, דאי אף התקיעה מעיקר המצוה האין יצא בו השומע שלא נגע בו וכש"נ.

ובקונה"ב כאן בריש סי' ד' הביא לד' השאגת ארי' זללה"ה בסי' ו' להוכיח ממתני' לקמן כ"ט, דחרש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים יד"ח, ואם אין התקיעה מהמצוה למה לא יצא והרי שמע תקיעת שופר, והביא אבא מארי הגה"ח זללה"ה שם שרגילין לתרץ ולומר דתקיעה ממי שאינו מחויב בדבר ה"ה כנבב נבוחי בעלמא ולא מתורת תקיעת שופר דמצוה עלה, ויעוי' בקונה"ב מה שדחה לתי' זה יעוי"ש, ועוד יבואר לקמן, ויעוי' בשפ"א.

והר"מ כ' להלן בפ"ב הד', המתעסק בתקיעת שופר להתלמד לא יצא וכן השומע מן המתעסק לא יצא, וזה צ"ב דלכא' פשיטא הוא דאי התוקע עצמו לא יצא תו בוודאי דהשומע ממנו לא יצא, ומה חידש לנו הר"מ דוכן השומע מן המתעסק לא יצא, אכן לפמ"ש בר"מ דעיקר המצוה בשופר היא השמיעה ולא התקיעה, הי' מקום לומר דאע"פ שהתוקע עצמו מתעסק הוא ולא יצא אבל אם כוון השומע לבו יצא שהרי שמע קול שופר וכוון לבו, ובזה קמ"ל הר"מ דאעפ"כ גם השומע מן המתעסק לא יצא, ומשום דכל דאין כאן תקיעה לשמוע וכו'.

מדוע צריך שיכוון התוקע לשם מצוה

אך באמת יש לעיי' היטב במה שכ' הר"מ בהמשך דבריו בהל' שם, נתכוון השומע לצאת ידי חובתו ולא נתכוון התוקע להוציא או שנתכוון התוקע להוציא ולא נתכוון השומע לצאת לא יצא ידי חובתו. עד שיתכוון שומע ומשמיע,

להוציא לאחרים וכשם שא"א לאוכל מצה להוציא אחרים יד"ח באכילתו והנוטל לולב אינו יכול להוציא אחרים בנטילתו, כמו"כ בתקיעת שופר נמי האין מוציא התוקע לאחרים, הא רק הוא התוקע והוא עביד למעשה, ויעוי' בר"ן שהק' על הדלקת נר חנוכה האין מוציא.

ובתשובות הר"מ פאר הדור סי' נא' הביא גבי השאלה מהו הנפ"מ דאיכא בין נוסח הברכה לשמוע קול שופר או על תקיעת שופר, תשובה, החילוק גדול ביניהם כי המצוה המיוחדת אינה התקיעה אלא בשמיעה סגי, דאם היתה המצוה התקיעה הי' צריך כל אחד ואחד לתקוע לעצמו כמו שחייב כל אדם בלולב ובסוכה, וא"כ ודאי השומע שלא תקע לא יצא יד"ח, וכן התוקע שלא שמע יצא יד"ח אפי' סתם אזניו, בשביל שתקע, ואין הדין כך, כי המצוה היא השמיעה ולא התקיעה, וכמו בסוכה המצוה היא הישיבה ולא העשי', ובלולב הנטילה ולא האגדן כך זו שהמצוה היא השמיעה וכשהוא תוקע אני יוצא יד"ח במה שאני שומע, ולכך צריך לברך לשמוע קול שופר כמו שמברכין לישב בסוכה, עכ"ל.

ובלח"מ הביא בריש פרקין נמי ראי' דמצוותו בשמיעה מהא דהתוקע לתוך הבור, העומד על שפת הבור לא יצא, ואפי' התוקע עצמו לא יצא, אע"פ שהוא תקע, אלא כיון דלא שמע לא יצא, ומשמע דעיקר המצוה בשמיעה תלי'.

והנראה שזה כו' המ"מ לבאר בד' הר"מ דמצוות שופר בעיקרה היא שמיעת קול השופר ולא התקיעה, וכדי לאשווי' לשמיעת קול השופר צריך להיכ"ת שיהא תקיעה אבל אין התקיעה מעיקר המצוה, וזהו שכ' המ"מ בב' ד' הר"מ שהרי אין המצוה אלא בשמיעת הקול וכו', ואע"פ שהתוקע נוגע בו מ"מ אין השומע נוגע בו כלל, וכיון דיצא השומע אע"ג שלא נגע בו כלל תו ראי' שאין התקיעה מחלקי המצוה

דין שופר של עולה ושלמים, ושופר הגזול ר"ה כ"ח. אמר רב יהודא בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא. בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא. מ"ט עולה בת מעילה היא כיון דמעל נפקא לה לחולין, שלמים דלאו בני מעילה נינהו איסורא הוא דרכיב בהו, מתקיף לה רבא וכו', הדר אמר רבא, אחד זה ואחד זה יצא, מצוות לאו ליהנות ניתנו, עכ"ל.

ויעוי' בר"מ פ"א מהל' שופר ה"ג דכ' וז"ל, שופר של עכו"ם אין תוקעין בו וכו', שופר הגזול שתקע בו יצא שאין מצווה אלא בשמיעת הקול אע"פ שלא נגע בו ולא הגביהו השומע יצא ואין בקול דין גזל, וכו' עכ"ל.

וכ' עלה הראב"ד שם וז"ל, א"א ואפי' יהי' בו דין גזל יום תרועה יהי' לכם מ"מ, הכי איתא בירושלמי. עכ"ל.

ובמ"מ שם כ' ז"ל, רבנו כ' ששופר גזול שתקע בו יצא ואין הדין כן בלולב ובמצוה ונתן הטעם לדבר מפני מה נחלק שופר מהם לפי שמצות שופר היא בלא הגעה ובלא הגבהה מן השומע אע"פ שהתוקע נוגע בו מ"מ אין השומע נוגע בו כלל אלא ששומע הקול היוצא ואין בקול דין גזל. ולפיכך אף התוקע יוצא בו, אבל לולב ומצה אין אדם יכול לצאת ידי חובתו בהן אלא בנגיעת גופן ולפיכך כשהן גזולין לא יצא בהן. זה ביאר ד' רבנו וכו', עכ"ל.

וד' המ"מ צ"ב דבי' בד' הר"מ גבי השומע דאינו צריך לנגיעה בשופר וכו', וסיים בכך דלפיכך אף התוקע יצא בו, וזה צ"ע הא התוקע נוגע בשופר וצריך לנגיעה ע"מ לתקוע ואין יצא יד"ח, ואי התוקע אינו יוצא תו אף השומע אינו יוצא.

היאך אפשר להוציא אחרים יד"ח במעשה התקיעה, וע"כ דעיקר המצוה היא השמיעה

והנה באמת צ"ע האין מוציא התוקע את הרבים יד"ח. הא במעשה ל"ש



עכ"ל, ולפמש"נ צ"ע דאי הוי השמיעה כל המצוה הא השומע שמע ונתכוון לצאת יד"ח, ושמע תקיעה כהלכתה ומה צריך עוד שיתכוון התוקע להוציאו יד"ח, ובמה יוציאנו אחר שכבר קיים השומע כל מצוותו בשמיעתו, וכבר יצא יד"ח בעצמו מכל וכל, וצ"ע, וכן נמי בהמשך ד' הר"מ בה"ה שם, מי שתקע ונתכוון להוציא כל השומע תקיעתו. ושמע השומע ונתכוון לצאת יד"ח וכו', וגם זה צ"ע כמו"כ מה צריך שיתכוון התוקע להוציא כל השומע ולמה לא סגי בזה שהשומע מתכוון לצאת יד"ח בשמיעת קול השופר והוי נמי התקיעה כהלכתה, הא לד' הר"מ השמיעה היא כל עיקר המצוה, וצ"ע.

ובמ"מ כ' עוד שם ז"ל, דכן מפורש בירושלמי (ריש פ"ג דסוכה) מה בין לולב ובין שופר אמר רבי אלעזר תמן בגופו הוא יוצא הכא בקולו הוא יוצא, ודברים פשוטים הם, ובהשגות א"א אפי' יהי בקול דין גזל. יום תרועה יהי' לכם מ"מ, הכי איתא בירושלמי. עכ"ל הרב המגיד.

ובאמת דפולגתא היא שם בירושלמי שהק' מה בין לולב לשופר, אמר ר' יוסה בלולב כתי' ולקחתם לכם משלכם לא משל איסור הני', הכא יום תרועה יהי' לכם מ"מ, אמר ר' לעזר תמן בגופו הוא יוצא הכא בקולו הוא יוצא וכי יש קול אסור בהנאה. ולפי"ז זהו בי' מח' הר"מ והראב"ד דהר"מ איתא לטעמא דר' לעזר והוא משום דבקולו הוא יוצא ואין בקול איסור הנאה, והראב"ד כר' יוסה ס"ל דהכא יום תרועה יהי' לכם מ"מ.

ד' הר"ן בשופר גזול, ובני' מחלוקתו ארמב"ם

ובגמ' בסוגיא דלרבי יהודה בשופר של שלמים לא יצא אמרי' בגמ' לטעמא משום דשלמים לאו בני מעילה נינהו איסורא הוא דרכיב עלי', ובחי' הר"ן כ' וז"ל, פי' והוה לי' מצוה הבאה בעבירה, ומכאן נראה לי דשופר שגזלו מחברו ותקע בו לא יצא כי היכי דאמרי' בלולב משום מצוה הבאה בעבירה ולא מפלגין משום דבלולב בגופו הוא יוצא ובשופר בקולו הוא יוצא. דאי הכי נהי דס"ל השתא מצות ליהנות ניתנו אמאי לא יצא, אבל בירושלמי במס' סוכה הכשירו ובעינן התם מה בין שופר ללולב. ופריק תמן בגופו הוא יוצא ברם הכא בקול ואין בקול דין גזל, ולא נראה לי כן בגמרותנו וכן דעת הרא"ה ז"ל שאפי' בשופר לא יצא, והר"מ סמך על הירושלמי בפ"א מהל' שופר וכו', עכ"ל הר"ן.

והבי' בד' הר"ן דאי אין דין גזל בקול א"כ אמאי אמרי' בגמ' דהתוקע בשופר של עולה ושלמים יצא ומשום דמצות לאו ליהנות ניתנו. תיפול' דבשופר ליכא דין גזל ולא דין מעילה. דהא בקולו הוא יוצא ואין בקול דין גזל ומעילה, ומוכיח מהא דהבבלי חולק על הירושלמי בזה, וס"ל דשופר הגזול פסול וכן נמי בשל עולה ושלמים, ולכך לא סגי להבבלי בטעמא דאין בקול דין גזל ומעילה, וצריך להוסיף הטעם דיוצא משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו.

אכן יעוי' בל' הר"מ שם אחר דכ' להא דשופר הגזול שתקע בו יצא דאין בקול דין גזל, הוסיף נמי וז"ל, וכן שופר של עולה לא יתקע בו ואם תקע יצא שאין בקול דין מעילה, ואם תאמר הלא נהנה בשמיעת הקול, מצוות לאו ליהנות ניתנו, עכ"ל, והרי להדיא מד' הר"מ דאף דאמרי' לטעמא דאין בקול דין גזל ולא מעילה, מ"מ בשופר של עולה בעי' נמי לטעמא דמצוות לאו ליהנות ניתנו, וא"כ לכאורא תו ליכא ראי' דהבבלי פליג אירושלמי בזה, ואפ"ל דגם להירושלמי עדיין בעינן נמי לטעמא דמצוות לל"ז, וצ"ע. ואשר נראה בב' מח' הר"מ והר"ן, דשי' הר"ן היא דאי אמרי' לטעמא דשופר הגזול יצא בו משום שאין בקול דין גזל משמע דלא עבד ולא מידי. אלא דמעיקרא איכא איסור להשתמש בשופר זה, אבל בעצם המצווה דשמיעה לא גזל ולא מידי, וממילא דאף בשופר של עולה ושלמים נימא כן דלא עבד מידי, שהרי יצא בשמיעתו, וכשם שאין בקול דין גזל כך אין בקול דין מעילה, וממילא כי היכי דבשופר הגזול אמרי' דיצא, מה"ט נימא נמי בשופר של עולה ושלמים דיצא, ומדהוצרך בגמ' למימר לטעמא דשופר של עולה ושלמים דיצא משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו משמע דס"ל להבבלי דקול השופר הוי מעילה, וממילא דא"נ איכא נמי בקול דין גזל, וא"כ הדין נותן דפליג בזה הבבלי על הירושלמי וס"ל דשופר הגזול פסול.

אכו הר"מ מחלק בזה, וס"ל דנפ"מ טובא איכא בין דין גזל למעילה, דבגזל האיסור הוא גזילה מחברו, וכיון דמצות השופר בשמיעה תלי' ואין בקול דין גזל הרי לא עביד איסורא בחפצא דמצוה, משא"כ במעילה הא מלבד האיסור לקיחה מהקדש איכא נמי איסור הנאה מקדשים דקיי"ל קול מראה וריח אין בהם מעילה אבל איסורא איכא (ויעוי' בתוס' סוכה נג, ד"ה אשה וכו') וא"כ אע"ג דבקול ליכא מעילה אבל איסורא דהנאה מהקדש איכא וממילא דשוב הוי מצוה הבאה בעבירה. ומשו"ה צריך נמי לטעם דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ולא קחשיב איסורא כלל

במה שנהנה מקדשים.

ואשר זהו שכ' הר"מ בה"ג שם, וכן שופר של עולה לא יתקע בו ואם תקע יצא שאין בקול דין מעילה, והוסיף הר"מ ואם תאמר והלא נהנה בשמיעת הקול מצוות לאו ליהנות ניתנו, ומשמע מהר"מ דתרי מילי נינהו דבתחילה הביא להך דאין בקול דין מעילה, ואח"כ כ' וא"ת והלא נהנה, ופי', דהא איסורא דהנאה מיהא איכא, וע"ז קא' דין נוסף דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ואשר לפי המבואר תו לשי' הר"מ אין מקום לראיית הר"ן דהבבלי פליג אירושלמי וס"ל דשופר הגזול פסול אף בדיעבד, והוכיח כן מהא דבעי' בגמ' להך טעמא דמצוות לל"ז בשופר של עולה ושלמים ומשמע דלאו מדין אין בקול שופר דין מעילה, וממילא דגם בשופר הגזול איכא דין גזילה בקול, ולפמש"נ לשי' הר"מ אין זה מוכח דשאני דין מעילה מדין גזל בזה, וממילא דלכו"ע שופר הגזול יצא בו מאחר שאין בקול דין גזל, וכמבואר.

בביאור שיטת הראב"ד

והנה הראב"ד בהשגות הא כ' ואפי' יהי' בו דין גזל, יום תרועה יהי' לכם מ"מ, ומבואר מד' הראב"ד בפ' הירושלמי דלר"י נאמר דין מיוחד בשופר דאע"ג דמצוה הבאה בעבירה היא מ"מ נתחדש בדין שופר דלא איכפת לן ממצהב"ב וגז"ה הוא דיום תרועה יהי' לכם מ"מ, אפי' גזול ומצהב"ב.

ואשר לפי"ז תו באמת אין צריך כלל להך טעמא דאין בקול דין גזל, וממילא דה"ה בשופר של עולה ושלמים נמי לא צריך לטעם דמצוות לאו ליהנות ניתנו ולא לטעם דאין מעילה בקול, ומהא דנתבאר בגמ' לטעם דמצוות לאו ליהנות ניתנו. תו לכאורא הי' משמע דבלא הך טעמא הי' פסול וצ"ע אמאי הא איכא גז"ה דיום תרועה יהי' לכם מ"מ, ואפשר דלכך לא הביא הר"מ להך טעמא וס"ל בטעם הא דמהני שופר הגזול ושל עולה ושלמים דהוא משום דאין בקול דין גזל ומעילה, וכמוש"נ דגבי מעילה צריך נמי לטעמא דמצוות ללה"ה, ויעוי' בב"ח סי' תקפ"ו או' ב' דמשמע מדבריו בב' ד' הראב"ד דהא דכ' בירושלמי דיום תרועה יהי' לכם מ"מ אינו בא לומר דגז"ה הוא דליכא חסרון דמצהב"ב בשופר, אלא כפשיטות הגמ' התם דמחלק בין לולב דכתי' לכם וממילא דלא באיסורא הנאה דאינו לכם, לבין שופר דלא כתי' לכם אלא מ"מ, וממילא דאף גזול במשמע כיון דא"צ בשופר לכם משלכם דוקא, וכהגמ' בסוכה ל, דמתוך שיוצא בשאול ביו"ט שני יוצא נמי בגזול, ויעוי' ש, וממילא



דהראב"ד לא איירי גבי מצהב"ב כלל ורק מדין לכם, אבל במעילה כל שנהנה איכא לאיסור מעילה וזוהי מודה הראב"ד לדינא דהר"מ וגם לש"י הראב"ד גבי מעילה בעינן נמי לטעמא דמצוות לאו ליהנות ניתנו, והב"י בד' הב"ח דלהראב"ד נמי במעילה נתחדש דא"צ למעשה במעילה וסגי בזה שנהנה דאף בלא מעשה מעל, ואשר ע"כ נמי דבגזל יום תרועה יהי' לכם מ"מ אבל במעילה הא נהנה ומעל ולכן צריך נמי לטעמא דמצוות לל".

וכדברינו מדויק נמי דגבי שופר הגזול שתקע בו השיג הראב"ד על הר"מ מהא דאיתא בירושלמי דאפי' יהי' בו דין גזל יום תרועה יהי' לכם מ"מ, ואילו גבי הך דשופר של עולה דכ' הר"מ נמי להך דינא דאין בקול דין מעילה, ומצוות לאו ליהנות ניתנו, בזה שתק הראב"ד ולא השיג עליו ולא מידי, אע"ג דאותו הטעם דיום תרועה יהי' לכם שייך נמי בדין מעילה כמו בדין גזל, ולפמש"נ דבדין מעילה דאיכא נמי לאיסור הני' מהקדש צריכים אנו להך טעמא נמי דמצוות לאו ליהנות ניתנו, וזוהי באמת ס"ל להראב"ד כהר"מ ולא פליג בזה.

מדוע לא יתקע לכתחילה

ועדיין צ"ע בין להר"מ ובין להראב"ד אמאי אמרינן בגמ' וכן פסק הר"מ דלכתחילה לא יתקע הא מאחר שאין בקול דין גזל ולא מעילה ומצוות לאו ליהנות ניתנו, אמאי לא יתקע לכתחילה, ואמנם זה כבר מבואר במאירי דכיון דחמירי איסוריהו אסור ליהנות מהם לכתחילה. וכן בשופר של ע"ז דחמירי איסוריהו אבל אי תקע בהם בדיעבד יצא דמ"מ מצוות ללה", ובריטב"א מפרש דגם למסקנת הגמ' לא יתקע אע"ג דמצוות ללה"י אבל נראה כבא ליהנות מקדשים, ולכן לכתחילה לא.

אכן יעוי' בר"מ שם בסו"ד, אחר שהביא להא דבשופר הגזול ושופר של עולה לא יתקע בו ואם תקע יצא כ' וז"ל, לפיכך המודר הני' משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה, וצ"ע הלשון לפיכך שכ' הר"מ, הא בהלכות אלו של שופר הגזול ושל עולה כ' דלכתחילה לא יתקע, ובליכך כ' דאף לכתחילה מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה.

והנה הר"מ כ' דמותר לתקוע בו תקיעה של מצוה דוקא ומשמע דתקיעה שאינה של מצוה בודאי אסור, וכ"כ להדי' רבנו מנוח, אבל תקיעה בעלמא כגון תקיעת שיר אסור דלמא אית לי' הנאה מיני', עכ"ל, וא"כ אף במקום דאיכא הנאה בשמיעת הקול אם הוא תקיעה של מצוה שרי לכתחילה

משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכ"ז במודר הנאה מחבירו דהתם ליכא איסור כלל בעצם התקיעה ורק בהנאה וכיון דמצוות ללה"י תו שרי לכתחילה בתקיעה, וא"כ מוכח מזה דהא דבשופר הגזול ושל עולה דאסור אינו משום השמיעה אלא דאיכא נמי איסור בעצם נטילת השופר והתקיעה בו דהוי איסור או מדין גזל או משום איסור קדשים, וא"כ עדיין צ"ע אמאי יצא בו אי תקע ואף בדיעבד הא עבר איסורא ומצוה הבאה בעבירה היא.

וע"כ מוכח ומבואר מד' הר"מ דל"ש הכא מצוה הבאה בעבירה כיון דאין כאן דין נטילה ואין מצוה בנטילה וכל עיקר המצוה בשמיעת הקול, ותו אין המצוה שייכת לעבירה כלל דהעבירה היא הנטילה והתקיעה והמצוה היא שמיעת הקול, ולא שייכא האחד לחבירו, ואף דבאה המצוה מחמת העבירה אי"ז מצוה הבאה בעבירה ולא דמי למצה ולולב, דהנטילה והאכילה עצמה היא המצוה והיא העבירה, (ויעוי' בתוס' סוכה ל, גבי הנפ"מ בין לולב הגזול לשל אשירה דמחלק נמי הכי, יעוי"ש) ואשר ע"כ לכתחילה לא יתקע בו דהא קעבר בשעת הנטילה והתקיעה. אבל אי תקע יצא ואין כאן מצוה הבאה בעבירה, ואי משום הקול אין בקול דין גזל ולא מעילה, וע"כ גם התוקע עצמו יצא וכמוש"נ, ואשר ע"כ כ' לה הר"מ בל' לפיכך דלפיכך דחזי' דהא דלכתחילה לא יתקע אינו משום ההנאה בתקיעתו, ורק משום עצם הנטילה והתקיעה שהיא העבירה, וגם משום הנאת הקול, וכיון דבמודר הנאה מחבירו ליכא להני תרתי, דבעצם הנטילה והתקיעה, אינו מודר מחבירו ואינו מודר מתקיעה וגם בשמיעה אע"ג דנהנה הא מצוות ללה"י, ואין כאן איסור כלל, וממילא דלפיכך שרי לכתחילה לתקוע תקיעה של מצוה, ואשר זהו שכ' הר"מ לפיכך דמתוך הדין דשופר הגזול ושל עולה שמעינן דבמודר הני' ליכא איסור כלל, ולפיכך מותר לכתחילה, וכמוש"נ, [ורק במצות ת"ת אמר לנו אבא מארי הגה"ח זללה"ה בשם זקנו בעל העונג יו"ט זללה"ה דבמצות ת"ת לא שייך הא דמצוות ללה"י ובנדר הני' לחברו אסור ללמדו תורה ולא אמרי' בזה מצוות ללה"י כיון דכל המהות דמצות ת"ת הוא בהנאה מדברי תורה, וא"כ מ"ש למימר הכא מצוות לאו ליהנות ניתנו אחר שבאמת ליהנות ניתנו ומצוה בגופא של ת"ת ליהנות ממנה].

גם לשיטת הרמב"ם איכא מצוה בהתקיעה

עכ"פ אכתי תיקשי לשי' הר"מ מה שהבאנו

לעיל מהקונה"ב סי' ד' לאבא מארי הגה"ח זצ"ל שהביא לקו' האחרונים דאי עיקר המצוה היא השמיעה הלמאי חש"ו אינם מוציאים את הרבים יד"ח תיפול"ל דאיכא שמיעה כהלכתה, ורגילין לתרץ דתקיעת חש"ו הוה מנבח נבוחי בעלמא ולא שם תקיעת שופר עלה, וממילא דאם אין תקיעה ליכא שמיעה, ויעוי"ש בקונה"ב שדחה לתי' זה, וגם הוספנו הך קו' דמה שייך להוציא את הרבים יד"ח אחר שקיימו כבר כל מצוותם בשמיעה ומה צריך להוציאם, וגם הבאנו מהר"מ שם בה"ד, נתכוין שומע לצאת יד"ח ולא נתכוון התוקע להוציא וכו' לא יצא יד"ח עד שיתכוון שומע ומשמיע, ואי הוי השמיעה כל עיקר המצוה הא השומע שמע בעצמו כל התקיעה ומ"צ שיוציאו התוקע, ובמה יוציאנו, וכ"נ מש"כ הר"מ שם בה"ה, מי שתקע ונתכוון להוציא כל השומע תקיעתו ושומע השומע וכו' אע"פ שאין התוקע מתכוון לזה פלוני ששמע תקיעתו ואינו יודעו יצא, שהרי נתכוון לכל מי שישמענו, לפיכך מי שהי' מהלך בדרך או יושב בתוך ביתו ושומע התקיעות משליח צבור יצא אם נתכוון לצאת שהרי שליח צבור מתכוון להוציא את הרבים יד"ח, עכ"ל, ואף גם זאת צ"ע טובא מאריכות ל' הר"מ ומהא דמחדש דאין צריך שיכוין התוקע לזה פלוני להוציא ויצא אע"פ שאין התוקע יודעו וכו', ומאי דיצא הוא משום שהי' בכוונת התוקע להוציא לכל השומע, ואי הוי המצוה בשמיעה בלבד אמאי צריך לכל זה, הא שומע הוא תקיעה כהלכתה ומבר חיובא, וצ"ע.

וא"כ מכל הנ"ל חזי' להדי' דגם לש"י הר"מ אמנם עיקר המצוה בשמיעה תלי', אבל בודאי דאיכא נמי מצוה בתקיעה, ועכ"פ דצריך לייחס התקיעה לשמיעתו, וברש"י לקמן כט, בד"ה איכוון ותקע לי, תתכוין לתקוע בשמי' להוציאני ידי חובתי, והרי להדי' ברש"י שצריך התוקע לכוון בשם ובשליחות השומע להוציא יד"ח, ויעוי' בקונה"ב שהביא בשם עמק ברכה להוכיח מכאן דגם התקיעה בכלל המצוה יעוי"ש, ובנו"כ כ' דד' הר"מ בה"ד הוא מד' ר' זירא בגמ' דאיכוון ותקע לי.

ויעוי' עוד שם בקונה"ב להוכיח דשאני תקיעת שופר מעשיית סוכה, ועשיית סוכה הוי רק הכשר מצוה ולא חלק ממצוות הסוכה, משא"כ בקול שופר אין הפי' שתוקע קול שופר וכל השומע מקיים מצותו בשמיעת קול שופר, כ"א שנאמר בשופר דין משמיע שדין התוקע הוא להשמיע לשומע קול שופר, וע"י דמשמיע לשומע הוא דשויה

לשומע, ולפי"ז גם התוקע בתקיעתו הוי חלק ממצות שופר, ויעוי' באבודרהם ש' אהא דמברכין לשמוע בקול שופר ולא על התקיעה, להשמיענו שצריך ששמע התוקע קול ואם לא שמע לא יצא, והוא כמוש"כ הר"מ בתשובות, אלא דלא כ' שאין התקיעה מצוה, כ"א שכל שתקע ולא שמע לא יצא ומשמע מדבריו דאף התקיעה איכא חיוב אלא דתקיעה בלא שמיעה לא יצא.

ובשם רבינו הגדול מרן הגר"ח זללה"ה מבריסק שמענו, דהשמיעה בשופר הוא קיום המצוה אבל התקיעה היא מעשה המצוה דבלא מעשה המצוה דתקיעה לא שייך לקיים לשמיעה, וממילא דכל קיום המצוה דשמיעה מתלא תלי' במעשה התקיעה ואשר ע"כ נחשב התקיעה למעשה המצוה ושמיעת קול השופר לקיום המצוה, ולאור כל הנ"ל מדבריהם של רבותנו זללה"ה, בוודאי דתקיעת חש"ו אינה תקיעה להוציא את הרבים, דאי ליכא מעשה לא שייך לקיום המצוה בלא מעשה המצוה וצריך שיכוון המשמיע להוציא במעשה התקיעה ידי השומעים, לקיים לה קיום המצוה, וממילא אתי שפיר הא דאין תוקעין לכתחילה לא בשופר הגזול ולא בשל עולה ושלמים ושאר איסורין דחסר במעשה המצוה אבל כיון דתקע יצא משום שעיקר המצוה בשמיעה היא, ובתוס' כאן כ' בל' לא יתקע במזיד ואם תקע בשוגג יצא יעוי"ש, וצ"ע, ול' הר"מ שופר הגזול שתקע בו יצא לא משמע שתקע בשוגג, אלא כל שתקע בדיעבד יצא.

בר"ה יסוד דין התקיעה לאשווי' ליה ליום תרועה'

ואשר נראה לבאר ביסוד דין השופר בר"ה, ובהקדם מש"כ הר"מ בריש הל' שופר. מצות עשה של תורה לשמוע תרועת השופר בראש השנה שנא' יום תרועה יהי' לכם עכ"ל, וגבי שופר של יובל כ' הר"מ בפ"י מהל' שמיטה ויובל ה"י, מצות עשה לתקוע בשופר בעשירי לתשרי בשנת היובל וכו'. וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע שנא' תעבירו שופר וכו', עכ"ל.

והנה הר"מ שינה בל' דבהל' שופר כ' דמצוה לשמוע קול שופר וגבי יובל כ' דמצוה לתקוע והמצוה היא על עצם התקיעה ועוד הוסיף שם ביובל להך דכל יחיד ויחיד חייב לתקוע בשופר, מה שלא הזכיר מזה כלל בהל' ראש השנה, ובראשונים מסתפקים לפי לישנא דהר"מ ביובל דהוי המצוה בתקיעה אם מברכים על תקיעת שופר ולא לשמוע, וכן מספקא להו אי השומע מחברו יצא דמאחר דהמצוה הוא לתקוע בשופר. תו הוי מצוה שבגופו ול"ש להוציא אחרים בזה,

(ויעוי' ברדב"ז בתשו', ובריטב"א לק' ל.).

וכבר הק' באחרונים על הר"מ, דהא ילפי' גז"ש תקיעת יובל ותקיעת ר"ה והר"מ גופא כ"כ בהל' שמיטה ויובל שם הי"א ז"ל, שופר של יובל ושל ר"ה אחד הוא לכל דבר ואחד היובל ואחד ר"ה לתקיעות, עכ"ל, יעוי"ש, והרי דצריך להיות דינם שווה בכל דבר והאיך שינה הר"מ להא' דבר"ה מצות שופר בשמיעה וביובל מצוותו בתקיעה, ועוד יש לעי' דהר"מ לא הזכיר כלל לדין שופר הגזול ביובל.

ואשר נראה בדעת הר"מ דוודאי שווים הם דיני השופר בר"ה כביובל גבי כל דיני התקיעה בשופר וגבי הלכתא דעצם מעשה התקיעה שווים הם בר"ה וביובל ובר"ה נמי איכא למצוות תקיעה כביובל, אלא דמ"מ ילפי' מקראי דיובל ור"ה דתרי מילי ניהו במהות התקיעה ובכו' המצוה דתקיעת שופר בהם, דגבי שופר דר"ה מלבד עצם המצוה דתקיעת שופר נאמר גם דין דיום תרועה יהי' לכם, ומשו"ה צריך ע"י תקיעתו לאשווי' ליומא דר"ה ליום תרועה וזה לא נא' ביובל, דביובל ילפי' לה מקרא דזהעברתם שופר בארצכם, דצריך להעביר השופר בכל מושבות ישראל, אבל לא נא' ביובל לעשותו ליום תרועה, ואשר ע"כ אפ"ל דביובל מצותו מהך קרא דזהעברתם שופר אין המצווה דזהעברת שופר מתקיימת בשמיעה ול"ש שיוציא אחרים במצוות העברת שופר בארצכם, ולכן חיוב הוא דרמי' על כל אחד ואחד לתקוע בעצמו בשופר ולהעביר השופר ע"י תקיעתו, משא"כ בשופר של ר"ה אין כאן דין העברה כביובל כ"א דין לעשותו על ידי תקיעת השופר ליום תרועה, ועצמו של יום נעשה ליום תרועה, וע"י תקיעת התוקע דמכוון שע"י תקיעתו לאשווי' ליום תרועה, נעשה היום דר"ה ליום תרועה, ובה ס"ל דאינה מצוה שבגופו וסגי בזה שהתוקע מוציא את הרבים השומעים יד"ח ובהך שמיעה דשומעים מתקיעת המכוון להוציא נכנסים הם במצוות היום ע"י שמיעתם לאשווי' להו נמי ליום תרועה דידהו, והתוקע מוציאם גם ככו' התקיעה לאשווי' להו יום תרועה, ושוב אין צריך כל אחד ואחד לתקוע, שהרי בשמיעתו מהתוקע נמצא משווי' בשמיעתו ליומא דר"ה כיום תרועה, אבל בעצם דיני התקיעות עצמן י"ל דשווים הם תקיעות דר"ה ודיובל לכל דבר, ורק במהות פעולתן תרי מילי ניהו. ולא קרב זא"ז.

והנה בגמ' לק' כט, אמר מר הכל חייבין בתקיעת שופר, כהנים ליום וישראלים, פשיטא אי הני לא מחייבי מאן מחייבי. כהנים איצטריכא לי' סד"א הואיל וכתוב

יום תרועה יהי' לכם מאן דלית' אלא בתקיעה דחד יומא הוא דמחייב והני כהנים הואיל ואיתנהו בתקיעות דכל השנה דכתי' ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם אימא לא ליחייבי קמ"ל, ע"כ ל' הגמ'.

והאי ס"ד דגמ' תמיה טובא, וכי בשביל שכת' יום תרועה ובהני כהנים איכא תרועה כל השנה, ליבטלו מעצם חובת ומצות תקיעת שופר, ומאי שיאטי' זל"ז, והרי דחזוין להדי' מד' הגמ' דהך דיום המיוחד הוא ליום תרועה הוי מעיקר המצוה והחפצא דמצות תקיעת שופר לשווי' ליום תרועה, ואשר ע"כ תו סד"א דכיון דגבי כהנים ל"ה יום המיוחד כ"כ, שהרי איתנהו בתקיעה כל השנה, אימא לא ליחייב, והרי דס"ד דאי חסר ביום המיוחד דיום תרועה נתבטל מצות שופר מכהנים, וקמ"ל דאעפ"כ אינו דומה דמצות התקיעה דכל השנה הוי מצוה בתקיעה בלבד, אכן בר"ה הוי דין דיום תרועה וזה הוי לכהנים נמי.

(ובן ישיבתנו המופלא הרב משה א. מרק שליט"א הביא קצת ראי' מל' התפילה ותתן לנו ה"א באהבה את יום הזכרון הזה יום תרועה מקרא קודש, והנה דבכל יו"ט נאמר מהות ועצמות היום בזמן שמחתנו בחג הסוכות וזמן חרותנו בפסח וזמן מתן תורתנו בחג השבועות, ואילו בר"ה נא' את יום הזכרון הזה יום תרועה וכו', ומשמע דזהו מעיקר עצמו של יום דהוי יום תרועה וכש"נ).

ואשר זהו שכ' הר"מ בהל' שמיטה ויובל דמ"ע לתקוע וגם כל יחיד ויחיד חייב לתקוע ביובל, משום דמצוות היום דתקיעה ביובל הוא מקרא דזהעברתם שופר ומדין מצות היום דזהעברתם הוא שכ"א חייב לתקוע ובכך מתקיים למצוה דזהעברתם, ולא שייך להוציא בזה לאחרים ידי חובתם ע"י שמיעה. דאה"נ מצד עצם המצוה דתקיעה עדיין שייך לצאת יד"ח בשמיעה, אבל לא במצות היום דזהעברתם, ולכן כל אחד ואחד חייב לתקוע, אכן במצוות היום דר"ה לא נא' והעברתם אלא מקרא דר"ה ילפי' דמצוות היום דתקיעה הוא לאשווי' ליום תרועה ובה כשהתוקע מוציא להשומעים, משווי' הוא להו בתקיעתו נמי להך דין לאשווי' ליום תרועה, ואינהו שוויהו נמי בשמיעתם מתקיעתו, ליום תרועה, ובה שפיר ס"ל להר"מ דהתוקע לרבים שייך בזה להוציאם יד"ח בתקיעתו, ואין חיוב על כל אחד ואחד לתקוע בפועל.

[וכעין זה אביא מאשר שמעתי מאדוני אבי מורי הגה"ח זללה"ה במה שדייק מדברי הר"מ בריש הל' חנוכה



בהל"ג שם שכ' ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת ימים האלו שתחילתן כ"ה בכסליו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב וכו', עכ"ל, ודייק מזה אבא מארי זצ"ל דגבי השמחה והלל כ' הר"מ שיהי' ימי שמחה והלל. והוה תקנ"ח בעצמו של יום חנוכה לעשותם לימי שמחה והלל, משא"כ גבי מצוה דהדלקת נר בחנוכה ל"כ הר"מ שהם ימי הדלקת הנרות אלא ומדליקין בהם הנרות, דאיכא מצוה להדליק בהם נרות אבל דין ההדלקה ל"ה ממצות היום בחנוכה, ויעוי' במה שהאר"י בזה ואכ"מ, ומ"מ למדנו דאיכא דין ביום, וזהו לפי הר"מ מצות היום בשופר דליהו יום תרועה יהי' לכם, וע"י התקיעה משווי' לי' בכו' המצוה לעשות היום דר"ה ליום תרועה וכו' וכש"נ].

ואשר לפי"ז מבואר, דתרי מילי נא' בדין תקיעת שופר בר"ה, חדא עיקר מצות השופר בר"ה, ועוד נא' בדין השופר דילפי' מקרא דיום תרועה יהי' לכם שע"י התקיעה נעשה עצמו של יום דר"ה ליום תרועה, וכיון דתוקע בשופר ומכוון לקיים גזירת מלך דרחמנא אמר תקעו בזה משווי' לי' ליומא דר"ה ליום תרועה, לקיים מצות יום תרועה יהי' לכם.

ביאור שיטת הרמב"ם עפ"י

ומעתה נבואה ברינה בית המלך לבאר ד' הר"מ במש"כ דשופר הגזול שתקע בו יצא וכמבואר בד' ובתשו' שאין התקיעה עיקר המצוה אלא השמיעה, וכל מה שהבאנו לעיל להק' דא"כ אמאי בתקיעת חש"ו לא יצא והא השומע שמע ומכוון לצאת, ועוד הק' לעיל דהר"מ עצמו מבאר דנתכוין שומע ולא נתכוין משמיע להוציאו יד"ח לא יצא עד שיתכוון שומע ומשמיע וכן בש"צ צריך להגיע לטעם דמכוין להוציא כל השומעים אע"פ שאין התוקע מתכוין לזה פלוני ואינו יודעו, ולפי המבואר בר"מ דעיקר המצוה בתקיעת שופר הוא השמיעה ולא התקיעה, אמאי צריך שיתכוין משמיע ולמה לא סגי בהא דהשומע שמע תקיעה כהלכתה ונתכוין לצאת יד"ח, ומה זה שחידש לנו הר"מ דבש"צ שתקע יצא השומע אע"פ שאין התוקע מתכוין לזה פלוני ואינו יודעו, ומאי נפ"מ אי מכוין לזה פלוני או יודעו, לעיקר מצות השופר דיוצא בשמיעתו, ועוד הבאנו להק' דמ"ש שהתוקע מוציא מאחר דכל מצות השופר הוא בשמיעה, והרי השומע שמע בעצמו ויצא בעצמו יד"ח מכל וכל, ובמה יוציאנו עוד, וכו'.

ולפי המבואר א"ש בכל בחדא מחתא, דאח"כ בעיקר מצות שופר נא' לשמוע קול שופר בר"ה ומשו"ה מברכין לשמוע קול שופר. ואף שופר הגזול שתקע בו יצא וכו', אכן במצות שופר בר"ה נא' עוד דין לקיים לקרא דיום תרועה יהי' לכם, ולאשווי' ליומא דר"ה כיום תרועה, וזה לא יתכן שיעשה אלא ע"י התוקע שתוקע ומכוין בתקיעתו וע"כ נעשה היום ליום תרועה, וממילא כל השומע האין מקיים ליום תרועה, ובזה חייב הוא לצאת יד"ח מהתוקע שמשמיע לו תרועת היום ובזה דמכוין להוציאו בתקיעתו והשומע מתכוין לצאת יד"ח בזה גופא מוציאו יד"ח גם לגבי לאשווי' נפשי' דהשומע בכלל קיום גזירת מלך דיום תרועה יהי' לכם, ואם לא מכוין המשמיע להוציא כל השומעים הרי שחסר להו בעיקר הדין דיום תרועה.

ואשר לפי"ז בוודאי דתקיעת חש"ו אינו יכול לאשווי' לתקיעתו ליום תרועה, ובודאי שאינו יכול להוציא הרבים יד"ח, וא"ש נמי מש"כ הר"מ דאפי' נתכוין שומע ולא נתכוין משמיע לא יצא עד שיתכוין שומע ומשמיע, דודאי בהך דין דצריך לאשווי' ליום תרועה צריכים אנו לכוון התוקע להוציא כל השומעים.

ביאור בהא דא"ר זירא איכוון ותקע לי

והנה הבאנו לעיל מהג' דאמר לי' ר' זירא לשמע'י איכוון ותקע לי, וכ' ברש"י שם בד"ה איכוון ותקע לי, תתכוין לתקוע בשמי' להוציאני ידי חובתי, וכבר תמיהו עלה רבוותא מאי כולא האי שצריך לכיון בשמו ובשליחותו להוציאו ידי חובתו. ולפמש"נ דהכא לא סגי שיוציאנו יד"ח במצות תקיעת השופר בלבד, כ"א דהכא בע"י שע"י התקיעה ושמיעת ר' זירא לקול השופר מהתוקע בזה משווי' לי' לר' זירא שיהא בכלל 'היום תרועה'. ובזה ס"ל לר' זירא דצריך לתקוע לו בשמו ובשליחותו בכוונת מכוין וע"י"ז מכניס לר' זירא בכלל מצוות היום דיום תרועה.

ואשר זהו שחידש לן הר"מ בפ"ב שופר ה"ה מי שתקע ונתכוון להוציא כל השומע תקיעתו ושמע השומע ונתכוון לצאת ידי חובתו אע"פ שאין התוקע מתכוין לזה פלוני ששמע תקיעתו ואינו יודעו יצא שהרי נתכוון לכל מי שישמענו, לפיכך וכו', עכ"ל, ור"ל דאע"פ דאמר' בגמ' להא דר' זירא דאיכוון ותקע לי וכמוש"כ רש"י שם איכוון ותקע לי בשמי וכו', שהרי הכא הוה דין מיוחד לאשווי' לשומע שע"י שמיעתו מהתוקע נכלל בכלל מצות היום לאשווי'

ליום תרועה, וע"י"ז הו"א דצריך דוקא שיהא התוקע שליח מיוחד דכל שומע ושומע, ומתמנה להיות שלוחו לאשווי' לי' בתקיעתו בכלל מצות היום דיום תרועה יהי' לכם, דרק ע"י התקיעה בכוונת התוקע נעשה היום ליום תרועה, ובזה ל"ס בשמיעה בלבד, אלא צריך להוציאו בתקיעתו והו"א דצריך דוקא שיתכוין התוקע לזה פלוני וביודעו, ובזה חידש לנו הר"מ דאע"כ גם לזה סגי בכוונת התוקע להוציא כל השומע תקיעתו שהרי נתכוון לכל מי שישמענו, ותו אין צריך שיתכוין התוקע לזה פלוני ששמע תקיעתו, ואע"פ שאינו יודעו, כיון דאיכא כו' משמיע וכו' שומע סגי בזה.

ובראשונים הק' מסתירת דב' הר"מ דגבי מצה פסק כדברי האומר מצוות אין צריכות כוונה. והכא פסק הלכתא בשופר דבעי' כוונת שומע ומשמיע, ויעוי' במ"מ בפ"ב ה"ד שכ' ז"ל, ואני תמה בדברי רבנו שהוא פוסק פרק שישי מהל' חמץ ומצה (ה"ג) שאם אכל מצה בלא כוונה כגון שאנסוהו גוים שיצא ידי חובתו. וזה נראה בגמ' שהוא כדעת מי שאומר מצוות אין צריכות כוונה שכך שנינו שם שלחו לי' לאבוב דשמואל כפאו ואכל מצה יצא ואוקימנא כגון שכפאוהו פרסיים ואמר רבה זאת אומרת התוקע לשיר יצא ואמרו אלמא קסבר רבה מצוות אינן צריכות כוונה, וא"כ היאך פסק כאן רבינו שמצוות צריכות כוונה, והצריך כאן כוונת שומע וכוונת משמיע להוציא, ולא מצאתי בזה תירוץ נאות לדעתי וכו', רק שנאמר שרבנו סובר דהא דכפאוהו ואכל מצה אינה תלו' בדין השופר, עכ"ל.

ולולא דמיסתפינא הייתי אומר דלפמש"נ בארוכה בד' הר"מ י"ל דוודאי חלוק דין אכילת מצה ממצות שופר בר"ה, דגבי מצה אמרי' בגמ' דאכול מצה אמר רחמנא והא אכל, וכל המצוה היא לאכול מצה ומשו"ה כשאל כל מצה כבר קיים כל מצוותיו, ואלא הא דלא נתכוון לשם מצוה, מצוות אין צריכות כוונה, אכן בתקיעת שופר דר"ה הא נתבאר דאין זה רק המצוה דתקיעה כ"א דבעי' שע"י תקיעת השופר משווי' לי' לגופא דיומא דר"ה כיום תרועה, ואשר זהו גזירת אורייתא דיום תרועה יהי' לכם, ומצוה זו אינה מונחת במעשה המצוה עצמו וצריך נמי לכוונת מכוון לאשווי' ע"י תקיעתו ליום תרועה, ולכך הכא בתקיעת שופר ס"ל להר"מ דהוה דין מיוחד ובעי' כו' שומע ומשמיע, וזהו דמשווי' להו להשומעים להכלילם בכלל הך דיום תרועה הוא, וע"י כו' שומע ומשמיע יכול התוקע להוציאם יד"ח בזה נמי. ■



הגאון רבי

אריה ליב הכהן שפירא שליט"א

מנהל רוחני דישוב"ק פוניבז'

"...אֶבְרַח מִמֶּךָ אֵלֶיךָ וְאַתָּה פֶּסַח מִחֲמַתְךָ בְּצִלְךָ..."

שעשה אברהם אבינו ביומיים דהיינו יומיים הראשונים הוא הזריזות וההידור כנזכר לעיל, מצות העקידה ע"י יקיימנו לעתיד לבא ונחיה לפניו עכ"ד (ויסוד הדברים ברש"י בב"ק דף ט' ע"א ד"ה במערבא עיי"ש).

ומעתה מבוארים מאוד דברי הריטב"א - שכל זכות העקידה אנו זוכרים רק כשאנו הולכים בדרכיו - ומחבבים את המצות. ותמהנו מה שייכות יש לחבוב מצוה עם עיקר מעשה העקדה, אולם לדברי הגר"א הדברים מאירים והיינו דמה ששייך קבלת שכר על הנסיון העשירי הוא רק מהכשר מצוה ולא מהמצוה עצמה וכדי לזכות בזכות אבות בהכשר מצות העקדה עלינו ללכת בדרכים אלו ולחבב מצות, וזהו שכתב הריטב"א "כשאתם הולכים בדרכיו של אברהם אבינו ומחבבין מצות אני זוכר לכם את מעשה העקדה ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם". וזהו הביאור במטבע התפילה "ועקדת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור". "עקידה" היינו קשירה וזה הביטוי לגמר ושלמות ההכנה וההכשר מצוה ובגמר העקידה - הקשירה מתחיל עצם נסיון השחיטה שלזה אין שכר בעולם הזה. ולכן בקשתנו היא על ההכשר מצוה. א"כ הבקשה של "ועקדת יצחק לזרעו ברחמים תזכור" אינה על עצם הנסיון העשירי, אלא על הצורה שהוא נעשה "והעקידה" היא שלימות ההכנה והכשר מצוה בכדי שתעשה על דרך שלימות, ולכן כשאנו מחבבים את המצוות הרי שאנו אווזין במעשה אבותינו וראויים לזכות הנפרעת להם בעוה"ז. אלא שעדיין יש לבאר מהי המשמעות של: עקדתם עצמכם "לפני", אשר משמע מזה שבתקיעת שופר של איל ניתן תוקף לא רק ל"כאילו עקדתם עצמכם" אלא שגם המעשה נעשה "לפני ה'", וצ"ב בזה.

שופר כלפנים דמי

ונראה בהקדם את ששינוי בגמ' (ר"ה דף כו.): "כל השופרות כשרים חוץ משל פרה, והטעם אמרו בגמ' דאין קטיגור נעשה סניגור, אף שכל הדין דאין קטיגור נעשה סניגור הוא רק בעבודה בפנים, שופר כיון דלזכרון הוא כפנים דמי. וע"ש בריטב"א שכתב:

עלינו כאילו עקדנו את עצמנו.

עוד יש לעיין במטבע התפילה "ועקדת יצחק לזרעו ברחמים תזכור" הרי "שם" מגדיר את התוכן הפנימי, "עקדה" פרושה קשירה, ושוב זה הרי אינו עצם הנסיון אלא גמר הכשר הנסיון העשירי, הנסיון עצמו הוא לכאורה הנחת הסכין על צוארו של יצחק כמבואר בחז"ל בפרקי דר"א, ואילו הקשירה היא פעולה קודמת אשר בה נשלם שלב ההכנה, מדוע אם כן כשאנו מבקשים את זכות העקדה הבקשה היא על ההכשר ולא על עצם הנסיון, להלן נבאר ענין זה בס"ד.

יחינו מיומיים

ובביאור הענין נקדים מה שכתב הגר"א בקול אליהו "אמרו חז"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא והטעם הוא כי המצוה הוא ענין רוחני ואין עולם ומלואו כדאי לשלם אפילו שכר מצוה אחת וכו' ואם כן איך אנו ניזונים בזכות המצות שעשו אבותינו". והיינו שהגר"א הבין שהמושג זכות אבות אינו רק תורשה ממסירות נפשם של האבות שהטביעו תכונה זו בבניהם, אלא הוא גם שכר וגמול על עצם המצוה שעשו, וא"כ מכיון שהעולם הזה לא יכול לשאת שכר רוחני שהוא גדול יותר ממה שיש בטבע הבריאה, א"כ גם זכות אבות זו היא בחינת שכר על מעשה אבותינו, כיצד שייך שיירשו שכר על מצות אבותיהם הרי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא?

וכתב הגר"א "אבל הענין באמת שהמצוה עצמה אין לה תשלומים בעולם הזה, אבל הזריזות וההידור וכיוצא בו במצות אבותינו - אותו הזכות אנו אוכלים, והנה התורה הקדושה סיפרה לנו מקודם מכל ההכנות והזריזות שעשה אברהם אבינו לקיים מצות העקדה, השכים בבוקר חבש בעצמו את חמורו ובקע עצי העולה וכו' להודיענו כי מכל זאת אנו אוכלים בעולם הזה, אבל עיקר המצוה שעשה אברהם אבינו ביום השלישי נשאר לנו לעתיד לבא, וזה מש"א חז"ל במדרש רבה (פכ"ו): "ביום השלישי וישא אברהם את עיניו כתיב לפניו". יחינו מיומיים השלישי יקיימנו ונחיה לפניו". יחינו מיומיים - ר"ל כל מה שאנו אוכלים בחיינו הוא ממה

בסוגית הגמ' בר"ה (דף ט"ז ע"א-ב) מצינו שבעה ענינים המקיפים את רוב עבודת היום דר"ה, ביתר התבוננות והעמקה בדברי רבותינו נבג"מ נראה שחוט שני אחד שזור את כולם.

זכות העקידה

"אמר רב אבהו למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני" (ר"ה ט"ז ע"א). וביאר הריטב"א דקושית רב אבהו היא: "לפי שנהגו כל ישראל לתקוע בשופר של איל קבעי רב אבהו מאחר שכל שופר כפוף סגי ואפילו למצוה מן המובחר א"כ מפני מה נהגו לתקוע בשופר של איל", ועל זה תרצה הגמרא "אמר הקדוש ברוך הוא אף על גב דאינו אלא מנהג מכל מקום הרי הבטיח הקדוש ברוך הוא לאברהם שכל זמן שמחזיקין בדרכיו "ועושין המצות בחיבה" שיזכור להם עקידתו בהר השם יראה, ומשום הכי אפשר לומר אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל שאתם מחבבים מצוה זו זכר לעקידת יצחק, "והולכין בדרכיו" מעלה אני עליכם כאילו אמרתי לכם לעקוד עצמכם לפני ועשיתם" עכ"ד.

מבואר בדברי הריטב"א תרת"י, ראשית יסד הריטב"א שזכות אבות מועילה רק ע"י הליכה בדרכיהם, ומה שאנו זוכים לזכות העקידה הוא רק בזמן שאנו הולכים בדרכיו, ובהליכה בדרכיו אנו נחשבים כאילו אנו עוקדים את עצמנו. עוד מבואר בדבריו דההליכה בדרך העקידה היא בזה שאנו מחבבין מצות והחיוב הוא בזה שאנו תוקעין בשופר של איל דוקא זכר לעקידה.

וראוי להבין דהן אמת שהעקידה נעשתה מתוך חביבות מצוה, אולם זהו הרי פרט באופן העשייה, אין זה מהות הנסיון, ומה שעשה אברהם אבינו את מצוה זו בחביבות אין זה יחודיותו של מעשה העקידה בלבד, הרי פשוט שכל מה שנצטוה אברהם אבינו עשה בחביבות ובשמחה, אם כן במה יש כאן הליכה בדרכיו - בעקידה שלזכות זו אנו מיחלים בראש השנה. ובעצם הענין יש להבין היתכן שבשל מעשה קל כתקיעה בשופר של איל כבר בזה מעלה

"שהשופר מכניס תפילתן של ישראל לפני ולפנים כלפנים דמי" ע"כ.

וכתב מרן אור ישראל (אגרת ז') "האדם הוא ובני ביתו התלויים... בסכנה גדולה לעת דין הגדול היא עת תקיעת שופר בר"ה אשר האדם נזכר ונשפט על מעשיו, והוא בעת הלזה נדמה לכהן גדול בעת שנכנס לבית קה"ק... וכאשר כח הציור מועיל למוסר, יצייר האדם בעצמו אילו היה כהן גדול והיה צריך להיכנס ביום הכיפורים לבית קה"ק היה חרד מאוד לנפשו בל יגיעו רעה חלילה, כן יחזק אמונתו אמונת חכמים רבותינו חכמי התלמוד ז"ל אשר פסקו וחדלו שופר של פרה משום שאין קטיגור נעשה סניגור הגם שבבית הכנסת המקודש בבגדי זהב נכנסים, אכן שופר כיון דלזכרון אתי, והאדם נזכר ונשפט על כל מעשיו ככהן גדול הנכנס לקדש הקדשים דמי, והדברים כהוויתן, ומאוד מאד יחדר לב האדם המעמיק בדבר הנורא הלזה" עכ"ד.

כד נתבונן בזה נחזה שההכנה לרגע נורא הוד זה הוא עשיית המצות בזריזות, נקדים מש"כ המשך חכמה (פרשת וירא ד"ה ויקרא מלאך) ויקרא מלאך ה' אל הגר מן השמים והנה בפרשת לך לך כתוב ויאמר מלאך ה', כי היתה מדברת עמו כעם אדם מפני שהיתה רגילה עם מלאכים כי בבית אברהם היו מצויין אבל כאן שנתגרשה מביתו ולא שבה אליו עוד, כתוב "מן השמים" שרק קולו שמעה אבל לא ראתה אותו, ומה שכתוב בעקידה ויקרא מלאך וכו' מן השמים, הוא לפי שבעת העקידה שהיה מקריב אברהם בנו לשם יתברך היה אז התגלות אלוהית כמו שהיה לכהן גדול ביום הכיפורים לפני ולפנים שעל זה נאמר וכל אדם לא יהיה באוהל מועד, ופי' בירושלמי (יומא פ"א ה"ה) אפילו אותן שכתוב פניהם פני אדם, לכן לא היו יכולים להיות על ההר אז רק קרא מן השמים שמלאך לא היה יכול לגשת על ההר לכן אמרו במדרש בר"ר (נ"ה י') כי אברהם היה כהן גדול אז בעת העקידה, ולכן לא היו יכולים המלאכים לבוא שמה ודו"ק בזה.

ובזה ביאר המשך חכמה מה דאמרינן שופר כלפנים דמי, והיינו דכיון דאמרינן בגמ' שאתם תוקעין בשופר של איל מעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם ואני זוכר לכם עקידת יצחק, והיינו דבתקיעת שופר כל אדם נעמד במדרגתו של אברהם אבינו בעקידה וכשם שאצל אברהם אבינו היתה העקידה בפנים כך הוא אצל כל זרעו וזהו הכוונה שופר דלזכרון היינו - "אני זוכר לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה עליכם כאילו עקדתם עצמכם" לכן היינו כפנים, ע"כ תורף דבריו המופלאים.

ומעתה מבואר מאוד מהו הכאילו עקדתם עצמכם "לפני", והיינו דההליכה בדרכיו של א"א נותנת לנו את תוקף מעשה העקידה (ההכשר ולא עצם הנסיון כמבואר) באותה צורה שהיא

נעשתה אצל א"א. אברהם אבינו עקד את בנו לפני ולפנים כך אצל בניו בר"ה "כאילו עקדתם עצמכם לפני ה'".

וכמו"כ יש לבאר לפי"ז את דברי הגמ' (ר"ה ט"ו): אמרו לפני מלכויות וכו' וזכרונות וכו' ובמה? בשופר. ופי' הריטב"א דשאלת הגמרא ובמה? על הכל קאי - מלכויות וזכרונות הם ע"י שופר. אולם לאור האמור יתכן ששאלת הגמרא היא כיון שיש דין של אמרו "לפני" - לפני ה', כיצד נעשית ההמלכה "לפני ה'" - ובמה? בשופר והיינו דכיון ששופר הוא לפנינו. ולאור האמור שמעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם היא ההליכה בדרכיו - בזריזות וחביבות הרי שעשית מצות בזריזות וחביבות היא זו הנותנת תוקף לכל עבודת ר"ה שמכח הזריזות והחביבות עבודת ר"ה נעשית "לפני ה'".

מלכויות - מציאות ה'. **זכרונות** - שכר ועונש. **שופרות** - תורה מן השמים לאור המבואר שהזריזות והחביבות והשמחה הם ההתקשרות לעקידה וזהו סוד ענינו של שופר של איל, יש להאיר באור חדש גם את ענין "אמרו לפני מלכויות וזכרונות ושופרות" ואת מהלך עבודת ראש השנה כולה וכמו שנבאר להלן בס"ד.

"אמר ר"ע מפני מה אמרה תורה הביאו לפני עומר בפסח? מפני שפסח זמן תבואה הוא - אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח בכדי שתתברך לכם תבואה שבשדות.. ואמרו לפני מלכויות וזכרונות ושופרות - מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, וזכרונות כדי שיעלה וזכרונכם לפני לטובה, ובמה? בשופר" וביאר הריטב"א דקושית הגמ' "ובמה"? אכולי קאי, והיינו דע"י השופר ממליכים את הקב"ה ומעלים את זכרוננו לטובה. (ר"ה דף ט"ז ע"א) מבואר בסוגיות הגמ' דכשם שע"י העומר מתברכת התבואה שבשדות, וע"י שתי הלחם מתברכים פירות האילן, כך ע"י אמירת מלכויות וזכרונות - בשופר, אנו יוצאים זכאים בדין. וכבר הובאו לעיל (מאמר י"ד) דברי העיקרים (מאמר א' פ"ד) והמהרש"א (ר"ה דף ל"ב) דמלכויות וזכרונות ושופרות הם כנגד ג' שורשי האמונה. **מלכויות** - מציאות ה'. **זכרונות** - אמונת ההשגחה ושכר ועונש. **שופרות** - תורה מן השמים, והדברים מדוקדקים מאד בנוסח שלושת הברכות. וביארנו שם דלפי"ז אין מלכויות וזכרונות ושופרות שלושה ענינים נפרדים, אלא הם ג' חלקי ההמלכה, והיינו דמלכות בלי שכר ועונש - מערכת המשפט, ובלי ספר חוקים - תורה אינה מלכות.

נמצא לפי"ז שע"י שאנו מקבלים ע"ע מלכות שמים בכל הקיפה אנו זוכים בדין דר"ה. וכך מגדיר הרמב"ם (פיה"מ ר"ה דף ל"ב) את עבודת היום דר"ה: "ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מה' ויראה ממנו ומברך ומנוס אליו". ובכתר מלכות לרבי שלמה אבן גבירול הנוסח הוא: "אם תבקש לעוני אברך ממך אליך, ואתכסה מחמתך בצילך". ויש לבאר מהו פשר השייכות שבין המלכה ביום

חידוש המלוכה ובין הזכיה בדין.

עוד שנינו בחז"ל בויקרא רבה (פכ"ט אות ג'): "רב יהודה בר נחמן פתח: עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר, בשעה שהקב"ה יושב ועולה על כסא דין בדין הוא עולה, מה טעם? עלה אלקים בתרועה, ובשעה שישראל נוטלין שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה הוא עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מידת הדין למדת הרחמים, אימתי? בחודש השביעי" ע"כ. וראוי להבין למיעוט ערכינו את המושג של "עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים".

בסוד ענינו של שופר דר"ה איתא בזוה"ק פרשת פנחס (דף רל"א ע"ב): "אשרי העם יודעי תרועה, לא כתיב שומעי תרועה או תוקעי תרועה, בדין דחכימין... ידעי רזא דתרועה כמה דכתיב תרועם בשבט ברזל, עמא דישראל ידעין רזא עילאין דמאריהון למיעל קמי ולהתקשרא ביה, וכל אינון ידיעי רזא דתרועה יתקרבון למיהך באור פניו דקב"ה" ע"כ. וראוי להבין ולהפשיט מושגים אלו למיעוט ערכינו.

ובענין כוונת התקיעות איתא ביסוד ושורש העבודה (שער האיתון פ"ג): ולתועלת אנוש כערכי אטמון ברמז מלות קצרות וזה הוא: כי הבורא א"ס ברוך הוא וברוך שמו זכור לעד ברא עולמות עליונים הקדושים לאין קץ ותכלית ובעולמות ההם יש עולם אחד הנקרא שופר, ועולם זה הוא סוד התשובה, רצונו לומר אף שע"פ שורת הדין לא היה מה ראוי לקבל תשובתו של אדם אחר שהכעיס כמה פעמים ליוצרו ובוראו ית"ש ויתעלה. אך זה העולם מיוסד על רחמים ומקבל תשובת האדם אף שאינו ראוי לכך, לכן נקרא עולם זה עולם תשובה דרך כלל, וציונו יוצרנו ובראנו ית"ש ויתעלה בגודל רחמנותו עלינו עם קדוש לתקוע בשופר ביום ר"ה שהוא יום הדין הגדול והנורא בעולמות העליונים על כל בראיו, ואז שאנו תוקעין בשופר בעולם הזה התחתון ומעוררים ליבנו בתשובה שלמה ואמיתית בזה אנחנו מעוררים עולם העליון הקדוש הנ"ל הנקרא ג"כ שופר והוא סוד התשובה כנ"ל אז מתהפך ממידת הדין לרחמים עלינו עם קדוש, עכת"ד ע"ש. להלן ננסה לבאר ענינים אלו בס"ד.

אין עוד מלבדו

ונראה דמה שמלכויות וזכרונות ושופרות הם הדרך לזכות בדין, יסוד הדברים הוא בהקדם דברי הנפש החיים (שער ג' פ"ב) דהנה מסופר בגמ' חולין (דף ז'): ההיא איתתא קא מהדרא למשקל עפרא מתותיה כרעיה דרבי חנינה, אמר לה שקולי לא מסתעייא מילתך" (אשה אחת ניסתה וטרחה לקחת עפר מתחת רגליו של רבי חנינא כדי לעשות לו כישוף להמיתו, אמר לה רבי חנינא קחי, כי בין כך ובין כך לא תצליחי) - "אין עוד מלבדו כתיב" ומקשה

הגמ' והאמר רבי יוחנן למה נקרא שמן כשפים שמכחישין פמליה של מעלה" (משמע שבכוחו של הכישוף אפשר להזיק לאדם שלא נגזר עליו נזק ומיתה ואפילו נגד רצונו ית', ומדוע לא חשש רבי חנינא מהכישוף) ע"ז מתרצת הגמ' – "שני רבי חנינא דנפישא זכיתיה" (לרבי חנינא היו הרבה זכויות ולכן לא חשש מהכישוף). וביאר מוה"ר ח' מוואלוז'ין זצ"ל שכל כוחות הטומאה והכישוף היכולים לשנות הנהגת הטבע כל עוד הקב"ה נותן להם כח זה כדי להעניש או לנסות את האדם אם יטעה לחשוב שיש כח בכישוף כנגד רצון ה' או שיבין את האמת שהכל מאת השי"ת כדי לנסותו.

אך במה דברים אמורים באדם שאינו שלם באמונתו ובהכרת הלב "שאין עוד מלבדו" שעדיין צריך לנסותו, אבל אדם השלם הנמצא במדריגה כזו של אמונה ובטחון – "שאין עוד מלבדו" מושרש בו בודאות בכל ליבו, דהיינו שהוא חדור בהכרה שאין שום שליטה לשום כח בבריאה מלבד השי"ת, עליו באמת אין שום כח שליטה. וכך מבאר הגר"ח את דברי הגמ' שלכשוף לא היה שליטה על רבי חנינא משום ש"שני ר"ח דנפיש זכותיה", ודאי לא היה מחזיק עצמו ר"ח דנפיש זכותיה כ"כ מתורתו ומעשיו הטובים המרובים עד שבעבורם היה סומך לבו שלא ישלוט בו פעולות הכשפים, אלא הענין שרבי חנינא ידע ושיער בנפשו שזאת האמונה קבועה בליבו לאמיתה שאין עוד מלבדו ית' שום כח כלל, והדביק עצמו בקדושת מחשבתו לבעל הכוחות כולם אדון יחיד מלא כל עלמין ואין כאן שום שליטה ומציאות כח אחר כלל, לכן היה נכון לבו בטוח בזה שלא ישלוט עליו פעולות הכשפים זה שאמר לא מסתייע מילתך אין עוד מלבדו כתיב".

והוסיף מוה"ר ח' זצ"ל שזה "באמת סגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל דינין ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל, כשהאדם קובע בלבו לאמר הלא ה' הוא האלוקים האמיתי ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם וכל העולמות כלל, והכל מלא רק אחדותו הפשוט ית"ש ומבטל בליבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כוח ורצון בעולם ומשעבד ומדביק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ב"ה כן יספיק הוא יתברך בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל" [וידוע שמרן הגרי"ז זצ"ל ומשפ' השתמשו בעצה זו במלחמה ונצלו, ושמעתי ממו"ר הגרי"א וינטרוב שליט"א שכשהיה מעט היסח הדעת לענין אחר, מיד נתרגשה עליהם הסכנה וחזר לחשוב בזה וניצל].

והנה דברי הגר"ח הם עצה להנצל מנסיון שהקב"ה מנסה אותו. גדולה מזאת מצינו

בדברי החפץ חיים (קונטרס נפוצות ישראל מאמר ח' נדפס בסוף שם עולם) שכתב שאפילו רשע גמור אף שמגיע לו עונש, ואין ויתור בלי תשובה וכשלא שב החטא נשאר ויקבל עליו עונש (לאחר זמן או לאחר מיתה) דא"א למחוק חטא בלי תשובה או יסורים, מ"מ כאשר ידביק עצמו בהכרה דאין עוד מלבדו, כעת הנהגה עמו לפי בטחונו ותו"ד:

דהנה יש נידון בין גדולי הראשונים בענין בטחון האם מי שעבר עבירה וראה שמדה במדה מגיע לו עונש מסוים, בכל זאת בוטח הוא על חסדו ית' שינצל מזה, האם יתנהג עמו ע"פ הבטחון הזה, או שזה בטחון של כסילות, כיון שזה עונש המגיע ומוכרח להתקיים. החוה"ל (שער הבטחון פ"ג) סובר שזה בטחון של כסילות, דכל האומר הקב"ה ותן וכו', ואם לא עשה תשובה לא יעזור הבטחון בזה. אומנם שאר ראשונים הבאים אחריו חלקו ע"ז, והחפץ חיים מביא מדרש מפורש ע"ז (ילקוט שמעוני תהלים לב) עה"פ: "רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסובבנו", פשוטות הפסוק איירי בב' ענינים, "רבים מכאובים לרשע" אבל "הבוטח בה' חסד יסובבנו" אך במדרש שם פי' שזה המשך אחד, והיינו שגם הרשע שנגזר עליו מכאובים רבים, אם בוטח בה' חסד יסובבנו, אף שהחטא נשאר ויקבל את עונשו (לאחר זמן או לאחר מיתה) דא"א למחוק חטא בלי תשובה או יסורים מ"מ "כעת" הנהגה עמו לפי בטחונו ולא יהיה זה פרעון שכר מצוותיו בעוה"ז."

[בדברי החפץ חיים מבואר יותר מדברי הנפש החיים. דהנפה"ח איירי באופן שמנסים אותו אם יעמוד בנסיון או לא. ואילו החפץ חיים איירי באופן שהוא חייב ודאי בדין שמים. ואף עפ"י כן אפשר להנצל, ודו"ק בזה].

הנהגת המשפט והנהגת היחוד

והביאור בעומק דבריהם נעוץ בשתי הנהגות שבהם מנהיג הקב"ה את עולמו, הנהגת המשפט, והנהגת היחוד.

הרמח"ל בדעת תבונות (סי' מ"ח ועוד) מבאר שהקב"ה מנהיג את עולמו בשתי הנהגות שונות "בעת ובעונה אחת" נביא את דבריו כפי שביאר הגר"ח פרידלנדר זצ"ל.

[א] הנהגת המשפט: בהנהגה זו נתן הקב"ה לאדם את הבחירה בטוב או ברע, וע"פ בחירתו הוא מקבל שכר ועונש, וכל הנהגת הקב"ה את הנבראים העליונים והתחתונים תלויה במעשי האדם, שע"י עשיית מצוה היא מוסיפה קדושה והשפעה בעולם ולהיפך ע"י עשיית עבירה היא גורמת טומאה ומורידה את הבריאה לשפל המדריגה כמשארז"ל (איכ"ר פ"א נ"ג): "צור יולדתך תשי בזמן שישאל

עושים רצונו של מקום – מוסיפים כח וגבורה של מעלה, וכשאינן עושים רצונו של מקום – מתישין כח של מעלה. ח"ו" (להרחבת דברים בזה עיין בנפש החיים שער א' פ"א – ו)

[ב] הנהגה השניה היא הנהגת היחוד: שבה הקב"ה מנהיג את עולמו לקראת התכלית – של גילוי יחודו ית', הנהגה זו אינה תלויה במעשיו ואין בכח החטאים לעכב ולקלקל בהנהגה הזאת של הבריאה.

ואמנם גם כשהקב"ה מנהיג את הבריאה בהנהגת המשפט כפי מעשי התחתונים, הנהגה זו תלויה ברצונו בלבד, ולא שהוא מוכרח להשתמש בחוקי המשפט שברא, כשהוא רוצה אזי הוא מנהיג את הבריאה בהנהגה שאינה תלויה כלל במעשי התחתונים – והיא הנהגת היחוד, וז"ל רמח"ל (דע"ת סי' לז): "מעצם יחוד שליטתו הוא שאין לו שום הכרח וכפיה כלל, וכל סדרי המשפט וכל החוקים אשר חקק כולם תלויים ברצונו, ולא שהוא מוכרח להם כלל, והנה כשרוצה משעבד רצונו כביכול למעשי בני אדם וכענין ששינוי (אבות פ"ג י"ט) והכל לפי רוב המעשה, וכשהוא רוצה אינו חושש לכל המעשים ומטיב בטובו למי שרוצה, וכמו שאמר למשה רבינו ע"ה (ברכות דף ז') "וחנותי את אשר אחון" – אע"פ שאינו הגון וכבר נאמר (איוב ל"ה ו') "אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעך מה תעשה לו"... וכן נאמר (ישעיה מ"ח א') "למעני למעני אעשה כי איך יחל (שם מ"ג כ"ה) אנכי הוא מוחה פשעך למעני וחטאתך לא אזכור (ע"ע דע"ת ס' נ').

את גודל כח הנהגת היחוד – וחנותי את אשר אחון אפילו שאינו הגון, לימד הקב"ה למשה שמסר לו את י"ג מידות של רחמים, וכדברי רש"י (שמות ל"ג י"ט) "וקראתי בשם ה' לפניך ללמדך סדר בקשת רחמים, אף אם תכלה זכות אבות וכסדר שאתה רואה אותי מעוטף וקורא י"ג מידות הוי מלמד את ישראל לעשות כן".

הרי ששורש הנהגת י"ג מידות של רחמים נובעת מכח הנהגת גילוי יחודו ית', מספר המידות י"ג שהוא בגמטריא "אחד" (עי' קל"ח פתחי חכמה (פתח נ"ה) כשהגימטריאות שוות אז נראה שיש שייכות זה עם זה" (דהיינו ע"י הזכרת י"ג מידות רחמים הקב"ה משתמש בהנהגת היחוד בשביל וחנותי את אשר אחון אפילו שאינו הגון" ואפילו אם מצד האדם אין לו זכויות עצמיות ולא זכות אבות, אולם ע"י בקשת הי"ג מדות מעוררים את הנהגת היחוד – "אנכי מוחה פשעך למעני".

אומנם, כדי לזכות בהנהגה עליונה זו, הנהגה של "למעני", ראשית צריך להכיר ולהאמין בהנהגה זו – שאפילו אם מצד האדם לפי מעשיו אינו ראוי לכך אבל מכח הנהגת היחוד זוכה האדם ל"חנותי



את אשר אחון אפילו שאינו הגון, והביאור בזה הוא משום שכל התכלית והמטרה בהנהגת היחוד – הנהגה של "למעני למעני אעשה" היא רק בשביל שע"י כך יתגלה יחוד הקב"ה בבריאה, ואם אין מבינים זאת הרי זה חסרון בגילוי היחוד בבריאה – כשהקב"ה חונן אפילו את מי שאינו הגון.

רמח"ל מוסיף: "זאת נחמתנו בענינו כי לא על מעשינו יפקוד ולא על לזכותנו ימתין... הנה אפילו אם לא יהיה זכות בישראל, כשיגיע עת מועד יום נסתם בלבו הנה על כל פנים יושיענו ודאי כי אדון כל הוא ויכול לעשות כן שהוא רוצה", הגאולה העתידה אם הדור יהיה זכאי אזי תבוא הגאולה בזכות מעשיהם של אותו הדור, אמנם גם אם לא יהיו זכויות ביד אותו הדור – דור שכולו חייב, כשתגיע עת הגאולה יגאל הקב"ה את ישראל גם ללא תשובה ומעש"ט, מכח הנהגת היחוד של "למעני למעני אעשה" בשביל להוציא לפועל את תכלית הבריאה – גילוי יחודו יתברך, גילוי היחוד ש"אני אני הוא" יתבצע כאמור ע"י שיראו לעין כל שהנהגתו יתב' אינה מותנית בשום חוק מחוקי המשפט אפילו שלא כפי ערך מעשי בני אדם, וממילא בגין כך הפשעים עצמם ישמשו ככלי לקידוש משו ית' [דוגמא למה שיתגלה לעתיד אנו מוצאים בתשועת פורים שאז השתמש הקב"ה במעשיו של המן עצמו להוציא את רצונו לפועל]. וכך מפורש בתקוני זוה"ח (עמ' 6) שהגאולה של אחישנה זמנה וקיצה תלויים בזכות מעשיהם של ישראל ובתשובה שלהם, אבל הגאולה של "בעתה" בזמן הקץ שקבע הקב"ה אינה תלויה לא בזכות מעשיהם אלא תלויה בכו"ת כמש"כ "למעני למעני אעשה" ו"אעשה למען שמו" [וזהו מה דמצלין בשמונה עשרה "למען שמו באהבה" "וגאלינו מהרה למען שמך" (וכאמור הנושא של הנהגת היחוד והנהגת המשפט פרוס על רובו של הדע"ת הבאנו רק תמצית הנוגע לענינו)]

ונראה שזוהי ההבנה בעומק עצתו של מוהר"ח מוואלוז'ין זצ"ל: "להסיר מעליו ולבטל מעליו כל דינים ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל, כשהאדם קובע בלבו לאמר ה' הוא האלוקים האמיתי ואין עוד מלבדו... ומבטל בליבו ביטול גמור... ומדביק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ב"ה, כן יספיק הוא יתברך בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לא שום דבר כלל". וכמו"כ זהו הביאור בחפץ חיים שאפילו רשע הבוטח בה' חסד יסובבנו, והיינו, שהאדם מדביק עצמו בהנהגת היחוד ומכיר בזה שהקב"ה אינו משועבד למערכת המשפט שהוא עצמו קבע כך נוהג עמו הקב"ה "למען שמו". [והבן שישועה שתבוא לאדם בשל הנהגת

היחוד, לא תגרע לאדם מזכויותיו השמורות לו מצד המשפט ודו"ק היטב].

ומה שזכו ישראל להנהגת היחוד למען שמו מבאר רמח"ל בדעת תבונות (ס' ל"ו) שהוא מזכות העקידה וז"ל: וזאת נחמתנו בעניינו כי לא על מעשינו יפקוד ולא לזכותנו ימתין או מחסרון מעשים יחליפנו ח"ו, אלא מפני השבועה שנשבע לאבותינו והברית אשר כרת, הנה אפילו אם לא יהיה זכות בישראל – כשיגיע עת מועד, יום נסתם בלבו, הנה על כל פנים יושיענו ודאי כי אדון כל הוא ויכול לעשות כן כשהוא רוצה" מבואר בדבריו בהנהגת היחוד היא מזכות העקידה. (וכך מפורש ג"כ בשיח יצחק דרוש תוכחת מוסר עמ' נד)

מלכויות זכרונות ושופרות – אמונת היחוד

ומעתה נראה שזהו הביאור בדברי הגמ': "אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם" ההמלכה היא להדביק טוהר מחשבתו בהכרה ש"אין עוד מלבדו" אשר לדברי מוהר"ח זצ"ל היא הדרך להנצל מן הדינים, וכך באמת מורים פסוקי מלכיות.

"וזכרונות" שיעלה זכרונכם לפני לטובה" – זוהי זכות העקידה אשר מכוחה אנו זוכים לישועה "למען שמו", ובכך יעלה זכרוננו לפניו לטובה. וע"ז מקשה הגמ' ובמה? בשופר. וביאר הריטב"א דאכולי קאי והיינו דע"י השופר ממליכים את הקב"ה, ומעלים זכרוננו לפניו לטובה, והיינו דתקיעת שופר היא ביום חידוש המלוכה – שבים זה נברא אדה"ר שהיה הראשון שהכיר במלכותו (ולכן השיר של יום השישי הוא ה' מלך), "שכן כדרך מלכי הארץ לתקוע בשופר בתחילת מלכותם כענין שנאמר ויתקעו בשופר ויאמרו כל העם יחי המלך שלמה ומלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע" (כד הקמח ר"ה) ומהו תוכן ההמלכה בשופר ההכרה שאין עוד מלבדו – שאינו משועבד לכל דרכי המשפט שהוא עצמו קבע (וכדברי הנפש החיים). והתקיעה נעשית בשופר של איל ובזה אנו מחבבים את המצות והולכים בדרכיו של אברהם אבינו ומעלה עלינו כאילו עקדנו את עצמנו לפניו וראויים לזכות העקידה אשר מכוחה זכינו להנהגת היחוד למען שמו וזהו העצה לעבוד את המשפט בר"ה.

וענין זה גופא הוא כוונת התקיעות המבוארת בדרך ה' (ח"ד פ"ח ד') לאחר שמבאר הרמח"ל שהכוונה בתקיעת שופר היא להמשיך ההנהגה ברחמים ולא בתוקף הדין, ולערבב הקטגור של יקטרג מבאר הרמח"ל שאין זה רק ענין סגולי אלא "יש מהלך" במה שהשופר ממשיך את הרחמים, וז"ל: "והדבר תלוי בשרשי ההנהגה ויסודותיה והכוונה בזה באמת לעורר אבות העולם להתחזק בזכותם" – לזכות העקידה אנו זוכים ע"י שתוקעים בשופר של איל כמבואר. ומדי הזכות – "לעורר את

הרחמים" שהיא הנהגת היחוד שאינה תלויה במעשים כבהנהגת המשפט – הנהגת הדין, ומכיון שהנהגת היחוד אינה תלויה במעשים – וברע הנובע מן המעשים, מבאר הרמח"ל שע"י התקיעה: מתגבר "הטוב על הרע, ולכפות כוחות הרע וליטול כח המקטרגים" אשר למבואר בהנהגת היחוד אין להם מקום וממילא נחלש כוחם. וממשיך הרמח"ל ומבאר מהי כוונת התקיעות: "ולהתכוון שישתמש האדון ברוך הוא מרוממותו להנהיג בשליטת יחודו, ולעבור על פשע, וכל זה ע"י המצוה הזאת". ומוסיף רמח"ל: "כשתתחבר עמה תשובתם של ישראל כראוי".

נמצא שהכח לעמוד במשפט של ר"ה הוא ע"י הפעלת הנהגת היחוד שתאיר ביום זה מכוחה של ההמלכה בשופר, אמנם יסוד הטעם לתקיעת שופר ביסודו הוא בשל היות יום זה יום המלוכה שמתחדש בכל שנה וכך עושים למלכים ביום חידוש מלכותם גם במלכותא דארעא, כמבואר בכד הקמח, הכרה זו יש בה גם עצה לזכות בדיון. וכך מפורש ביסוד ושורש העבודה (שער האיתון פ"ג) בביאור הבקשה "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים..." "למען אלקים חיים" שהכוונה לזכות בדיון של ר"ה למען שמו – שיתגלה בזה יחודו והן הן הדברים שנתבאר.

נמצאנו למדים: א] "מלכיות" – הוא הכרה בהנהגת היחוד וקבלתה. ב] "זכרונות" – הוא זכות העקידה – שהיא הנהגת היחוד לזרעו של אברהם ההולכים בדרכיו. ג] ולזאת אנו זוכים כשזה נעשה בשופר של "איל", ומכוונים בתקיעות שינהיג בשליטת היחוד וכמו שנתבאר.

ובזה נבין את דברי הזוה"ק שהובאו לעיל "עלה אלקים בתרועה הוי"ה בקול שופר, שע"י התקיעות מלך עומד מכסא דין וישב על כסא רחמים". והכוונה בזה דהנה בכל דין יש גם רחמים, כמטבע התפילה בברכת אבות: הגדול – חסד, הגיבור – דין, והנורא – רחמים. זהו רחמים בדיון – בתוך מערכת והנהגת המשפט. אולם "מלך עומד מכסא דין וישב על כסא רחמים הכוונה להנהגה אחרת והיא הנהגת היחוד שנעשית ע"י שופר כמו שנתבאר. [וזה גופא הפשט בתפילה הגדול – חסד, הגיבור – דין, והנורא – רחמים. אולם יש דבר נוסף: "א-ל עליון" – הנהגת היחוד ע"י בסידור מגיד צדק להמגיד מפאולוצק זצ"ל תלמיד הגר"א] (עצם המושג שישנם שני סוגי רחמים – רחמים בדיון, ורחמים דהנהגת היחוד מפורש ברמח"ל בדרך ה' ח"ב פ"ח א).

ובזה נבין את עומק דברי רבי שלמה אבן גבירול, "אלוקי, אם עווני מנשוא גדול מה תעשה לשמך הגדול, ואם לא אוהיל לרחמך מי יחוס עלי חוץ ממך, לכן תקטלני לך איחל, אם תבקש לעוני אברח ממך אליך, ואתכסה מחמתך בצילך". והיינו המנוס היחיד מהמשפט

שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה

ובזה יש להמשיך את הקו למימרא נוספת של רבי יצחק בסוגיה שם: "וא"ר יצחק כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה" ופרש"י שירשאל עושין עצמן רשין בר"ה לדבר תחנונים בתפילה כענין שנאמר תחנונים ידבר רש (משלי י"ח). והביאור בזה נראה ע"פ דברי רבי יצחק עצמו בהמשך הסוגיה שם, "א"ר יצחק ג' דברים מזכירים עוונות של אדם קיר נטוי, ועין תפילה, ומוסר דינו על חבירו, ופרש"י "קיר נטוי – והעובר תחתיו מזכיר עוונות שאומר כלום ראוי זה לעשות לו נס ומתוך כך הוא נבדק. ועין תפילה – סומך על תפילתו ובטוח שתהא נשמעת ומתאמץ לכוון ליבו". ומוסר דין – "כמו ישפוט ה' ביני ובינך ואומרים כלום ראוי הוא שיענש חבירו על ידו".

והביאור בזה דמוסר דין וקיר נטוי ועון תפילה הקטרוג שבהם הוא הבדיקה אם ראוי האדם לזה "בדין". והנה, לכאורה להתאמץ בתפילה זהו עיקר גדול בתפילה מהו איפא הביאור שזה מעורר דינים, אלא הכוונה היא "שהוא סומך על תפילתו" והיינו שמגיע לו "ע"פ דין" אזי הוא מעורר קטרוגים, אולם כל כוונת התפילה "תמיד" צריכה להיות ל"עשה למען שמך" – מהנהגת היחוד, אזי אין בזה קטרוגים משום שאינו תובע בדין אלא מהנהגת רחמים של למען שמו. וכך הוא בכל השנה, וזהו שאומרים בתפילת שחרית לאחר פרשת העקידה "לא על צדקתנו אנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמך הרבים" – כאן אנו מיחדים את כל התפילה שנהיה נענים למען שמו – מהנהגת היחוד. [ולכן באמת תפילה זו סמוכה לפרשת העקידה אשר כאמור להנהגת היחוד אנו זוכים בזכותה]. וזהו מה שאומר רבי יצחק כל שנה שרשה מתחילתה – שהאדם לא מבקש מצד הדין אלא כרש שאין לו זכויות, אזי תפילתו היא בקשה למען שמו – "וגאלנו למען שמך" זוהי העצה לעבור את הדין בר"ה. ובהתעמדות על מדריגה כזו בר"ה בלבד סגי וכדברי רבי יצחק עצמו "אדם נידון לפי מעשיו באותה שעה".

"יש עולם אחד הנקרא שופר"

ובזה נבין את כוונת התקיעות שנתבאר ביסוד ושורש העבודה הנ"ל: "הבורא א"ס... ברא עולמות עליונים קדושים לאין קץ... ובעולמות ההם יש עולם אחד הנקרא שופר ועולם זה הוא סוד התשובה רצוני לומר אף ע"פ שלפי שורת הדין לא היה ראוי לקבל תשובתו של אדם... אך זה העולם (עולם השופר) מיוסד על רחמים ומקבל תשובת האדם... לכן נקרא עולם זה עולם התשובה דרך כלל, וציוונו יוצרנו ובוראנו ית"ש ויתעלה בגודל רחמנותו... לתקוע בשופר בו ביום ר"ה שהוא יום הדין הגדול... ואז כשאנו תוקעין בשופר בעולם

הבא" עולם הבא – ביום שכולו שבת יתגלה היחוד בשלימות ובכל שבת יש "מעין עולם הבא" בכל שבת מאירה הנהגה זו, וזהו תוכן ענין קדושת השבת קביעה וקיימה. כל עבודתנו בשבת בזכירה ושמירה היא לשייך עצמנו להנהגה זו בכדי שנהיה ראויים להשפעה הגדולה המאירה בשבת, לכן השבת היא מקור הברכה שאינה תלויה במעשה בני אדם. [במאמרי שבת ביארנו שזוהי כוונת מהר"ש אלקבץ ב"שומר וזכור כדיבור אחד השמיענו א"ל-ל המיוחד"].

רזא דשבת

וכך מפורש בדע"ת (סי' קנ"ב) לאחר שביאר רמח"ל את הנהגת היחוד כתב בתוך דבריו: "וברצותו לנהג העולם באהבתו לבד – ישתמש ממשלתו שאינה משועבדת לשום חוק ואינה צריכה לבריות כלל כענין שנאמר למענין למעני אעשה, ואז אין מקום לרע כלל אלא לטוב, ועל כן בנהגו את העולם באהבתו זאת ובממשלתו אז ישפיע שפע אלקי וקדוש על כל בריותיו שיתקדשו בו. והנה כאן הוא ביחוד מקום התחלף הזמנים לחול ולקודש, כי ברבות ההרכבה מן ההשפעה הרוחנית בהשפעה הגשמית תרבה ההארה על החומר בבני אדם, ויום שבת קודש הוא קודש מכל שאר ימים ויען כי בו ירבה האדון ב"ה להשפיע השפעות הרוחניות ואלוקיות שזכרנו". מפורש א"כ שקדושת השבת היא מהנהגת היחוד. וזהו מה דאיתא בזה"ק פרשת תרומה (תפילת כגוונא): "רזא דשבת איהי שבת דאתאחדת ברזא דאחד למשרי עלה רזא דאחד... כדי עייל שבתא איהי אתייחדת ואתפרשת מסטרא אחרא וכל הדינין מתעברין מינה, ואיהי אשתארת ביחודא דנהירו קדישא" והיינו דבשבת מאירה הנהגת היחוד גם בלא שופר, ובהצטרף "מלכיות זכרונות ושופרות" באמירה סגי לשייך עצמו להנהגה זו, ולזכות בדין גם בלי שופר.

ולאור המבואר שיש הנהגה של רחמים בהנהגת המשפט – הגדול הגיבור "הנורא", אולם הנהגת היחוד שכולה רחמים היא הנהגת גבוהה יותר כמפורש בדרך ה' (ח"ב פ"ח א), נבין ביתר ביאור את דברי האריז"ל בשער הכוונות (ענין חזרת העמידה) וז"ל: סוד א-ל מלך יושב על כסא רחמים, כי תוספת שבת מתחיל מיום שישי מתחילת שעה שישית, ונמצא כי שבע שעות אחרונות של יום שישי וכל כ"ד שעות ביום השבת הקב"ה יושב בהם על כסא רחמים מפני כבוד שבת ומספרם א-ל שעות, וזהו סוד א-ל מלך יושב על כסא רחמים ושאר ימות החול יושב על כסא דין" עכ"ד. והיינו דרחמים בדין – גדול גיבור ונורא הם תמיד, אולם עומד מכסא דין יושב על כסא רחמים – הנהגת היחוד היא בשבת – "ביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו" (עמש"כ במאמרי שבת מאמר ו').

הוא בריחה "אליך" – הנהגת היחוד, וזוהי גם כוונת הרמב"ם שימי הדין הם ימי פחד ומורא מברח ומנוס אליו" והבן.

מעברין את השטן

ובזה יש להאיר גם את המשך סוגית הגמ' שם "אמר רבי יצחק למה תוקעין ומריעין כשהם יושבין ותוקעין ומריעין שהן עומדים? כדי לערבב את השטן" ופרש"י: "שלא ישטין כשישמע שישראל מחבבין את המצוות מסתתמין דבריו". אשר מבואר שמשום חיבוב מצוה אין לשטן כח טענה, ועומק דבריו נראה שהרי נתבאר שלזכות העקידה אנו זוכים ע"י חיבוב מצוה שאת חלק זה פורע הקב"ה לישראל בעוה"ז כמבואר בדברי הגר"א הנ"ל. א"כ כשאנו מחבבין את המצוות אנו משייכים את עצמנו כאוחזין בדרכיו ואזי אנו זוכים להנהגת היחוד – "למענין" שהובטחה בעקידה, ובהנהגה זו כיון שאינה תלויה במעשינו לטוב או חלילה למוטב לכן אין בכוחו של השטן לקטרג במעשים רעים, לכן כתב רש"י "שמסתתמין דבריו" (פי' נחסמים דבריו) כשישראל מחבבין את המצוה. (וע"ע בהפלאה מהקדמת הגאון המחבר מש"כ בזה).

שנה שתוקעין מתחילתה מתעשרת בסופה

וזהו ג"כ הביאור בסוגיה שלאחריה: "אמר רבי יצחק כל שנה שתוקעין בתחילתה מתעשרת בסופה וכשאין תוקעין בתחילתה מריעין בסופה". וכבר הקשה הריטב"א הרי לא ענשי ב"ד של מעלה אעשה אלא בעידן ריתוחא (מנחות מ"א ע"א) מהו א"כ הביאור דמריעין בסופה כשבטלו מצות עשה דתקיעת שופר. אולם להמבואר שתוכן ענינו של שופר הוא שע"י אנו זוכים שהקב"ה מנהיגנו בהנהגת היחוד, וזוהי הקבלת עול מלכות שמים בשופר. ובלי זה נשארת הנהגת המשפט – הנהגת הדין, בהנהגה זו "מי יצדק לפניך בדין" לכן כשלא תקעו באונס מריעין בסופה לא מצד ביטול עשה בלבד, אלא שלא נתגלה היחוד בר"ה "ומי יצדק לפניך בדין".

מלכיות זכרונות ושופרות בשבת

אלא שזה גופא מעצים את הקושי שבחילוק שחילקו התוס' שם, שכל זה כשלא תקעו באונס, אבל בשבת לית לן בה, הרי מה שמפעיל את הנהגת היחוד שהוא השופר ומה נפ"מ בין אונס לשבת, ונראה דאמנם כשלא תקעו באונס, אזי כבר באמירת "מלכיות זכרונות ושופרות" הוא מדביק נפשו ומחשבתו דאין עוד מלבדו. אולם חסר את מעשה ההכתרה בשופר כאצל מלכים ביום חידוש מלכותם, כמו"כ אין את מה שמעורר את זכות העקידה שמכוחה זוכים ליחוד, לכן כשלא תקעו באונס אין זה מספיק לעבור את הדין בלא שופר. אולם בשבת הרי היא עצמה "מעין עולם

הזה התחתון אנו מעוררין עולם העליון הקדוש הנ"ל הנקרא ג"כ שופר הוא סוד התשובה כנ"ל, אז מתהפך ממידת הדין לרחמים עלינו וזהו כוונת התקיעות, ועכ"ז עם הכוונות צריך לצרף עמהם התשובה האמיתית עכ"ד.

ונראה שהן הם הדברים שנתבארו לעיל, שהרי כל האפשרות של החוטא לשוב והוא יתברך מקבל תשובתו ומוחל זהו רק בהנהגת היחוד, מאידך בהנהגת המשפט לא שייך מחילה (עכ"פ בעבירה היוצרת פגם כלא תעשה וכדו') והביאור בזה שהחוטא בחטאו מחלל את ה' ומורד בו ובזה הוא פוגם בשני דברים א. הוא פוגם בנפשו ומקלקל את הקשר שבינה לבין קונה כי עצם החטא משריש את האפשרות למרוד נגד רצון הבורא, וזוהי מציאות של טומאה בנפש ב. הפגם הנוסף הוא מכיון שהקב"ה חקק שכל העולמות הורחניים והגשמיים והנהגתם תלויים במעשי האדם, א"כ כאשר אדם חוטא ומחלל את ה' בזה הוא יוצר מציאות של פגם בעולמות ובדרכי ההשפעה, ובזה הוא מונע מהקב"ה להשפיע כרצונו, לכן מחוקי הנהגת המשפט אין אפשרות לביטול מציאות הפגם וע"ז אמרו חז"ל "כל האומר הקב"ה וותרן יותרו חייו - אפילו ע"י תשובה." [והביאור בזה הוא דחילול ה' מבאר הנפש החיים הוא מלשון חלל ריק, והיינו דהחוטא בעשותו נגד רצון ה' הוא מראה במעשהו כביכול שהעולם חלל ריק מנוכחותו של הקב"ה וזאת בעצם החטא, וכמו"כ היות והנהגתו ית' תלויה במעשה האדם (שנברא בצלם אלקים) הרי שהחטא גורם ג"כ שהקב"ה לא יכול להשפיע מטובו בעולם. פגם זה נתקן ע"י עונש, משום שבעונש מראים לו שהעולם אינו חלל ריק מנוכחותו ואינו הפקר, לכן העונש הוא תיקון הפגם, משא"כ תשובה כיצד היא יכולה לתקן מציאות של פגם].

אלא שהקב"ה משתמש במידת החסד שלו שהיא מעל לדרך המשפט ומוחל לשב, ובגילוי חסד גדול זה מתגדל ומתקדש שמו ית' ובזה נתקנת מציאות הפגם והחילול ה' שבעולמות, שכן אותו החטא שבתחילה פגם וחילל את ה' בסופו של דבר גרם לתשובה וגילוי חסד ה' הגדול להשב, נמצא שע"י התשובה אדרבא החטא גרם לקידוש ה', נמצא איפא: א. כי החסד שבקבלת התשובה הוא תוצאה מהנהגת היחוד שמטרתה להראות שבסופו של התהליך הכל נעשה כרצונו ית'. ע"י התשובה והחסד שלה מחילה אפילו החטא מביא את הבריאה לתכליתה - שייכרו שהקב"ה שליט יחיד שאינו כופף לשום חוק כולל חוקי המשפט והכל תלוי ברצונו. ועוד יכירו שהוא יחיד בגודל חסדו שע"י התשובה מתעלה מהמשפט וע"ז בטל הפגם שבעולמות, כי החטא שהוא סיבת הפגם נהפך לסיבה לקידוש ה'.

ב. ואילו לגבי הפגם שנוצר בנפשו של האדם עצמו נתקן ע"י התשובה והחרטה

על המרידה שמרד בהשי"ת, כי ע"י החרטה מחדש בנפשו ההכרה שא"א לעשות נגד רצון ה' ולא ישוב לכסלה עוד.

עולם התשובה - עולם החירות

לאורה של הבנה זו שמחילת עוונות יסודה בהנהגת היחוד מאיר הגר"ח פרידלנדר זצ"ל את דברי הנפש החיים המבאר שפגם החטא יכול להיתקן "על ידי כוח התשובה שמגעת עד שורשה העליון עולם התשובה עלמא דחירו" - עולם החירות. ויש להבין "חירות" ממה? אלא הביאור הוא עולם שהוא חופשי ונעלה מההשפעה ומהקלקולים של הרע שאינם מגיעים אליו. וכמו שביאר בנפש החיים (שם, פיח - יט, וע"ש) שכל חטא מקלקל בעולם רוחני שונה, יש חטאים שמקלקלים יותר ויש שמקלקלים פחות, ויש עולמות רוחניים שבהם אין חטאים פוגמים כלל (וכזהו עולם התשובה). כי אע"פ שהקב"ה מנהג את עולמו ובריותיו, עליונים ותחתונים, בהנהגת המשפט התלויה במעשי האדם, אך מאידך גיסא קיימת לצידה הנהגת היחוד ששורשה גובה יותר ואינה תלויה במעשינו ובה חטאים אינם מקלקלים, וע"ז מתגלה עוצם שליטתו וייחודו של השי"ת שאינו תלוי בשום גורם והכל כרצונו. זה הביאור שיש עולמות שבהם אין חטאים פוגמים כלל שחטא אינו פוגם בו. שאע"פ שהחטא מקלקל ויוצר מציאות של טומאה ומונע מהקב"ה להיטיב כרצונו, אך על-ידי התשובה שהקב"ה מוחל לאדם ומגלה בזה חסדו וייחודו כאמור ומתגלה ע"ז שהקב"ה השתמש בחטא כדי לגרום לקידוש ה', א"כ בסופו של דבר על ידי התשובה והמחילה לא זו בלבד שרשעות האדם לא קילקלה בהנהגה כנגד רצונו ית', אלא להיפך עוד היתה סיבה להרבות כבוד שמים.

ובזה מבוארים מאד דברי היסוד ושורש העבודה בכוונת התקיעות: "יש עולם אחד הנקרא שופר ועולם זה הוא סוד התשובה, רצוני לומר אף שע"פ שלפי שורת הדין לא היה ראוי לקבל תשובה של אדם" - והיינו דאע"פ שהקב"ה מנהג עולמו בהנהגת המשפט, ואין מקום לביטול מציאות הפגם הנובעת מהחטא בהנהגה זו. "אך זה העולם (עולם השופר) מיוסד על רחמים ומקבל תשובת האדם לכן נקרא עולם זה עולם התשובה דרך כלל" - מאידך גיסא קיימת לצד הנהגת המשפט הנהגת היחוד ששורשה גבוה יותר ואינה תלויה במעשינו ובה אין חטאים מקלקלים, וע"ז מתגלה עוצם שליטתו וייחודו של השי"ת שאינו תלוי בשום גורם והכל תלוי ברצונו וזוהי הכוונה שעולם התשובה - עולם השופר שבהם אין חטאים פוגמים כלל כי הם מונהגים בהנהגת היחוד. ממשיך היסוד ושורש העבודה ומבאר: "וציונו יוצרנו ובוראנו ית"ש ויתעלה בגודל רחמנותו... לתקוע בשופר ביום ר"ה שהוא... ואז שאנו

תוקעין בשופר בעולם הזה התחתון אנו מעוררין עולם העליון הקדוש הנ"ל הנקרא ג"כ שופר הוא סוד התשובה" - כוחה של ההמלכה - שאין עוד מלבדו להדיק עצמו בהנהגת היחוד, כשהכרה והמלכה זו נעשים בשופר של איל ומעוררים את זכות העקידה וזוכים מכוחה להפעלת הנהגת זו אשר מכוחה אנו עוברים את המשפט של ר"ה שזהו כמבואר גם סוד התשובה וע"ז מתהפך ממידת הדין לרחמים עלינו" - מלך עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים - הנהגת היחוד וכמו שנתבאר לעיל... "וזהו כוונת התקיעות בהצטרף עמהם התשובה האמיתית", והם הם דברי הרמח"ל בדרך ה' הנ"ל.

מש"כ שכל ענין התקיעות הוא רק בהצטרף לזה תשובה וכן הוא בדרשת הרש"ש (הובא בפלא יועץ) שכתב שתקיעת שופר בלי תשובה תקיעתו כנגן המנגן, וכתב עוד שבשעת תקיעת שופר אפשר לכפר גם על ד' חילוקי כפרה ע"ש. והביאור בזה נראה, דהנה כתב הגר"א חבר זצ"ל (בדרוש תוכחת מוסר) שהארה שהאירה בר"ה ביום בריאת אדה"ר היא הנהגת היחוד, מכיון שחטא אדה"ר ובו ביום התעורר לתשובה ויצא בדימוס, כל מה שנתעורר לתשובה ומה שנסלח לו, היה בשל הנהגת היחוד שהאירה בר"ה ערב שבת בראשית מכח תשובתו. א"כ בכדי לעורר שישב אותו האור שהאיר בר"ה שנברא אדה"ר הכח הראשון המעורר את היחוד הוא אותו הכח שהיה אז "כח התשובה" יחד עם התקיעות וההמלכה אנו זוכים שאותו האור שהאיר ישוב ויאיר.

ובזה יש לישב מה שהקשה בכוכבי אור משמיה דמנן אור ישראל: הרי הדעת נותנת שיוה"כ יהיה לפני יום הדין ולאחר שזכה במחילת עוונות יזכה בדין דר"ה. אולם לאור המבואר כל כוחו של יום הכפורים הוא בהנהגת היחוד המאירה בו וזהו המושג "עיצומו של יום מכפר" להפעיל הנהגה זו - "מלך עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים" זה רק כוחו של השופר, והשופר זמנו ביום חידוש המלוכה כך שבלי שר"ה יקדם ליוה"כ אין מציאות של עיצומו של יום מכפר עם תשובה. וזה גופא הפשט שמר"ה עד ליוה"כ הוא זמן של "דרשו את ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב" דהיינו שבימים אלו ישנה הארה מהנהגת היחוד שבכוחה לכפר על כל עוונותינו.

וזהו הביאור בדברי חז"ל שהובאו בראשית המאמר: אשרי העם יודעי תרועה... אלו ישראל ידיעין רוא עילאין דמאריהון למיעל קמי ולהתקשרא ביה, וכל אינון ידיעו רוא דתרועה יתקרבון למיהך באור פניו דהקב"ה ע"י השופר אנו זוכים להנהגת היחוד - אור פניו של הקב"ה למיעל קמי ולהתקשרא ביה. אשרי העם יודעי תרועה ה' "באור פניך" יהלכון זהו אורו של ר"ה "אורי" - זה ר"ה ורק מכוחו אזי זוכים לישועה ביום הכיפורים "וישעי" - זה יום הכיפורים. ■



בנינו כנטיעים בשדה החינוך וההוראה

הגאון רבי

ירחמיאל גרשון אדלשטיין שליט"א

ראש ישיבת 'פוניבז'

על החינוך

יסודות בחינוך

ישנה מצוה מדברית סופרים של חינוך הילדים למצוות, והאמת שזוהי מצווה כללית על כל אדם מישראל, שאם יכול הוא לחזק ידי אחרים בתורה במצוות ובמעשים טובים, מחוייב הוא בכך ונכלל בברכת "אשר יקים את התורה הזאת", אבל בפרט יש מדרבנן חיוב מיוחד על האב לחנך את בנו, אלא שבד"כ כאשר הבן נמצא בסביבה טובה ממילא אין צורך בחינוך מיוחד של אביו, כי סביבתו משפיעה עליו לטובה ומשמרתו מהפגעים, אבל אם הסביבה אינה מחנכת, אזי שוב מחוייב האב לחנך את בנו.

והנה את אופן החינוך הראוי יש לנו ללמוד ממה שאמר המלך שלמה החכם מכל אדם בספר משלי (כב, ו) "חנך לנער ע"פ דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה". היינו, שראוי שיהא החינוך לפי דרכו וטבעו של הנער, שהרי לכל אחד יש לו את הטבע שלו, וכאשר דורשים מן האדם דבר שאינו לפי טבעו לא יצליח אף אם ישקיע בכך רבות, לפיכך כשנבאים לחנך צריכים להכיר את טבעו של הנער ולחנכו לפי דרכו. ולכן מקצוע החינוך צריך חכמה גדולה והבנה בכוחות הנפש.

ונתבונן בכמה יסודות חשובים בעניין החינוך. מצינו כתוב במשלי (כט יז) "יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך" היינו שיש לאדם לייסר את בנו ולהענישו. ועוד נאמר שם (יג כד) "חושך שבטו שונא בנו".

אמנם אין הדבר פשוט כלל ועיקר, כי אין זו שיטה, אלא יש בה כללים הרבה. וכבר אמרו חז"ל (מועד קטן יז, א) דהמכה את בנו גדול עובר בלפני עיוור לא תתן מכשול, והיינו מפני שאדם המכה את בנו הגדול, הרי הוא מכשילו באיסור שיתחצף אליו, ובוודאי שזה לא יועיל להשפיע עליו להיטיב דרכו. לכן צריך להשפיע עליו בדברים ולא במכות. אמנם כאמור זה נאמר בבנו גדול ולא בקטן.

לפי דרכו – בלא לחץ

ומן הראוי לדעת עוד עניין חשוב, שגם הילדים חשוב להם לשמוע זאת, שידעו את ההנהגה לעתיד כשיהיו אבות. שצריכים להזהר מאד שלא להלחץ את הילדים, כי אם מלחיצים את הבנים יתר על המידה, אין הדבר "לפי דרכו". וכמו שכתב הגר"א באגרתו שיש להדריך את הבנים "בטוב ובנחת" ולא בתקיפות. עוד כתב הגר"א שם ללמוד עם הילדים באופן שאינו מכביד עליהם כי "הלימוד אינו נקבע באדם כי אם ביישוב ובנחת", שכל

ולא כפי שיש רבים הטועים וחושבים שכל מי שהוא מרביץ תורה יודע גם לייעץ בחינוך, טעות גדולה היא זו אשר רבים חללים הפילה, כי לא כל תלמיד חכם בקיא בכוחות הנפש! והחינוך הוא מקצוע מיוחד לדעת את כוחות הנפש!

אדם הלומד מתוך מתח אינו יכול להצליח. וזוהי ידיעה גדולה וחשובה, כי בימינו רבים סובלים מחוסר ישוב הדעת בלימודם, ורק היום נכנסו אצלי שני אברכים בעלי כשרונות גדולים מירושלים ומבני ברק, שמלחצים את עצמם בלימודם ואינם רגועים, שמבקשים להגיע להישגים ודורשים מעצמם הרבה יותר מכוחם. והם הם הדברים, כי הלימוד אינו נקבע באדם ואינו רואה בו סימן הצלחה וברכה, אם אין הוא בא מתוך יישוב נחת.

וכבר ידוע מה שאמר הגאון רבי ישראל סלנטר לתלמידיו רבי נפתלי אמסטרדם, שהצטער על זה שאין לו את ראשו של רבי עקיבא איגר, ואת ליבו של בעל יסוד ושורש העבודה, ואת מידותיו הטובות של רבי ישראל סלנטר.

אמר לו הגר"ס שאין ה' דורש ממנו כל זאת, אלא שבמוחו שלו, בכשרונות שלו ובמידות שלו, יגיע לשלימות, לשלימות שלו ולא לשל זולתו. לפיכך אופן הלימוד הנכון הוא רק ביישוב הדעת, בלא מחשבות ותוכניות על העתיד, שאם טרודים בלחץ של תכניות ומחשבות אי אפשר להצליח בתורה.

שמירת הלשון ומילה טובה

עניין נוסף בחינוך שנוגע מאד להורים, שאף הילדים צריכים לדעת זאת, בשביל שיוכלו להתמודד עם מצבם, הוא מה שיש הורים צדיקים שמשתדלים מאד, ואינם מצליחים בחינוך ילדיהם.

ופעמים זה מפני שאמרו לילד מלה פוגעת שהותירה רושם שאינו נמחה בנפשו, שהדיבור פוגע וכואב אף יותר ממכה, כמאמר הפתגם באידיש "א קלאפ פארגייט א וארט באשטייט", היינו מכה עוברת אך מילה נשאר, מפני שמכה פוגעת רק בגוף ואילו דיבור פוגע וגורם

צער בנפש, שמצטער תמיד כשנזכר בזה ואם כן נמצאת התוצאה הפוכה, שהילד נפגע מאד, ועלול אף להיגרם שיוזלזל בהוריו, ושוב לא תהיה להם השפעה עליו. ובשל כך אף אם פעמים רואים ההורים שרק כך מצליחים ידוע ידוע כי כל זאת לעת עתה, אבל הנזק עלול להיראות לעין מאוחר יותר. ואבוי להם אם יארע כך.

עוד מצוי, שפעמים הילד עדין מאד בנפשו, ומרגיש בלבו פנימה שהוריו אינם מרוצים ממנו, אף שלא אמרו לו בפירוש מאומה. ופעמים הוא מרגיש שאין הוריו שמחים בהצלחתו ובהישגיו, ומחמת כאבו הוא נשבר ומאבד את כל בטחונו העצמי. וזהו נזק רב, לילד צעיר, שאף אדם מבוגר צריך ביטחון עצמי, שיהיה בטוח וירגיש שיש לו כוחות להצליח, על אחת כמה וכמה בנער צעיר, שע"כ מקבל חיות ומשנה מרץ להצליח.

ועובדא בא לידי בימים אלו בילד שסיים את סדר לימודיו בחדר, ועדיין לא התפתח בלימוד הגמרא כראוי, ולא היה מתאים לשיבה קטנה, ואביו שהיה בר דעת העבירו לחיידר אחר ללמוד שוב בכיתה ח, ובאותו חיידר היה מלמד שהבין מאד בענייני חינוך, וידע לתת לילד הרגשה טובה שיהנה מלימודו, וכאשר עשו מבחנים על מה שלמדו בגמרא, נתן לו המלמד רק שאלה אחת קלה שידע שהילד יכול לענות עליה, ואמר לו זהו המבחן שלך ואינך צריך לענות יותר, ואכן ענה הילד על השאלה וקיבל ציון מאה, ומתוך כך התחיל להתאושש ולקבל בטחון עצמי, עד שכעבור תקופה היה יכול לענות כבר על שתי שאלות, ועלה בהדרגה שלב אחר שלב, עד שבסוף השנה הצליח מאד ונכנס לשיבה קטנה ככל ילד רגיל, מפני שקיבל ביטחון עצמי שגם הוא יכול להצליח.

וצריכים ההורים לדעת, שכאשר רואים תלמיד שנצרך לחיזוק מיוחד, או שאירעה עמו בעיה קשה, צריכים לפנות למומחה שמבין בחינוך, ולא כפי שיש רבים הטועים וחושבים שכל מי שהוא מרביץ תורה יודע גם לייעץ בחינוך, טעות גדולה היא זו אשר רבים חללים הפילה, כי לא כל תלמיד חכם בקיא בכוחות הנפש! והחינוך הוא מקצוע מיוחד לדעת את כוחות הנפש!

וכללו של דבר, בכל קושי בחינוך יש לקחת בעלי מקצוע מיוחדים, וצריכים למצוא את האדם המתאים שיש לו נסיון גדול ומצליח, ועימו אפשר להתייעץ בעניינים אלו. ■

(מתוך דברים שנאמרו בישיבת בין הזמנים תפארת בחורים ונכתבו על ידי אחד השומעים)

הגאון

רבי אברהם דוב הלוי לוי שליט"א

אב"ד ביד"צ ירושלים לדיני ממונות ולבירורי יוחסין



**דבר
הלכה**
חקר סוגיות הלכה למעשה

בירור יהדותם של יוצאי 'אילינקה'

נושא הדיון

התובעים הציגו לבית הדין מכתב מהרה"ג ב"צ זילבר שליט"א ראש מוסדות "תולדות ישורון" ובו הוא כותב: "לגבי תושבי איליאנקא, ידוע לי בבירור שאבא זצ"ל (הרה"צ רבי יצחק זילבר זצ"ל) החזיק אותם כיהודים גמורים (אם צאצאים של בני ישראל או צאצאים של גרים), ולימד אותם, וזכורני שאבא זצ"ל סיפר לי שכשבאו לארץ הזמינו אותו בד"ץ של העה"ח ושאלו וחקרו אותו, ופסקו עליהם שהם יהודים גמורים".

כמו כן הוצגה בבית הדין החלטת ביה"ד האיזורי בירושלים מיום כ' סיון תשמ"ג המאשר את יהדותה של גב' מ' מטבייב בת אפרים ובת שבע קוזוקין ואת של ילדיה ח', א' וב'. על ההחלטה חתומים שלושה דיינים בראשות הרב מ"י מילצקי והרב ש' שפירא.

הם הציגו עדות שנדפסה ונתפרסמה לפני כמה שנים שבה נכתב שכ"ק האדמו"ר מוהרש"ב מליובביץ "חרד לגורלם של יהודים אלה (באילינקה), ושלח לכפרם את חסידו הוותיק ר' זלמן ליברמן לחזקם ביהדותם. עשה ר' זלמן את שליחותו נאמנה, עורר את הנפש היהודית, מל את בניהם וכד'... באשר ליהודי אילינקה, כמעט כולם נותרו שומרי מצוות על אף המכשכש הכבד שהפעילו השלטונות מאחורי מסך הברזל ועל אף תלאות מלחמות העולם. רובם עלו לארץ הקודש והשתקעו בה כשהם מתערבים בשאר חסידים..."

המבקשים הציגו את תעודות הלידה שלהם ושל בני משפחתם, ונרשם בהם לאום "יהודי" ושמותיהם היו - והינם - שמות יהודיים מובהקים. כמו כן הוצגו כתובות ותעודות נישואין של בני משפחתם של התובעים, החתומים ע"י רבנים שונים בארץ, וביניהם משל הבד"ץ של העה"ח בירושלים והרב לנדא בב"ב ועוד.

האחים א' וב' למשפחת מטבייב שנולדו באילינקה במרכז רוסיה, תובעים את מתפללי ביהכנ"ס ש' על שלאחרונה התחילו להקניט אותם ולבייש אותם שהם גויים, וזאת על סמך כתבות בעתונות הארצית והמקומית בשם רב ברוסיה שהם ככל הסובוטניקים שאינם יהודים.

התובעים מסתמכים על פסק דין של מרן הגריי"ש אלישיב שליט"א כפי שהובא בפס"ד ירושלים כרך ה עמ' ריב, "שאם יתברר שהמחקר המערער על יהדותם של אנשי אילינקה מבוסס דיו, בודאי יש לחשוש לו ולחייב את בני הקהילה לעבור גיור נוסף לחומרא, אך כל עוד לא התבררו הדברים יש להחזיקם בחזקתם, ואין דינם כדין הסובוטניקים, משום שהסובוטניקים ידוע שחורץ מקביעת יום השביעי כיום שבתון שלהם, לא שמרו על כל המצוות, אבל בני קהילת אילינקה שמרו על כל המצוות". ע"כ. ומכיון שהתובעים ובני משפחותיהם הוחזקו ביהדות ובשמירת כל המצוות, והערעור עליהם אינו מבוסס כהלכה כלל, ע"כ הם בחזקתם.

התובעים מבקשים להוציא צו מניעה כנגד מתפללי ביהכנ"ס שלא יוציאו אותם מחזקתם עד לבירור בדין תורה, וכמו כן תובעים מהנתבעים וכן מהעיתונים שפירסמו את דברי הרב מרוסיה ואת אותו רב בעצמו, מיליון ש"ח מכל אחד על הוצאת דיבה, וזאת בהסתמך על מה שנפסק בפס"ד ירושלים כרך ט עמ' יח ואילך, שדנים בזה"ז על הוצאת דיבה, ומחייבים את המבייש לפייס את התובע ולפצותו עד שיתרצה. בית הדין הוציא את הצו כמבוקש, והזמין את כל הנתבעים לבוא לדין, וכמו כן החליט בית הדין לדון על מעמדם האישי של התובעים. במועד שנקבע לדיון, דן בית הדין בדינם ההלכתי של יוצאי אילינקה, בדק את הראיות והמחקרים ושמע עדויות.

פסק דין

בענין של האדמו"ר הרש"ב זצ"ל מליובביץ, ומאחר שאין כל עדות או הוכחה הלכתית לפסול את יוצאי אילינקה מחזקת יהדותם, קובע בית הדין שהתובעים ובני משפחותיהם, ומשפחות יוצאי אילינקה (קוז'קין ומטבייב ועוד), הרי הם בחזקתם, והם יהודים כשרים.

ד. לאור הנ"ל, צו המניעה שהוצא כנגד מתפללי ביהכנ"ס שאסור להקניט ולבייש את התובעים בענין יהדותם, הופך לצו החלטי.

(מקום חותם הדיינים)

ב. עפ"י גביית עדות ומסמכים, קובע בית הדין שיש חילוק גמור ומוחלט בין דינם של יוצאי אילינקה, לבין דינם של אלו הנקראים סובוטניקים, שאילו הסובוטניקים לא הוחזקו ביהדות ובשמירת כל המצוות, וע"כ דינם - לכאורה - גויים, מה שאין כן יוצאי אילינקה שהוחזקו ביהדות ובשמירת כל המצוות, וע"כ הינם יהודים, וכדלהלן.

ג. לאור פסקו של מרן הגריי"ש אלישיב שליט"א, וכן לאור עמדתו

א. האם דנים ומחייבים על תביעת הוצאת דיבה.

ב. דינם ההלכתי של יוצאי אילינקה.

ג. פרטים שנתוספו בבית הדין אודות חזקת יהדותם של יוצאי אילינקה, בעת חקירת נידון זה.

- א -

המבייש חבירו בדבור ה"ז עובר בלאו דלא תונו, כמו שפרש"י עה"ת ויקרא כה יז שבכלל האיסור של לא תונו שלא יקניט את חבירו. וכתב באגרות חזו"א סוף ח"א: צריך להזהר שלא לגרום צער לחבירו בדיבור קל אף לרגע, ויש בזה ל"ת כדאמרין בסוף פרק הזהב. ע"כ. ועי' פס"ד ירושלים כרך ה עמ' קעה שמבואר מהחזו"א שאיסורו הוא לאו דוקא כשמביישו בפניו בצורה ישירה אלא גם כשמביישו שלא בפניו אם נגרם לו צער כתוצאה מכך, ה"ז עובר בל"ת דלא תונו, כיון שהקניט את חבירו.

והגם שאין דנין בזה"ז דין בושות, פסק בשו"ע סי' א סעי' ו: המבייש בדברים מנדין אותו עד שיפייסנו כראוי לפי כבודו. ובסי' תכ סעי' לח: רקק בבגדיו או שביישו בדברים פטור, ויש לבי"ד בכל מקום ובכל זמן לגדור כפי מה שיראו. וי"א שמנדין אותו עד שיפייס המבוייש. והובאו שתי הדעות ברא"ש ב"ק פ"ח סי' טו, וכתב שם הרא"ש ומסתברא דיותר בושות בדברים מבושת של חבלה דאין דבר גדול כלשון הרע ודיבה שאדם מוציא על חבירו. ולהלן בשו"ע שם סעי' לט: אע"פ שהמבייש בדברים אינו בר תשלומין עון גדול הוא וכו' וכל המלבין פני אדם כשר מישראל בדברים אין לו חלק לעוה"ב.

ובשערי תשובה לר"י השער השלישי מאמר רז: אם ישוב בעל הלשון בתשובה צריך לבקש מחילה לאשר מוצק לו מזעם לשונו וכו'. וכ"כ בחובת הלבבות שער התשובה פ"ט. וכתב הח"ח ח"א כלל ד סעי' יב שהוא פשוט ממאי דאמרין ביומא פז דאפילו המקניט חבירו בדברים בעלמא צריך לפייסו וק"ו בזה שנתגנה על ידו בעיני השומעים והוצר לו עי"ז, ואם חבירו אינו רוצה להתפייס בפיוסו ושאר פרטי הפיוס המה מבוארים

באו"ח סי' תרו בדין עונות שבין אדם לחבירו. ע"כ.

ונשאל בתה"ד שו"ת סי' שז בדבר ראובן שהיה ש"ץ בקהל אחד, בא שמעון והוציא עליו ש"ר של ניאוף וסילקוהו הקהל לראובן בשביל הוצאת ש"ר של שמעון ושכרו שליח ציבור אחר, ואח"כ נמצא ונתברר שדברי שמעון שקר הם וכזב ומחמת שנאה הוציא ש"ר על ראובן, והקהל לא רצו להחזיר את ראובן מפני שכבר שכרו אחר ולא יכולים לסלקו ועי"כ הפסיד ראובן מחיתו כי לא מצא להשתכר במקום אחר, ותובע לשמעון דמי בושתו ודמי הזיקו שקבל מהוצאת הש"ר עליו, חייב שמעון לשלם או לא.

וכתב שם בתשובה דמן הדין אין לחייב את שמעון לתת ממון לראובן בשל כך, דהאי גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזקין פטור, ולא מחייב משום גרמי אלא כשהוא עצמו עושה ההיזק לממון חבירו, אבל בניד"ד שמעון לא הזיק כלום ממון של ראובן וגם הוא לא ביטלו ממלאכתו אלא ע"י גרמות נסתלק ע"י אחרים וכו'. ומ"מ אם רצו הבי"ד וקנסו כדי לעשות גדר וסייג ולסכור פי דוברי שקר ומוציאי ש"ר הרשות בידם כפי מה שנראה להם צורך לפי הענין, וכ"מ בתשו' הרא"ש וכן ראוי לעשות. ע"כ. וכ"כ ביש"ש ב"ק פ"ח סי' מא. ועי' שו"ת שו"מ תנינא ח"ד סי' קפ, ושו"ת אהלי תם (בס' תומת ישרים) או"ח סי' ה, ונחלת שבעה חלק השו"ת סי' סו.

ואם אחד במריבה עם חבירו וקרא אותו גנב או גזלן, וזה חזר וקרא אותו אפילו ממזר בן הנדה או בועל עריות, כתב ביש"ש ב"ק פ"ח סי' מב דפטור, ואף שלענין חבלות אמרינן משלמין במוותר הכא אין בו דררא דממונא, ולפי הנראה הראשון מחוייב יותר לבקש כפרה עליו ולפייסו וכו', ומ"מ אם המתחיל אמר לו טמא מטומא או עזות פנים או נבל או שקרן או זייפן או ריק, בכל אותם הדברים אין בהן דין הוצאת ש"ר, רק שמוטל על נשמת המחורף לפייסו אבל אין כח ביד בי"ד לכופו אותו, אם לא שמורגל בכך וכו', וא"כ אם השני המתנגד עמו השיב לו על אחת מן הדברים הנ"ל, אם ממזר או פסול או בועל עריות או בן הנדה או מסור או גזלן או גנב או לוח ברבית וכו', צריך השני לסבול הדין ולא

אמרין לביה רתח דהא לא הוציא עליו הראשון ש"ר ומ"מ לא מחמרינן עליה כולי האי, ורואין ג"כ במה שזה קינטר אותו בגירוי מדון, אפילו לא אמר עליו ש"ר, מ"מ הצית בו האש וכו', כי אין אדם עומד על צערו שנאמר והיה כי יחם לבבו והשיגו וגו' וכו'. ונראה שהמכה לא פטור מדינו דהיינו נזק וצער ורפוי ושבת, אבל מבוסת פטור שהרי קבל דינו כי המוכה עביד דינא לנפשיה וכו'. ע"כ. ועי' שו"ת חות יאיר סי' סה שביאר דבריו.

ומוסיף חבר ביה"ד הגר"ט גולדשמיט שליט"א: בהוצאת לעז על קהל אילינקה יש בנוסף גם משום איסור הוצאת שם רע על המתים שנאסר בתקנה ובחרם ע"י קדמונינו (מרדכי יומא), והובא להלכה בשו"ע או"ח סי' תרו סעי' ג, ומקור איסורו במדרש תנחומא (עיי"ש בבהגר"א).

ואמנם ענין חומרתו הגדולה של הוצאת לעז של יוחסין על החיים, אינו נמדד רק משום הבושת שבו, אלא ענינו משום שיש בו נזק עצום עד מאד הן בגודל ואיכות הציבור הנפגע, והן בנזק הנורא שלא ניתן כלל לתשלומי ממון, במניעת נישואין של צבור גדול בתוך כלל ישראל לדורות עולם ח"ו.

וגדולי ישראל זצ"ל אכן יצאו בכל כוחם וחרפותם שעמד לרשותם, כשהנידון היה הוצאת לעז על פסולי משפחות, עי' בנתיבות עולם למהר"ל זצ"ל נתיב הלשון פ"ט איך יצאו כל חכמי אותו הדור, כל אחד במכתבו ומנהמת לבו בחרמים ונידויים באלות ובקללות להגן על משפחות משום לעז של קול הברה בעלמא. והרי שמוות וחיים ביד הלשון, ובחרת בחיים. ע"כ.

- ב -

בראשונה נזקק בית הדין לשאלת כשרותם של יוצאי אילינקה בשנת תשנ"ה, אז הופיע בבית הדין ר' דוד ק' שנוולד באילינקה שבעים שנה קודם, והוא שומר תו"מ. לפי המסורת שהיתה בידו, כל תושבי הכפר היו יהודים מלבד 10 משפחות של עבדים נכרים ששימשו כגוים של שבת והיהודים נזהרו שלא



להתערב אתם. הוא זכר את שלושת בתי הכנסת בכפר מלאים מתפללים ואת הרב זלמן ליברמן ממניסק שנשלח לכהן כרב המקום, והיה יהודי חסידי. כמו כן זכר שהיה שוחט במקום שאת הבשר ששחט סיפקו ליהודים ברחבי בריה"מ עד לחרקוב. את המצות אפו בבית עם מים שלנו. בערב יו"כ עצרו את כל העבודה בקולחוז וכולם הלכו לבית הכנסת. באותה הזדמנות קבע ביה"ד שיש חזקת יהדות ליוצאי אילינקה.

גם הגאון רבי יצחק זילבר זצ"ל מסר עדות בפני ביה"ד בזמנו, כי יהודי אילינקה היו משווקים תשמישי קדושה לכל רוסיה, וכי שומרי המצוות סמכו על יהדותם ועל כשרות תשמישי הקדושה, וכן, שאביו זצ"ל אמר לו שהם יהודים.

שוב בשנת תשנ"ז התעורר חוקר אחד לערער בפני בית הדין על החזקה, ובית הדין שב לעיין בכל הפרשה וההסטוריה מהתחלה. ולמסקנא, כפי שהובא בפס"ד ירושלים כרך ה עמ' ריב, הורה מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א שאם יתברר שהמחקר המערער על יהדותם של אנשי אילינקה מבוסס די, בודאי יש לחשוש לו ולחייב את בני הקהילה לעבור גיור נוסף לחומרא, אך כל עוד לא התבררו הדברים יש להחזיקם בחזקתם, ואין דינם כדין הסובוטניקים, משום שהסובוטניקים ידוע שחזו מקביעת יום השביעי כיום שבתון שלהם, לא שמרו על כל המצוות, אבל בני קהילת אילינקה שמרו על כל המצוות. ע"כ.

מכאן ואילך החל פרסום "מחקרי" בנושא זה בכתבי עת, אך ללא עדויות. ביום ט' טבת תשס"ו הובא ענינם שוב לפני מרן בעקבות הפרסום בשבועון "מוסף ש"ק" מער"פ תשס"ה, הנ"ל, ולפיו נתגלו מסמכי גיורים לכמה מבני הקהילה שערך הרב לוין ממוסקבה, ומרן השיב שאם זו היתה דעתו של הרב לוין ממוסקבה, כי אז על יוצאי אילינקה לעבור גיור לחומרא. שאלתי את מרן: ומה יהיה עם אלה מהדור החדש שאינם שומרי תו"מ? השיב מרן: "אין עצה ואין תבונה נגד ה'". ע"כ. אך בירור נוסף של ביה"ד בעת דיון זה, העלה שהפרסום בשבועון הנ"ל היה מוטעה, ואין בידיהם מסמכי גיור של בני אילינקה

שנעשו כביכול ע"י הרב לוין ממוסקבה. ויש להוסיף על זה הדנה בשו"ת מנחת יצחק ח"א סי' כג הביא תשובת הגאון מטשעביץ זצ"ל בדובב מישרים ח"ג סי' נט דהיות שהכניסו בנם לברית מילה וקראו שמו בישראל ברבים, ואמנם הם הכניסו אותו בתור ישראלי, א"כ לשיטת הסוברים דהאם חשיבי כנכריות, וא"כ הוי הבן צריך טבילה, מ"מ הא שייך אצלו ג"כ לומר מי לא טבל לקריו, ולפי מה דמבואר בט"ז סי' רסח ס"ק ח אותה הטבילה בעצמה עולה לשם גירות וכו', א"כ ה"נ המילה שמלו אותו בתור ישראל עולה למילה לשם גירות כיון דאביו ואמו הכניסו אותו לברית מילה וכו', א"כ תחילת הגירות היה בקטנותו, ולא שייך דין קבלת מצוות עליו, והוי כגר שמל ולא טבל דאמרינן מי לא טבל לקריו. ע"כ.

ובנידון דידן שקהילת היהודים באילינקה שמרו תו"מ ומוחזקים כצאצאי יהודים או גרים, חזקתם חזקת הנהגה היא, ואין סיבה מספיקה לערער על חזקתם. מה גם שמלו בניהם לשם ישראל ומי לא טבל לקריו.

ובענין זה כותב הגר"נ אייזנשטיין שליט"א, דלפי העדות והחקירה בבית הדין נמצא שעד שנות ה-30 צעירי הקהילה באילינקה ללמוד בישיבות קדושות. ולמרות שבשנים היותר מאוחרות הפסיקו ללמוד ולקיים את המצוות בשלמות, וזאת עקב הנסיגות שהיו להם, מ"מ הם החזיקו במסורתם היהודי, ועל פי הש"ך יו"ד סי' רסח ס"ק כא הם נאמנים ומוחזקים כיהודים.

ב. אלו הנקראים "סובוטניקים", או "HTNEVES TSITNEVDA YAD", היינו אלה ששומרים את יום השבתון שלהם ביום השביעי בשבוע במקום ביום הראשון, הם גויים גמורים, אמנם יוצאי אילינקה הם ככל הנראה מרוסיה או פולניה, ועפ"י המסורת הם יהודים גמורים. יצויין שהכת הנקראת "HTNEVES YAD TSITNEVDA" עדיין קיימת בחו"ל, ובארה"ב ישנן קהילות ששומרות את יום השבתון ויום תיפלתם ביום השביעי, [עפ"י דברי חבר ביה"ד הדיין הגר"מ אייכלר שליט"א בשם מחותנו שהוא רב במשחטה גדולה בארה"ב, שמפעלים יהודיים שסגורים

בשבת מעסיקים אצלם את חברי הכת הזו שמוכנים לעבוד בימי ראשון של השבוע] ועפ"י גביית העדויות ובירורים היסטוריים, יהודי אילינקה שמרו מצוות קלה כבחמורה עד סוף שנות ה-130 וגם מאוחר יותר שמרו על המסורת היהודית עם ביהכנ"ס פעיל, וע"כ הם בחזקת יהדות. ע"כ.

- 2 -

לפני כמה דורות, גרו אנשים אלה בקולחוז, ולא ניתנה להם אפשרות לקבל תעודות ולהסתובב מחוץ לקולחוז, כמו שנאסר על כל הקולחוזים ברוסיה, רק אחרי מות סטלין ימ"ש, התירו לבני הקולחוזים לקבל תעודות ולהסתובב בחוץ, אלא שהראשון מבני אילינקה שניגש להוציא תעודה נכתב עליו שהוא "רוסי", ולכן נמנעו שאר אנשי אילינקה להוציא תעודות עד כעבור שנתיים כשהסכימו השלטונות לכתוב עליהם לאום "יהודי".

כמו"כ הוצגו קטעים מספרו של מרטין גילברט המתאר את הקהילות היהודיות בשנת 1791 ואילך, ולפיו באותה שנה כבשו הרוסים את פולניה והרשו ליהודים משם להיכנס לרוסיה, ואז התחילו הרוסים לבצע ריפורמה בחינוך אצל היהודים. לפי אותו ספר היו אז 350,000 איש שחיו מחוץ לתחום המושב, ובשנת 1825 - בשנת הגזירה של הקנטוניסטים - החליט השלטון להלחם בדת, והכמרים ניסו להשפיע עליהם להתנצר ולהיות פרוסלבים, חלקם הסכימו אם כי בהסתר המשיכו לנהוג יהדות, וחלקם נשארו חזקים ביהדותם והוגלו לסיביר וקווקז. בשנת 1914 נכתב דו"ח של כמרים שביקרו באיזור ולפיו היהודים היו מתפללים בביכנ"ס ולא הסכימו להצטלב ועמדו על יהדותם בתוקף. אותם יהודים בחרו ומינו ראשי קהל וחזן, שמרו שבת, פסח, פורים וצומות, אספו כסף לצדקה ולס"ת, כמו כן התפללו עם טלית וכו'.

כמו"כ באינצקלופדיה של הברון גינזבורג מסופר שבשנות ה-30 למאה התשע עשרה, פעל בקרבם רב ליטאי שעשה שם עבודת קודש. בין השנים 1929-1937 פעל באילינקה שליח האדמו"ר מליובביץ, הרב זלמן ליברמן,

ששימש שם כרב, שוחט ומוהל. באותם שנים ייצרו היהודים באילינקה ציטיות וטליתות גם עבור היהודים במוסקבה ולנינגרד.

כמו"כ הוצגה לבית הדין כתובה שכתב ר' זלמן הנ"ל בשנת תרצ"ז באילינקה לזוג שהבעל הוא מממשפחת קוז'וקין והאשה מבית אבצ'ניקוב, כאשר ר' זלמן עצמו חתום כעד בכתובה ביחד עם עד נוסף בשם מטבייב. ברור א"כ שר' זלמן החזיק אותם כיהודים כשרים גם לענין נישואין וגם להצטרף אתם לעדות.

על אותו ר' זלמן ליברמן מסופר בשבועון "כפר חבד" גליון 1004 מיום כט תמוז תשס"ב: "רבים מתושבי הכפר היו יהודים שחיו בפשטות כמו שכניהם הגויים והרוויחו לחמם בעבודת האדמה. לא אחת נחשבו יהודים אלה לגרים בשל אורח חייהם הפשוט, אולם מבינים היו טוענים כי מוצאם של יהודי אילינקה בפולין, ואבות אבותיהם הובאו לרוסיה בכפייה ע"י הצאר... במאה החמש עשרה לספירתם או... במאה השבע עשרה. כ"ק האדמו"ר מוהרש"ב שחרד לגורלם של יהודים אלה שלח לכפרם את חסידו הוותיק ר' זלמן ליברמן לחזקם ביהדותם. עשה ר' זלמן את שליחותו נאמנה, עורר את הנפש היהודית, מל את בניהם וכד'... כאשר ליהודי אילינקה, כמעט כולם נותרו שומרי מצוות על אף המכבש הכבד שהפעילו השלטונות מאחורי מסך הברזל ועל אף תלאות מלחמות העולם. רובם עלו לארץ הקודש והשתקעו בה כשהם מתערבים בשאר חסידי חבד..."

כמו"כ הקשיש ר' לייב רוזנהוף מרמת לחי בבית שמש (מס' טלפון 02/9910181) העיד לבית הדין שהוא זוכר את יהודי אילינקה משנת 1928 ואילך, כשגר עם הוריו בוורוניז', והיה נוסע עם אביו לאילינקה לעזור להם ביהדות, והם הוחזקו ביהדות והיה להם שוחט. הם היו נראים כגויים אך נקראו בשמות יהודיים כמו אברהם ויצחק, וסיפרו עליהם שהם מלו ונעשו יהודים לפני שהקומניסטים הגיעו.

כמו"כ גם הקשישה גב' סוניה גור אריה משדרות (טל' 08/6892795) העידה לבית הדין שזוכרת מעת שגרה בוורוניז'

שאמה היתה קונה אצל יהודי אילינקה בשר כשר, והיו להם מזוזות, והם היו גרים. ר' בצלאל שיף יליד וורוניז', שאביו וסבו היו שוחטים ומוהלים בעיר, מעיד שמשפחות קוז'וקין ומטבייב מאילינקה הוחזקו כיהודים.

מאידך, הוצגו לבית הדין קטעים מהשבועון החרדי "מוסף שבת קדש" (של "יתד נאמן"), הראשון מעש"ק פרשת בא תשס"א עמ' 26, שם נכתב שחלקם הגדול של אנשי אילינקה עבר גיור לחומרא אצל רבה של מוסקבה דאז - הרב לוין, וכי רבים מאלו באים ומבקשים שיכירו ביהדותם. "על פי מראם החיצוני הם נראים כסלאביים לכל דבר. לטענתם, לפני כ-150 שנה אבות אבותיהם התגיירו. השאלה קשה ביותר: האם הם צאצאי הגרים, או שמא צאצאי הסובוטניקים? עקב הניתוק מהיהדות יתכן והם התבוללו - גם אם הם צאצאי הגרים. על הגיור ההוא לא ידוע דבר, האם זה היה גיור כהלכה? יש ספק גדול לגבי יהדותם."

ועוד, באותו שבועון מיום ער"פ תשס"ה עמ' 41-39 מצוטטים פרטים מספרות מדעית על קבוצת הסובוטניקים שהתגיירו ועיקרם מרוכז בחבל וורוניז', שכארבע מאות מאנשיהם עלו לארץ בעיקר לבית שמש. 25 ק"מ מויסקוי שוכן הכפר אילינקה ותושביו שגם הם משתייכים לסובוטניקים הגרים, רשומים במסמכים רשמיים כיהודים ובלטו בדבקותם ביהדות ומצוותיה. כמעט כולם עלו ארצה בשנות השבעים והתשעים ומרוכזים בירושלים ובבית שמש, ומעטים מהם בבני ברק. יוצאי אילינקה משתייכים בעיקר לחמולות ידועות והמפורסמים בהם מטבייב, דוברובין וקוז'וקין". העתון מצטט את אב"ד מוסקבה האומר שאין עמדה ברורה ביחס למעמדם ההלכתי של הגרים הסובוטניקים, "אך ידוע שרבה של מוסקבה הרב לוין גייר כמה מהם. משמעות הדברים היא שאין להסתמך על המסורת שבידיהם, אלא כדי לצאת חובת הספק צריך אכן לגיירם לחומרא, כפי שאכן עשה הרב לוין. יש לנו את התקדים הזה, והוא בהחלט מחייב אותנו".

ושוב, בערב חג הסוכות תשס"ט, מביא אותו שבועון קטעים מספרו של הרב

פרידמן ולפיו דינם של אנשי אילינקה כדינים של הסובוטניקים ודין כולם כדין האיתופים הזקוקים לגיור.

בדיון סיפרו המבקשים לבית הדין שלמרות שלא ידעו לקרוא עברית, התפללו את התפילות היהודיות בסידור שנדפס באותיות רוסיות, למדו כל שבוע את פרשת השבוע, ומינקותם היו אמותיהם מספרות להם את סיפורי הפרשה, נטלו ידיים לסעודה, והקפידו על שמירת שבת וימים טובים (וכשהצטרפו כמה ימים שלא עבדו בהם בגלל שבת ויו"ט סמוכים, היו הילדים עוזרים להם אח"כ להשלים את העבודה שהחסירו), וברית מילה ביום השמיני.

כמו"כ הרה"ג רפאל אנטנין העיד שמכיר את יוצאי אילינקה שנים רבות, ומאז ומתמיד היו מוחזקים כיהודים. כמו"כ שוחח בית הדין עם רבנים הנמצאים כיום ברוסיה, שחלק מהפרסומים נתמכים בדברים בשמם.

על כן מכריע בית הדין כי "המחקר" שפרסם הרב פרידמן בחוברת ובספר שבו כרך את יוצאי אילינקה עם שאר הסובוטניקים הגויים, מסתמך על הסתברות גרידא, שאין יתכן שקבוצה כה גדולה של גוים עברו גיור מבלי שהשלטונות ידעו מכך וידונו את המתגיירים ואת המגיירים למיתה? מה גם שבארכיונים הרשמיים אין אף עדות לכך (וכבר נתבאר בנימוקי פסק הדין שאין מוציאים אדם מחזקתו על סמך ערעור של הסתברות גרידא). עוד הוא מתרגם "מחקר" שנכתב בשנת 2003 ע"י רוסי שבו הוא מכנה אותם "רוסים-מתייהדים". מלבד זאת שאין לפסול אנשים אלו מיהדותם על סמך איזה חוקר גוי מהשנים האחרונות, התרגום מרוסית לעברית אינו מדויק ומגמתי, כאשר את אותה מילה שכאן הוא מתרגם ל"מתייהדים", במקום אחר הוא מתרגם "מתקרב ליהדות".

לסיכום: ביום טו טבת תשס"ט נכנסתי למרן הגר"ש אלישיב שליט"א עם בית הדין ודיווחתי לו על הדיון ועל הפסק דין המאשר את יהדותם של יוצאי אילינקה על סמך חזקת היהדות שלהם, ומרן הסכים לפסק, ואישר לפרסמו, אחרי שאמר שהאחריות היא על בית הדין. ■

ממאמרי הגאון רבי

אברהם צבי קלוגער שליט"א

בעמח"ס "נזר ישראל" בית שמש



אסופת
מסילות
בדרכי עבודת ה'

"השלך על ה' יהבך" (ב')

בגליון הקודם, פורסם המאמר הראשון בסדרת "השלך על ה' יהבך", הדרכה והארה מרוממת לגבי ההתמודדות שנתן השי"ת בדורנו בענייני פרנסה וכספים. יסוד הדברים נכתבו במאמר הראשון, ובמאמר הנוכחי - הרואה בזאת אור לראשונה - הסתכלות יותר מעמיקה ושרשית, להבין את עומק ענין ממון בבריאה, ופשר ההימשכות אחריו.

(נכתב ונערך ע"י השומעים ובאחריותם)

ש"ממון הוא חלקי נפש". ולהבין זאת, יש להקדים ענין כללי בסוגיא זו - ולאחריה יובן גם מענה לשאלה דלעיל. דהנה אי' שהממון שורשו במקום גבוה שמשם באים הנשמות אלא שכאן למטה נשתלשל באופן שייראה כממון, אבל בשורשו למעלה הוא מהות רוחנית ששם שורש הנשמות.

(ראה ליקו"מ תורה סח: וזלה"ק: "כל הנפשות תאבים ומתאווים לממון. ולא לממון בלבד מתאווים ואוהבים אותו, אלא אפילו להאדם שיש לו הממון, דרך בני אדם למשך אליו ולאהב אותו, מחמת שיש לו ממון, כמו שאנו רואין בחוש, וכמו שכתוב (משלי יד): "ואוהבי עשיר רבים". וזה מחמת שהנפש באה ממקום עליון, שהממון בא ומשתלשל ומתהווה משם. כי בודאי התחלת המקום שמשלשל משם הממון, הוא בודאי בחינת קדושה ושפע קדש. ואחר כך נתגשם למטה, כדרך ההשתלשלות, ונתהווה ממון. ועל כן הנפש תאבה לממון, מחמת שהנפש באה ממקום שהממון בא משם. אך צריך לבלי להתאוות להממון, כמבאר כבר כמה פעמים גודל גנות תאוות ממון, רק להתאוות ולאהב המקום שהממון בא ומשתלשל משם כנ"ל. ובבחינה זו רבי מכבד עשירים, כמו שאמרו רז"ל (ערובין פו). מחמת שיש להם ממון שהוא בא ממקום גבוה כנ"ל.)

וכן אי' במדרש (ויקרא-רבה כ"ב, קהלת-זוטא ה') על הפסוק "אוהב כסף לא ישבע כסף" שאזילגם על "אוהב תורה" ש"לא ישבע תורה" ו"אוהב מצוות לא ישבע מצוות". הרי לנו שהענין שהאדם אינו נעשה שבע מממון - נעוץ בשורשו של אדם בקדושה, שגם אינו שובע מתורה ומצוות.

וכדי להבין את יסוד הדברים, יש להקדים הבנה בפשטות ענין החטא הקדמוני: מה היה מצב הבריאה קודם חטא אדה"ר, ומה נעשה לאחריה. כמ"כ מה משמעות "הארה מן קודם החטא".

ג) נודע בספרי יסוד, שהבריאה נועדה להיות כללות אחת שלימה, הנוטה להשי"ת,

האדם לאכילה שונה מתאוותו לממון, ולכך החמירו על תאוות הממון יותר מן האכילה. והבנת הדבר בפשטות, משום שהרצון לאכילה טובע במציאות הבריאה - כי האדם נצרך להכליל אל תוכו חלקי עולם מן הצומח והחי, כדי לקבל כח לחיות. יהודי אוכל מן הדברים המותרים לו, כאמצעי לקבל כח לעשות רצון ה', וגם לגלות את השי"ת בעבודת האכילה עצמה ולברר הברורים ולהעלותם. (אמנם יש לו להזהר מלאכול בתאוה, לבל יעשה עצמו מציאות יש' - כעלמא דפירודא - ועליו לאכול בבחי' אצילות.) נמצא שע"י האכילה האדם אינו סותר את מציאות השי"ת, אלא אדרבה.

אך תאוות ממון - כפי שהתבאר לעיל בהרחבה - היא הרגשה של חיפוש היכן להישען. האדם רוצה מרגוע ליום המחר - ואינו חפץ להתהלך בעולם חסר מנוחה. ובהזדמנותו בספה"ק דהוי בגדר ע"ז ח"ו, כי אינו רוצה להבין שכל חיותו היא אך מהשי"ת. לכך אמרו חומרת ע"ז רק על תאוות ממון ולא על תאוות אכילה.

והנה לכא' יש בזה צד שני - כי עד עתה דובר בזה צד ראשון ש"תאוות ממון" שייכת לכל נברא שבעולם, לאו דווקא לעשירים, כי כל עוד שהאדם אינו רוצה לחיות בלי שום תקוה על שום דבר בעולם - מלבד על השי"ת - לזה איקרי 'תאוות ממון'. אך לכא' אפשר להביט על תאוות ממון כמו על תאוות האכילה: הרי הרבה בנ"א בתאוותם לממון, אינם מבקשים תענוגים יתירים וממון רב - אלא רק כדי צרכי חיותם, ולכא' לזה לא איקרי 'תאוות ממון' כי אם רצון חיים. אמנם מבקשים שיהיה להם זאת לכל ימי חייהם - אך הוי כעין 'תאוות אכילה', שמכיר בזה שנברא ע"י השי"ת ורוצה לחיות ללא סבל, אך אין זה הישענות על דבר אחר שאינו על השי"ת. לפי"ז יש להבין מה הוא 'תאוות ממון' בדרגה זו, ומה שורשה בקדושה.

שורש נטיית האדם לממון

ב) וכדי להבין כל זה יש לידע כלל גדול,

"תאוות ממון", היינו "תאוות שלוה"

א) קיצור דברים מן האמור לעיל במאמר הראשון: הגדרת "תאוות ממון" אינה דווקא 'רצון להעשיר' - אלא רצון וחיפוש מקום תמיכה שאינו הישענות גמורה ומוחלטת על השי"ת. הרי אילו לא היה לאדם כסף כלל, היה תלוש ותלוי רק על השי"ת. אך הממון גורם לו שלוה בנפשו ומעמיד לו תמיכה למראית-עין - מלבד השי"ת - וזו החומרה בתאוה זו.

והורחב לעיל שלפי"ז אין הכוונה דייקא על ממון, אלא גם במה שאדם נסמך על כשרון או מקצוע שבידו. כמ"כ אמורים הדברים על היסמכות אדם והישענות על דרכי הטבע. ברם הישענות על ממון - יותר מגושמת מהישענות על הטבע, כי השמש היא יצירה של השי"ת וכאשר האדם סומך על זריחת השמש דמחר, מכיר בכך שזאת פעולה מאת השי"ת, אשר קרא לשמש ויזרח אור (ולכך כתב הרמ"א - או"ח סי' קנא - שלגוי מותר להאמין בשיתוף). אך הממון נראה לעין הנברא כהמצאה של האדם, כפרי רוחו וכוחו ועוצם ידו, וזו החומרה הגדולה שהאדם נשען על כך. בבחי' "נאמר אלוהינו למעשי ידינו" (הושע יד).

והנה יש להבין היכן השורש העליון של המשיכה של האדם אחר הממון או הכשרון - עד כדי שעלול להישען עליו לגמרי, שכתבו ע"כ שהוא חשש ע"ז. הרי בשורשו ובטבעו, נברא האדם ערום וחסר-כל, כאשר אין לו על מי להישען - ובאופן טבעי משענתו היחידה היא בוראו, כצמחים וככפירים השואגים לטרף ולבקש מאל אכלם. מנין נעשה האדם כה שונה מכל הברואים, עד כי מתקשה כ"כ בהישענות הטבעית על בוראו - ומחפש ללא הרף תמיכות ומשענות שישקיטו את דאגתו לעתיד, ולא חלי ולא מרגיש את היותו תלוי בלתי על ה' לבדו.

ועוד יש להבין, כי ע"פ כל המדובר כאן בענין תאוות הממון - משמע שתאוות

בלי שיהיה מדובר בה על פרטים בכלל. הדומם אמור היה לשרת את הצומח המשרת את החי המשרת את ה'מדבר' - שכולם הינם משרתים בטלים ונכללים במבחר הבריאה, "ישראל", המשרת הבטל ונכלל בבוראו ית'. זאת ההתכללות האמיתית של כל חלקי הבריאה, הנוטים כולם כלפי ענין אחד בלבד - באין חלוקה והתייחסות לפרטים ואברים ועניינים שונים וחלוקים.

כל הנבראים, ואפילו המלאכים, נמשכו לשרת ולהתבטל ולהתכלל במבחר הבריאה, אדם הראשון - המבטא הגדול "נשמת ישראל" קודש - משום שמפעפע בהם רצון חיים. כמיהה לאלוקותו ית', מקור החיים. על כן נכספו ליינקת חיים מיציר כפיו של השי"ת, שאף הוא נוטה ופונה כלפי מבוה החיים ית'ש. לא באו אליו כדי שישפיע עליהם משלו - אלא כדי להתבטל עמו להיכן שהוא בטל. לעלות אחריו אל המקום שעולה שמה. נעשתה אפוא כל הבריאה כולה, ענין אחד בלבד - ואין לה שני. זו קדושת ישראל. "ישראל" נטריקון "יש ששים רבוא אותיות לתורה". כל אות וערכה, וכולן יחד מצורפות זו אל זו להרכיב את התיבה, את הענין השלם, את התורה הקדושה. כך נעשו עליונים ותחתונים, לפרטיהם הרבים, בטלים אל כלל אחד - שבהיות המדובר עליו, אין התייחסות לפרטים.

נברא אדם לאחר בהמה חיה ועוף, כי הם וכל פרטי הבריאה נכללים בתוכו - ולכן יכול להעלותם עמו. זו המשמעות הפנימית של דברי חז"ל על אדם הראשון ש"היה מוטל מסוף העולם ועד סופו... מלא כל העולם... מן המזרח למערב... מצפון לדרום... אף בחללו של עולם". (בראשית רבה ח'). "מיסב בגן עדן היה והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין". (סנהדרין נט). דהיינו, שהיו כל ברואי מעלה ומטה מושרשים במהותו, ויכול היה לפעול על כולם ע"י פעולותיו עם עצמו.

ברם משנפרם הכלל ונעשה פירוד, החל כל פרט מתכנס אל עצמיותו. מאחר ובשעת החטא הקדמוני, נתעוררה ערמוניות נחש בתוך האדם, לעשות למען עצמו, היפך רצון השי"ת - בזה סבו פני אדה"ר מלהיות נוטים כלפי מעלה, ויסוב כלפי עצמו. כיון שכן, כבר לא היה לנבראים מה לקבל הימנו. כי צמאי חיים המה, כאמור - ואם הוא אין בו את הביטול והגמיעה ממקור החיים, שוב אין להם מה לקבל הימנו. אם הוא נעשה פרט הרואה וחי את עצמיותו, א"כ גם להם יש עצמיות. לכל בעל חי רצומח יש את הייחודיות שלו - אלא שזו היתה בטלה באהבה בשעת ההתאחדות וההתכללות אל הכלל. אך אם נעשה פירוד - מתעורר הערך והחשיבות שיש בכל פרט ע"פ טבעו ותכונותיו. שוב לא יגור זאב עם כבש, כי כל אחד בר מהות אחרת. משנעשה אדה"ר ל'הוא', נעשו 'הם' ובא פירוד לעולם.

נעקרה חיותו של עולם. נעשה הגוף הכולל

החי - לאברים, אברים. נמוגה האחדות הגדולה שאיחדה את כל הנבראים לביטול אחד אל הבטל הגדול - ונתחלק כל פרט אל מכונו, לומר: 'אני אמלוק'. זו מיתה של ממש, העדר חיים, "אני אמרתי אלוקים אתם... אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תיפולו".

בעלי החיים, אשר בעקבות הנחש נקטע פתיל חיותם מלהתבטל להשי"ת, נעשו כועסים על הנחש ועל האדם. "כי עשית זאת, ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה". מהם קללתו. הם המאריים אותו, בזעם על שנעשה נוטה כלפי עצמו ולא כלפי מעלה - וכך גרם להם להיות נוטים אף הם לעצמיותם.

משהוסיף האדם להיות מציאות עצמית, עד שנתבטא הדבר בהריגת הבל בידי קין, נאמר לו: "ארור אתה מן האדמה". ממנה הקללה, כי נעשתה אדמה כועסת על האדם, על שאין מעניק לה חיים באמצעות ביטולו לרצון השי"ת - הגוררת את ביטולה אליו והתכללותה עמו. "קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה". מייללת האדמה על שנטלו ממנה את הביטול להשי"ת, על שעשאוה פרט בודד החשוב לעצמו ואינו בטל אל כלל הגדול. החלה פולטתו בלי תת מקום עבורו, ונעשה "נע ונד" בארץ. אין בה מקום להכילו. קץ ודרדר מצמחת לו לאדם, כתבשיל של כורח המוגש בכעס, כלאחר יד.

פירוד גדול החל שולט בעולם, משולב צער ועצב, יגיעה ושנאה. יגון על שגורשה הבריאה כולה מלהיות גן עדן. "ואיבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה... בעצב תלדי בנים... ארורה האדמה בעבורך, בעצבון תאכלנה כל ימי חייך... בזעת אפיק תאכל לחם".

ברם איזו הארה תשיב רוח פיוס בעולם, לנחם את הנבראים מרוגזם ומעצבון מעשי ידיהם - הוי אומר, כאשר תתנוצץ הארה קדומה מן הדרגה שקודם החטא. כאשר תשוב לשרור בעולם מידה של התכללות הפרטים השונים וביטולם אל כלל אחד הנוטה להשי"ת.

זוהי סוד ההתכללות בצדיקים, שרשי הנשמות, הנוטים כלפי מעלה ומטים כך להשי"ת את לבות הבטלים אליהם. מהם מתקבל כח התכללות היחיד "בשם כל ישראל" - להיות פרט בטל ונכלל בכללות האחת הנקראת "נשמת ישראל". בכל כינוס והתלכדות, שאין בה פרט הקורא למען עצמו - נעשים כל הפרטים ביטול אחד שלם לשרת יחדיו כלל גבוה מהם, ומתעוררת הארה קדומה זו שיש בה שמחה ורווחה לעולם.

לכן לא תיכון שמחה יהודית בכלל ישראל, כי אם ע"י התאספות רבים המתלכדים אל הענין האחד. התכנסות גדולה - כאשר הפרטים עוזבים את ענינם ובאים להתכלל יחד בענין הגבוה שלשמו נתעוררה השמחה. יושיטו ידם, ענף הלב, אל בעל השמחה - לומר לו: לבך עמנו, אינך לבד בהמשך השתלשלות הדורות. כי לא יוכל נברא לבדו, ללא ביטול

אל הגדול הימנו, ללא התכללות בקרב הכלל. רק כך יבוא להתבטלות והתכללות בהשי"ת ולקבלת אורו.

כאשר יבואו פרטים להתבטל אל הכלל המאחדם, ויגלו שם נטיה כלפי פרט, התכנסות שאינה מבוטלת כליל להשי"ת - שאליו צמאונם וכמיהתם - ישובו מהרה אל דכאון עצמיות הפרטים. כל אחד ייעשה דורש לכבוד עצמו. לא ימצאו חיים, כי אם בכללות המבטלת עצמיותה כליל אל מקור החיים.

שם תמצא הנשמה את האור הגדול אשר נגזו ונתעלם. אור הכלליות האחת שאין בה פרטים, סוד החיים. כגוף חי שאין בו התייחסות אל אברים - כי אל עצם מציאותו הכוללת הכל. בזה תשוב הנשמה אל מנוחת שורשה ושורש הבריאה. "לתקן עולם במלכות שדי" - (על ידי) "וכל בני בשר יקראו בשמך, להפנות אליך כל רשעי ארץ, יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך וכו' לפניך יכרעו ויפולו ולכבוד שמך יקר יתנו, ויקבלו כולם את עול מלכותך ותמלוק עליהם לעולם ועד". לא עוד יאמר הפרט על עצמו "אנא אמלוק" - "כי המלכות שלך היא". ביום ההוא - כאשר יפסקו מן העולם מושגים של 'הוא', 'אני', 'אתה' - יהיה ה' אחד ושמו אחד.

האדם משתוקק למציאותו הראשונה

(ה) קודם החטא היה אדה"ר שליט על כל הבריאה להטותה אל מה שלמעלה הימנו: להשי"ת. וכשם שיש לאדם שדה תחת בעלותו, שיכול לעשות בה כחפצו, לחרשה ולזרעה כאוות נפשו - על אף שהוא קטן בגובה, לעומת השדה שהיא גדולה ורחבה עד מאד, הרבה יותר ממנו - וכמו"כ זו היא שליטת האדם הקטן על בעל-חי גדול ורם - כך עלה ברצון השי"ת שהאדם האחד ישלוט על כל הבריאה כולה שתהיה כפופה תחתיו. אלא שגרם החטא ונתחלקה הנשמה לשישים ריבוא, הנפוצים בס' ריבוא גופים מחולקים - (שכל אחד נוטה אל עצמו, כדלעיל).

נשמת ישראל, לכל נפוצותיה וחלקיה הנפרדים, שואפת ונכספת תדיר לשוב אל המצב הראשון - עת היתה כלולה בשלימות בכל חלקיה, ושולטת ברמה על כל חלקי העולם. זה פשר שאיפת האדם לשלוט על העולם. מכאן הרצון העז הטבוע בבני האדם, לתקן חטא אדה"ר - היינו לשוב אל השלימות ולפשט שליטה על עוד ועוד חלקים בעולם. היהודי הוא כנגד י' שבשם, וה'חי' הוא כנגד ה' ראשונה, הצומח כנגד ו' שבשם, הדומם כנגד ה' אחרונה. וכשם שאותיות 'הוה' אין להם קדושה - כי אם בהצטרפותם אל אות י' הראשונה, שהוא ההופכם לשם הוי"ה - כך על הדצ"ח להיות מחוברים אל המדבר' ולהיות תחתיו, והוא בשליטתו עליהם מרומם אל הקדושה. וכך ברא השי"ת

את עולמו, באופן שתמיד יהיה האדם שליט על כל חלקי הבריאה.

גם לאחר החטא - יש לכל איש מישראל את חלקי דומם צומח חי השייכים אליו, ואלו באים אליו להישלט תחת ידו (וכפי שנתבאר במק"א שבעלי החיים שבאו אל התיבה קודם המבול, היו שייכים בשורשם לנוח עי"ש). ונתבאר שם שלעת הגאולה לא יהיה בכל העולם כולו - חלקי דומם או צומח או חי שאינם תחת שליטת ישראל, כי התיקון השלם הוא כאשר אות י' הראשונה מתחברת אל שאר חלקי הבריאה שכנגד ג' האותיות 'הוה' ומגביהתם להיות גילוי הוי"ה.

נמצא שקודם החטא, שלימות האדם התבטאה הן בהיותו כלול מכל חלקי נשמת ישראל, כי היתה רק בחי' נשמה אחת, והן מהיותו כלול עם כל חלקי נשמת ישראל שהיו בדצ"ח בכל חלקי הבריאה. כי כל הבריאה כולה, כל הדומם והצומח והחי, היו כולם תחת שליטת ה'מדבר' האחד והיחיד - ונמצא שהוא, אות י', העלה את שאר אותיות הבריאה ("הוה") אל הוי"ה בשלימותה. הבריאה היתה שלימה כי היה בה י' אחד שרומם את כל חלקי 'הוה' שבה - והמשיך את כולם להשי"ת.

ו) והנה, קודם החטא - כאשר היה האדם שלם ואחד - היתה כל הבריאה תחתיו, כאמור. אך מהחטא ואילך, מעת נחלקה נשמת ישראל, אין באפשרות האדם היחיד להטיל שליטתו ובעלותו על דצ"ח שאינם שלו, הן יש קרקעות ובתים השייכים לאחרים ועליהם לא יוכל להשית דעתו ולעשות בהם כחפצו - ומה יעשה ונפשו שואלת ומשתוקקת להיות שליט גם עליהם, כבראשונה כשעת היותו קודם החטא בשולטו על כל חלקי העולם ללא מיצרים. מה יעשה אפוא וכיצד ישקט רוחו.

לזה מסייע לו ענין הממון, שע"י שיש תחת ידו ממון או דבר-הצטרפות שהשני זקוק לו - מרגיש שיש ברשותו אמצעי שעל ידו יכול לרכוש את רכוש הזולת ולהביאו תחתיו. הממון אשר שלו, מעניק לו יכולת-בעלות להתפשט על העולם. כי יש הרוכש דברים בפועל ומכניסם תחת בעלותו - ויש האוחז תחת רשותו ממון, "יכולת לרכוש", וכבר בזה איקרי שיש לו חלק באותם דברים.

כאן שורש תאוות הנפש להרבות כסף, היינו לרכוש אפשרות להשליט בעלות על חלקי עולם רבים - כי בכך מתקרב הנברא לדרגתו כקודם החטא, שהיה כל העולם שלו. זה פשר התענוג והתאוה שיש בענין הממון.

"עבד לזה"

ז) עפ"י יובן ענין "עבד לזה לאיש מלוה" - כי בשעה שהמלוה מעניק הלוואה לזולתו, אין זה רק שה'לוה' משועבד להשיב את הלוואה ותו לא, אלא בעצם יש כאן משמעות שה'לוה' שעבד את כל-כולו אל המלוה. הוא אינו

יכול בכוחות עצמו, וכדי להמשיך למלא את צרכי חייו - נאלץ לבוא אל המלוה, והוא הנותן לו את האפשרות. נפש המלוה משתוקקת לשלוט על חלקי עולם, כקודם החטא, וכשם שיכול היה למלא השתוקקות זו ע"י שבממונו היה רוכש עבד לעצמו שיהיה נתון תחתיו לכל דבר - 'רכש' לו עתה ע"י ממונו 'עבד' מסוג אחר: "עבד לזה", שאף הוא כפוף אליו ונצרך לו. בזה מרצה מעט את תענוגו ותאוותו לשלוט על חלקי עולם שיהיו תחתיו, כי מרגיש בכך שליטה על הלוה.

א"כ, כאשר המלוה מעניק הלוואה, הוא כעין ש'רכש' את הלוה. כי הכסף עצמו נותר של המלוה, הן ישוב אליו לאחר זמן, אבל נקודת הענין היא כעין בעלות מסוימת על השני. זה פשר הבזיון הגדול של הלוואת כסף, כי המקבל מרגיש שהוא מניח עצמו תחת שליטת השני (ואכן יש לעורר את גומלי חסדים, המלווים לזולתם, שיזהרו להרגיש את לב הזולת הדל הניצב לפנייהם כעבד. כי אמנם יש כאן שורש בקדושה, שמרגישים בעלות על המקבל - ונעשים בעלים על עוד חלקי עולם - אך יש להיזהר שלא לבוא מכך לזלזול ובעלות על השני, המצוי אז בדלות ואזלת יד).

ח) כתב הרמב"ם (פ"ט מהל' שמיטה ויובל) "אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל נוהג שיש שם שמיטת קרקע שהרי ישוב הקרקע לבעליו בלא כסף. ודבר זה קבלה הוא, אמרו חכמים בזמן שאתה משמיט קרקע אתה משמיט כספים בכל מקום בין בארץ בין בחוצה לארץ ובזמן שאין שם שמיטת קרקע אין אתה משמיט כספים בשביעית אפילו בארץ".

הרי לן, שמדמה דין שמיטת כספים לשמיטת קרקע - מדין יובל. כי ביובל יש דין שהעבדים יוצאים לחירות, ועומק הדבר - שאחר שקנה עבד והשליט עליו בעלות, נתפשטה מהות האדון על עוד חלק בעולם, ועתה יש לו לשחררו. עבד היוצא לחירות, הוא זה שאינו שלך ורכשתו מאחר - כי השייך אליך בשורשך, ישוב אליך.

ובכספים היינו הך, כי הלוה מאחר הוא עבדו וכנ"ל - א"כ בשעה שהיובל נוהג יש שמיטת כספים, שהיו כעין שחרור עבדים - דהרי "עבד לזה לאיש מלוה" וע"י השמטת הכספים שוחררו עבדי ההלוואות. ואל תקשה שא"כ יהא שמיטת כספים רק ביובל - כי ביובל יש כח לשחרר עבד שהוא נתון כולו תחת שליטת אדונו בפועל ממש, אך עבד בדרגה יותר תחתונה, "עבד לזה", יכול גם להשתחרר בכל שמיטה. (וענין 'פרובול' יובן עפ"י מחלוקת הפוסקים לגבי מש"כ הרמב"ם (פ"ט הל' טז) שבשמיטה מהתורה לא יהא פרובול. ועי' ברמב"ם שם, פ"ה ט"ו) והנה כל ענין שמיטה ויובל הוא בחי' שבת, שהיו כאד"ר קודם החטא, שאז כל הנשמות הם אחד - ולכך אין האדם צריך לעבוד כפי שהשתלשל אחר החטא. כי

דייקא אחר החטא, שנעשה פירודא, מבקש האדם לעשות מלאכה ולקבל מכך חיות - אך בשבת יש לו חיות גם בלא זה. וא"כ אינו צריך לשליטה על אחרים, כדי להיכלל בעוד חלקי נפשו. בחינה זו יש גם בשמיטה, שיש בה קדושת שבת, ואולי עפ"י יובן שחרור העבדים שיש בשמיטה וביובל, כי האדם כבר אינו צריך להחיל באופן זה את שליטתו על חלקי עולם אחרים - כעבדים.]

להשליט דעת בעולם

ט) וכשם שיש ותאוות אדם לשוב לשורשו, תולידנו לאגור ממון הרבה - כך יש ורצון טבעי זה של חזרתו לשורש, המוטבע בעומק נפשו, מביאו לחפץ להפיץ דעתו וחכמתו בעולם, ולפרסם שיטתו לפני הבריות. גם זה מחמת אותה סיבה - שרוכש נפשות לדבר על לבם את דעתו.

וכגון אלה שעולה בהם חכמה מסוימת ('פוטנט' וכיו"ב) שמקנן בתוכם צורך עז להביאו לידיעת בני העולם. ואפי' אם אינו מפרסם את שמו, מ"מ יש בו תענוג פנימי שמחמת הדעה שלו נעזרים אנשי עולם - ובזה מרגיש שולט על חלקי עולם, ודבר זה הוא אותו שורש של 'תאוות ממון', לרכוש שליטה על הזולת. כי מאי שנא אם זה נעשה ע"י מטבעות או ע"י דעות (וכמורחב לעיל כמ"פ - ש'ממון' אינו דווקא 'ממון' אלא כל דבר שיש בו מהות שאפשר להיתמך עליה ולהישען בה).

ואכן בכגון דא, הן בעיניי ממונות והן בעיניי דעות, יש לברר שהיה המעשים באים באופן נקי מצד הקדושה. דהיינו שכאשר נאספים אל האדם חלקי עולם, לאחר חטא אד"ר, אמנם עליו לתקנם ע"י שיכלל בהם ויכליל אותם עמו - כפי שהיה קודם החטא - ברם עליו להיזהר לבל יגרר אחר נטייתו העמוקה לשלוט על אחרים, הנובעת מעוז רצונו להיות כלול מהכל ושליט על הכל כקודם החטא.

וכאדון על עבד, שהתוה"ק מצווה אותו להיות אדונו בלא להתעמר בו ולהשפילו - כך יש לו לזה העוסק בעיניי ממונות, לעשות מלאכתו באמונה ושפלות רוח, ולהכיר בכך שיש בו רצון עז לרכוש תחת ידו יכולת שליטה בעולם באמצעות הממון, וע"כ יש לו ליזהר לבלתי יפעל מחמת רצון זה ומכוחו. כמו"כ זה המבקש להפיץ חכמתו ודעתו - יש לו להכיר בזה שיש בו תאוה טבעית לכך, להמשיך עצמו על הבריאה, ולא יפעול מסיבתה אלא מסיבת הרצון להיטיב.

רצון התכללות

י) ע"פ ההבנה דלעיל, בדבר שורש המשיכה של האדם אחר חלקי העולם, יובן ג"כ פשר המציאות שהאדם מקבל כח מן הבריות ומבקש תדיר להיות עמם ולקבל כח מהתכללותו בהם - עד כי אמרו (תענית כג) "או חברותא או מיתותא".

ושורש הדבר, כאמור לעיל - שבמקורו היתה נשמת האדם כלולה כאחת ממש עם כל נשמות ישראל, וכך היה זה קודם החטא בהיות הכל נשמה אחת בגוף אחד. ומאז נפוצו ונחלקו, מרגישה כל נשמה את בדידותה והיותה חסרה את שאר חלקיה. ולכן "טובים השניים מן האחד" כי בהתכללות עם יהודי נוסף - מתקרב האחד יותר אל השלימות והכלליות שהיתה לו קודם החטא.

וכדהרחבנו במק"א שכאשר האדם מצוי לבדו, נעשה יותר חלוש בנפשו משעת הימצאותו ברבים - כי הרבים אכן נותנים כח ונפש איש לרעהו. כמו שהאחד אינו יכול לשאת משא כבד לבדו, אולם בהצטרף אליו אדם נוסף המוסיף כח - יכולים שניהם לשאת יחדיו. וזאת משום שבהתקרב היחיד אל הרבים, מתקרב אל שרשו קודם החטא שאז היה כלול עם שאר חלקי נשמתו.

לכך פעמים רבות, בבוא האדם בין רבים חש את יתר המוחין והתעוררות הלב - שלא היו לו בהיותו לבד. ובספה"ק הביאו ראיה לכך מן האותיות - שאות 'א' לבדה אינה יכולה לבנות תיבה, משא"כ בהצטרף אליה אות נוספת - כגון 'ב' - מעתה כבר יש באפשרות להציב תיבה, כגון 'אב' או 'בא'. והאותיות הינם כנגד הנשמות (כנודע שישראל ר"ת יש שישים ריבוא אותיות לתורה). וזו תוצאה של החטא, שכל נשמה היא נפרדת, חלק אחד מתוך הרבה, ולכן אין לה כח עמידה לבדה.

הממון חלקי נפש

יא אחר כל הדברים האלה שהוקדמו עד הנה, בהבנת ירידת האדם אחר החטא - שנעשה חסר את שאר חלקיו בנשמת ישראל, וכמו"כ נעשה חסר מן השליטה על העולם ועל חלקי דצ"ח של הבריאה - נבוא בס"ד להבין בע"ה את מרכז נקודת הענין: והוא, ש"ממון הוא חלקי נפש".

ויסוד הדברים, מה שנכתב לעיל שהאדם אינו זקוק לרכוש דבר בפועל כדי להרגיש עליו בעלות במעשה, אלא די לו בעצם זה שיש תחת ידו את ה'יכולת' לרכשו, ובזה שולט עליו ב'כח'. ויסוד נוסף - במה שנכתב לעיל שכל דומם צומח וחי יש להם חיבור אל האדם (כהתחברות אותיות 'הוה' אל האות 'י') ובשורשם שייכים אליו והרי הם חלק מחלקיו. נמצא שעולה כלל גדול מב' יסודות אלה: שכאשר יש לו לאדם ממון, המעניק לו יכולת לרכוש דבר-מה מדצ"ח - ובזה יש לו שליטה עליהם ב'כח' (כי יכול לרכשם) - הרי בכך יש לו שליטה על חלקי נפש. כאמור לעיל, שכל פרט מדצ"ח בבריאה, שייך ל'מדבר' והוי כאחד מחלקיו - ואם שולט על פרט זה ב'כח', ע"י הממון, משמע שיש לו תחת ידו חלק-נפש של פרט זה.

ביתר הרחבה: כשם שיכול אדם להתכלל עם עוד מנפשות ישראל - ולהתחבר עמם ע"י דיבור וחברותא וכיו"ב - כך יכול

להתכלל עם חלקיהם הגנוזים בחלקי דצ"ח שבבריאה, שכולם הינם חלקים השייכים לנפשות ישראל (כפי שיתברר לעת"ל) וא"כ מחוברים אליהם ויש בהם חלקי נפשותיהם (והם חלק 'הוה' הנמשך מחלק 'י' שלהם, כדלעיל. וכשם שיכול להתחבר עם חלק 'י' שבנפשות אחרות - כך יכול להתחבר אל חלקי אותיות 'הוה' שלהם, שהם חלקי דצ"ח שלהם). היכולת ב'כח' לרכוש חלקי נפש אלו, היא ע"י הממון. נמצא שהמשמעות הגנוזה ב'ממון' היא התחברות והתכללות עם חלקים בנפשות ישראל.

נמצא שלא זו בלבד שתאוות האדם לממון היא כדי שיהיה בידו 'כח' ו'יכולת' לשלוט על עוד חלקים בבריאה, כפי ששולט בהם קודם החטא, כמדובר לעיל - אלא הבנת תאוות ממון היא ביתר עומק: תאוותו לממון כי באמצעותו מתחבר עם עוד ועוד חלקי נפשות, שקודם החטא היו שאר חלקי נשמתו. מן החטא ואילך - האדם מחפש נפשות, משתוקק להשיב לעצמו את חלקי האבודים, רוצה להתכלל עם עוד נפשות ועוד חלקים. ע"י התכללותו עם כספים מחזיר לעצמו חלקי נפש רבים.

כל שותפות וחברותא עם האחר - יש בה משום התכללות עם הזולת ותיקון חטא אדה"ר. וזה סוד נסיעה לצדיקים, שנשמתם כוללת הרבה, והאדם הנוסע לרבו - אין זה נסיעת יחיד אל יחיד, אלא נוסע אל מקום התכללות כלל נשמות ישראל יחדיו. בימות המשיח יהא זה באתגליא, שהכל כלולים באחד - אולם כיום שזה באופן נסתר, יש בחי' גאולה פורתא ע"י שרבים נוסעים אל צדיק אחד, ומכירים בכך שנוסעים להתכלל יחדיו במקום הכלל.

וזה ג"כ הבנה של ממון ע"פ קדושה - שהוא דבר המקשר את חלקי הבריאה אלו עם אלו. כי יש מושג שאנשים רוצים לחיות ולהסתדר לבד, אינם רוצים להגיע אל הזולת, אבל הוי חיים של תוהו, בחי' החיים דאחר החטא. כי השי"ת רצה שברואיו יגיעו אלו לאלו ויתקשרו זה בזה - וישונו להיות כלולים יחדיו כקודם החטא.

אמרו חז"ל "לכך נקרא שמם נכסים, שנכסים מזה ונגלין לזה - ולמה נקרא שמם זוזין שזזים מזה ונותנים לזה" (במדבר-רבה כב ז). הכוונה בזה שכספו של אדם מתפשט ללא הרף אל עוד ועוד מקומות, זו ומקשר הכל. כאשר רוכש, ההבנה של זה שנתקשר עם המוכר, קיבל הימנו ונתן לו. מושג כסף בעומק אינו חילופין אלא חיבור לחלקים גדולים בעולם. לא הוי כאילו נתחלף בעלמא, שנעשה עשיר בפרטים רבים אך נותר פרוד מהם - אלא בשורש, ההבנה שנתקשר עם הקוחות ועם הרוכש, ובזה נתקרב אל בחי' התיקון ושלימות האדם, שנעשה אחד עם פרטי הבריאה.

וזה סוד ניצוצין שיש ברכוש האדם כדאי ב'אוהב ישראל' פר' מטות (ומאו"ע שם)

שבני גד הרגישו ניצוצין שלהם בעבר הירדן (ועי' בעש"ט עה"ת סוף פר' ויחי). ולזה אדם מרגיש שלימות כאשר מתחברים אליו עוד חלקי דצ"ח - שבשורש שייכים אליו.

ולזה בביהמ"ק הקריבו קרבן התמיד שהגיע דייקא מכלליות ישראל - ולא מן היחיד. כי ירושלים עיה"ק היתה עיר ש"צדק ילין בה", כדאי שלא לן אדם בירושלים ובידו חטא - כי שורש כל החטאים הוא חטא אדה"ר, שעשה פירוד בנשמות ישראל, וע"י התכללות ישראל בקרבן התמיד נתכפרו החטאים ונעשה כקודם החטא. כמו"כ קרבנות יו"ט באים מן הכלל, מ"קדש ישראל והזמנים", ואח"כ מכח הכלל יש כח ליחיד לבוא מכוחות עצמו.

בזעת אפך - עונש החטא

יב קודם החטא, בהיות האדם שלם בכל חלקיו, נתמך רק על השי"ת באופן טבעי. ויש בזה הבנה, שהאדם אינו נשען על דברים שהם חלק ממנו - כי אם על דבר שהוא מחוצה לו. דרך משל: אין האדם נשען על ידיו ועל רגליו, לבטוח בהם שיושיעוהו בעת הנצרך - משום שכאשר מרגיש עצמו חסר, אזי כולו עם כל מה שכלול בו - הכל מוגדר כחסר. כדי להושיע את ה'חסר' הזה יש להגיע למי שהוא מחוץ ל'חסר'.

א"כ בשעה שכל חלקי העולם היו שלימות אחת עם האדם - שהוא היה 'י' המרומם את כל חלקי דצ"ח שהם בחי' אותיות 'הוה' שבשם - אזי לא נשען אדם על חלקי עולם, שהיו חלקיו בלתי נפרדים הימנו; ניצב עם כל העולם התלוי בו - להישען על השי"ת שימלא חסרונו. הרי השי"ת הוא היחיד שהיה כעומד מבחוץ, שלא בחטיבה אחת עם כל חלקי העולם - ולכן לבו של אדה"ר, פנה אך ורק אליו ית'.

ברם אחר ששמע אדה"ר לקול הנחש הקדמוני, נחשב לו כאילו מצא אלהים אחרים - וכדאי בחז"ל (סנהדרין לח:) "אדם הראשון מין היה" (וברש"י שם: נוטה לעבודת כוכבים). ועוד אמרו (שם כט.) שהו"ל לנחש לטעון ולומר "דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין", היינו כיצד עלה בדעתו של אדה"ר למצוא הנהגה נוספת לעולם ח"ו ולציית לה. בזה שסר לבו לקבל מרות אחרת מהשי"ת, נגרם הפירוד הגדול בינו לבין שאר חלקיו שבדצ"ח - ומכאן ואילך הפך להיות כנפרד מהם.

הא גופא, היינו מעשיו ממש גרמו לו, שמכאן ואילך ישען על דברים שמחוצה לו - כגון מיני מזון או כספים. נאמר לו אז "בזעת אפך תאכל לחם" - ומשמעות הקללה, שמאחר שפרוד הוא משאר חלקי עולם השייכים לו, יהא עלול מעתה להיות נתמך ונשען בטעות על זעת אפיו, בסוברו לחשוב שמכך חיותו. מעתה כבר לא יהא זה דבר שבפשטות, שתלוי ועומד רק על השי"ת. לזאת ייקרא "תאוות ממון".

הנחש נתקלל "ועפר תאכל כל ימי חיך", כביאור הספה"ק שכוונת הקללה שיהא לו את מזונו בשפע, שתמיד תהיה לו תמיכה, ולא יחוש דל אשר עליו להתחנן על נפשו להשי"ת כדי לקבל חיים. מעין זה היא קללת האדם "בזעת אפך" - שניתנה האפשרות לטעות בהישענות על המלאכה, על הממון או על הכשרון, ולא לבוא להיוושע מאת השי"ת. אמנם נעלה האדם מעל הנחש - כי יש ביד האדם את היכולת לרצות את הגזירה בזעת אפיו, ועם זאת: להכיר את האמת שפרנסתו היא מאת השי"ת ולהישאר תלוי אך ורק בו ית', בלא להניח לטעות לסמא את עיניו. אך העובדה שיש בכך נסיון ובלבול, וההיסמכות על השי"ת אינה מוטבעת בפשטות כטבע ראשון - היא תוצאה של הקללה.

אילו היה שלם, יכול היה להישען על השי"ת כפי שנברא וכביום היוולדו, ולא היה כה נפחד - אך מחמת זאת שנעשה אחר החטא חלק בודד מתוך שלימות, נפרד משאר חלקיו, על כן חסר לו כח עמידה. וכאמור, מהאי טעמא נמשך ללא הרף להתאחד עם הזולת ולקבל הימנו נפש וחיוזוק, כח ותמיכה. מאחר שאינו שלם בהיותו בפני עצמו, כקודם החטא, ולכך ירא בהיותו לבדו וזקוק להגיע להשלמה הבאה לו ע"י כח נפשות אחרות. וה"נ מאחר שהממון כולל בתוכו חלקי נפש של אחרים - והאדם נצרך לחלקי נפש אלה - ע"כ חש עצמו חסר ונופל בלעדיהם ונמשך לחפש אחריהם. כמו חלקי מזון השייכים אליו, ולכך נעשה רעב אליהם.

לכן אינו יכול לעמוד רגע בלא לידע מהיכן יהא לו לרגע הבא - ושורש חולשה זו, כאמור, משום שבחלק נשמתו הוא בודד ופרוד משאר החלקים שבשורשו, ע"כ חסר לו העוז לחיות בהישענות אך על השי"ת, בלא השלמת חלקיו החסרים. לכך מתנוודד תחתיו כאשר אין לו כסף, ומרגיש דואג וחסר משענת, בלתי שלם - וכאשר משיג כסף, הושלם יותר בחלקי נפשו, וזה מסייעו להתייצב ביתר שלוה. טועה להשיג מנוחתו ע"י שמשלים נפשו בחלקי עולם, ולא בהישענות על השי"ת.

ותיקון החטא הוא, ע"י שיכיר אדם בכך שחלק הנשמה אשר בו - אף כי הינה בודדת ופרודה משאר חלקיה - מ"מ יש בפנימיותה ובטבעה את העוז והכח להיסמך על השי"ת. אמנם קשה הדבר בהיותה בגפה, אחר שנחסרה הימנה שאר חלקי הנפש - ובפרט אחר שהוטלה קללת 'בזעת אפך' - אך יש בכוחה שלא לטעות בהשענות על זיעת אפיים, כי אם על השי"ת.

עונש הנחש הקדמוני, שהשליכו השי"ת שיוכל להיות לבדו - כנוק' ללא דבר. וזה גודל הרחמנות על זה שהכל הולך אצלו למישרין בלא שיוזקק לחלות תמיד פני ה'. יש ואדם מרגיש שהשי"ת מוגיעו - בשידוך או בפרנסה, ונראה שרוצה הימנו דבר-מה.

ויש בזה הבנה, שהדבר המגיע אח"כ - יש בו אור גדול, וכדי לקבלו יש להתדפק על שערי תפילה ולבוא להכרה שהכל מאת השי"ת - וזו הכנה ללידת הדבר הגדול. מי שאין לו ענין 'בזעת אפך', מתקרב לקללת הנחש, וכאשר מתדפק בבכיה על שערי שמים קרב להשי"ת.

כמה ענינים שיובנו ע"פ כל הנ"ל

(יג) ע"פ המדובר לעיל - נבוא להבין כמה וכמה ענינים. והורחב לעיל בדבר הממון בכלליות - אך 'זה לעומת זה עשה אלוקים' ויש גם את ענין "ממון דקדושה".

היינו שכאשר האדם מבין שהממון אשר בידו, חלקי נפשו הוא - א"כ בהעניקו לזולת, מביא אל המקבל חלקי נפש שסייעוהו להתייצב על עמדו ולהישען על השי"ת. כי בכך מתווספים אל המקבל חלקי נפש נוספים ויתקרב יותר אל שורשו כקודם החטא, שאז היתה נשמתו מצורפת ומושלמת בשאר חלקי נשמות. וכמו"כ זו הבנה מועטת בסוד נטילת 'פדיון-נפש' מן האדם ע"י הצדיקים - כי אכן מקבלים בזה חלק נפש מהאדם (וזה סוגיא בפ"ע אשר אכמ"ל בה, ויתבאר במק"א).

ולהבין מעט הא דאמרו חז"ל (עירובין פו.) "רבי מכבד עשירים" - דהנה יש בישראל שיש בהם חלקי-נפש רבים מאד בתורה או במצוות - והם משתפים את הזולת בחלקיהם ע"י הרבצת התורה וזיכוי הרבים, ובזה משלימים את שאר חלקי נשמת ישראל ע"י שמעניקים להם מריבוי חלקים אשר בהם. וכמו"כ יש עשירים שיש בהם ריבוי חלקי-נפשות, הנגלה ע"י רוב כספם. לכך "רבי מכבד עשירים" כי בעשירותם ראה את רוב חלקיהם הכלולים בהם, וזה חלקם בתיקון חטא אדה"ר. וע"י שהצדיק מקבל מהם את ממון, מגביה את רוב חלקיהם אל נשמת הכלל.

ובזה יובן שהא דצדיקים חלקו כבוד לעשירים, אין הכוונה דווקא לעשירים בכמות אלא באיכות. כי הנה יש ממון רב - אך נאבד ברגע, כפשתן המתכלה ע"י ניצוץ אחד, נמצא שאין זו עשירות בכלל. לעומתם יש ממון שאינו רב אך נשמר ושורה בו ברכה, וזו עשירות באיכות. ונדוע מאמר הרבי מלובלין זי"ע "ברכת הוי"ה היא תעשיר ולא תוסיף עצב עמה", שברכת ה' מביאה עשירות שאין בה עצבות - ואם יש עצבות משמע שאינה ברכת הוי"ה. שורש "עשירות באיכות" והבנתה - הוא ענין היותה כוללת חלקי נפש רבים. לעשיר כזה חלקו הצדיקים כבוד, בראותם בו את ריבוי הנפשות וריבוי חלקיו בשורש נשמת ישראל.

(יד) ע"פ תאוות ממון דקדושה, היינו התכללות נפשות הרבה בכספים אלה, יובן הא דנדוע שמוסרי התורה בכל דור ודור היו בעלי ממון מופלגים - כמון ה'בית יוסף' ועוד. כי בהיותם מנחילי מסורת התורה לדורי דורות, צריכים היו כל ההולכים בדרכיהם - להיות כלולים עמם. כל רבבות הנשמות

אשר יאותו לאורם במהלך אלפי השנים הבאות - היו גנוזים וצרוכים אצלם בשורשם בעת שסללו לפנייהם את הדרך ילכו בה.

כי זה כלל גדול, אשר לא יוכל האחד להורות את הדרך לאחרים שאינם משורשו. ואם רבותינו הפוסקים, דוגמת מון ה'בית יוסף', יסדו את דבר ה' זו הלכה ויצקו ארחות חיים לרבבות אלפי ישראל - משמע שלכולם היה חלק אחד עמו. והקשר וההתכללות עם כל אחד ואחד מישראל שילך בדרך - לא היה רק בחלקי 'יחידה' של הנפשות לדורותיהם, אלא גם בשאר חלקיהם - לרבות חלקי דצ"ח השייכים אליהם. וחלקים אלה היו כלולים עמו ע"י הכספים הרבים שהיו לו. בהם היתה גנוזה יכולת רבה להעלות ולהתכלל בחלקי עולם רבים מאד - השייכים לנפשות ישראל. כאמור לעיל - ששורש הכסף בא ממקום גבוה שממש באים נפשות ישראל, והבן.

(טו) וזה סוד צדקה ותרומות ומעשרות. כי טבע האדם שכאשר יש לו כסף, ואינו זוכה לסיעתא דשמיא ולרחמי שמים בזכותו וזכות אבותיו, עלול ליפול להיסמכות על עצמו, להיות 'מסודר' על משענת קבועה שאינה הישענות על השי"ת בתכלית. (כי אצל יהודי מאמין בד"כ אין נפילה ליכוחי ועוצם ידי' - והנפילה היא באופן זה, שחפץ לראות עצמו יציב בכוחות עצמו - ולא תלוי ועומד על הבלתי נודע).

אליו אמר השי"ת שעצתו ליתן צדקה ומעשרות. דהיינו, שירחק מהרגשת בעלות על הממון - עד כי מעניק לאחרים ממה ששייך לו - אלא שיכריז ע"י הנתנה שאין זה שלו. נוטל הממון כי השי"ת נתן לו. אוחזו בגדר פקדון שהשי"ת נתן לו - ומוכן להשיב הפקדון בכל עת. המכיר שממונו הוא פקדון בידו, אינו נשען על ממון - כשם שאין אדם נשען על פקדון שברשותו.

וכשם שבנתינת צדקה מעיד שאינו נתון ב'תאוות ממון' - כך גם בכשרונות שחונן בהם האדם, המבחן לזה אם מתחסד עם זולתו, שמכיר שזה פקדון, או מתגאה עליו ח"ו. כי הנה חזינן שגם כאשר מכיר ויודע שהשי"ת העניק לו את השכל - מ"מ מתגאה על חברו. אולם כאשר עוסק עם אחרים - זה מסייעו להכיר שאינו שלו, וממילא גם לא ימשך להיסמך על כך.

(טז) אי' בספה"ק שבפסח נעשה תיקון תאוות ממון - כי השאילו מהמצרים. ועפ"י כל המדובר במאמרים אלה, יובן ביותר: דהנה בספה"ק ביארו את גדלות יציאת מצרים שאז נתברר שישראל מוכנים להשליך נפשם על ה' ולהיסמך אך ורק עליו - כדכתיב "זכרתי לך חסד נעוריך וכו' לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה".

וזה נסיון יותר קשה מעצם השעבוד במצרים. כי שם, למרות שהיו עבדים בקושי מר ועיניו גדול, מ"מ היה להם מזון כדי חייהם - בלא שיצטרכו להישען על הבלתי נודע. (כמו שכיר העמל קשות, אך מובטחת

לו פרנסתו מידי הבעלים - שהם התלויים ועומדים בלא לידע מה ילד יום)

ולכן כאשר התאוננו במדבר, ונפשם שאלה ליתן ראש ולשוב למצרים - אמרו (במדבר יא, ה) "זכרנו את הקישואים ואת האבטיחים" וכו'. אף שלכאן מה טעם היה להם בירקות אלה, בשעה שהיו משועבדים קשות, אולם בימי השעבוד לא היה להם נסיון של השלכת הדיבה אך ורק על השי"ת. ולכן התאוננו שמוטב להם להיות עבדים, שמזונם בטוח, מאשר להלך במדבר בלא לידע את לחם המחר. וכאמור - לזאת איקרי תאוות ממון.

אמנם כאשר מתעורר בפסח הארת אמונתם בהשי"ת, באופן של "לכתך אחרי במדבר" - הוא תיקון לזאת תאוות הממון, להאיר ולעורר מחדש את שורש ישראל אשר יש בהם יכולת להישען אך ורק על השי"ת.

וזה סוד א"י, כי 'מן' היה הכנה לא"י. ישראל במדבר היו כקודם החטא - וזכו ללחם מן השמים. אמנם היה חסר דירה בתחתונים, 'לחם מן הארץ' - ולזה הבטיח השי"ת 'ארץ אשר עיני ה' אלוקיך בה מראשית השנה עד אחרית שנה', שיהיה 'לחם מן הארץ' - הנראה כעמל כפים של האדם - ומי ישראל יעידו שעניי הוי"ה וכו'.

וכן מצינו גם ברעב שהיה בימי אברהם אבינו - שע"ז הוציאו השי"ת מארצו וממולדתו ומבית אביו, היינו מכל עניני ע"ז, והכניסו אל בחי' "הארץ אשר אראך", היינו ענין 'ארץ-ישראל' שהיא ההישענות על השי"ת שמינכר ביותר בעת הרעב. ואכן כאשר הכיר בכך והאמין בהשי"ת - שב משם ברכוש גדול, כדאי "בחזרתו פרע הקפותיו", כי ע"י אמונתו והיסמכותו על השי"ת נתקשר בחלקי בריאה רבים ונעשה שלם עמם.

יז מצרים זה היה המקום שבו נתקן חטא אדה"ר - כדאי באר"י הק' בתחילת דרושי הפסח, ולשם ירד אברהם אבינו בעת הרעב - ואחר שלקחו הימנו את שרה היה צריך פרעה לשלם על כך במקנה כבד מאד, וכדאי בזוה"ק שכל זה היה להעלות את הניצוצות הרבים שהיו במצרים ולהכין את הדרך לבירור שייעשה בשעבוד מצרים.

וזה גם היתה עבודתו בסדום - שהיה מקום שנפלו אליו ניצוצי קדושה רבים ואברהם אבינו עבד לבררם משם. ואכן רואים שמלך סדום אמר לאברהם "תן לי הנפש והרכוש קח לך", אך אברהם אבינו לא אבה לקחת באופן שאינו נקי מתאוות-ממון, וע"כ אמר "הרימותי ידי וכו' אם אקח מחוט ועד שרוך נעל וכו'". מלך סדום רצה לפדות כסף ע"י נפשות, כאמור לעיל ש'ממון' ונפשות שרשם אחד - וע"כ ביקש את הנפשות, ואברהם אבינו נתן לו הכל ולא לקח הימנו. אמנם סדום ומצרים ענין אחד המה - כדכתיב "וירא את כל כיכר הירדן וכו' כגון ה' כארץ מצרים". והניצוצות שלא נתבררו בסדום -

התבררו לאחר מכן בירידת ישראל למצרים. וזה שכתוב בתוה"ק מיד לאחר נצחון אברהם במלחמת המלכים - את מאמר השי"ת לאברהם בברית בין הבתרים "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וכו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". היינו שהרכוש הגדול שיבררו ישראל בצאתם ממצרים - יהיו אלו שטרם נתבררו בסדום, שאז יתבררו לא באופן של "רכוש קח לך", בלי תאוות ממון. וזה בכוחו של יעקב אבינו שירד למצרים ובכח יוסף הצדיק שהכין את זה הדרך במצרים. כדאי שהביא לשם את כל העולם בשנות הרעב, בהיותו אוסף את השבע לקמצים - כדי שלאחר מכן יתברר הכל מכוחם של ישראל. בצאת ישראל ממצרים, בשעה ש"וינצלו את מצרים" ועשוהו כמצולה שאין בהם דגן - דהיינו בירור כל ניצוצותיה - אזי לקח משה רבינו עצמות יוסף עמו - היינו כח הצדיק ועצמותו; משה רבינו התעסק בחלק הרוחני של הביזה - ומכח כך יכלו ישראל להתעסק בביות הים בקדושה, כי השפיעם משה את כח יוסף.

וענין "קמצים" הוא שיוסף הצדיק הגביה את המעט - ובכך תיקן את הכל. כמו קומץ המורס מן המנחה שעל המזבח - דהנותר נקרא שיירי המזבח - וה"נ זו ההבנה בצדקה, שמורידים מהכסף והשיריים נעשים שיירי מצוה. ומי שנותן הכל, אינו טוב - כי צריך שיריים אחר הרמת התרומה. קמצים הוא הוצאת שורש הדבר והעלאתו, ומכח כך נעשה קדושה ותיקון בהכל.

יח ענין זה הוא סוד המלח, כדכתב ברמב"ם (עבודה הל' מזבח פ"ה הל' י"ב) שרק במנחה שיש קמיצה - רק שם המלח מעכב. דענין הקמיצה הוא כענין המלח, וכדלהלן. כי הנה יסד השי"ת בטבע הבריאה שלכל דבר יש ליחות - והמלח מוציא הליחות ומוותר את עצם הדבר להיות בפ"ע, כמוציא דם מהבשר ונותן הבשר לבדו.

והבנת הענין - שקודם התיקון השלם, כל דבר בבריאה נלחם עם זולתו ומתנגדים זה לזה, כמו אש ומים, יובש וליחות. רק לעת"ל יתקיים "וגר זאב עם כבש" אך קודם התיקון יש מלחמה זה עם זה. וכמו"כ יש מלחמה בין האוויר לבין הליחות שיש במאכל - ולכך המזון מתעפש ונרקב כי פגע האוויר בליחות. המאכל נרקב מכוחות שבחוץ, לא מתוכו - וכאשר סגור בכלי משומר מן האוויר, אינו מתקלקל כי אין מי שילחם עמו.

מאחר שיש בתוך המאכל דבר שאינו בשר, ליחות - ע"כ האוויר נלחם עם נותר זה. אך כאשר מוציאים את הליחות מן העצם, אין בכח האוויר לנצח את עצם המאכל בהיותו בעצמיותו ללא ליחות. זה כח המלח שמוציא הליחות, מוציא המים - שורש התענוג - ואז מעניק כח עמידה לדבר עצמו. והנה הליחות שבכל דבר, בשורשה היא דבר טוב ונצרך - ואכן בתיקון יהיה אחד עם עצמיות הדבר - ורק קודם התיקון מפריע

ומשמש מקור למלחמה ולרקבון. ולזה מועיל המלח - להוציאו חוצה, כדי שקודם התיקון לא יפסד ויתקלקל.

צדיקים הם נקודה של מלח - להחזיק את קיום העולם ולהביאו למצב התיקון. וכפי שהבין פרעה שיוסף הצדיק הוא החכם היודע להביא קיום לתבואת העולם. אף שמלח הוא בחי' צמצום, מ"מ הוא סוד ההשפעה. כי המידות רוצים להשפיע בשפע, אך נצרך כח היסוד להביא השפע באופן הנכון, במדידה והגבלה. אמנם היסוד מגביל השפעה, עוצר בה ומצמצמה - ומכוחו באה באופן שישאר הימנה קיום. נמצא שרצון ההשפעה הבלתי מוגבלת - הוא עולם תוהו וקלקול, אך הצמצום של כח היסוד הוא המביא לעולם את התיקון.

וזה נעשה ע"י שצדיקים פועלים כפעולת המלח, לברר את עצם הדבר ולהותירו ללא מה שאינו עצמיותו - כמו ליחות מן הבשר - ואז יש לנותר קיום. וזה פשר ההבנה שיוסף לקח את הרכוש - מכל כספי הבריאה שבאו למצרים. כי שם היה מקום לידת נשמות ישראל, שהיו בירור ניצוצי הטוב מן הרע.

וזה הבנה ש'מלח' ו'קמיצה' היינו הך - שענין שניהם להגביה ולברר. לכן יש לחם-מלחמה בכל תחילת סעודה, לברר את הטוב מן הרע - ולזה נצרך מלח על השולחן. ("מלח-לחם" עולים כמספר ו' פעמים שם הוי"ה). וזה סוד מים אחרונים, להתנקות ממלח סדומית, היינו שלא יהא באופן הבירור שרצה מלך סדום - "הרכוש קח לך", בתאוות ממון - אלא לברר באופן של נקיות מתאוות ממון.

והנה מלחמה זו בין הקדושה לבין הסט"א, באה שוב בימי מרדכי ואסתר. המן היה שטוף בתאוות ממון, כדכתיב הרבה שביקש לשקול עשרת אלפים כיכר כסף וכו'. אך מרדכי שהיה ממוסרי התורה - ובימיו קבלו ישראל את התורה מאהבה - היה שמור מע"ז ומתאוות ממון. לא נכנע להמן ועמד כצור לנגדו - כי עבודתו בקודש היתה לברר את הטוב שבממון, כבירת-מלח. ולזה אי' שכאשר בא אליו המן, מצאו עוסק בהלכות קמיצה.

ומאחר שתיקן מרדכי את ענין תאוות הממון - על כן בחודש אדר מאיר ביותר התיקון השלם, שנתגלה בפורים - ואז אין את ענין 'תאוות ממון'. לכך חזינו שבפורים מושפע הכסף לרוב בכל פינות ומחנות - ובטלה מאנשים תאוות הממון. היפך מהותו של המן האגגי, שנקשרה בתאוות הממון כדכתיב "הכסף נתון לך וכו'".

ומהאי טעמא משמיעין על השקלים דייקא בחודש אדר, כי זה הזמן שנתחדש בו כח ממון דקדושה, ומכח הזמן והחודש הזה - ניתנו השקלים בנדיבות לקרבן התמיד. וכנ"ל שקרבן התמיד הוא ענין התכללות ישראל יחזיו, שבזה מתקרבים לדרגה שקודם החטא ולשלמות יחידיו. ■





צדקתך נהררי אל משפטך תהום רבה

מאזני המשפט



בעומדנו לפני יום הדין, לפני ראש השנה מנסים אנו להיכנס קמעא, להציץ מן החרכים, בסוד הדין והמשפט • להתבונן ולחשב שכר מצוה ושכר עבירה • כמה הוא ערכה של מצוה וכמה חמור עונשה של עבירה • על כך ועוד דברים שדשו בהם רבותינו בעלי המוסר במאמר זה

המלך המשפט

**הרב נתן רחלזון
הרב ש. י. שרגא**

הגרי"ס זצ"ל באגרתו המפורסמת (אור ישראל, איגרת י"ד) נענה ואמר "מלפנים כאשר ידעתי, כל איש איזו פלצות מקול הקורא קדוש אלול", בעבר, כאשר היו רק שומעים את שמעו של חודש אלול כבר היתה אופפת את האדם חרדת קודש, ביודעו כי בעוד כשלושים יום עתיד הוא לעמוד לפני בוראו לדין.

ומפורסם מה שסיפר הג"ר צבי פסח פראנק זצ"ל רבה של ירושלים, כי בימי נעוריו, בעיר קובנא, הלך לשמוע את שיחתו של הגרי"ס ומפני הדוחק נאלץ להתישב על מדרגות ארון הקודש, והנה באמצע הדרשה, נשא הגרי"ס את קולו וזעק – "יידן מיר גיפינען זאך איצטער אין חודש אלול, מאכט תשובה". ונפל מתעלף למרגלות הבימה, מקום מושבו של הילד צבי פסח...

סיפר הגרצ"פ, כי מראהו של הגרי"ס באותם רגעים, הותיר אצלו רושם נאדר למשך כל ימיו, עד היכן מגיעה חרדת הדין. והעידו גדולי ישראל, כי חרדת הדין לא היתה רק מנת חלקם של גדולי ישראל, אלא גם האנשים הפשוטים שבעירות, גם אותם שעבדו לפרנסתם וקבעו עיתים לתורה מידי בוקר וערב, רעדו למשמע קול השופר המכריז על המשפט העתידי להיות.

ברם, ירידת הדורות מוחשית היא, ובדורנו אנו, קול הקורא קדוש אלול, מעורר אמנם, אך חרדת הדין אינה כה מוחשית. אחת הסיבות לכך היא מפני שאין אנו יודעים מהו הדין, ומה משקלה של מצוה אחת אל מול עבירה אחת. ברם אם נדע זאת, נבין את דברי הרבינו יונה בפתחת שערי התשובה אשר לו – "מן הטובות אשר הטיב השי"ת אם ברואיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפו" – היינו כי מעבירה צריך האדם לברוח ולנוס כל עוד נפשו בו, והתשובה היא הדרך היחידה לכך. על כך ועוד הרבה במאמר שלפנינו.



הג"ר צבי פסח פראנק זצ"ל





רבי דוד קארנגלאס זצ"ל

שאין אתה יודע שכן של מצוות, הרי כבר אמר הוא עצמו שם – "והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עברה כנגד הפסדה". לאמור, כי אמנם איזה מצוה חביבה יותר אין ביכולתנו לדעת, אך מה מפסיד אדם באי עשיית מצוה ועשיית עבירה ומה מרוויח הוא בעשיית מצוה והימנעות מעבירה את זה יש לאל ידינו לדעת.

הגאון רבי דוד קארנגלאס זצ"ל, מי שהיה מתלמידי ישיבת מיר באירופה ולאחר מכן בשנגחאי, ומי שהפך לימים למנהלה הרוחני של ישיבת "נר ישראל" בבאלטימור. ערך וכתב בימי אלול בשנים תשכ"ו – תש"ל, ט"ז שיחות המדברות אודות גדולת הימים הללו, שיחות אלו שלח לתלמידים שיצאו מהישיבה והתפזרו ברחבי ארה"ב, לימים שיחות אלו היוו את הבסיס לספר הנפלא "שיחות חכמה ומוסר" שהוציאו תלמידיו ובני משפחתו. המאמר הראשון הפותח את ספרו הנ"ל, הוא מאמר אשר שמו יקבנו "צדקתן כהרי א-ל משפטין תהום רבה". וכך מתחיל הוא:

"כשאנו מתבוננים ומעמיקים במשפטי ה', הן בשכר והן בעונש, אנו רואים דבר נפלא מאוד. גודל וריבוי השכר על כל מעשה טוב, בין כבד בין קל, בין גדול בין קטן, הוא ממש לאין שיעור ותכלית. "העושה מצוה אחת כתיקונה יש לו חלק לעולם הבא" (פיה"מ להרמב"ם סוף מכות), ו"אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שמתן שכרה בצידה שאין תחיית המתים תלויה בה" (חולין קמב, א). הרי שבעבור מצוה אחת, אף הקלה שבה, זוכה כבר לעוה"ב ותחיית המתים, מלבד ה'למען ייטב לך' בעוה"ז. בעד דבר קל כעניית אמן, פותחין לו שערי גן עדן (שבת קיט, ב) בעד עניית 'אמן' יהא שמייה רבה' בכל כחו קורעין לו גזר דינו ומוחלין לו על עוון ע"ז (שם). בעד

מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר וחוטא אחד כו' בשביל חטא יחידי שעשה זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה". היינו כי כה רב הוא כוחו של מעשה להכריע את העולם כולו לכף חובה.

ועוד יש בנותן טעם להתבונן בדברי הרמב"ם בפירוש המשניות למכות, על המשנה "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", לאמור, כי רצה הקב"ה לזכות את ישראל, והזכיה לעולם הבא היא על ידי שיעשה האדם מצוה אחת כתיקונה, בשלימותה, ולפיכך הרבה להם תורה ומצוות, כי כיון שישנם כ"כ הרבה מצוות, לא ימלט מהאדם שיצליח לעשות מצוה אחת כתיקנה, ועל ידה יזכה לעולם הבא.

ונתבונן נא עוד, הניסיון הגדול שלפניו, המסירות נפש הנחוצה לעמוד בניסיון זה, התגברות היצר על אהבת עצמו, הפחד הגדול מלחיות חיי סומא, חיי צער וכלוא בבית, מכל אלה ביחד, הוא כמעט בגדר אנוס, ואפילו הכי אם יעבור על מצות ה' יתייסר ביסורי גיהנום קשים ומרים הרבה יותר מלהיות סומא כל ימי חייו.

וכבר האריכו חז"ל ברום ערכו של העושה מצוה כמאמרם בגמ' שבת (סג, א) "א"ר חיינא בר אידי כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות, שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע. א"ר אסי ואיתימא ר' חנינא אפילו הקב"ה גוזר גזירה הוא מבטלה, שנאמר באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה וסמיק ליה שומר מצוה לא ידע דבר רע".

הרי לנו, עד כמה עצום כוחה של מצוה אחת! מזכה היא את האדם לעוה"ב, מצילה אותו ממוות ומצילה את העולם כולו!

חשיבון המעשים - מצוה ועבירה

ועל אף שאמר רבינו הקדוש בפ"ב מ"א מאבות "הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה,

לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו זכאי וחציו חייב

דרשו רז"ל בגמ' ראש השנה (טז, ב) "א"ר כרוספדאי א"ר יוחנן, שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין ונחתמין לאלתר לחיים, רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה". בינוניים תלויין ועומדין מר"ה ועד יוה"כ זכו נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה".

בראש השנה, כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, ובשעה שעוברים הם לפניו, מתחלקים לשלוש כתות הנכתבות כל אחת לפי דרגתה בג' ספרים, צדיקים רשעים ובינוניים, ומי הם הצדיקים הרשעים והבינוניים, פי' הרמב"ם בפ"ג מהלכות תשובה – "כל אחד ואחד מבני האדם יש לו זכיות ועונות מי שזכיותיו יתירות על עונותיו צדיק ומי שעונותיו יתירות על זכיותיו רשע מחצה למחצה בינוני".

הוי אומר כי במצוה אחת יכול האדם לההפך מרשע לצדיק או לבינוני, וכן להפך רח"ל ובעבירה אחת יכול אדם חלילה וחס לההפך לרשע, וכמובן שיקול המצוות והעבירות, הוא לא לפי כמות המעשים אלא לפי איכותם ושקלול זה ניתן רק לא-ל דעות. וכבר אמרו חז"ל בגמ' קידושין (מ, א), כי על האדם מוטלת החובה לחשוב מחשבות אלו ביחס למעשיו, "לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי", היינו יראה עצמו, תלוי ועומד, כבינוני, "עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה, שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא יחידי שחטא אובד ממנו טובות הרבה". הרי לנו כי גם האדם מחוייב לחשוב ולהתבונן בנפשו, להלהיבה לעשיית מצוה, על ידי שידמה בנפשו כי נמצא הוא בדין, ומעשיו מועמים על כף המאזניים, ומצבו כתלוי ועומד, כבינוני, עשה מעשה אחד הכריע עצמו לכף זכות.

כוחו של מעשה - לטוב ולמוטב

ואם נתבונן במאמר חז"ל זה במשנה התבוננות, נראה מה רב גודלו של מעשה קטן שעושה האדם, לטוב וחלילה למוטב. כי אפשר שבמעשה אחד יזכה לטובה הרבה או רח"ל יאבד טובה הרבה. ולא עוד אלא "ר' אלעזר בר' שמעון אומר לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו עשה

תיבה אחת בתורה, כבר נאמר (פ"א דפאה מ"א, עיין בביאור "שנות אליהו" להגר"א שם) "ותלמוד תורה כנגד כולם", והרבה כיוצא בו.

ולא זו בלבד בקיום מצוה בקום ועשה, אלא אפילו בשב ואל תעשה, אמרו, על כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו, זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולין לשער (מובא באגרת הגר"א), נורא הדבר, בעד רגע אחד שכר מבהיל כזה. ולא עוד אף בדבר קל מאוד, שאין בו צד יצר, אמרו (מכות כג, ב), "מה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו, הפורש ממנו זוכה לו ולבניו אחריו כדכתיב בו 'למען ייטב לך ולבניך אחריו' (דברים יב, כה. ועי' פירש"י שם), גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן הפורש מהן על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות". בקצרה, כל מעשה טוב שלנו, אף שבעינינו הוא קטן ובלתי חשוב, בעיני השי"ת הוא גדול וחשוב, יקר וחביב מאוד, ומשלם על כל משהו של טוב שכר בלי קץ וגבול.

וכן לאידך גיסא, גודל העונש בעוה"ז וריבוי היסורין בגהינום הוא איום, נורא ומבהיל מאוד. הלא ידוע מאמר הרמב"ן (בהקדמת פירושו לאיוב) שכל יסורי איוב לא יספיקו אפילו בעד החטא הקל. ובאגרת הגר"א מובא, שעל כל דיבור של הבל צריך להתקלע מסוף העולם ועד סופו (זוהי בושה גדולה לנשמה שנדחית ונזרקת מסוף העולם ועד סופו), וזהו בעד דיבור אחד, ולא דיבור של איסור כלשון הרע, ליצנות, חנופה, שקר, נבול פה וכיוצא, אלא דיבור אחד של הבל גרידא. איום ונורא!

הוא אשר אמרנו, במצוה אחת קונה אדם לעצמו עולם ומלואו, ולעומת זאת בעבירה אחת מחריב עולמות. אכן עדיין יש לנו לקרב את הדברים להבנתנו, ובכדי לעשות זאת מביא הוא זצ"ל מספר המחשבות ודוגמאות לדבר.

עין תחת עין

"הנה הדין פסוק שפיקוח נפש דוחה את כל התורה כולה חוץ משלש עבירות, אבל זה רק כשנוגע לפיקוח נפש, ברם היכא שהוא רק סכנת אבר או אברים אסור לעבור עבורם איסור דאורייתא. גם באיסור דרבנן יש שתי דעות בשו"ע או"ח סי' שכ"ח, אי מותר לעבור משום הצלת

אבר, ואף דהש"ך ביו"ד סי' קנ"ז סק"ג כתב, דלעבור על ל"ת משום סכנת אבר, צ"ע אי דמי לממון ואסור או דמי לנפש ושרי נראה להקל, ע"כ. כתב ע"ז החוות יאיר בסי' קפ"ג דבמכת חרב איירי דאפשר לבא לידי סכנת כל הגוף.

לפי"ז נקח למשל אחד שיש לו חולי עיניים, ואמרו הרופאים שיאבד הראיה אם לא יקח רפואה פלונית שאסורה בל"ת, באופן דליכא סכנת נפש (עיין ע"ז כח, ב), הלא הדין שאסור להתרפאות ויהיה סומא כל ימי חייו.

ועתה נתבונן נא מעט

בדין זה. נצייר לנו אשה צעירה לימים שמיד אחר חתונתה ארע אסון לבעלה, האשה ושני עדים אומרים שמת בעלה, ושני עדים אומרים שלא מת. הנה מדין תורה מותרת האשה להנשא לאחד מהעדים שאומרים שמת, אבל חכמים גזרו דלכתחילה לא תנשא, והאיסור הוא על שניהם, והדין עליה לישוב עגונה וגלמודה כל ימי חייה. עתה הנוכל לצייר לנו גודל

הנסיון שלה?

האפשר לנו לצייר ולשער גודל הצער והיסורין של כל ימי חייו? היכולים אנו לדמיין מה האבידה הגדולה באיבוד מאור עיניו? עתה נתבונן נא, מה יהיה משפט האיש ההוא אם לא יעשה כדין ויעבור על הל"ת משום הצלת העיניים, איזה עונש ישיג מן השמים, על כרחך שישגי עונש גדול מסמיות עיניים, דאם לא כן איזה עונש הוא.

ויבואר בדרך משל למלך שגזר על אנשי המדינה שכל אחד צריך לשלם מכס עשרים שקלים עד זמן פלוני, ואם לא ישלם עד זמן פלוני יענש, דפשוט וברור דאי אפשר לומר שאם יעבור על מצות המלך יגבו ממנו

עשרים או פחות, דא"כ מה עונש הוא אדברא יצא חוטא נשכר.

וכן הוא בענין דידן, אם לא ישמע למצוות השם ויעבור על הל"ת משום הצלת העינים, בע"כ צריך להיות העונש יותר מסמיות עיניים.

ונתבונן נא עוד, הניסיון הגדול שלפניו, המסירות נפש הנחוצה לעמוד בניסיון זה, התגברות היצר על אהבת עצמו, הפחד הגדול מלחיות חיי סומא, חיי צער וכלוא בבית, מכל אלה ביחד, הוא כמעט בגדר אנוס, ואפילו הכי אם יעבור על מצות ה' יתיישר ביסורי גיהנום קשים ומרים הרבה יותר מלהיות סומא כל ימי חייו.

הרי לנו, חשבונו של עבירה – שוכב לו אדם, כבר כמעט אינו רואה באחת מעיניו, והרופא עומד מולו ואומר לו אם תעשה כך וכך תנצל ראייתך בעין זו, ואם לאו, לא די לה לעין זו אלא גם רעותה תנזק ותאבד את מאור עיניך כליל. אך המעשה הזה כרוך בעבירה. אמנם מצד אחד עומד לו מאור עיניו, שבלעדיו אדם חשוב כמת, אמנם מצד אחד עומדת איכות חייו, יותר לא יוכל לראות את בניו ונכדיו, יותר לא יוכל לקרוא וללמוד מן הספר, לחזות בנועם פני צדיק ולהינות מיופיה של הבריאה. ברם נאסר עליו לעשות זאת, מחמת ציווי של בורא עולם.

ואם יפר ציווי של מלך מלכי המלכים מצפה לו עונש, שיהיה קשה יותר מהתחושה של אותו אדם, מייסורי הנפש וקשיי היום יום אותם עובר ויעבור באם לא יקח את אותה תרופה, ולא יעבור על ציווי של מקום. הרי לנו במעט, גודל העונש על עבירה.

ואם כך הוא בעבירה, שהיא תוצאה של ניסיון כה קשה, על אחת כמה וכמה כאשר מדובר בעבירה שבאה מתאוה, או עבירה שבאה מרצון למרוד. וכפי שממשיך שם הגר"ד זצ"ל:

"וכבר אמרנו לעיל דעבירה אחת שלא מחמת התגברות היצר גדול יותר ממאה עבירות בהתגברות היצר, ולגבי מצב נסיון כזה, הוא יותר מאלף פעמים כיוצא בו. אם כן יש ללמוד מזה, דלעבור על ל"ת פעם אחת, למשל סיפור לשון הרע פעם אחת, הונאת דברים פעם אחת, וכן כל איסור דאורייתא, העונש הוא אלפים פעמים יותר מלהיות סומא כל ימי חייו. מבהיל מאוד!"

יותר קשה מלאבד כל ממונו

עוד דוגמא מביא שם, באדם אשר נפלה דליקה בביתו בשבת דדעת הראשונים וכן

ומזכרות משנים עברו. כל רכושו הגשמי והרוחני נמצא שם, ואפ"ה נאסר עליו באיסור דרבנן להצילם.

ואם יעשה זאת, מזומן לו עונש, שיהיה הרבה הרבה יותר גדול מהצער שיהיה מנת חלקו מאיבוד כל ממונו... איום ונורא!

יותר מצערה של עגונה צעירה

"איתא בכתובות (כב, ב) "ת"ר שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת הרי זו לא תנשא ואם נישאת לא תצא". ומוקי לה בגמ' בנישאת לאחד מעדיה, ואומרת ברי לי, ע"כ.

ועתה נתבונן נא מעט בדין זה. נצייר לנו אשה צעירה לימים שמיד אחר חתונתה ארע אסון לבעלה, האשה ושני עדים אומרים שמת בעלה, ושני עדים אומרים שלא מת. הנה מדין תורה מותרת האשה להנשא לאחד מהעדים שאומרים שמת, אבל חכמים גזרו דלכתחילה לא תנשא, והאיסור הוא על שניהם, והדין עליה לישב עגונה וגלמודה כל ימי חייה. עתה הנוכל לצייר לנו גודל הנסיון שלה?

יש לה האפשרות להנשא, רק איסור דרבנן מעכב, איסור דרבנן של פעם אחת דהא אם נישאת לא תצא. וכן, הנוכל לשער גודל הצער והכאב של עגונה זו, חיי צער ויסורין עד יות מותה, וגם בזה נשאל מה יהיה משפט עלובה זו אם לא תעשה כדין, ותעבור על ה"דין דלכתחילה". על כרחנו אנו צריכים לאמר, דהעונש על עבירה זו יהיה יותר גדול מלחיות חיי צער וכאב, חיי עגונה וגלמודה כל ימי חייה. אם במצב של נסיון גדול כזה הדין כך, העובר על "לכתחילה" של רבנן בלא מצב נסיון ובלא יצרו תקפו, בודאי יהיה העונש אלף פעמים כיוצא בו. משפטי תהום רבה!"

הרי לנו כי עבירה אחת, על איסור דרבנן, עונשה והצער הנגרם בעטיה לנפש האדם רע ומר יותר מצערה של אישה עגונה, אשר את עוגמת נפשה מי יוכל לתאר, אשר עבודה ישבו ויושבים גדולי ישראל בדורות עברו ואף בדורנו אנו, שנים רבות בכדי לאפשר לה להתנתק מחבלי עגונותה ולפתוח דף חדש בחייה, יותר מצערה זה גדול העונש על עבירה דרבנן!!

הרי לנו הבנת מה, במדת האפשר, בחיקור הדין, הרי לנו תשובת מה, מהו שכר מצוה ומהו עונשה של עבירה. ואם כה רב הוא עונש על עבירה אחת, הרי לנו טעם כלשהו בחרדת הדין! כי די בעבירה אחת כדי לגרום לנו עונש כה רב. די במעשה אחד שכזה, לגרום לצער ועגמת נפש כה רבים, ואשר

דכיסופא הוא ובני ביתו, הנוכל לצייר גודל הניסיון שלו, הנוכל לשער הצער והייסורין שלו באיבוד כל ממונו?

וגם בזה נשאל מה יהיה משפט האיש הזה אם לא יעשה כדין, ויאמר לנכרי לכבות ויעבור על שבות, או שבות דשבות דשבות, על כרחנו צריכים אנו לאמר שהעונש יהיה הרבה יותר גדול מאיבוד כל ממונו ומהצער והייסורים שלו. אם במצב של נסיון גדול כזה, העובר על איסור דרבנן עונשו כל כך גדול, לפי"ז העובר על איסור דרבנן בלא מצב נסיון ובלא שיצרו תקפו, בודאי יהיה העונש אלף פעמים כיוצא בו. איום ונורא!"

שוב, נתבונן בדבריו, עומד הוא אדם אשר האש שלחה את ידיה האמתניות בביתו, שלהבות מרצדות בחדריו הפנימיים, ואמנם על אף שאין חשש לפיקוח נפש כלל, אך כל רכושו נמצא בבית זה, רכוש עליו עמל שנים רבות, שטרות של כסף ונכסים, כלי בית, כלי כסף וזהב, תכשיטים בגדים ושאר דברים, ולא עוד אלא כל זכרונותיו, ממשפחת הוריו, עשרות רבות של חפצים נוסטלגיים, כאלה שעד היום מתרפק הוא עליהם, תמונות

פסק הרמ"א להלכה, דאם יכול להציל עצמו בכל אשר לו צריך ליתן הכל ולא יעבור בלא תעשה. וכתב ע"ז בביאור הגר"א, הרי דאפילו שבות דשבת אסור בהפסד ממוון, ולרוב הפוסקים דס"ל כר' שמעון במלאכה שאינה צריכה לגופה, הו"ל שבות דשבות ואפ"ה אסור, ואף שמאבד כל ממונו.

ומקרה נוסף בדומה לזה, הוא מה שפסק החוות יאיר (סי' קפ"ג) בעכו"ם שאנס לישראל לשתות עמו יין, וסתם יינם הוא דרבנן, שאם יכול להציל עצמו בממונו צריך לפזר כל ממונו ולא יעבור. וכן פסק הרדב"ז (ח"א סי' קמ"ה) בישראל שנמצא לבין העכו"ם ואין לו מה לאכול שמחויב לפזר כל ממונו ואל יאכל איסור דרבנן כגביות עכו"ם וכיוצא.

"ועתה נתבונן נא מעט, מי שנפלה דליקה בביתו ויש לו שם רכוש גדול, אלף אלפים דינרי זהב, וכל מה שיש לו עומד להישרף, כל רכושו, כל עמלו ויגיעו שעמל בכל ימי חייו, ועומד הוא להשאר בעירום ובחוסר כל, ויצטרך לסבב על הפתחים, ולחיות מנהמא



בס"ד

את מצערה בלה ברזין דלעילא בכו האז הילולא רעידין קדישין
עוד יצירה נפלאה מבית
"מכון שפתי צדיקים"

שוב ניתן להשיג את הספר החשוב

עידן קדישין השלם



אוצר מאמרי הרה"ק
רבי ישראל מברז'ין זי"ע
על התורה, מועדים, ג"ך וש"ס וליקוטים

אשר נלקטו מספרים וכת"י
ובהם מאמרים רבים הנדפסים לראשונה
מתוך כת"י נדירים

הספר יוצא לאור ברוב פאר והדר בשני כרכים מהודרים
בתוספת מפתחות מפורטות
ע"י מכון שפתי צדיקים - קאפיטשניץ

כג, ב), דמהעונש על העשייה נוכל ללמוד שכר הפרישה, כדאיתא בספרא [ויקרא ה']:
 "רבי יוסי אומר, אם נפשך לידע מתן שכרם של צדיקים לעתיד לבא, צא ולמד מאדם הקדמוני, שלא נצטוו אלא מצוה אחת בלא תעשה ועבר עליה, ראה כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות, וכי איזה מדה מרובה, מדת הטובה או מדת פורענות הוי אומר מדת הטובה, אם מדת פורענות מועטת, הרי כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות, השב מן הפיגול ומן הנותר, והמתענה ביום הכיפורים על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות", ע"כ.

כוחה של מצוה אחת - מהעקידה

ברם אם באמת ברצוננו לחוש זאת, נתבונן נא קמעא מה כתב הגר"י בלאזר בכוכבי אור (מאמר ס"ז) וז"ל:

"אמרו חז"ל הסתכל הקב"ה באבות וברא העולם, ולדעתי נוכל לומר, כי כאשר נתבונן בספר התורה נמצא כי לולי זכות אבות היה העולם חרב. כשחטאו ישראל בעגל עמד משה רבינו ע"ה ואמר זכור לאברהם כו'. מה היה אם האבות הקדושים לא היו בעולם? בלא ספק היה כליה ר"ל!

וכן כל פעם זה יותר מג' אלפים שנה אשר אנו מזכירין בכל ראש השנה העקידה, וכמו שאמרו רז"ל (ר"ה טז, א) אמרו לפני זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לטובה, ובמה בשופר. מהו זכירת העקידה, איל יצחק, וכמו שאחז"ל שם אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק וכו', ורק זכות העקידה היא העוברת בכל דור, וביום הדין הנורא לולי היה העקידה אזי ח"ו הי' חרב העולם ורק שלשה אבות הקדושים על ידם יש קיום להעולם.

ואכן קורא הדורות מראש רואה ומביט עד סוף כל הדורות ראה כי העולם לא יוכל להתקיים, אולם כאשר הסתכל באבות ברא העולם, כלומר כאשר הסתכל כי הם יהיו אבות העולם, ברא העולם כי על ידם יהיה קיום לעולם, מוסר השכל יחזו עינינו אשר מצוה אחת של אדם א' יש בכחה להגן זה שלשה אלפים שנה על כל העולם, היינו כי בני אברהם יצחק ויעקב בלא ספק מונח בהם כח המצוה.

עכ"פ בלא זכות העקידה, לא היה לנו קיום ח"ו ביום הדין, וז"ש בגמ' אמרו לפני זכרונות שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה בשופר



רבי יצחק בלאזר זצ"ל

מבואר מדברי הגר"א דבר נפלא

עד למאד, דכל מה שאנו מזכירים זכות העקידה, כל מה שניזונים אנו ומתקיים כלל ישראל כולו משך שלושת אלפי שנה, אין זה מחמת העקידה עצמה, ומסירות נפשו של אאע"ה בפועל, דעל זה ארז"ל "שכר מצוות בהאי עלמא ליכא", אלא כל מה שאנו מתפללים ומבקשים את זכות העקידה, זה רק

על ההכנות לעקידה.

הגר"א מוילנא זצ"ל



על כן ראויה היא חרדת הדין של כל אותם גדולי עולם, שעל אף שידעו שאין חטאיהם רבים, על אף שידעו שמחפשים הם חטא דק דק עד אין נבדק, בכל זאת, הבינו מהו חיקור הדין, כי "מי יעמוד לפניך בדין". וזהו "אוי לנו מיום הדין, אוי לנו מיום התוכחה". ומעתה מבינים אנו כיאות את דברי הרבינו יונה בפתיחת שערי התשובה אשר לו, אשר הבאנו בריש המאמר - "מן הטובות אשר הטיב השי"ת עם בראיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפו" - היינו כי מעבירה, אף עבירה אחת, צריך האדם לברוח ולנוס כל עוד נפשו בו, כי אם אף עבירה דרבנן עונשה כה חמור והצער הנגרם בעטיה לאדם בעולם האמת כה רב, על אחת כמה וכמה באיסורי תורה. ולב יודע מרת נפשו...

מדה טובה מרובה ממדת הפורענות

ברם מאידך גם ארוכה ומרפא מביא ענין זה, באשר כעת יודעים אנו מה רב כוחה של מצוה, ואף מצוה קלה שבקלות, אף מצוה שנעשית במהירות וללא מחשבה, אף כאשר לצערינו הרב נעשית היא שלא לשמה, אפילו הכי גדולה היא עד אין חקר. ומזכה את עושה בשכר רב עד אין תיאור ומספר, וכפי שהמליצו חז"ל באבות, כי יפה שעת אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה. ובזאת מסיים הוא ארז"ל דבריו הנוקבים כל לב ואומר:

"מהעונשים הנוראים הקשים ומרים על כל מעשה רע, בין שהוא מן התורה בין שהוא דרבנן, נוכל ללמוד מה גדול ורב הוא השכר ותענוג הנצחי על כל מעשה טוב בין שהוא מן התורה בין שהוא מצוה דרבנן. דהא מדה טובה מרובה ממדת פורענות ת"ק פעמים כדאיתא בתוספתא סוטה (פ"ד, ה"א), ואם על עשיית איסור דרבנן הגמול הוא פורענות עד אין חקר, כ"ש דבעד עשיית מצוה דרבנן הגמול הוא מתן שכר עד אין סוף. וזהו מ'משפטיך תהום רבה' אנו יודעים ש'צדקתך כהררי א-ל', ממה שפורענותן של רשעים אין חקר - אנו יודעים שמתן שכרם של צדיקים אין סוף. ולא רק בעד עשיית מצוה דרבנן הוא מתן שכר עד אין סוף, אלא אפילו בעד הפרישה מאיסור דרבנן, "ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה" (מכות

כשאנו תוקעין בשופר של איל נזכר האיל זהו אילו של יצחק והעקידה".

עד כאן לשון הגר"ב בכוכבי אור שם, והדברים נפלאים עד מאד, הנה אם היה אברהם אבינו חס וחלילה 'מוותר' על מצוה זו, לא היו כלל ישראל זוכים לכל מה שזכו, לא היה קיום לכלל ישראל משך כל אלפי השנים שמיני אז, לא בחטא העגל, לא בחורבנות השנים, לא בגזירות המחריות ולא בשאר השמדות, באשר כל זכות קיומה של האומה הישראלית, בעטיו של מעשה אחד – מעשה העקידה. אשר אותו עומדים אנו ומזכירים בראש השנה, כי כאז כן עתה, מעשה זה מקיים אותנו, ומגן עלינו מפני השטן המקטרג.

אכן תמונת הדברים לא תהיה שלימה, עד שנתבונן בדבריו המופלאים והנמרצים של הגר"א בקול אליהו (פ' וירא) וז"ל:

"במדרש רבה ביום השלישי וישא אברהם את עינו וגו', זה שאמר הכתוב יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו וכו' ע"ש. ויש לפרש, דהנה אמרו חז"ל שכר מצוה

בהאי עלמא ליכא, והטעם הוא כי המצוה הוא ענין רוחני, ואין עולם ומלואו כדאי לשלם אפילו שכר מצוה אחת וכו', ואם כן איך אנו ניזונים בזכות המצות שעשו אבותינו?

אבל הענין באמת, שהמצוה עצמה אין לה תשלומים בעולם הזה, אבל הזריזות וההידור וכיוצא בו במצות אבותינו, אותה הזכות אנו אוכלים.

והנה התורה הקדושה סיפרה לנו מקודם מכל ההכנות והזריזות שעשה אברהם אבינו לקיים מצות העקדה, השכים בבוקר, חבש בעצמו את חמורו, ובקע עצי העולה וכו', להודיענו כי מכל זאת אנו אוכלים בעולם הזה, אבל עיקר המצוה שעשה אברהם אבינו ביום השלישי, נשאר לנו לעתיד לבא.

וזה מה שאמרו חז"ל במדרש רבה פכ"ו "ביום השלישי וישא אברהם את עינו כתיב יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו", יחינו מיומים ר"ל כל מה שאנו אוכלים בחיינו הוא ממה שעשה אברהם

אבינו ביומיים, דהיינו יומיים הראשונים הוא הזריזות וההידור כנזכר לעיל, מצות העקידה ע"י יקימנו לעתיד לבא ונחיה לפניו, עכ"ד.

מבואר מדברי הגר"א דבר נפלא עד למאד, דכל מה שאנו מזכירים זכות העקידה, כל מה שניזונים אנו ומתקיים כלל ישראל כולו משך שלושת אלפי שנה, אין זה מחמת העקידה עצמה, ומסירות נפשו של אברהם אבינו ע"ה בפועל, דעל זה ארז"ל "שכר מצוות בהאי עלמא ליכא", אלא כל מה שאנו מתפללים ומבקשים את זכות העקידה, זה רק על ההכנות לעקידה וכל מה שמסביב לעקידה, על ה"ויחבש אברהם את חמורו", על זריזותו והידורו של אברהם במצוה, אבל שכר העקידה עצמה זה רק לעת"ל. (ויסוד הדברים נמצא גם בדברי החיד"א בספרו מדבר קדמות [מע' א' אות ג'], יעו"ש).

מעתה מה מופלא הדבר, דבשביל "הכנות" למצוה, אנו חיים ומתפרנסים ג' אלפי שנה, ואם כך הוא השכר על הכנה למצוה, מהו אם כן כוחה של מצוה עצמה! נדמה שכעת יש לנו הבנה בפסוק "עין לא ראתה אלוהים זולתך יצפה למחכה לו", אכן אין בכוחנו בכלל לתפוס ולהבין כח של מעשה אחד! מצוה אחת!

אחרית דבר

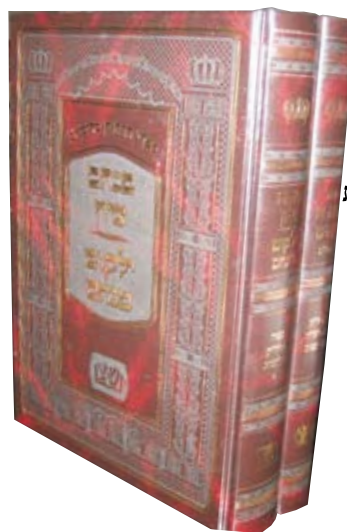
ומכל האמור כמדומה דיש לנו לקחת מוסר השכל לנפשנו פנימה, עד כמה במעשה אחד שלנו שייך לקיים את העולם כולו וכדאמרו חז"ל בגמ' הנזכרת "לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי וכו' ר' אלעזר בר' שמעון אומר לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר וחוטא אחד כו' בשביל חטא יחידי שעשה זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה". לעולם דייקא, היינו כי תמיד בכל מצב בו הוא עומד, אע"פ שידוע בעצמו כי אינו כדאי, יחשוב כי העולם כולו ממתין לו, תלוי ועומד, ואם יזכה ויעשה את אותה מצוה, זיכה את העולם כולו והצילו מאבדון! כי זה כל האדם – זה כוחו של כל אחד ואחד – להציל את העולם כולו! ■



בס"ד

ניתן להשיג שוב הספר

מנחם ציון – ילקוט מנחם



מנחם ציון

על התורה ומועדים

ילקוט מנחם

אוסף כל מאמריו עה"ת, מועדים, שיחות מנהגים ואגרות מלוקטים מספרים ומכת"י

ועתה יצא לאור שוב בהוספות רבות חדשות ע"י מכון שפתי צדיקים שבנשיאות אדמו"ר מקאפיטשניץ שליט"א

כמו כן ניתן להשיג שוב

הספר "בארת המים"

לתלמידו

הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זי"ע

לאחר פטירתו יחזיק טובה למי שידליק נר לזכות נשמתו

ילקוט מנחם, עמ' רסד

סימנא מילתא



אכילת הסימנים או ראייתם?

מנהג ישראל קדושים לאכול בליל ראש השנה 'סימנים', ומקורו בגמרא בכריתות (ו, ע"א): "השתא דאמרת סימנא מילתא היא, יהא רגיל איניש למיכל ריש שתא; קרא ורוביא, כרתי, סילקא ותמרי".

אמנם, בגמרא בהוריות (יב, ע"א) הגרסא "יהא רגיל למיחזי בריש שתא", משמע לראות ולא לאכול, [ואם נתבונן בסוגיית הגמ' בכריתות נראה כי גם מדברת היא על ענינה של 'ראיה' ולפיכך יותר נראה לכאורה כג' של מחזי, וכן הביא בשיטמ"ק שם], וכן יש מרבתינו הפוסקים שהביאו להאי לישנא ד'למיחזי', ביניהם ניתן למנות את המחזור ויטרי, המאירי בחיבור התשובה, ושכלי הלקט (סי' רפ"ג), וכן הביא הב"י או"ח סי' תקפ"ג.

גם בתשובת רב האי גאון (אוצה"ג, ר"ה סי' צ"ב) לא מוזכר כלל מנהג אכילה, שם מבואר רק כי היו מביאים לפני רב האי את המינים הללו בסלסלה, והוא היה נוטלם בידו ואומר עליהם את הבקשה וכן הביא גם הר"ן בשלהי מסכת ראש השנה. אכן, בתשובת גאונים אחרת (שם, סי' צ"ד) מוזכר להדיא ענין האכילה, וכן הביאו להלכה בטור ובשו"ע.

הרב רפאל הכהן

מקור המנהג וההשגות עליו

מן הראוי לעמוד על השתלשלותו של מנהג זה במשך הדורות. בתקופת הגאונים היו שקמו ועוררו על מנהג זה, מאחר שלא הובא מנהג זה בתלמוד הירושלמי, אלא רק בבבלי, וחששו שמא דבר זה הוא כניחוש על אשר יארע במשך השנה וכבר הזהירה התורה כנגד זה, באומרה 'תמים תהיה'.

וכך כ' בספר אבי העזרי (ראבי"ה ח"ב - מסכת ראש השנה סימן תקמז ד"ה מצאתי בתשובת) שמביא תשובה לרבי נטרונאי גאון בה כותב, "מצאתי בתשובת קדמונים שחקקתם שאנו נחשי נחישות, במה שאנו רגילים ליקח ראשי כבשים בראש השנה,



**בליל ראש השנה, יעלו
ויבואו על שולחנם של
כל ישראל די בכל אתר
ואתר ה'סימנים' • לצד
אלו המופיעים בגמ',
פשטו בקהלות ישראל
עוד מינים וסימנים
שונים • במאמר
שלפנינו נעמוד
במידת האפשר על
חלק מהסימנים
ומקורותיהם, ענינם
ונוסח הברכה אשר
תוקנה עליהם •
סימנא טבא יהא לנו**

ואוכלין דבש וכל מיני מתיקה, ואוכלים טיסני עם בשר שמן, ואוכלין רביא וכתרי, ושאנו שוחטים תרנגולים בערב יום הכיפורים כמספר בני הבית, ושאנו מסתכלין בצפרנים בבורא מאורי האש ומטילין מים על כוס של הבדלה ורוחצים פנינו. נשיב לכם על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, הנה זה הנחוש טוב הוא ורובו מן יסוד המקרא והאגדות" עכ"ל.

וכתב בסידור בית דין (דיני סעודת ראש השנה אות ב) להוכיח שאין דבר זה ניחוש, אלא סימן לדבר, כהא דמצינו במעשה דירמיה הנביא עם ברוך בן נריה "והיה ככלתך לקרא את הספר הזה תקשר עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת, ואמרת ככה תשקע בבל ולא תקום מפני הרעה אשר אנכי מביא עליה". וכי דבר זה ניחוש הוא אלא סימן ואות לרעת בבל. וזהו הענין בראש השנה לאכול דברים שיש בהם סימן טוב, כדי שתצא הגזירה לפועל שנצא בדימוס ויתחדש עלינו שנה טובה.

מענין לציין, כי המהרי"ל (מנהגים) הלכות ראש השנה (אות ו) הביא רמז למנהג זה מהתורה ומהנביאים ומהכתובים, ואלו דבריו: "ומהר" סג"ל דרש דטעמא כתוב בתורה ושנוי נביאים ומשולש בכתובים, כתוב

בתורה, שם שם לו חק ומשפט וראש השנה הוא יום המשפט וסמך ליה וימתקו המים. רצונו לומר ביום המשפט יאכלו מתוקים. בנביאים שנוי, גבי אביגיל כתיב, ויהי בעשרת הימים וימת נבל (שמואל א כה, לח) וכתיב בתריה ונבל יין ומתוקים, ועשרת הימים היו עשרת ימי תשובה. אי נמי מהכא, דכתיב, על יום טוב באנו (שם, ח), ואמרו רבותנו ז"ל דהוי ראש השנה, וסמך ליה דהביאה לדוד דבילה וצימוקים שהם מיני מתיקה. משולש בכתובים בספר תהלים כתיב משפטי ה' אמת צדקו יחדיו וסמך ליה ומתוקים מדבש ונופת צופים, משפט רצה לומר יום דין דראש השנה. אי נמי מהכא דכתיב תקעו בחדש שופר וגו' (תהלים פא, ד) וסמך ליה ויאכילו מחלב חטה ומצור דבש אשביעך (שם יז) וכתיב גביה אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט (שם פב, א). כל זה מורה על ראש השנה יום המשפט. וכן בספר עזרא כתיב בחדש השביעי אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו. ואמר מהר"י סג"ל שאין טעם אחד המבואר לעיל מספיק לבדו, דעדיין מאי טעמא למיכל תפוח הא איכא כמה מיני מתוקים טפי. ויש ליתן טעם דרומז לשדה של תפוחים הידוע למקובלים ויאמר ראה ריח בני כריח שדה, עכ"ל.

ואכן, מנהג זה שנהגו בתקופת הגאונים כנזכר נתפשט בכל תפוצות ישראל. אך לא נזכר בספריהם של גדולי הראשונים כהר"ף, הרמב"ם והרא"ש וכן הראב"ן, הסמ"ג, הסמ"ק ורבינו ירוחם. ואפשר משום שהגמרא השתמשה בלשון "הא רגיל איניש" ולא בלשון חייב, שמשמע מזה שאין בזה חיוב מדינא. אמנם שאר הראשונים כן הביאו מנהג זה, וכן נמצא בספרי הפוסקים מספרד ואשכנז מנהג זה להלכה.

האם צריך לומר הבקשות בפה

המנהג שפשט הוא כי תיכף לאכילה אומרים בפה גם את ה"יהי רצון", בו מוזכרת בקשה התואמת את צליל שמו של המאכל – קרא: שיקרעו שונאינו, תמר: שיתמו שונאינו וכן ע"ז הדרך כנזכר בגמ'. אכן, כבר הביא בבית יוסף (שם) כי מד' הטור משמע כי אין צריך לומר בפה, רק דהמאכל עצמו רומז על הענינים ההם. ברם, רוב הראשונים נקטו כי בעיני אמריה בפה דוקא, ואף בשו"ע עצמו פסק כן (סי' תקפ"ג).

הסימנים, ונוסחאות הבקשה שנתקנו עליהם:

ואלו הסימנים שנוכרו בגמ', שנוכרו בשאר ספרים או נהגו בתפוצות ישראל:

'קרא'. הוא ממין הדלועים, שהדלעת שמה

בארמית 'קרא', ובערבית 'קרע', אם כי לא ברור לאיזה מין בדיוק כוונת הגמ'. כיום, יש



שנהגו לקחת מין קישוא לבן, המזכיר בצורתו דלעת זעירה.

וכשאוכל קרא אומר, 'קרע רוע גזר דיננו'. ובבית יוסף (סימן תקפג) כתב שיאמרו 'יקראו לפניך זכויותינו', וא"כ קרא הוא מלשון קריאה. ובשולחן ערוך (שם סעיף א) פסק שיאמרו 'יקרע גזר דיננו ויקראו לפניך זכויותינו'.

'רוביא'. כתב רש"י שהוא תלתן וכן פי' רבינו

גרשום מאור הגולה. יש שפירשו בכונתו כי כונתו לסוג מסויים של תלתן המזוהה גם כצמח



ה'חילבה', ואכן יש במנהגי תימן שלרוביא לקחו חילבה.

בתשובת רב האי גאון (שם סי' צ"ב) ישנה משמעות כי הכונה לפול המצרי, וישנם קהילות שונות באפריקה שאכן נהגו לאכול פול.

ובברכי יוסף הביא בשם הרב בית דוד, דהוא עשב הנקרא רוביא בלע"ז, שמימיו אדומים והצבעים צובעים בו. ועוד כתב שם החיד"א דמנהג עיר קדשנו ירושלים ת"ו ליקח מין קטניות הנקרא בערבי לוביא, במקום רוביא. וכן פשט המנהג, ליטול קטניות בשם לוביה, הבאות כגרגרים בתוך תרמיל. למעשה, כבר קדם לו הרשב"ץ בחידושו לר"ה (כה, א), המזהה את הפול המצרי הנזכר כלוביה. יש גם שנהגו ליטול כרוב. ובמשנה ברורה כתב שבכל מדינה ומדינה אוכלים מין מאכל מסוים הנקרא באותה מדינה בלשון ריבוי.

וכ' בתשובת רבי נטרונאי גאון, כשיאכל רוביא כתב שיאמר 'ירבו נכסינו כרוביא', ובתשובת רב האי גאון כתב שיאמר 'שירבו זכויותינו' וכך פסק השולחן ערוך שם.

ובבן איש חי כתב 'אנחנו אנשי באגדד שקוראין אותה לוביה צריכים לומר שירבו זכויותינו ותלבבנו'. ובכף החיים כתב בשם המאירי והתשב"ץ לומר 'ירבו צדקותינו'.

'כרתי'. מין בצלים גדולים, ויש אומרים שהם

בצלים קטנים ועליו ארוכים, בערבית ק ו ר א י ם אותו כראת. ו פ ש ט



המנהג שלוקחים כרישה (לוף).

כשיאכל כרתי יאמר 'יכרתו שונאינו'.

ובמחזור מנהג הספרדים (ליוורנו שנת תרמז) כתב נוסח 'שיכרתו אויבינו ושונאינו

רימון. בתשובת רב האי גאון כתב ומוסיפין

עוד רימון, וכן הוא
באבודרהם ובמרמ"א.
ובספרו מועד לכל
חי (פרק יב אות טוב)
כתב דכמו ברימון



שכשמיסר את הקליפה יוצאים הגרעינים כך
בתשובה סרים הקליפות וחוזרים המצוות.
ויש שכתבו טעם לאכילת הרימון, שיש בו
613 גרעינים כמנין תרי"ג מצוות. עוד הביאו
כמקור לכך, את דרשת הגמ' (עירובין יט) עה"פ
בשה"ש "כפלח הרימון רקתך" – אפילו ריקנים
שבך מלאים מצוות כרימון.

וכשאוכל רימון הביא בן איש חי לומר נוסח
זה: 'שנהיה מלאים מצוות כרימון'. ובלבוש
כתב לומר 'ירבו זכויותינו כגרעיני רימון'.
ויש מוסיפין 'רמה קרני בה' רחב פי על אויבי
כי שמחתי בישועתך' (מחזור אלהי יעקב).
והגר"ח פלאג'י (רוח חיים סימן תקפג אות ד)
כתב לומר 'שירבו זכויותינו כרימון'.

ראש כבש - איל. אכילת ראש כבש מקורו

בתשובת רב נטרונאי
גאון והובא במרדכי
ריש יומא (רמז
תשכג) ושאלו למה
דוקא ראש, ואמר



כי הוא ראש האברים כמו ראש השנה. ובאור
זרוע (חלק ב סימן נז) כתב ואנו רגילים לאכול
בראש השנה ראש איל ודבש חי ומטבילין
הראש בדבש כדי שיוכר לנו איל של יצחק
ודבש כדי שתהא השנה הזאת שמנה ומתוקה.
וכן כתב בשלחן ערוך (סימן תקפג סעיף ב)
'ואוכלים ראש כבש'. ובמשנה ברורה שם כתב,
דעדיף לאכול ראש של איל, זכר לאיל של
עקידת יצחק.

ובבני יששכר כתב טעם נוסף, כי חודש
תשרי מזלו מאזניים ו'מזל מאזניים' בגי' י"ה
פעמים י"ה (225) וחודש ניסן מזלו טלה, ו'מזל
טלה' בגי' ה"ו פעמים ה"ו (121) ע"כ אוכלין
בר"ה ראש של טלה, ליחד י"ה בור"ה ולקרב
הגאולה.

ובפוסקים כתבו שמי שאין לו ראש של כבש
או ראש של איל יאכל ראש של בעל חיים אחר
של בהמה או עוף או דג (עיי' מגן אברהם שם
סק"ג, ובאליה רבה אות ד, ובשלחן ערוך הרב
סעיף ג). אכן הזהיר הבן איש חי (פר' נצבים
אות ד) דלא יביא ראש עז, "כי הוא דינא קשיא,
כנזכר בזוה"ק פ' שמייני. והוסיף "לכן טוב שלא
יגדל אדם עז בתוך ביתו, ולפחות יזהר בר"ה
ושאר עש"ת שלא ימצא בביתו עז. ועל כן לא
יביא לפניו בר"ה ראש עז, דאם לא נמצא לו
ראש כבש יביא של עוף וכו' וראש עוף זכר הוא
יותר טוב מראש עוף נקבה לסימנא טבא". ע"כ.
וכשאוכלים ראש כבש אומרים: שנהיה
לראש ולא לזנב, וזכר לאילו של יצחק.

דמעשה זה היה בראש השנה.
ובספר "תורת אמת" הביא טעם נוסף שהוא
להזכיר גדלותם של ישראל, והוא ע"פ מאמרם
ז"ל, שנמשלו ישראל לתפוח, "מה תפוח
פריו קודם לעליו, אף ישראל הקדימו נעשה
לנשמע", ובפרט שגם כעת יושבים ובטוחים
שיעשה להם נס, ומקדימין אכילת החג ועשית
מקרא קודש כפי שנצטוו בביטחון מוחלט
קודם ששמעו שיצאו זכאין בדין וכן הביא
בשו"ת זכרון יהודא..

ובבן איש חי (נצבים אות ד) כתב עוד טעם
לאכילת תפוח כי התפוח יש בו שלשה הנאות
טעם ומראה וריח, והוא סימן לבקשתנו לבני
חיי ומזוני לכל השנה כולה. וכתב עוד שם
שיטבול את התפוח בסוכר ולא בדבש מפני
התערובת, ואם מוצא דבש דבורים עם השעוה
טוב יותר.

ובלקט יושר כתב בענין אכילת דבש דבורים
– "דבש חי (לאפוקי מבושל) סימן טוב לאכול
בראש השנה ודבש דבורים מן המובחר. כי
הדבורים דמי למשפט, כי עושים נקמה לפעמים,
כמו שמוכח מן הפסוקים. ומה שיוצא מהן הוא
מתוק. וזה סימן לדבר שאנו יוצאים ממדת הדין
למידת הרחמים, ודווקא חי סימן לחיים". וכן
מובא באלף למגן (סי' תקפ"ג אות ו) בשם מדרש
פנחס "ויקח דבש חי כי בראש השנה מדקדקין
אחר הלשון". עם זאת, לקמן נציין, כי ישנם
דעות הסוברות כי אין לאכול דבש בראש השנה
כלל, ואת הדבש, איפוא, המיוזב בסוכר.
ובאלף המגן, הביא מהפמ"ג דאם אין לו
תפוחו עץ, אוכל תפוחי אדמה עם דבש.
ובאכילתו אומרים 'שתתחדש עלינו שנה
מתוקה'.

בשר שמן ומיני מתיקה - כתבו הגאונים
(שם) שמקורו ממה שאמר עזרא הסופר

לישראל "לכו אכלו
משמנים" (נחמיה
ח, י). וציווי זה
היה בראש השנה,
כמשמעותו לפסוק



"כי קדוש היום לאדוננו". וע"פ פסוק זה, נהגו
לאכול בשר שמן, דבש וכל דבר מתוק. וכן כתב
הרמ"א (סימן תקפג סעיף א).

ובמגיד מישרים (סוף פרשת נצבים) כתב וז"ל:
"אע"ג דאמר עזרא אכלו משמנים ההוא לכלל
עלמא, ואנא ממלל ליחידי סגולה [שלא יאכלו].
ותו דמשמנים היינו שמן חמאה וחלב אבל לא
בשר, וכן בשתייה לא אמר שתו ינות אלא משקין
אחרים דאינון מתוקים". וכבר הקשו קושיות
רבות על דבריו של הבית יוסף הנ"ל ואין כאן
המקום להאריך. ובכ"פ החיים (סימן תקצז אות
יא) כתב "וכן הוא המנהג גם ליחידי סגולה ולית
דחש לדברי המגיד הנזכר" עכ"ד.

וכשאוכלים בשר שמן אומרים "שנתבשר
בשורות טובות".

וכל מבקשי רעתנו תרום ידך על צריך וכל
אויבך יכרתו'. ועיין עוד להלן במה שיש שנהגו
לאכול דג שנקרא כרת.

'סלקא'. בתשובת רב האי גאון (שם סי'

צ"ב) מבואר דהיינו
תרד. וכן מבואר
בגמ' פסחים (קיד
ע"ב), אמר רב הונא
סילקא ואונרזא



- פירש רשב"ם סילקא תרדן. אכן, כיום נהגו
ליטול לסלקא עלי סלק.

יצוין, כי בבן איש חי (שנה שניה, פר' נשא)
מעיר כי הסלק נגוע בתולעים, ומחמת כן מורה
כי את הסלקא אל יאכלו, רק יביאו לולחן ויאמרו
עליו את נוסח היהי רצון, וכן נהגו יהודי בבל.

וכשיאכל סילקא כתב בתשובת רב האי גאון
לומר יאמר 'יסתלקו עוונותינו'. ובכלבו (סימן
סד) כתב לומר 'יסתלקו עוונותינו ויסתלקו
שונאינו וכל מבקשי רעתנו'. ובמחזור מנהג
הספרדים כתב הנוסח 'יסתלקו אויבך
ושונאיך וכל מבקשי רעתנו סורו ממני כל
פעלי און כי שמע ה' קול בכי, סורו סורו צאו
משם טמא אל תגעו צאו מתוכה הברו נשאי
כלי ה'. ובשו"ע כתב לומר 'יסתלקו אויבנו'.

'תמרי' היינו תמרים.

וכשאוכל התמרים,
כתב בתשובת רב
האי גאון לומר יתמו
עוונותינו. ובשלחן
ערוך כתב לומר



'יתמו שונאינו' ובמחזור מנהג הספרדים כתב
הנוסח 'שיתמו אויבך ושונאיך וכל מבקשי
רעתנו יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד
אינם ובחסדך תצמית אויבי והאבדת כל צוררי
נפשי כי אני עבדך'.

עד כאן, הסימנים שנזכרו בגמ'. מכאן,
נמנה שאר סימנים שנהגו בתפוצות ישראל,
ומקורותיהם:

תפוח מתוק בדבש. מקורו בטור שכתב 'כמו

באשכנז שרגילין
לאכול בתחילת
הסעודה תפוח
מתוק בדבש'.



והגר"ח פלאג'י

בספרו מועד לכל חי (פרק יב אות יג) כתב
וכשאוכל התפוח יכוין לחקל תפוחין קדישין,
הרומז לשכינה דעכשיו היא בבחינת דין קשה
ובאכילת התפוח יכוין להמתיק את
הדינים. ובביאור הגר"א (סי' תקפ"ג)
כתב "ואוכלין תפוח על שם ופריו מתוק
לחכי וכמ"ש כריח השדה ומתרגמינן
חקל תפוחין והיה בראש השנה, כידוע".
וכן הביא בליקוטי מהר"ח סדר ר"ה דף סו:
דכן איתא ברעיא מהימנא פרשת אמור,

[ובמה שאומרים 'שנהיה לראש ולא לזנב' כתב הגר"ח פלאג' בספרו מועד לכל חי (פרק יב אות יט) 'כיון שהקטן יהיה משועבד לראש, ולא עיר שכולם ראשים, דבפשע ארץ רבים שריה. ולפי זה גם בני הסמוכים על שולחן אביהם ותלמיד אצל רבו ואצל אדוניו יכול לומר שנהיה לראש ואין קפידא כלל, עכ"ד. ועוד ביאור מצינו לאמירה זו שכיום כולנו ראשים, וכל אחד מאתנו מתנשא לאמר אני אמלך, ובעבור זה כולנו נשארו לזנב על דרך תפסת מועט תפסת,

ולזה אנו מתפללים שנהיה לראש אחד].
ריאה. במדכי תחילת מסכת יומא, 'שאלו לרב האי למה אנו אוכלים ריאה בראש השנה, והשיב משום שהיא מאירה את העיניים'. והביאו הטור וכתב טעם נוסף 'לפי שהיא קלה'. מנהג זה נמצא גם בס' המנהיג, ובס' ארחות חיים [שם הביא המנהג לאוכלה עם דבש]. ובספר



מועד לכל חי (סימן יב אות זך) הביא טעם נוסף 'שתהא שנתו קלה ולא תהיה עליו כמשא כבד מרוב הצרות'.

וכשאוכלים ריאה כתב הגר"ח פלאג' לומר: 'ראה נא ה' בעונינו וריבה ריבנו ומהר לגאלנו גאולה שלימה למען שמך ויהי רצון שתאיר את עינינו במאור תורתך' אמן.

אפונה. המנהג לאכול אפונה מקורו באיגרת רבי מצליח ברבי אליהו.



וכשאוכל יאמר 'שיכבשו רחמיך את עז אפך מעלינו ומעל כל עמך בית ישראל ותפן אלינו ברחמים ושפוך חמתך על הגויים אשר לא ידעוך ועל ממלכות אשר בשמך לא קראו, אמן'.

אתרוג. בטור כתב 'הא אדם רגיל לאכול אתרוג השנה'. ובבית יוסף כתב דמה שכתב הטור אתרוג, אינו בגמרא בנוסחאות שלנו. ובכנסת הגדולה כתב 'ונראה לי דגם בדברי הטור הוא טעות סופר תדע דלכולם נתן טעם למה אוכלין ולאתרוג לא נתן טעם' ע"כ. ואולם מצינו באחרונים שנתנו טעם למה אוכלים אתרוגים בראש השנה, והוא, דהא במהרי"ל כתב לאכול תפוחים בראש השנה, ובתוס' תענית (כט ע"ב ד"ה של תפוחים) כתבו י"מ תפוחים כריח אתרוגים א"כ יש לאכול אתרוג שהוא כתפוח.



והגר"ח פלאג' זיע"א בספרו רוח חיים כתב עוד טעמים לאכילת אתרוג בראש השנה, 'עין כי בראש השנה נברא אדם הראשון וחטא באכילת עץ הדעת ויש אומרים שהיה אתרוג, לכן לתקן חטאו אנו אוכלים כן בראש השנה'. ועוד טעם שאמרו חז"ל ד' מידות בישראל כנגד ד' מינים שלוקחים בסוכות, ואתרוג שיש בו ריח וטעם נמשל לבעלי מצות ומעשים טובים, לכן אוכלים אתרוג כדי שנזכה להיות דומים לאתרוג מלאים במצות ומעשים טובים'.

ובשדי חמד אסיפת דינים (ראש השנה סימן ב אות ד) כתב בשם ספר יוסף את אחיו, טעם למנהג לאכול אתרוג, לפי המבואר בגמ' ברכות (נז ע"א) הריאה אתרוג בחלום הדור הוא לפני קונו, לכן סימן טוב לאכול אתרוג ולומר יהי רצון שנהיה הדורים במצוות. וכתב עוד טעם שכמו שהאתרוג הוא פרי הדר כן נהיה מהדורים במצוות.

וסיים השדי חמד שם 'ואנכי הצעיר נער הייתי כשיצאתי מעיר קודשיו ירושלים (ככן עשרים) ולא שמעתי מאכילת אתרוג בליל ראש השנה (ולברכת שהחיינו בליל שני זכורני שהיו מחלקים זהים) אבל אין לא ראינו ראייה, וסהדותיה דהאי תנא דידן מרן הפרי אדמה נאמנה, ועם שבהיותנו בחוץ לארץ רחוק לקיים זה כי

ב.ש. אפרתי

אגוז (17) - חטא (18)?

כפי המוזכר, יש שנהגו שלא לאכול אגוז בראש השנה. ואחד הטעמים לכך, הובא במהרי"ל וברמ"א, היות והוא בגמטריא 'חטא'.

עם הכולל - מהו הכולל?

ובטעם זה דשו רבים דלכאורה הוא דווקא עם הכולל, דבלאו הכולל הרי הוא בגימטריא טו"ב. ומה ביאורו של ענין זה של הכולל בגימטריא כבר באר זאת הגר"ש פינקוס באופן נפלא (בספרו שבת מלכתא ח"א פ"ג, ובשיחותיו לסוכות, מאמר שלימות האדם)

"בחכמת הגימטריא ישנו מושג הנקרא 'עם הכולל', כלומר אם חסר אחד למספר של הגימטריא אנו מוסיפים את 'הכולל', את עצם המילה. ואין זה כמו שנראה בפשטות, שאין צורך לדייק על חיסרון מספר אחד אלא יש כאן דבר נכון מאד.

אם ניקח לדוגמא "שולחן", לכאורה מורכב הוא מחמשה חלקים,

ארבע רגליים ולוח, אך לאמיתו של דבר, ארבע רגליים ולוח אינם שולחן, חסר לו עדיין החיבור, שהרי אם תהיה רגל אחת בפניה זו והשנייה בפניה אחרת והלוח בחדר אחרלא תהיה מציאות של שולחן, רק הכללות של כל החלקים, החיבור שביניהם הוא היוצר שולחן. נמצא אם כן כי שולחן מורכב ממשושה חלקים. וזהו עם הכולל". עכ"ת ולכן אמנם אגוז בגימטריא ח"ט - טו"ב, ברם עם הכולל הופכת מהותו לחט"א, ולפיכך אין לאכול.

ומציאה נפלאה כתובה בהג"ה ברש"י ישע"י פ"א פס' א וז"ל: "אמר המעתיק, בימי חורפי הקשיתי לשאול לכמה גאונים על מה שכתב א"מ זקני מהרמ"א בהגה"ה בהלכות ר"ה שאגוז בגי' ח"ט, והלא הוא גם

גי' טו"ב. ותוצאתי על פי הזוהר מה שהקשה ר"א את אביו רשב"י על שאמרו חז"ל ולא קם נביא בישראל אבל באומות העולם קם ומנו בלעם וכו', והשיב לו מפסוק גם זה לעומת זה וכו', שאפילו שיש קדושה בטומאה אסור ללמוד אותה שנאמר ומעץ הדעת טו"ב ור"ע לא תאכל: ויובן אף שאגוז גימטריא טוב הואיל ויש בה קליפה גימטריא ח"ט אין אוכלין אותה ברה"י, ונעננו לי ראשיהם הגאונים ההם".

בספר המטעמים ישוב נוסף, כי בתר אותם אותיות אשר מבטאים בפה אזלינן ולפיכך, טו"ב בפה הוא רק ט"ב, וחט"א ח"ט (אמנם לטעמו יקשה דמעיקרא מאי קסבר, הלא אגוז בגימטריא אג"ז דהלא ו"ו אין מחשבים וצ"ע).

"אל גינת אגוז ירדתי"

טעם נוסף למנהג זה הביא החת"ס בהגהותיו על השו"ע (או"ח סי'

תקפ"ג סעי' ב) וז"ל, 'ולפענ"ד הטעם דאמרו חז"ל אל גנת אגוז, למה נמשלו ישראל לאגוז, מה אגוז אעפ"י שמתגלגל במקום טינפת אין תוכו נמאס, אף ישראל, אעפ"י שמתגלגלים בין באומות העולם אין תוכן נמאס, ע"ש. וכיון שרומז על גליות ולא מסמנא מילתא לאכול ברה"י, ועוד "א"ף ג'ם ז'את בארץ אויביהם" ר"ת אג"ז". אמנם דבריו צ"ב, דלכאורה ודאי יש להזכיר בימים אלה את צרות השיעבוד וקושי הגלות? ושמא יש לומר, דאגוז ענינו שמתגלגל במקום הטינופת ובחיצוניות נדבקת אליו הטינופת, ולפיכך אין לנו להזכיר זאת, מה שמחמת הגלות נדבקת בנו טינפות אומות העולם, היינו חטאיהם ומעשיהם המושכים ואוכלים בקצה המחנה והבן.



בישול שיש בו חומץ עכ"ל. ומקור לזה נמצא בתשובת רב נטרונאי, וכן באבודרהם.

וכן הביא הכף החיים שהוא מתשובות הגאונים ואף הביא מהחיד"א בספרו "מורה באצבע" וכתב דלכך יש שנהגו גם שלא לאכול לימון מחמת חמיצותו.

אגוז - הטעם שנהגו שלא לאכול אגוזים, משום שגורם לליחה, ומבטלין התפילה, ובפרט בשעת תקיעת שופר שעלול לבטל את עצמו ואת אחרים משמיעת תקיעת שופר. ובמהרי"ל והרמ"א הביאו עוד טעם למניעת אכילת אגוז, היות והוא בגמטריא 'חטא' עם הכולל.

ונפק"מ בין ב' הטעמים אם אפשר לאכול אגוז ביום ב' דר"ה אחר התקיעות, ואכן בספר יוסף אומץ (סי' תתקע"ז), כתב דאין לדקדק במנהג זה ביום השני, וכן כתב בספר זכרון אברהם בשם מורו רבי נתן אדלר זצ"ל דלא היה מוחה בתלמידים שאכלו אגוזים ביום ב' דר"ה. (עוד בענין זה ראה במסגרת).

דגים - כבר הזכרנו ונשוב ונזכיר זאת, כי בבאר היטב מביא שיש שנמנעים מאכילת דגים בראש השנה בכדי לצמצם תאוותו. וכתב בספר מועד לכל חי (פרק יב אות יט) שמי שנהג שלא לאכול דגים יאמר בשבת תשובה או באחד מימי עשרת ימי תשובה את יהיה רצון דירבו זכויותינו ונהיה לראש. טעם נוסף שנמנעים מאכילת דגים הובא בברכי יוסף, בשם הרשב"ץ, כי דג מלשון 'דאג', ואל לנו להזכיר דאגה ביום דין. אמנם, כבר הביא במטה אפרים, כי 'במדינותינו מחזירים אחר דגים'.

תאנים - יש שנהגים מלאכול תאנים, משום דאיתא בילקוט על הפסוק "ויתפרו עלי תאנה" שהביא תואנה לעולם. ועיין עוד ברש"י על הפסוק "התאנה חנטה פגיה" שפירש אלו פושעי ישראל שכלו בשלשת ימי אפילה.

דבש - על אף שנדמה לנו כי הדבש הוא דבר בלתי נפרד מסממני החג העולים על שולחן ישראל, וכבר נמצאו לכך סימוכין, כפי שהביא בספר המטעמים כי **דבש** בגמטריא 'אב הרהמון', ובגמטריא הוא גם 'קור' לרמז שמתחילין ימי הקור, ועוד הביא דאומרים העולם כי השוטה אוכל דבש, ולפיכך יש לאוכלו בר"ה לרמז כי מוטב יקרא אדם שוטה כל ימי ואל יהי רשע שעה אחת לפני המקום. ובספר מטעמים החדש הוסיף ג' טעמים מספר "תורת אמת" (יו"ט וימים נוראים אות ט-י) הא' - שנרמז ע"ז בתורה "כי כל שאור וכל דבש וכו' קרבן ראשית וכו' והוא ר"ה, שנקרא ראשית. והב' - לפי שמתפללים ב"ה על הכנעת הרשעים וזה נרמז בכתוב בתהילים "מעט אויביהם אכניע וכו' ומצור דבש אשביעך". והג' - להמתיק הדינים, כי מעט יוציא מתוק, כדמצינו "וייניקוהו דבש מסלע". ובבני יששכר כתב דבש בגי' 'אב הרהמנים'.

אכן גם בענין אכילת דבש נחלקו גדולי ישראל. ותחילת מחלוקתם מדברי הגר"ח פלאגי שכתב (מועד לכל חי, י"ב ט"ז) כי את התפוח אין לטבול בדבש, כי אם בסוכר.

ענבים בראש השנה היינו דוקא ענבים שחורים, אך לבנים אדרבא סימן טוב הוא.

חבושים. מה שנהגו ליקח חבושים לסימנים, מקורו בדין שיש להדר אחר פרי חדש ללילה השני לברכת שהחינו (ראה לקמן), והחבושים שימשו כפרי חדש, והואיל וכבר נעשתה בהם מצוה אחת, לכן לוקחים אותם לסימנים ועושים אתם מצוה אחרת. כמו"כ טעמים מתוק, וכ' בפוסקים לאכול דברים מתוקים לשנה טובה ומתוקה.

מצה מליל הסדר. מנהג זה יסדו הגר"ח פלאגי על פי דברי הזהר שהקב"ה דן בראש השנה על מי שלא נזהר באכילת מצה ונכשל בחמץ, שאז החמץ עולה ומקטרג. ומשום כך הנהיג הגר"ח פלאגי לשייר מצה ממצות ליל הסדר ולאכלה בראש השנה לשמש כעדות שנהגו באיסור חמץ ובאכילת מצה.

חלה עגולה. מנהג נוסף לאפות חלות עגולות לראש השנה וכמה טעמים נאמרו על כך. א. כי דבר עגול מורה לדבר שאין לו קץ וסוף והוא לסימן טוב לאריכות ימים בלי קץ. ב. על פי מה שכתב בתשובות מהר"י אסאד (או"ח סימן קנז), טעם שהיו ישראל עושים מצות עגולות בצאתם ממצרים לפי שהמצרים היו עושים מצות מרובעות לריבוי אלהות שלהם, וכדי להרחיק מתועבות מצרים, עשו ישראל מצות עגולות. וזהו הטעם בראש השנה שהוא זמן המלכת הקב"ה לכן עושים חלות עגולות. בקהילות שונות רווח המנהג לאכול חלה בצורת סולם, ויש שנהגו לאכול חלה עליה מופיעה צורת יד ויש שנהגו לאכול חלה בצורת ציפורים (עיין ספר המטעמים ומטעמים החדש).

דברים שיש להמנע מלאכול בראש השנה

כשם שבמנהג ישראל נקבעו דברים מסוימים לאכילה בראש השנה כסימן טוב כך יש דברים שנקבעו שאין לאכלם בראש השנה.

אכילה מרובה - כתב הגר"ח פלאגי בספרו מועד לכל חי (פרק יב אות כד) אזהרה לראש השנה 'שלא ימלא כרסו לביל ראש השנה באכילה מרובה כי מכביד עליו השינה ואפילו ערב לו המאכל ימשוך ידו ויחשב לו כתענית'.

מאכלים חמוצים - בחיד"א בספרו טוב עין (סימן תקפג דין א) כתב 'נמנעים מלאכול כל דבר חמוץ ואפילו לימונים, ועתה ראיתי בתשובות הגאונים (סימן קיד) שכתבו שבראש השנה עושים דבר של מתיקה ואין מבטלין

ביוקר יעמוד לנו ודיינו לקנות אתרוג לקיים מצות החג, אולי נזכה לשוב לארץ הקדושה ושם נוכל לקיים מנהג אבותינו אי"ה'.

דגים. כמה טעמים נאמרו לאכילת הדגים כסימן בראש השנה. באבודרהם ובמגן אברהם כתבו, שיש לאכול דגים לרמז שיפרו וירבו כדגים.

ועוד טעם הביא במחזיק ברכה שלא ישלטו בהם עין הרע. ובשל"ה כתב לפי שלדגים אין גבות ועיניהם תמיד פקוחות, לעורר על ידי זה עינא פקוחא לעילא שהוא בבחינת רחמים גדולים. אמנם החיד"א בברכי יוסף כתב, שאין לאכול דגים בראש השנה משום שבפסוק בנחמיה נכתב דג מלא 'דאג', והוא מלשון דאגה. והגר"ח פלאגי כתב בספרו מועד לכל חי (פרק יב אות יט) 'אכילת דג בראש השנה דוקא היכא דחל בשבת אני נוהג לאכול וכל אחד יעשה כמנהגו'. והיום נהגו לאכול ראש של דג, ובכך לצאת יד"ח ענין ראש בעל חי כנז' לעיל.

מנהג מענין מובא בספר מטעמים החדש (יו"ט וימים נוראים אות ו), כי דרכם היתה לאכול ב"ה דגים הנקראים **כרתים**, והביא טעמו של דבר מספר "תורת אמת" וז"ל, "כי עיקר רצונו ית' ביום הנורא שיתגלה כבוד מלכותו עלינו וזה דוקא בהכרתת הקליפה הרוחנית, כמו שאנו מתפללין והאלילים כרות יכרתו, והכרתת הקליפות והתגלות המלכות שניהם שורש היום". ועוד טעם הביא שם, כי על ידי כריתת הערלה והקליפות יתגלה כתר מלכות, וע"כ אותיות כר"ת בהיפוך כתר"ר.

גזר. במשנה ברורה הביא מהמג"א, שבכל מדינה ומדינה אוכלים מין מאכל מסוים הנקרא באותה מדינה בלשון ריבוי, על כן יש מקומות שאוכלים גזר

לפי שנקרא 'מעהרען' שמשמעותו לשון ריבוי. ובאכילתו אומרים 'שירבו זכויותינו' ויש אומרים 'שתגזור עלינו גזירות טובות'. בתימן יש שנהגו לומר 'גזרו אויבינו ושונאינו'.

ענבים. במחזור ויטרי (חלק א סימן שכג עמ' שסב) כתב וכן

בפרוויניצא אוכלים ענבים לבנים ותאנים לבנים וראש כבש כל דבר חדש לסימן טוב לכל ישראל. ובמעשה רב (אות רי) כתב שאין לאכול ענבים בראש השנה והטעם על פי הסוד.

ובפעולת שכיר שם כתב זכר לדבר ע"פ הגמ' בברכות (נו ע"ב) הרואה ענבים בחלום, לבנות בין בזמן בין שלא בזמן, יפות. שחורות, בזמן יפות שלא בזמן רעות. ולכן כתב בכף החיים (סימן תרפג אות כא) שמה שאמרו שלא לאכול





אין אכילת הסימנים עיקר – אלא בקשת התפילה עליהם!

בספר 'שערי ארמון' להרב שלום מאיר וולך (משלים לימים נוראים), הביא משל נמרץ כנגד אותם אשר הופכים את אכילת הסימן לעיקר ואת תפילה היהי רצון לטפל. המשל הוא משלו של הגאון ר' גדליהו סילברסטון זצ"ל, מרבני העיר וושינגטון בשנת תרע"ט והנמשל הוספתו של בעל השערי ארמון.

משל לגראף שבא עם עגלונו לפריז, וקנה ציפור מזמרת ושילם תמורתה חמש מאות דינרים. תמה על כך העגלון - כל כך הרבה כסף על ציפור כה קטנה? אין זאת אלא שטעמה כטעם גן עדן, כנראה הגראף שידו רב לו באכילת מטעמים מבין כי אין כטעמה של ציפור זאת, ולכך השקיע כסף כה רב.

בשובו של העגלון לביתו שח את דבר המעשה לרעייתו, איך הלך הגראף והוציא ממון כה רב על ציפור זו. אין זאת, כך החליטו השניים, שטעמה ערב, טעם גן עדן ממש. החליטו שניהם כי בפעם הבאה שייסע הוא עם הגראף לפריז יקח את כל חסכוניותיהם ויקנה ציפור שכזו. אומר ועושה, בפעם הבאה שנסע עם הגראף, נכנס לאותה החנות ורכש ציפור מזמרת כאותה ציפור שקנה הגראף.

בחזרתו חשב בדעתו כי יזמן את כל רעיו וחבריו ויעשה משתה, כך יוכלו כולם לחוש את טעמה הערב והמופלא של הציפור. בבואו נתן את הציפור לאשתו בחגיגות ובקשה לבשל מחציתה בקדירה. וכן עשתה. אך בבואה לטעום את טעם תבשילה, שוד ושבר, לא טעם ולא ריח, אמר לה בעלה, אין זאת אלא שצריך לשים גם את החצי השני בקדירה. אך גם הפעם ללא הועיל...

במר לו, ניגש הלה אל בית הגראף והחל בוכה, סיפר לו את כל אשר ארע, כי ראה את הגראף קונה ציפור מזמרת זו וחשק בה, וכיון שאמר בלבו כי האדם חי רק פעם אחת, החליט בעצה אחת עם רעייתו להוציא את כל רכושם בעבור ציפור זו, והנה טעמה לא רק שאינו טעם גן עדן, מר הוא לו ממוות, לו היה מוציא שלושה זוזים על אווז היה נהנה יותר... כך סיפר ודמעות על לחיו.

הגראף בשומעו זאת, נענה ואמר לאותו עגלון: "פתי שוטה אתה, הציפור הזו איננה מיועדת לאכילה, רק לשום אותה בכלוב ולשמוע את זמירותיה. אם באכילה חפצתה ישנם טובות ומעולות ממנה, ברם אם כדי לשמוע את קולה - אין כשירתה".

והנמשל, כך באר ב"שערי ארמון", כי אותם אלו אשר באים בליל ראש השנה וכל רצונם לאכול סימנים, הלא אם בטעמים חפצים אתם, ישנם טעמים וערבים יותר, מתוקים ונעימים לחר, ברם המאכלים אינם העיקר, אלא הברכה, היהי רצון, התפילה שנישאת לפני האכילה, היא היא העיקר, וכפי שמצינו בגדולי ישראל, צי"ע, שהברכה על כל סימן וסימן היתה לוקחת להם הרבה הרבה יותר זמן מהאכילה, כי האכילה היא רק היכי תימצא להחלת הברכה ולמשיכת השפע והישועות. וזה מה שעושים אנו סימנא מילתא בראש השנה, כדי שנתברך על ידי כך בשפע ברכה והצלחה, בשנה טובה וכתובה וחתימה טובה לנו ולכל ישראל.

בעל המחזור בית דין, רבי אברהם חמוי זצ"ל, הבין מדבריו כי הסיבה היא בשל חששות כשרות שנפלו בדבש, ולכן מציין (שם) דיני סעודת ליל ר"ה) כי בארם צובא, שם לא קיים חשש כשרותי בדבש - אדרבה, הסוכר הוא הבעייתי מבחינת כשרות - יאכלו דבש דוקא. אכן, בנו של רבי חיים, רבי רחמים נסים יצחק פלאג'י, מביא (יפה ללב, תקפ"ג ח"ג אות א') כי טעמו של אביו המונע אכילת דבש בראש השנה, הוא על פי קבלה וסוד, ואכן, בהרבה קהילות ספרדיות נמנעו מאכילת דבש בר"ה.

עריכת סדר הסימנים - מתי?

המנהג הנפוץ ברוב קהילות ישראל הוא לערוך את סדר הסימנים בלילה ולא ביום, וכן דייק בספר "התעוררות לתשובה" סי' תקפ"ג, מל' השו"ע: "בשו"ע או"ח סי' תקפ"ג כתב - יהא אדם רגיל לאכול בראש השנה רוביא וכו'", משמע דאם לא אכלם בלילה יכול לאכלם אפילו ביום, מדנקט סתם בראש השנה. והמנהג לאכלם בלילה, לעשות סימן טוב בכניסת היום, קודם הבוקר שהוא זמן כתיבה ושעת הדין, שבליילה אין הקב"ה דן".

כמו כן רבים נהגו לעשותו בשני לילות החג, ולמנהג זה סימוכין בדברי ספר המנהג (הלכות ר"ה) הכותב כי מנהג עריכת הסדר הוא ב"ליל ראש השנה". כן נקטו גם האליה רבה (תקפ"ג, א), והחיד"א (מחזיק ברכה, סי' תקפ"ג אות ב) וכן כתב המטה אפרים (סי' תקפ"ג אות ב) אחר שהביא הסימנים "וכל זה יש לעשות גם ביום שני", וכן הוסיף בסי' ת"ר אות י"ד - "גם בליל שני טובלין פרוסת המוציא בדבש ואומרים י"ה" כמו בליל ראשון וכן כל שאר ענינים של הסעודה האמורים בליל ראשון נוהגים בשני".

אשר לחלוקת הסימנים בפועל, פשט המנהג לפיו רוב הסימנים נאכלים בלילה הראשון, ובלילה השני נאכל הרימון על גרעיניו, בכך, יוצאים גם יד"ח באכילתו ובברכת שהחיינו על יום ר"ה השני, אודותיו קיים ספק הלכתי האם יום אחד ארוך הוא, או שני ימים נפרדים.

אכן, באשל אברהם (בוטשאטש) כתב לנהוג כן רק ביום הראשון ובעל ה"בני יששכר" (מאמרי חודש תשרי, ב - יא) כתב "דלא חזינו לרבנן קשיא דעבדי לסימן בליל שני", וכן נקט גם בס' אלף למגן דבמדינתו לא נהגו לעשות כן בלילה השני, אלא ערכו את הסדר בלילה הראשון בלבד.

כל העולם כמונח בקופסא

Version 6

פסע להלחמה
המלחמה החדשה
200 שנה בלבד

תוכנת מחשב עם יותר מ
165.000.000.000 זמנים

0573153883 - 02.5022987

אלול

של ר' אלי'

דרשתו של רבי אליהו בחודש תמוז...

"כל השנה חייב אדם מישראל לראות את עצמו כאילו עומד הוא בחודש אלול, ואילו חודש אלול, הרי אלול הוא" - היה חזון ומשנן מחולל תנועת ה"מוסר" רבי ישראל מסלנט, באוזני שומעי לקחו.

במחיצתו של רבינו, היה חש אדם בכל ימות השנה, כאילו עמד בעיצומם של ימי אלול. לא כל שכן, בימי אלול עצמם. כאן, מסביב לד' אמותיו של "ר' אלי'", כפי שהיה מכונה בסביבתו הקרובה, היו כמו מרחפות האותיות א'-ל'-ו'-ל' וממלאות את החלל כולו. אלול היה כאן לא רק חודש מחודשי השנה. אף לא "חודש התשובה, הרחמים והסליחות". אלול, במחיצתו של רבינו, פירושו - תביעה גדולה ומחייבת, תביעה להתעלות עצמית, להתבוננות פנימית, לחשבון נפש בלתי פוסק, נוקב ומחריד, בכל רגע ורגע. די היה להביט ברבינו בימים אלה, להסתכל בהילוכו, להתבונן בכל ניד שלו, כדי להסחף יחד עמו לתוך אוירת ה"אלול" שלו.

מעשה ברבינו שבא לחגיגת אירוסין של אחד מצורבי הישיבות. תוך כדי הסעודה קמו בזה אחר זה ראשי הישיבה והשמיעו דברי תורה משולבים ושזורים בענייני דיומא - "בת פלוני לפלוני", "לעולם ישא אדם בת תלמיד חכם", "ארבעים יום קודם יצירת הוולד" וכדומה, עד שנתבקש גם רבינו לומר דברו. קם, כשכולו חיל ורעדה, אצבעותיו ליפפו את זקנו, מצחו העלה קמטים קמטים, עיניו נתעצמו ונראו כבוכיות, עד שנשמע קולו המרטיט: "מורי ורבותי, עומדים אנו כבר במחצית השניה של חודש תמוז, לאחר תמוז יבוא עלינו לטובה חודש מנחם אב ואחריו, זכרו מורי ורבותי, אחריו חודש אלול. ועכשיו, רבותי כשאלול אחר כותלנו, א-ל-ו-ל, א-ל-ו-ל, מה לנו להרבות בדברים? ולשם מה להשמיע דרשות? תשובה, מורי ורבותי, תשובה והתעוררות!". זו היתה כל דרשתו בערב זה, בחגיגת אירוסין זו. ולהזכירנו, בחודש תמוז עסקינן!

"ומאז נתהפכו אצלי הימים הנוראים..."

רבינו היה אומר שהוא מודה להקב"ה על שזכה לשמוע כמה פעמים את רבי יצחק בלאזר ב"ימים נוראים", כי מאז נתהפכו אצלו "הימים הנוראים" לכל ימי חייו. וכידוע, היה רבינו נראה נורא בימי הדין ופחדו על כל סביבותיו.

הזדמנויות אלו, בהם שמע הוא את ר' איצ'לה בלאזר כפי שהיה מכונה בפי כל, ארעו לאחר פטירת ה"סבא" מקלם. אז, היו מזמינים בני התלמוד תורה דקלם, את רבי איצ'לה לתקופת ימים נוראים, כדי להדריכם ולעוררם ביראת ה'. וכבר אמרו: מי שלא ראהו בימים אלו לא ראה יראה מימיו.

מה בין ראש השנה ליום הכיפורים

הרב דוד מישקובסקי סיפר ששמע מרבינו, כי רבי איצ'לה בלאזר היה נרעש ונפחד בראש השנה, ולעומת זאת ביום כיפור היה רגוע ונינוח יותר. והסביר: בראש השנה דן הבית דין של מעלה, והמה



בימים אלו חל יום השנה ה"ט לפטירת 'זקן חכמי המוסר' בדור טלפנינו, מרן המשיגית, הגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצוק"ל (ב' אלול תש"ל) • לרגל יום פטירתו והימים הנוראים הממשמשים ובאים, מגיש 'אסופות' שביבים ממשנתו ופרקי הנהגתו בקודש בחודש אלול • פרק מתוך הספר 'ר' אלי' בעריכת הרב דוד שלוסברג והרב משה לוי, העתידי לראות אור לקראת שנת הארבעים להסתלקותו •

ומלאכים יחפזון





גדולי הדור שנפטרו. כי גם כן היו בעולמנו, והם מחייבים אותנו. לא כן ביום הכיפורים אשר אז רבונו של עולם בעצמו דן - והוא רחום וחנון.

"בטח פחד יום הדין הכה שורש בלבכם"

באחד המכתבים ששיגר רבינו לילדו בימים הנוראים אשר נשתמר בידינו, למדים אנו על הלכי רוחו באותם ימים נשגבים:
בני היקרים והחביבים היושבים בסתר לבי...
כולנו בחיים ושל"ב על חסדו הגדול אשר יעשה הבורא עמנו.

"בטח פחד יום הדין הכה שורש בלבכם ביותר לתקן המידות ולהכניס בלב הרגש הבושה ממעשי הנעורים, כמאמר הנביא 'בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי'. וההרגש מוביל את האדם למדרגת התשובה, ר"ל שיש בנפשו הכח והיכולת לבוא לתשובה, ממילא נכנס תחת המדרגה אשר עליו נאמר 'לא חפץ כו' כי אם בשוב רשע מדרך וחיי'. כי אם ח"ו אפילו בדבר אחד יאבד אדם ההרגש אשר יביא להתעוררות ויחלט בשמים כי הוא בדבר זה נכרת מתשובה ר"ל, אבד הסיבה אשר מביא האדם לתשובה, אז יעמוד תחת הפסק אשר פסק מידת הדין: נפש החטאת מה תהי' עליה וכו'.

"אמנם יש אדם אשר מן התעוררות עצמית נכרת. אבל אם ישמע התעוררות אז יתעורר

שומעת - ואוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין, ועיין בשערי תשובה לר"י...
"הקב"ה יורנו בדרך הישר.
אברך אתכם בכתיבה וחתומה טובה ושנת ברכת ושל". ממני אביכם אלי' לאפיאן"

"איך ארגיש דברים כאלה בימים הנוראים?"

הרב אברהם דב פיינסקי, נכדו של רבינו, מספר: חולשתו האחרונה של הסבא החלה שנתיים לפני הסתלקותו, מיד לאחר יום הכיפורים. בדרך כלל הוא שב לירושלים יום יומיים אחרי יום הכיפורים. באותה שנה סבא שב מכפר חסידים למחרת יום כיפור בפנים חיזורות. הוא התאונן על פצע כואב מאוד בגופו. היה זה פצע שמתפתח אצל אנשים מבוגרים. הוא גנח מיסורים, דבר נדיר אצלו. איני יכול לשכוח איך שלאחר כמה ימים הקיזו ממנו כחצי ליטר מוגלה. בימים אלו, אמי (בת הגר"א, הרבנית פיינסקי ע"ה) טיפלה בו במסירות, ואט אט שכחו כאביו, עד שנתרפא כליל, אך אז הבחינו לפתע שזכרוננו נפגם במקצת - ומאז נחלש.

ואיני יכול לשכוח, מעיד הרב פיינסקי, את אחת השיחות שהיה לאמי עם הסבא באחד מאותם ימי היסורים. היא התלוננה לפניו בכאב ושאלה - אבא! הרי פצע כזה לא מופיע ביום אחד. מה קרה לך אבא? איך לא הרגשת שמתפתח אצלך פצע? למה לא שמת לב? אני עמדתי אז בצד ושמעתי בהתרגשות גדולה את תשובתו המופלאה. הוא השיב לה בלחש מתוך יסוריו האיזונים: "חיה'לה! חיה'לה! ימים נוראים - לא הרגשתי. איך את חושבת שאני ארגיש דברים כאלה בימים הנוראים?"

בראש השנה כל רגע יקר

בתו של רבינו, הרבנית פיינסקי, העידה: לפני שנת תרפ"ח כשעוד התגוררנו בקעלם, בראש השנה היה אבא מצטרף

ונכנס בלבו הרגש ופחד, אז עוד עומד כי יש ביכולתו בנפשו לעשות תשובה. אבל אם ח"ו הוא שונא מוסר ואינו אוהב לשמוע תוכחה ואל חכמים לא ילך, אז נאמר עליו המקרא: 'מוסר רע לעזוב אורח', פירוש יסורים וצרות, 'ושונא תוכחות ימות', פירוש כי אין לצפות עליו כי אבד היכולת לעשות תשובה ח"ו.
"על כן בני החביבים תלמדו למען השם בכל יום ספרי מוסר וגם לשמוע התעוררות, כי בטח בימים אלו תשמעו דברי התעוררות בהשיבה אז תקשיבו באוזן

בס"ד

מידעה חשובה

למחברי ספרים ומו"ל ספרי קודש

סדר, עימוד והדפסת ספרי קודש

מומחים ל"רב-טקסט" (הרבה טקסטים בעמוד)
שירות הבאה לדפוס (לוחות ישר מקובץ במחיר לוח רגיל),
דפוס וכריכה באיכות מעולה
משלוח ספרים לכל העולם

עבודה מסורה ואחאית במחירים מיוחדים

05731-53883



הפחד כסגולה

פעם, בעת שנשא שיחה מוסרית בישיבת פוניבז' לגבי חשיבות אימת הדין, סיפר: בהיותי ברוסיה היה מעשה בשני אנשים שעמדו בדיון על אותה עבירה בבית המשפט. האחד ישב מפחד ודואג בשעת הדין - ולבסוף זיכוהו. חברו ישב וסירק שערו ונדהו בשעת הדין, שליו בוטח - ודנהו מיד לתליה. לכך צריך לפחות לפחד לפני יום הדין. הפחד כשלעצמו יכול לגרום לאדם שיזכה בדיון.

באלול אפשר לסמוך על היהודים

סיפר רבי בן ציון לאפיאן, בנו של רבינו: בהיותי ילד החלטתי יום אחד לראות כיצד מתנהל יום השוק בעיירתי קעלם. השוק התקיים ביום חמישי. והנה תוך כדי הטיל בשוק נתקלתי במשא ומתן בין יהודי לשני גוים שותפים. והנה אני שומע שאחד הגוים מתלבט אם לגמור את העסקה עם היהודי או לא, ומתייעץ עם שותפו הגוי מפני שהוא חושש על נאמנותו של היהודי. ואז שמעתי שהגוי עונה לרעהו, שהיום אפשר לסמוך על היהודי, מפני שכידוע, עכשיו בחודש זה אצל היהודים הוא אלול, ובאלול היהודים מדקדקים יותר מכל השנה.



ביגוד ומצרכים בשליחותו של ר' שלמה. הוא עלה לישיבת מאה שערים, למסור לרבי יצחק דוד את הכסף והחבילה שהביא עמו מארה"ב. אלא שביקורו של הרב אייזנברג היה בג' אלול - חודש הרחמים אך זה נכנס, ורבי יצחק דוד כבר בעיצומה של התבודדותו, לפיכך למרות מצבו הדחוק אמר לו: תבוא לאחר יום הכיפורים!

תשובה ופשוט במעשים על שולחן הניתוחים

פעם נזקק רבינו לניתוח בעיניו. המנתח היה ד"ר טיכו שנחשב לאחד מגדולי רופאי העיניים בעולם. כנהוג, נבדק רבינו כמה ימים לפני הניתוח, בדיקות המוודאות את כושר עמידותו של החולה בניתוח המתוכנן. הבדיקה העלתה שרבינו כשיר לכך מכל הבחינות.

באופן תמוה ומוזר, טיפס לחץ הדם של רבינו באמצע הניתוח לשלבים גבוהים עד שעמד בסכנה נוראית ממש! כפסע היה בינו ובין המוות. באותם ימים הירבו לבקש עליו רחמים בעולם הישיבות, וב"ה נשאר בחיים. בשל האירוע החריג נאלץ גם לשכב כמה שבועות בבית החולים. צוות הרופאים חקר את סיבת עליית לחץ הדם, אך לא גילה מאומה.

חלפו כמה שנים. רבינו נזקק שוב לניתוח. הפעם, לא בעיניו אלא במקום אחר בגופו. ניתוח זה, שלא כקודמו, עבר בשלום ובמישור.

כאשר שניים ממקורביו באו לבקרו, שכב במיטתו ופניו מאירים ושמחים. בתוך השיחה אמר להם כשחיוך על שפתיו: זוכרים אתם בוודאי כי בניתוח הקודם הייתי בסכנה גדולה. אומר לכם את הסיבה: קודם שעליתי על מיטת הניתוח, הרהרתי לעצמי: הלא כעת דנים אותך למעלה, ואם כן עליך לעשות תשובה. סקרתי את כל מעשי בעבר, ואני זוכר את כל מעשי בפרוטרוט מאז שהייתי ילד בן י"ב שנים - ועד היום (בגיל גבורות!). כיוון שכך, עלה לחץ הדם עד שנתון הייתי בסכנה גדולה. עתה, בניתוח זה, נזהר אני שלא לחשוב כלל, וב"ה הכל עבר בשלום.

[ואגב, כבר ידוע, כי רבינו החזיק ברשותו פנקס, בו רשומים היו כל 'חטאיו' מאז היותו לאיש ועד גיל גבורות.

את פנקס זה היה נושא עמו כל יום לסדר המוסר בישיבה, והיה מתאונן בקול בוכים על חטאיו. יום אחד, גברה סקרנותו של אחד התלמידים, והוא פתח את פנקס העוונות הלזה. מה רבה היתה תדהמתו לגלות, כי בפנקס מספר שורות בודדות על פני פחות מעמוד שלם.]

עמנו לסעודת יום ראש השנה, אך הסעודה עצמה היתה - קצרה ומהירה מאד. בראש השנה, נהג לומר - כל רגע הוא יקר ערך - יעדער מינוט איז טייער! כשהתגוררנו באנגליה הוא לא בא הביתה לסעודה ונשאר עם התלמידים בישיבת "עץ חיים", כאשר אחת מבנותיו היתה עמו לשרתו.

פחד מוחשי מיום הדין

בימי התשובה ראו בחוש את פחדו ומוראו מן הדין והמשפט. הפחד שליווה את רבינו בימים אלו, לא נפל במאום מהפחד שמלווה אדם מן השורה הניצב בפני משפט בשר ודם הרואה בחוש את בית הסוהר לפניו. ובפרט היה דואג רבינו מדברים שבין אדם לחבירו אשר עליהם כידוע אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חברו.

ביטוי לכך תשמע העובדה הבאה:

אחד מעובדי המטבח בישיבת "כפר חסידים" היה אדם ניצול שואה. והנה, אתא ובא יום הכיפורים. בערב יום הכיפורים הופיע רבינו אצל אותו עובד מטבח וביקש ממנו מחילה. העובד נדהם אף נסער מבקשה זו. הוא כלל לא הבין על שום מה באה מחילה זו. לדידו, לא היה לבקשה זו אף לא שמץ של אחיזה. אולם פחד יום הדין גרם לרבינו להחמיר מאד ולבקש מחילה גם ממי שאינו יודע שנפגע על ידו.

"אני טרוד נעת בהכנות למשפט חמור יותר"...

על רבי יצחק דוד רוטמן, חמיו של רבינו, מסופר:

תקופת התבודדות קבועה היתה לו בחודש אלול. פעם פנה להתבודדותו, והנה הגיע מכתב לביתו שעליו להתייצב מיד בתחנת המשטרה, שכן הוגשה כנגדו תביעה על מסחר בלתי חוקי בין מכירת משקאות החריפים היתה תחת פיקוח ממשלתי והוטל עליהם מס כבד, ויין הצימוקים שלו הוגדר אף הוא כמשקה חריף. הפקודה היתה ברורה ולא השתמענה לב' פנים; עליו לבוא מיד למטה המשטרה, ואם לאו - ייעצר.

מובן שבני הבית נבהלו מאד ומיהרו למקום התבודדותו לבקש שיגש לתחנת המשטרה ויסדיר את הענין.

ענה רבי יצחק דוד: אני טרוד כעת בהכנות למשפט חמור יותר. וכפי פסק הדין במשפט חמור זה - כך תוכרע גם התוצאה של המשפט הפעוט הזה, ולא עזב את בית התבודדותו!

בעת מגוריו בירושלים, היה מצבו של רבי יצחק דוד דחוק. הוא ישב על התורה ועל העבודה, ואחיו ר' שלמה היה שולח אליו סכומי כסף בקביעות מארצות הברית. בשלהי שנת תרפ"ז הגיע בן הדוד של הגרי"ד, רבי אברהם אייזנברג, שהתגורר בארה"ב, לביקור בארץ ישראל והביא עמו כסף, חבילת

ריקוד עם 'רויטע פאסען'

- מישהו פורץ בבכי.
כן, רשאים אתם לבכות! נשמע
המשגיח מטיף.

ואז זה פרץ, הכל געו בבכי, בכו בפנים
וגם בחוץ בכו, ואז שמו לב שעל החלונות
נסבו בני המקום, עמלי הכפיים והאדמה.
וליבם הטהור פרץ גם הוא החוצה כמו
קילוח מים מבעד לאדמת טרשים.
המושבה כולה בכתה יחד עם הישיבה,
יחד עם המשגיח.

כמה רחוק ומנוכר נראה באותם רגעים
הריקוד ההוא בחזרה מ"תשליך". כמה
בלתי משוייך. סברנו, הרהרו הבחורים,
שכבר אנו בני ישיבה מושלמים. דומה
שאנו מגלים כל שלב מחדש שעדיין
הדרך לפנינו.

שוב נשמע קולו הפייסני של המשגיח.
בכח התיאור המדהים שניחן בו החל
מפרט את ה"פס האדום" של בריאות.
בעיות רפואיות של האדם, של משפחתו.
הקושי והשברון הכרוך בזה, ייסורי הגוף
והנפש. התיאור חי, כמו נכתב באותיות
אש על הקיר של בית המדרש. בידינו
- שאג המשגיח מנהמת ליבו - "למחות
את הפס האדום הזה" בראש השנה,
הבה נבקש כולנו יחד: "אבינו מלכנו שלח
רפואה שלמה לחולי עמך". זו לא היתה
שאגה. היתה זו נהמה אדירה של בקשת
תחנונים: "אבינו מלכנו...". מעולם לא
החזירו שדמות המרחב הד כזה. מעולם
לא פילחה את השממה תפילה כזו, תפילה
מלב נשבר כזה.

והנה מגיע תורו של ה"פס האדום"
של "פרנסה". העוני, הדוחק, התוחלת
ממושכה מחלת לב, התקווה ומפח הנפש
וחוזר חלילה. הזיעת אפים. הלחם צר,
ומים לחץ. הזריעה לרוח ולשידפון. כח
התיאור של המשגיח אינו מרפה. החיים
בצורתם הקשה מתוארים ומצויינים
בצבעי המציאות. גם את ה"פס" הזה
בידינו למחות: "אבינו מלכנו כתבנו בספר
פרנסה וכלכלה..."

בלילה, כשהילכנו שוב על אותם שבילי
כורכר שבהם רקדנו שעות ספורות קודם
לכן, היו פסיעותינו מדודות, שקועים היינו
בעולם הפנימי שנחשף בפנינו. היינו הלומי
אור מההבזק של עומק הדין שהתגלה לנו.
הבנו שאותה תחושת "שלמות" מזויפת
היא האויב הגדול של בן הישיבה. הרגשנו
שנכנסנו לעולמו הפנימי של ה"משגיח".

מקומם בבית הכנסת המרכזי לטובת בני
המקום. בקלם - ידעו - הבחורים לא הלכו
ל"תשליך". גם ב"זכרון יעקב" נוהג כך
המשגיח. השירה התפרצה לחלל הישיבה,
נהדפה לרגע מול ישיבתו מלאת היראה
של המשגיח ופסקה באחת.

בערב, ביני שימי של יום השני של
ראש השנה, נפלה הברה: המשגיח אומר
שיחה. ולא עוד אלא שבקשה ממנו לכל
ידליקו את הלוקסים קודם השיחה, שיפה
לה החושך. קבלה היא: כאשר מאירים
את הפנימיות טוב לו לחוץ שיהיה שרוי
בחשכה. באור - רואה האדם את הזולת,
בחושך - רואה הוא את עצמו.

"כבקרת רועה עדרו, מעביר צאנו תחת
שבטו", קולו הרחימי של המשגיח מלווה
את הפסוק בהטעמה. תחת שבטו.

מאי משמע "תחת שבטו"?! המשיל
רבינו רבי יצחק בלזר: כמו עדר כבשים
הנכנסין לדיר להתעשר. הרועה מונה אחד,
שנים, עד העשירי. זה דינו לשחיטה. מיד
נוטל הרועה את לשון הזהירות - פס אדום
מבד - וכורך סביב צווארו לסימן - זה יוצא
לשחיטה. שוב מונה, ושוב בעשירי כורך.

מכאן ואילך מתערב הכבש המסומן בין
חבריו ולא חש כלל מהסימן האדום הטבוע
בצווארו וחורץ את גורלו. הוא קופץ, הוא
משותבב, הוא "רוקד" בין חבריו.

הוא שר ורוקד - -

אוי, ראש כבש שכמוך, איך לא תחוש
בסכנה המרחפת עליך?! שוטה שכמותך,
לא עת רקוד עכשיו. ריץ, החפז אל
השוקת, טבול את צווארך במים. טבול
שוב ושוב. אל תלאה, עד שתסיר את הפס
האדום המסמן את עתידיך למיתה.

אסאך "רויטע פאסען" - מגביה
המשגיח את קולו - תלויים בצווארו של
אדם בראש השנה. בפרנסה, בבריאות.
אבל הוא אינו רואה, אינו חש, מתערב עם
ההמון. הוא ו"ארויטע פאסן" - הפסים
האדומים יחד עמו. הוא מתערב עם ההמון
והוא נהיה המוני. הוא שר עמם. הוא רוקד
עמם. ו"הפסים האדומים" רוקדים איתו
יחד! וואס הולסטע! - פילחה שאגתו של
הארי את חלל האולם.

מה אתה רוקד? גיי אריין אין "שוקת"
און וואשצאך דיין פס. גיי אריין אין א
"ים" פון דמעות און רייניקזאך פון דיינע
רויטע פאסען. וואס הולסטע - מה אתה
מתהולל ורוקד?!

לפנינו תיאור מאלף של אחד מראשוני
תלמידי ישיבת "כנסת חזקיהו" במושבה
"זכרון יעקב", אשר שם החלה לפעם
ממלכת הרוח של רבינו בארץ ישראל:

היום הראשון של ראש השנה אסף
את שולי גלימתו מעצי הברוש שבאופק,
מהמרחב השומם, ומהבתים נמוכי הקומה
של המושבה. השמש שרבעה בשאננות
על הים התיכון צבעה בגוון של אש את
צמרות העצים ובאר המים הנישאת, ורק
הרוח הסלחנית ליטפה את הבריאה במגע
של רחמים. כוזה מידתו של מלך יושב
על כסא רחמים בדיון, מתנהג בחסידות
מוחל עוונות עמו.

קבוצת בחורים מתנענעת הפרה את
השקט והקיבעון מנת חלקה של מושבה
חקלאית בשעות של בין הערביים.
ו"תשליך" במצולות ים כל חטאתם...
הפסוקים נאמרים בכוונה ושברון לב.
לא הרי ה"תשליך" של השנה כהרי זה
של שנים קודמות, כבר חודש ימים חלף
עליהם בישיבה. השיחות, האוירה, היה
בהן די כדי לעשות מה"מחזור" לראש
השנה, מחזור ל"יום הדין".

גם שם ב"ישיבה התיכונית" היה
"תשליך", כך גם בבית הכנסת של ה"בעלי
בתים". אבל אז היתה לזה צורה טקסית,
כמו תפילה הנאמרת בחופזה על ציון של
קבר במהלך "טיול למקומות הקדושים".
כאן מתחת לבאר המים העמידה לצידם
של הבחורים, האוירה בתפילת יום הדין,
השיחות התובעניות והנוקבות, הדגישו
את ה"כל חטאתם" בהתרסה. עוד אנחה
של ערגה ב"יום הדין".

"זכרנו לחיים... מלך חפץ בחיים"...
הבחורים שרים. מאכסדראות של עץ
שבחיותות הבתים הביטו מושבניקים
משתאים. הם שרים. והשירים מתחלפים.
הם רוקדים בשבילי הכורכר המתפתלים
בואכה הישיבה. בטח שרים. תחושה של
אחוות יחידה, של "שלמות" מתרווחת.
עברנו "אלול". תפילות בכוונת הלב. יום
ראשון של "דינא קשיא". והנה כבר שבים
מ"תשליך". כשקבוצת אנשים חשה
ברגשות סיפוק זהים, פורצת לה שירה
משותפת.

הם שרים ורוקדים - -

במבנה "גן הילדים" שבמרכז המושבה
ישוב היה רבינו. המבנה הוכשר לתפילת
ראש השנה עבור בני הישיבה שפינו את



ומי במגיפה

היה זה בשנת תקצ"א (1831 למנינם), כאשר החלה התקוממות פולין נגד מלכות רוסיה השלטת, כדרכם של מלחמות גוררות הם לא רק הרג וחורבן, לשא רק אדמה חרוכה אשר מתקשה להסתגל למצבה החדש אלא בפרט עוני וחוסר כל לצד המנוצח. כך נתרוששו בני מדינת פולין בפרט, ועמם גם שאר בני המדינות הסמוכות שהיו עמם בקשרי מסחר וכלכלה. על אף שכבר מספר שנים קודם למלחמה החלה מחלת החולי-רע (כולירה) לתת את אותותיה הרעים בכל רחבי אירופה, כעת הלכה היא והתפתחה בצעדי ענק לכדי מגיפה איומה בכל רחבי מדינת פולין.

כותבי קורות הימים מספרים כי מגיפת החולי רע הלזו נמשכה משנת תקפ"ח עד תקצ"ז (1828 - 1837 למנינם) את תחילת דרכה, כך מספרים הם, עשתה בהודו וסין ומשם עברה לרוסיה ולשאר אירופה, עברה אף את האוקיינוס האטלנטי והתפשטה אף בארצות הברית, מהודו הטרופית ועד נורבגיה בצפון. ואף יהודי ארץ ישראל סבלו מנחת זרועה, ותייעוד נמצא על כך מיהודי העיר יפו. כעדות על הפחד העצום שפחדו אנשים מפניה של מחלה זו, תעיד העובדה, כי כשהגיעה המגפה לפריז ב־1832 ברחו רבבות אנשים מן העיר.

מחלת הכולירה – חולי-רע

כאמור בעטיה של המלחמה התרושש מצבה של פולין, התרוששות אשר גרמה לעוני, והוא אשר גרם למחלת החולי-רע להתפרץ במלוא עוצה. ואם כי יודעים אנו כי אין דבר קורה למטה בלא שכך נקבע מלמעלה, אכן האדם יראה לעיניים, וכך נראה בעין בשר. ובכדי להבין מה לעוני ולמחלת החולי-רע, צריכים אנו תחילה לסקור בקצרה את המחלה המכונה "כולירה" ואת הגורמים לה: שמו של החיידק האחראי להתפרצות המחלה, כשמה "יבריו כולרה" (*Cholerae Vibrio*), המכונה פסיקון משום שצורתו כצורת פסיק. החיידק אינו סובל ייבוש ובנוסף מת מהר במים מזוקקים, אבל במי שתייה, מי בויב, בהפרשות חולה ובבגדים רטובים הוא יכול להתקיים אף מספר ימים - וזהו מקור ההדבקה הכמעט עיקרי שלו, כי אדם נגוע המפריש את החיידקים הללו, אם על ידי רוקו או שאר הפרשות היוצאות מגופו, מסוגל להדביק אין ספור אנשים.

לכן, ככל שהתנאים ההיגייניים הינם בשפל המדרגה הסיכוי להידבקות גדול יותר (וכפי שנראה מדברי מרן זיע"א בהמשך), כי כאשר המים נגועים בנגיף הרי כל שישתה מהם ידבק, וכאשר אדם נגוע אינו שותף ידיו ביציאתו מבית המרחץ או מבית הכסא, מדביק הוא את כל סובביו.

[ואמנם כידוע על אף מימדי המגיפה ההמוניים, פגעה היא פחות בקהילות ישראל, באשר הללו אמונים על ההלכה היהודית המחייבת נקיון הגוף לברכה ללימוד ולתפילה, ולפיכך גורם זה של חוסר היגיינה כמעט ואינו קיים, אך עדיין מי הביוב מהם שתר רבים וטובים, היה בהם כדי להדביק ולמוטט רבים מבני עמנו].

לאור זאת מובן כי המצב הכלכלי הקשה שלאחר המלחמה, מצב בו רבים הנוודים על המיושבים, בתים חרבים, ואנשים המסתובבים ברחובות ללא בגדים נקיים, ללא מיטה נקיה וללא מקום לנקות ולרחוץ את גופם ואת ידיהם כראוי, עורר את ההידבקות מהמחלה ביתר עוז וביתר שאת. זאת ועוד. תקופת הדגירה של מחלה זו קצרה מאד, נמשכת היא בין יום לארבעה ימים ולפיכך מדבק הוא במהירות, את הנוגעים בו. וברוב המקרים מתחילה המחלה פתאום ללא סימני אזהרה. ותוצאותיה הרת אסון, המוות עלול לבוא תוך שעות אך בדרך כלל תוך יומיים לאחר הופעת הסימנים הראשונים מתבקש החולה לישיבה של מעלה רח"ל.

העניים – הנדבקים ראשונה

גורמים אלו המצטרפים להאמור מסבירים מדוע גל הנדבקים הראשון היה גדול והמוני, בבת אחת, וגרם לזעזוע ולהלם גדול בין תושבי פולין. המחלה התפשטה בכל רחבי פולין במהירות מסחררת, והשלטונות עשו כל אשר לאל ידם בנסיון לעצור את המגיפה, אך בתחילה לא צלחה דרכם, באשר המגיפה גרמה לכך שהמצב הכלכלי התרופף עוד יותר ולכן המצב הגשמי הפך לגרוע יותר, וההידבקות עלתה יותר ויותר וגבתה עמה את קורבנותיה, וכך מתאר מרן את הדברים במכתב מאותם ימים, אשר יובא במלואו להלן, בו עורר על נתינת צדקה – "והעיקר ליתן מזה מידי שבת ושבת סכומים גדולים לעניים וביותר לאביונים אשר מלפנים היו מפרנסים עצמם בכבוד ומשפיעים לאחרים ונשאו עול הקהילה ומעת הזה ערך שנה כאשר הוחלה השערויה בפולין נתמעט הפרנסה

מהסרסורים ומבעלי אומנים, והמעט מסחר שם כלה לגמריע"י התפשטות החולי רע אשר סוגרו השערים מליך ולבוא הסוחרים הנה והנה עד שנתרוששו ונתמוטטו כמעט עד ככר לחם ובמסתרם בכתה נפשם לסבול דוחק מבלי לבזות את עצמם בפני אחרים".

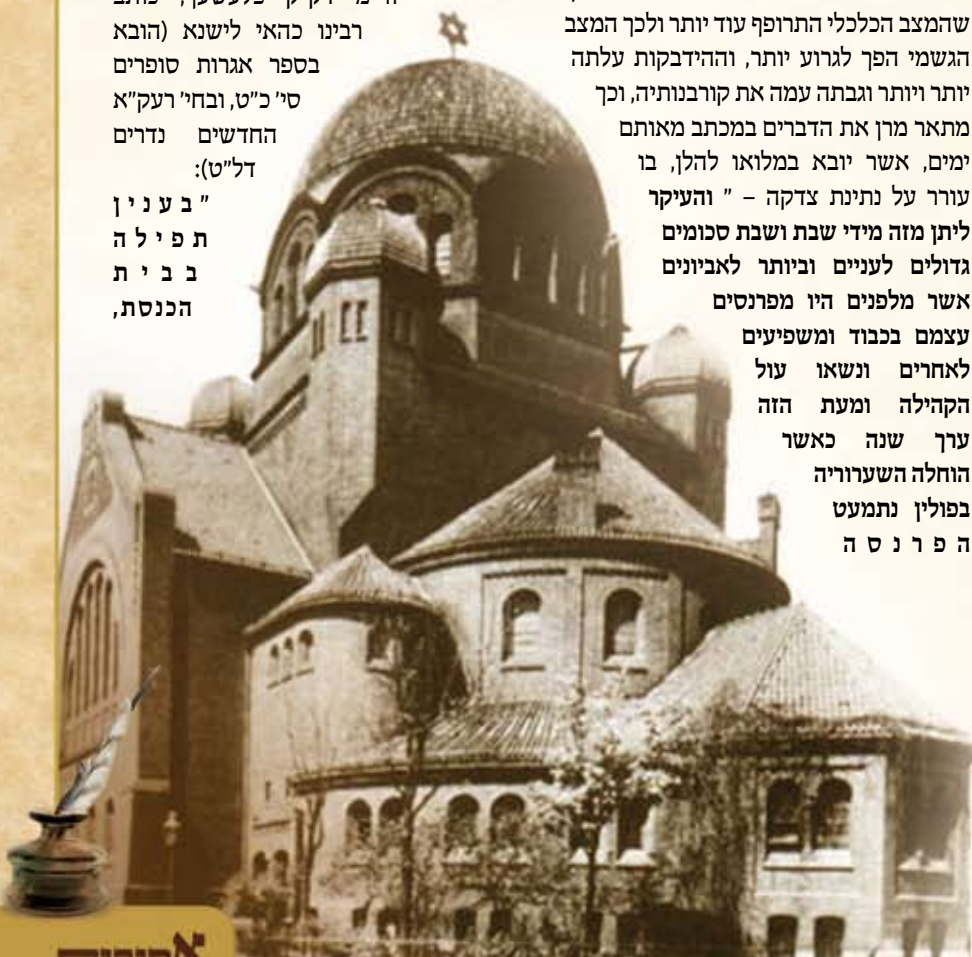
הרי כי אם המלחמה גרמה לעוני כלשהו, הרי שהמחלה החמירה אותו עשרת מונים, וגרמה אף לאנשים האמידים להתרושש ולרדת מנכסיהם, ואדם עני לבד מכך שנדבק ביתר קלות כאמור, אין לו כסף לדאוג לרפואתו כראוי. אכן אט אט בחסדו יתברך הצליחה הממשלה הפולנית להשתלט על המצב ורבינו הגרעק"א אף תקן תקנות רבות אשר סייעו בידם (כפי שיראה הקורא להלן).

השפעתו של רבינו היתה כה גדולה על הנעשה בעיר פוזנא, עד שועד העיר ראה לנכון להודיע את כל תוקף הנהגתו לרשויות, ובשל כך העניק לו המלך הפרוסי מכתב תודה. במאמר זה, אין מטרתנו לעקוב אחר המגיפה הנוראה הזאת, לשם כך נכתבו ספרי רפואה רבים, אנו אין לנו אלא להתבונן במכתבים אותם שלח רבינו הגרעק"א באותה התקופה, ודרכם להעמיק קמעא "בשיחת חולין של תלמידי חכמים".

צורת התפילה בבתי הכנסת – בתורות

במכתב ששלח בחודש אלול תקצ"א, ביום ב' לפרשת נצבים, ל'הגאון ר' אלי' נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פלעשען, כתב רבינו כהאי לישנא (הובא בספר אגרות סופרים סי' כ"ט, ובחי' רעק"א החדשים נדרים דל"ט):

"בענין תפילה בבתי הכנסת,



לדעתי זה אמת שהקיבוץ במקום צר אינו נכון, אבל אפשר להתפלל כתות כתות ובכל פעם במתי מעט... ולומר אחר תפילה ערב ובוקר תהילים איזה מזמורים שיבחר מעכ"ת. ואח"כ הנוסח א-ל רחום שמך, ענינו ה' ענינו, מי שענה, ויהי רצון אחר תהילים, ולהזכיר בתוכו גם על המלך ירום הודו וזרעו ושריו וכל שוכני ארצו, ולומר בבוקר ובערב אחר פ' התמיד בציבור כל נוסח פ' הקטורת אתה הוא שהקטירו כו', ולומר אח"כ נוסח הריבון הנדפס במעמדות ביום א' אחר הקטורת. וכו'.

יקובץ למעכ"ת בעד כל נפש ונפש, למקטון ועד גדול ואף בעד עובר במעי אמו ששה גדולים פאלניש [היינו שש מטבעות גדולות של פולין] ומהמקובץ יעשה מעכ"ת פדיון נפש, ואם הרצון לשלוח גם לי מזה סך מה, לעשות פדיון נפש, אעשה בלו"ג, והמעות תחולק לעניים".

הרי לנו דרך תפילה, אשר הורה לנו רבינו, כתובה בידי אומן, צדיק יסוד עולם, לזמן המגיפה. ובג' דרכים נקט, תפילה, סגולה וצדקה. תפילה – מזמורי תהילים, סגולה – אמירת הקטורת שהיא כידוע סגולה בדוקה למגיפה (כמופיע בכתבי האריז"ל שהאריז"ל היה נוהג לאומרו אחר חצות הלילה), וצדקה פדיון נפש, אפילו לעובר במעי אמו!

שמירת ההגיינה בבית והרחקת העצבות

אמנם לא רק בעצות על צורת התפילה ודרכה הסתפק רבינו, אלא דאגת אב דאג לכלל ישראל די בכל אתר ואתר, וטרח לישב ולכתוב הוראות ברורות כיצד לנהוג, מה ללבוש, מה לאכול ועם מה לשטוף את הפנים, הוראות ברורות, כאם דואגת הכותבת לבנה, וז"ל במכתב שם:

"ולהישמר מאד מלהתקרב, טוב להתלבש כל אחד במפה לפאנעל חגור על הבטן, שלא לאכול מאכלים רעים וביחוד גורקען [מלפפונים], ולמעט באכילת פירות ודגים ושתיית שכר, שלא לאכול על השובע, וטוב יותר לאכול פעמים הרבה ובכל פעם שלא במרובה. להיות נקי שלא להשהות טינוף וליכלוך בבית ובכלל הזה להחליף איזה פעמים בשבוע כתונת מכובס ונקי. שלא לדאוג ולהרחיק כל מיני עצבות. שלא לילך בלילה באויר העיר, ובצהריים כשהחמה זורחת טוב לטייל על פני השדה, לשאוב אויר, ולפתוח חלונות בבוקר שיבוא אויר בחדרים. שלא לילך לביתו אליבא ריקנא [על בטן ריקנה], לאכול איזה גרגרים חרדל אליבא ריקנא, וליקח קליפת עץ אלון לשאוב במים ולרחוץ בזה שחרית פניו וידי. לזלף החדרים איזה פעמים בחומץ חזק וטוב מעורב במי ורדים".

כפי שארע בכל דבר ודבר וכל מאורע

ומאורע באותם ימים, מיד עם פרוץ המגיפה שטחו רבני ומאורי ישראל את בקשתם הרמתה, אל הוד כבוד מנהיג הדור, הלוא הוא מרן הרעק"א, בשאלה ובבקשה מה לעשות. ברם כה עסוק היה רבינו בטיפול במגיפה עד שבקושי רב כתב מכתבים לרבנים הרבים ששאלו את דעתו בעניינים רבים שעמדו על שולחנם, ואף בענין המגיפה, השקיע את מירב זמנו בדאגה לעדתו. כפי הניכר מהמכתב הבא, אותו שלח בכ"ד מרחשוון תקצ"ב לפ"ק, ל'הרב משה כ"ץ אבדק"ק אנשבאך' (מובא שם, איגרת ל) ובו כתב כי החליט לכתוב מכתב אחד להדפיס ולשולחו לכל השואלים אותו מה לעשות בימים כה קשים, וז"ל:

"בל יפלא על שלילת מכתב תשובתי עד כה לכבודכם על מכתבכם אלי בדרישה וחקירה ממני למצוא תיקונים להגן משליטת החולי קאללערא, שנתפשט בעו"ה כמעט בכל מדינה ומדינה ועיר ועיר, ד' ירחם מהרה.

תדעו כי לגודל חלישת כוחי בעו"ה ולרוב טרדות העצומות אשר עלי נלאתי נשוא, ומהנמנע להשיב לכל שואלי בענין הזה מקרוב ומרחוק, ואחרי באתי מעט אל המנוחה, אמרתי כן אעשה, אערוך מכתב אחד נוסח תשובתי בקוצר אמרים ואח"ז אקבענו בדפוס למען אוכל מהר להשיב לשואלי ולשלוח הספרים הנה והנה".

"ותשובה ותפילה וצדקה"

ואכן העלה הוא את דבריו עלי כתב וכה הם הוראותיו וגם כאן תחילה וראש לכל דבריו, בקשם לישא תפילה לעשות תשובה וליתן צדקה "ותשוב ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה":

"עדתי עדה הקדושה דפה, ה' עליהם ירחם, עשו כאשר הערתי אותם, ליחד לבם לד' עד אשר לא יבואו ימי הרעה ומורא מפני פחד ד' והדר גאוונו, לפשפש במעשים לתקן המעוות, לדפוק על פתחי ד' בתפילות ותחנונים, ולומר בקיבוץ יום יום, ערב ובוקר וצהריים מזמורי תהילים כפי העת והזמן, אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשמים. וכו' ולומר בציבור יום יום ערב ובקר אחר פרשיות התמיד פיטום הקטורת וכל הסדר. ולהרבות בצדקה המצלת ממיתה וכו' והעיקר ליתן מזה מידי שבת ושבת סכומים גדולים לעניים וביותר לאביונים אשר מלפנים היו מפרנסים עצמם בכבוד ומשפיעים לאחרים ונשאו עול הקהילה ומעתה הזה ערך שנה כאשר הוחלה השערוריה בפולין נתמעט הפרנסה מהסרסורים ומבעלי אומנים, והמעט מסחר שם כלה לגמרי ע"י התפשטות החולי רע אשר סוגרו השערים מליך ולבוא הסוחרים הנה והנה עד שנתרושו ונתמוטטו כמעט עד ככר לחם ובמסותרים בכתה נפשם לסבול דוחק מבלי לבזות את עצמם בפני אחרים".

אכן, בכך לא הסתפק המנהיג אשר על העדה, לא רק ממון אלא גם עזרה ממשית נתן, הרעק"א ייסד בעירו ועדה מיוחדת שדאגה לעבור בבתים ולבדוק את מצבם של כלל האוכלוסיה, כך שאם יהיה אי מישור שנדבק במחלה ואין לו כסף להזמין רופא ולדאוג לרפואתו ולטיפול בשאר בני המשפחה למען לא ידבקו, הם ידאגו להזמין את הרופא ולקנות את התרופות.

וכך מתאר הוא באותו מכתב, "גם על זאת פקחנו את עינינו למיחש שימצאו לפעמים מתי מספר שיקשה עליהם כובד ההוצאה לעסוק ברפואות ולהזיל זהב מכיסם, ועוד בהתחלת הרגשת שליטת החולי בהם, יסתמו הדבר, מבלי לקרוא לרופא ויתמהמה בזה יום או יומים, עד שיכבד החולי ויהי אח"כ מעוות לא יוכל לתקן וכו'".

ומעיד הוא כי בזכות כל התקנות, התפילות והצדקות שהנהיג בעירו הוטב מצבם על שאר הערים הסובבות אותם – "והיא שעמדה לנו, התפילות והצדקות, שגברו עלינו חסדי ה' שלא גברה המחלה כ"כ בעירו ב"ה. כה יגמור ה' חסדו בעדנו ובעד כל הבוטחים עליו ומצפים לישועתו"

ב' רפואות למחלה

בסוף דבריו באותו מכתב מציין הוא ב' רפואות למחלה זו, גרגרי חרדל ואכילת לחם יבש, וכך כותב הוא: "בענין גרגרי חרדל מצאתי בספר ישן נושן, ולא נזכרו מספר הגרעינים רק לבלוע איזה גרעינים אליבא ריקנא. גם בענין חתיכת לחם מצאתי בספר ההוא, וא לסוך בשום דבר, רק לייבש ע"ג גחלים ולישא בכיסו ט' ימים רצופים, וטוב לייבש יום יום כזה, עד כלות ט' ימים, ולהזהר שלא יאבד הלחם תוך הזמן הנ"ל". ע"כ.

שלוש גירסאות לקמע שחולק

בספר רבי עקיבא ותורתו, מובא שהכתב סופר הביא בקונטרס קמיעותיו, כי קיבל קמע מפוזנא, המוחזק שהוא מרבינו זצ"ל, הקמע כמובא שם, נכתב בטהרה על קלף בהמה טהורה, ונועד להיתלות על הצוואר. והיה כתוב בו הפס' "ועמוד פנחס ויפלל ותעצר המגיפה" בסדר של ארבע שורות בארבעה טורים מחולקים בשילוב כתיבת שם ה' בד' טורים. כזה:

וי	יה	עו	מה	ד
פי	יה	נו	חה	ס
וי	יה	פו	לה	ל
וי	תה	עו	צה	ר
חי	מה	גו	פה	ק

תקנות לראש השנה ויום הכיפורים

בין מכתביו מאותם שנים, נמצאו תקנות שתקנו הוא ובית דינו, ובהם כללי התנהגות לראש השנה ויום הכיפורים, אותם כתב רבינו בשנת תקצ"ב לקהל עדת ישרון בעיר פוזנא, ובה הם דברי התקנה, אשר מקריאה בהם יכולים אנו למצוא דברי הלכה רבים, אשר הורה רבינו שר התורה, [הדברים מובאים בספר פסקים ותקנות רעק"א עמ' ע' ומח' רעק"א החדשים נדרים מ', ותורגמו בדייקנות משפת אשכנז ע"י הגר"נ גשטעטנער שליט"א ואף את הערותיו הוספנו במידת האפשר]:

"הוועד החתום מטה אשר כבוד אדמו"ר הגאון אב"ד וכו', נשא ונתן בנוגע להתנהגות בשני ימים טובים של ראש השנה ויום הכיפורים הזה, ובהתחשב בכך שלפי דברי הרופאים התקהלותם של מספר רב של אנשים בבתי כנסיות למשך כמה שעות, היציאה המוקדמת על קיבה ריקה והנשימה של אויר הבוקר החריף – עלולים לגרום למחלת החולירע, ובנוסף לכך ההארה על ידי מנורות של שמן וחלב מזיקה מאוד לבריאות – נקבע כדלקמן:

א. בכל בתי כנסיות, הן בעזרת אנשים והן בעזרת נשים, מותר יהיה בראש השנה ויום כפורים לתפוס רק את מחצית המקומות, בצורה כזו, שליד כל מקום שיושבים בו, המקום השני הגובל עמו לא יהא תפוס. ועל כן רק מחצית מבעלי המקומות בבתי הכנסת יהיה להם גישה לבתי הכנסיות בימים הקדושים האלה. ומכיוון שלכל בעלי המקומות זכויות שוות ומי נדחה מפני מי, לכן המחצית האחת תתפוס את מקומותיה בבתי כנסיות בשני ימים טובים של ראש השנה, והמחצית השניה ביום הכפורים לילה ויום.

ב. כדי שתושג המטרה שמכל שני מקומות ישיבה בבתי הכנסת ישאר האחד חפשי, וכדי לקבוע מי יתפוס את מקומו בראש השנה ומי ביום הכפורים, הרי הגאב"ד הטיל גורל – מכיון שכל המושבים בבתי הכנסיות ממוספרים כסדרם – בין המספרים 1 ו-2, ועלה בגורל המספר 1. לגבי ראש השנה תופס אם כן מספר 1, ולגבי יום הכפורים מספר 2. על ידי הטלת הגורל יוצא, שכל בעלי המקומות שמספר הכסא שלהם הוא בלתי זוגי יושבו במקומותיהם בראש השנה, בשעה שאלה שמספר מקומותיהם זוגי ישאירו אותם פנויים. וההיפוך ביום הכפורים – בעלי המקומות שמספריהם זוגיים יתפסו את מקומותיהם, בשעה שהמקומות שמספריהם בלתי זוגיים לא ייתפסו.

ג. הגאב"ד נ"י ודיינים קבועים

והגבאי החודש דבהכנ"ס והמשועבדים דבהכנ"ס והעומד לסגן כל השנה כמנהגנו פה, וכן בעלי תפלות והתוקעים ביוםם, וכן בעזרת נשים הרבנית תי' וגבאות בכל ביהכנ"ס – ישמרו על מקומותיהם הן בראש

מוענף ביעף

תיאור מרתית וחי בלשון מקראית ופיוטית מאשר ארע את עדתו, שלח מרן הרעק"א, לקהילות המבורג, לונדון ואמסטרדם וביקשם להיות לעזר לקהילתו. וכך מתאר את שארע בפוזנא:

"שמעתם כי החולי-רע בעוונותינו הרבים מועף ביעף אלינו וקונן פה עירנו, העלתה באשה וצחנתה בקריתנו, הנה היא הורגה הרוגי' וברגזה רחם כל תזכרה, כוסה בידה חמר מלא מסך ותגר מזה, ערכה שולחנה, טבחה טבחה והקדיש קרואי, אדי העבים מלאו סך רעל, והמה כאשר ירדו לארץ לא ישובו עד אם כלו לאכול, בכל אשר תפנה מוות ומשחית תריק מדי עברה הכל תיקח גם שב גם ילד לא מצאו מנוח".

"המחלה הזאת לא אמרה הון כי אם אך נפש אחת היתה לה לשלל, לא תשקוט ולא תנוח עדי גם מגרת בית המת היתה לה למנה טורפה ורומסה ואין מציל, אין מחסה מתרעלתה, אין מגן לפני כלי משחיתה וכו' עקובה מדם הליכותי, יגון ותוגה באורחותי, תרהב בנער בזקן וגם על עוללים ויונקי שדים תלהט להבה, לא תשכח ממוות נפשם".

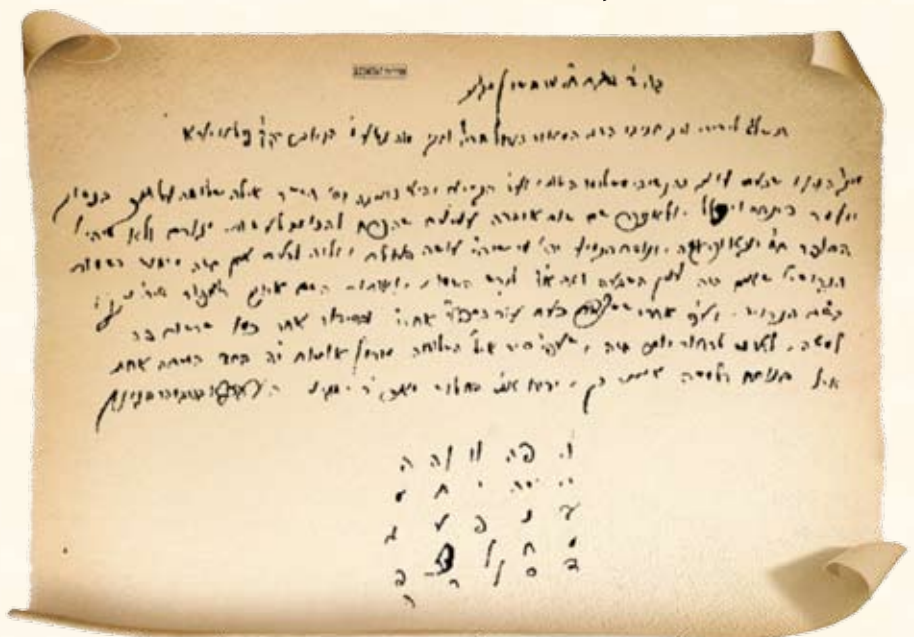
באיגרת זו אף מזכיר את מכתב התודה אשר קיבל ממלך פרוסיה, ובסיומו מתאר את התרוששותם של בני העיר, עד שאף בני העיר העשירים נזקקים לעזרה, או אז פונה הוא בקריאה נרגשת לעזרתם של נדיבי עם:

"נא אחי! תנופף לעניי עירנו ברכת ידכם הביאו להם פרי טובת לבבכם, מרחק תביאו להם לחם תנופה, היו להם מחסה ומגן, פרשו כנפי חסדיכם עלי הדלים מאין עוד להם מקום פנות ימין ושמאל, נדבת טובת לבבכם תעלה לרצון כתפוח בעצי היער וכשרון בערבה, ונא אל יקטן בעיניכם זאת, כי לא תמול שלשום דברתי לכם אודות מנחה".

גירסה נוספת מובאת בספר "מאורן של ישראל" (ח"א בהשטטות עמ' תל"ז), ובו נכתב הפסוק בשורות מלמטה למעלה, בשילוב שם הוי"ה באופנים שונים, מימין לשמאל באופן שהמילה "המגיפה" אין בה אותיות שם הוי"ה כזה :

ו	וה	ו	וה	ו
יה	יה	יה	יה	יה
עו	נה	פי	עה	ג
מוה	ווי	כה	צו	פ
די	סה	כו	רה	ה

גירסה שלישית לקמע זה, מובאת בספר "שנות דור ודור" (אסופת גזנים מבית ארטסקול) ושם מובא כתב היד של רבינו זיע"א, לקמע שנשלח "להרב המאו"ר ג"ח במו"ה נטע נ"י הגאב"ד דק"ק פילא יע"א, ובו מתאר רבינו את הקמע וז"ל – "על דבר הקמע [א"ה], כפי הנראה בהמשך המכתב, כנראה ששלח הרב הנזכר קמע לרעק"א לבקשו שיחווה דעתו עליו, והרעק"א החזירו שכדאי לכותבו באופן אחר], היא כתובה בספר היקר אילה שלוחה על תנ"ך, בפס' ויעמד פנחס ויפלל, ולא נזכר שם שום אזהרה עניינים שהכרח להכותב לעשות מקודם ולא שיהיה הסופר ת"ח דוקא וכדומה. ונוסח הקמע יה' מי שיהי' עושה את פעולתו, ולזה לדעתי אין בזה מיוחד דשמות הקדושים, שאין בזה ענין השבעה, וגם א"צ לקדש השמות, ואותיות השם אינם רצופות שיהי' נקרא בשם הקדוש. ועכ"ז אחרי שמצאתי כעת עוד בספרים אחרים ובסידור אחד כמו שרשום פה למטה, לדעתי לבחור יותר בזה, שעפ"י סדר האילה שלוחה מזדמן אותיות י"ה יחד בתיבה אחת, אבל בנוסח דלמטה אינו כן".



ושרי. ולעניין קידוש במקום סעודה סגי בכזית פת וכמ"ש המג"א סי' רע"ג ס"י, וכזית היינו כחצי ביצה כדאי' בסי' רפ"ו ובמג"א שם. וזהו כוונת הגרעק"א דבקושי רב אפשר לעשות קידוש במקום סעודה קודם תק"ש. והיינו דלאו כל אנשי העיר דינא גמירי לעשות כדן ולאכול מכזית עד כביצה דהוי קידוש במקום סעודה. וגם הוי טעימה דשרי קודם תק"ש. ולכן טפי עדיף שיקדשו לאחר תקיעות דמיושב. כן ביאר הגר"נ געשטעטנר שליט"א בהערותיו שם. וע"ש ובעקבות דברי הגרעק"א הכא דנו רבים מפוסקי זמנינו בענין הנצרכים לאכול ואכמ"ל].

יג. בליל יום כפור לא יאמרו תפילת שומע תפילה כרגיל בנגון ופסוק בפסוק, אלא הקהל והחזן יאמרוהו ביחד בלי נגון, והפיטו אותך אדרוש עד הן יעביר וכו' לא יאמרו כלל. בשעה 10 חייבים כל בתי כנסיות להסגר, וכל אחד מחוייב לנוח בלילה בביתו.

יד. בשחרית יום כפור ייפתחו בתי כנסיות בשעה 4:30 בשעה שהצבא בא על משמרו.

יב. הגאב"ד ובד"צ מודיעים שכל מי שמרגיש חולשה קלה ביותר מחויב תיכף אחר תקיעת שופר ללכת לביתו ולאכול ארוחת בוקר בעשיית קידוש במקום סעודה, ואף שהוא הפסק בין תקיעות מיושב לתקיעות מעומד. כי תיכף לאחר שחרית חל חיוב קידוש [א"ה כד' המג"א ריש סי' רפ"ו ע"ש ועי' בעטרת זקנים סי' פ"ט בשם המהרש"ל דקודם מוסף לא חל עדיין חיוב קידוש], וזה אי אפשר לעשותו אלא במקום סעודה, אבל קודם תקיעת שופר רק טעימה בעלמא מותר, ולכן רק בקושי רב אפשר לעשות קידוש במקום סעודה קודם תקיעת שופר. אולם כדי שאיש לא יאמר את תפילת מוסף בלחש, ימתינו בכל בתי כנסיות לערך חצי שעה בהתחלת תפילת מוסף. [מקור ד"ז דקודם תקיעת שופר שרי רק טעימה בעלמא הוא בשו"ע או"ת סי' תרנ"ב ס"ב דאסור לאכול קודם שיטול את הלולב. וכ' המג"א דמ' דטעימה בעלמא מותר. ומזה נלמד לענין שופר. והנה במג"א שם ציין לסי' רל"ב ותל"ב. ומ' דעד כביצה יש לו דין טעימה

השנה והן ביום הכפורים, גם אם לפי ההגדרה הנ"ל היו צריכים לוותר עליהם.

ד. אלופי גבאי צדקה ידאגו להדפסת כרטיסים בצורה מיוחדת לכל בית כנסת. בעלי המקומות הבלתי זוגיים יוכלו לקבל מאלופי גבאים את הכרטיסים המיועדים להם ביום ג' קודם ראש השנה לשם שימש בראש השנה, ובעלי המקומות הזוגיים יוכלו לקבל את כרטיסיהם ליום הכפורים אי"ה ביום ה' קודם יום הכפורים.

ה. לשם שמירת הסדר יוצב משמר צבאי בכל כניסה לבית הכנסת, שיש להראות לו את הכרטיסים, ובמיוחד פקידי המשטרה אף הם ידאגו לשמירת הסדר בבית הכנסת.

ו. היות כי אלה שלא תהיה להם דריסת רגל בבתי כנסיות יצטרכו להרכיב מנינים בבתי פרטיים, לכן חייבים בעלי המנין להקפיד במיוחד שמספר המשתתפים בהתאם לנפח המקום יהיה אף הוא מוגבל באותה צורה, כך שרק מחצית המקומות שיוצרו שם יהיו תפוסים, ויוטל פיקוח על שמירת הוראה זו מצד משטרת הבריאות.

ז. אלופי גבאי צדקה יסייעו ככל יכולתם להקמת המנינים ולספק להם את ספרי תורות ושופרות הדרושים.

ח. כפי פקודת אדמ"ו הגאב"ד נ"י יש לערוך מכירה פומבית של המצוות בכל המנינים, וההכנסה תהיה קודש לקופת הצדקה.

ט. בראש השנה תמשכנה התפילות מן יגדל עד אחר כל התקיעות שאחר תפילת מוסף – חמש שעות בלבד. בתי הכנסיות יפתחו בשעה 5, בשעה 5:30 יתחילו יגדל, ובשעה 10:30 תסתיימנה כל התפילות והתקיעות. לשם כך נקבע כי: (א) ה"מצוות" תמכרנה בכל פעם בערב שלפני כן אחר תפילת ערבית. (ב) כל מי שעולה לתורה יוכל לעשות רק "מי שבירך" אחד. (ג) הפיוטים שלפני הקדושה שחרית [ביום ראשון של ראש השנה] מן מלך במשפט וכו' וביום השני מן אשר מי יעשה וכו' וכן הפיוטים שבין מלכויות זכרונות ושופרות למוספים, אנסיכה ואהללה וכו' – לא יאמרו כלל. (ד) בעלי התפילות לא יאריכו כלל וכלל בניגונים ובחזנות, רק יאמרו את התפילות מלה במלה ויטעימוהו ברגש ובכונה.

י. בראש השנה אסור להאיר את בתי הכנסיות לפני הצהריים, ורק לפני העמוד של החזן ידלקו כמה נרות.

יא. הגאב"ד ובד"צ מודיעים, שאין איש יוצא על פי דין אם יבוא לבית הכנסת בראש השנה בקיבה ריקה, וכל אחד מחויב לאכול דבר מה חם בבוקר, ואפילו אם כבר יהיה יום חייב הוא לפחות לשתות תה.

בס"ד

הופיע ויצא לאור
הספר הנפלא
שרבים ציפו לאורו

ספר משמרת המועדות

ב' כרכים מפוארים
מבעל מחבר ספר משמרת השבת



מהרב הגאון המפורסם
רבי משה מאיר לייפער שליט"א
מחשיבו רבני ירושלים עיה"ק

נדפס עם השו"ע על
כל הלכות יום טוב

12 נתבארו ביסודיות
הלכות יום טוב ודברי הטור
ושו"ע וכן הערות והארות
בדברי הט"ז וזו"א וזו"ב
ובירורי הלכה למעשה.
גם נתבררו הרבה מהלכות
מוקצה.

כמו כן נספח בסוף הספר, פתיחת
הפרמ"ג על הלכות יו"ט עם
הערות וצינונים, מפתח הענינים
ומפתחות ערכים מפורט.

ספר חובה ללומדי הלכות יו"ט!



המגיפה בבראד

כפי המספר בגוף הכתבה, מגיפת החולי-רע הלזו, כאמור התחילה את התפשטותה באימפריה הרוסית וממנה התפשטה לשאר מדינות אירופה. קהילות ישראל די בכל אתר ואתר סבלו מנחת זרועה של המגיפה האיומה.

שלא כעיר פוזנא, שם על פי עדות רבינו לא גברה המחלה כל כך, הרי שעל עירו של הגאון המפורסם רבי שלמה קלוגר, בעל שו"ת האלף לך שלמה, העיר בראד (ברודי), לא רק שלא פסח זעמה, אלא שתתה היא את כוס התרעלה עד תומה, וחללים רבים קדושים וטהורים הפילה.

דרשה מיוחדת נשא הוא, בראש השנה של שנת תר"ט (דרשה זו נמצאת בכת"י חכמת התורה שנת תר"ט, ויצאה לאור בספר קהלת יעקב לר"ה) ובה העיד – "בשנה זו, דבימי אלול אירע פ"ק החולה רע ר"ל ומתו כל היראים והכשרים, והנה לא היה בלב איש כלל לשום אל לבו שימיר ר"ה מתקרבים ובאים, להכין צדה לדרך, כי בעוונותינו הרבים עשה כן השטן בכוונה לבלבל מחשבותינו. כי אולי אחרי רעת כל השנה, אולי היה בלבנו לראות לתקן את מחשבותינו, לזה ראוי לבלבל את דעתנו בלי נזכר בהתקרבות יום הדין".

ובעשיית של אותה שנה הוסיף ואמר (שם, וכעת בספר קהלת יעקב על עשיית, דרוש כט) ובה התייחס למצב קהילתו וכה אמר – "הנה פסוק זה 'מה אעידך ומה אדמה לך', נתקיים בעוונותינו הרבים פ"ק, כי אף שח"ו החולאת היה בכמה מקומות, מכל מקום להיות החרון אף קשה כל כך כמו פה לא נעשה בשום מקום. ולכן על עיר הזאת יש לנו לומר 'מה אעידך ומה אדמה לך' הבת ירושלים מה אשוע לך ואנחמך בתולת בת מציון כי גדול כים שברך"

לא תגורו מפני איש

ואם כי מצב האוכלוסיה בכללה היה בכי רע, הרי שגרוע מכל היה מצבם של עניי אשר לא היה מי שידאג להם, שכן המגפה גרמה לעליה תלולה במחירי התכריכים. מחמת זאת, החליטו ראשי הקהל כי יקברו הם את אותם עניים שאין ביכולתם לקנות תכריכים, בבגדיהם.

מסופר כי כאשר נודע הדבר לגרש"ק, פנה הוא לביתו של אחד מראשי הקהל, עשיר גדול שהיה תומך בו באותם ימים, ודיבר עמו קשות, מבלי לחשוש לתגובתו של הלה, בלי לחשוש כי בכעסו יישר מטה לחמו, ויורעו יחסיו עם הגביר. קיים בנפשו את הכתוב בתורה "ולא תגורו מפני איש". ואכן האמת תורה דרכה, וחדרה היא עמוק לתוך לבו של אותו עשיר, ובכך הצליח הוא לבטל את החלטת ראשי הקהל.

בשעה 5:45 יתחילו ביגדל. סליחות לא ייאמרו כלל וכלל לא בשחרית ולא במוסף ולא במנחה. יאמרו רק כי על רחמיך הרבים, פעם אחת שלש עשרה מדות, ומיד אחר כך זכור רחמיך. בשחרית יום כפורים מתחילים מיד אחרי על מכונך והיכלך – תוך השמטת שאר הפיוטים – לומר "כי על רחמיך". [הערת הגר"נ געשטעטנר שליט"א: דברים אלו צ"ב, שהרי לפני "כי על רחמיך" נמצאות עוד התפלות ובכן תן פחדך וכו' עד אחרי יעלה ויבוא, שהם מעיקרי התפלה ואי אפשר להשמיטם].

טו. החזן של שחרית חייב לקצר בחזנות ונגונים כדי שתפילת שחרית, קריאת התורה והזכרת נשמות ייגמרו בשעה 10:30. החזן של מוסף יתחיל רק ב- 11:30, ובינתיים אפשר לומר תהלים, ומי שירצה ינוח במשך כל השעה הזאת בביתו. החזן של מוסף חייב לסיים בשעה 3. החזן של מנחה יעמוד להתפלל רק בשעה 4:15, ובנתיים ינהגו כמו בין שחריתלמוסף.

טז. לשם הארת בתי הכנסיות ביום הכפורים לא ישתמשו בנרות שמן או חלב או שעווה צהובה, ולכן אין איש רשאי להביאן לבית הכנסת, אלא כל הבעלי בתים נדרשים לתרום את הסכום של נרות שעווה או מנורות שהיו מביאים בשנים אחרות לבית הכנסת – לקופת הצדקה. ואלוףי הגבאים יצ"ו יאירו את בתי כנסיות בנרות שעווה לבנים אשר יבערו עד 10 בלילה, אבל ביום יודלקו נרות שעווה רק לפני העמוד ועל המקום של הגאב"ד נ"י, מן כל נדרי עד אחר תפלת נעילה. מחוץ לזה לא יבערו כל נרות במשך כל היום עד קודם נעילה, ואז יודלקו הנרות ע"י נכרי. ואף שעד עתה היה נהוג פה למנוע מזה שידליק נכרי לצורך ישראל ביום כפורים, והנרות אשר הובאו בערב יום כפורים לבית הכנסת היו דולקים מערב יום כפורים עד סוף נעילה. ואף לפי העת שצריך הרחקה מכל מיחוש וחשש בעולם, לזה פסק הגאב"ד וביד"צ בשעת הדחק טוב לסמוך על הפוסקים המתירים הדלקה על ידי נכרי בשביל ישראל לצורך מצווה ותפילת נעילה. [א"ה ע"י ברמ"א או"ח סי' רע"ו ס"ב].

יז. יום כפורים דאורייתא, ועל כן הגאב"ד וביד"צ יצ"ו אינן יכולין להקל באופן כללי בענין התענית. אולם כדי שלכל אחד תהיה הזדמנות לשאול בעצת רופא מיד עם הרגשת חולשה או שלשול ח"ו, יהיו שני רופאים נוכחים במשך כל היום בחדר הקהל בתור מקום מרכזי של כל בתי כנסיות דפה. [מענין לציין כי בעת מגיפת החולירע בשנת תרי"א ארע פולמוס בענין אכילה יוהכ"פ. הגאון רבי ישראל סלנטר צ"ל התיר לכולם לאכול ביום הכיפורים מחשש שאן יהיו כאלו שיחלו מחמת שלא יאכלו, אחרים יסתכנו. אבל הבי"ד בוויילנא בראשות הגאון רבי בצלאל צ"ל מחו בכל תוקף נגד הוראה זו ופרסמו כרוז שאין להקל בזה ורק צריכים לרונ בכל מקרה ומקרה לגופו אם יש סכנה או לא והובא בספרו ראשית ביכורים. ולכאורה כאן רואים אנו כי הגרעק"א ובית דינו לא הקלו, אלא באופן פרטי ויש לעיין בזה ועיין נמי שו"ת חת"ס ח"ו סי' כ"ג]. הגאב"ד מזהיר עם זאת באזהרה גדולה, שלא לשמור בסוד אף את המקרה הקל ביותר ח"ו אף מעט מזעיר בהסתה, אלא לשאול מיד להרופא. והעובר על זה הרי הוא מתחייב בנפשו, ולא בנפשו בלבד כי יכול להיות תקלה על ידו ח"ו לנפשות אחרות, וסופו עומד ליתן דין על נפשו ועל נפשות אחרות, ונוסף לזה ביום הקדוש והנורא הזה שיזהר בעצמו מהעבירה הגדולה הזאת שהיא בכלל שפיכות דמים ביום הקדוש חלילה וחלילה.

ועד החולירע של בני דת משה

בתוך הדברים הנ"ל יש איזה פרטים הנוגעים לדינא, המה אשר הסכימו עמי כבוד ידידי הרבנים המאורות הגדולים בית דין צדק דפה, ובאו בעצמם על החתום.

הק' עקיבא במו"ה משה גינז ז"ל

הק' מרדכי לאנדסבורג הק' יעקב קאחאפרי.

הק' שמואל בן מו"ה לאזי זצ"ל פ"ד.



"לשון תשובה יבוא על ענין צרה ונפילה, וברוב יועצים תמצא דרך להצלה מן הצרה ומן התלאות המוצאות אשר לא הקדים איש מחשבה להישמר מהם" (רבינו יונה בפי' למשל)

בעקבות פניות והצעות של קוראי 'אסופות', אנו שמחים להגיש את מדור "תשובה ברוב יועץ". במדור זה, אשר יתפרסם מידי חודש בחדשו, יתבסס רובו ככולו על קוראי 'אסופות', ובו יופיעו פתרונות ועצות מעשיות לעניינים העומדים ברומם של עולם, לתועלת בעלי החכמה ומבקשיה.

בגליון זה נציג ב' עניינים (אחד מ'עט' המערכת ואחד מ'עט' הקוראים) ופתרונותיהם, כעולה מכתבי רבותינו זצ"ל, כאשר בגליונות הבאים נתכבד להגיש את הפתרונות והעצות שנשלחו מאת הקוראים, לצד עניינים חדשים שיועלו על ידם ובזאת נחלה פני קוראינו הנכבדים כי ישלחו אלינו זה בחרבו וזה בקשתו, עצות בדוקות, כל אחד ממה ששמע מרבותיו או שמצא בספרים בענין זה. ונשתדל בעזרה"ת לפרסמם.

מצות צדקה בכל יום – כיצד?

הנה צרכי עמך מרובין, וכבר נאמר "כי לא יחדל אביון מקרב הארץ", ודבר נפוץ ומקובל בכל קהילות ישראל שבאים בהיכלי התורה ובתי כנסיות שלוחי מצוה המתרימים את הקהל לצדקה.

וודאי כל אחד היה רוצה ליתן להם, ואפילו סכום קטן, [מה עוד שאולי יש בזה גם שאלה של ל"ת דלא תקפוץ ידך], ואין לו יישוב הדעת לחשוב כמה ליתן וכד' וממילא גם מעשה הנתינה שלו איננו בשמחה ובטוב לבב כראוי.

והנני להעלות בזה עצה ששמעתי בשם הג"ר משה קלירס זצ"ל, שיעץ להפריש פעם באיזה זמן סכום מסויים, [ורצוי לפורטו למטבעות של כסף קטן. ומצוי היום שיש בבתים קופות צדקה פרטיות שנותנים בשעת הדלקת נרות וכד', ואפשר לקחת משם], ויהא מונח בכיסו תמיד, ובכל פעם שעוברים על פניו הנהו שלוחי מצוה יתן להם מתוך כיס זה. ואז ממילא, כיון שכבר גמר בדעתו ליתן ממון זה לצדקה, אזי בתיתו נותן בסבר פנים יפות ובשמחה ומקיים המצוה בהידור כיאות.

והקב"ה יכלכלנו וירויחנו מידו הפתוחה, ולא יצטרכו עמך ישראל זה לזה אכ"ר.

ח.ב.ש.

פעיה"ק בני ברק

כוונה בתפילה

דרשו חז"ל, 'ולעבדו בכל לבבכם – איזוהי עבודה שבלב זוהי תפילה', והנה עבודת התפילה היא מעבודות קשות שבמקדש, אשר צריכות חיזוק תדיר, וכידוע עיקר הקושי הוא בריכוז המחשבה וכוונת התפילה, וכבר איבדרא בבי מדרשא דבריו של האדמו"ר מקוצק זי"ע, על האמור בתהילים "אלה ברכו ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר", דהללו בני אומות העולם כשרוצים להגיע ממקום למקום נזקקים הם לרכב ולסוסים, ברם אנו "בשם ה' אלוקינו נזכיר", ברגע שמתחילים אנו להתפלל, ברגע שמתחילים להזכיר בשם ה', כבר מחשבותינו מסתובבות ממקום זה למשנהו...

בימים אלו בהם שופך כל אחד צקון לחשו לפני מלך א-ל רם ונישא, באשר "ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה". מן הראוי להתחיל לענין זה קמעא.

עצת הנפש החיים זי"ע

מובא באזהרה הב' של המגיד לבית יוסף בריש הספר "מגיד מישרים" וז"ל: "ליזהר מלחשוב בשעת תפילה בשום מחשבה, אפילו של תורה ומצוות, כי אם בתיבות התפילה עצמם".

וכתב ע"כ בנפש החיים (שער ב, פרק יג) "דק בדבריו שלא אמר לכוון בכוונת התיבות, כי באמת בעומק פנימיות כוונת התפילה, אין איתנו יודע עד מה, כי גם מה שנתגלה לנו קצת כוונות התפילה מרבותינו הראשונים ז"ל קדישי עליונים, ועד אחרון הרב הקדוש איש אלוקים נורא האריז"ל, אשר הגדיל לעשות כוונות נפלאים, אינם בערך אף כטיפה מן הים כלל נגד פנימיות עומק כוונת אנשי כנסת הגדולה מתקני התפילה, שהיו ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים...

אלא העיקר בעבודת התפילה, שבעת שהאדם מוציא מפיו כל תיבה מהתפילה, יציירו אז במחשבתו אותה התיבה באותיותיה כצורתה ולכוון ולהוסיף על ידה כח הקדושה שיעשה פרי למעלה וכו' והיא סגולה נפלאה, בדוק ומנוסה למרגילים עצמם בזה, לבטל ולהסיר מעליו בזה כל מחשבות ההבלים הטורדות, מניעות טהרת המחשבה והכוונה, וכל אשר יוסיף הרגלו בזה יתווסף לו טהרה במחשבתו בתפילה והיא כוונה פשוטת". ע"כ.

"לב טהור ברא לי אלוקים"

האליהו רבה הביא מספר קיצור השל"ה הובא במ"ב (סי' צד ס"ק ב) "סגולה להעביר מחשבת חוץ, שקודם התפילה יעביר ג' פעמים יד ימינו על מצחו ויאמר בכל פעם 'לב טהור ברא לי אלוקים ורוח נכון חדש בקרבי'. וכן אם בא לו מחשבת חוץ בתוך התפילה, ישתוק מעט ויעיבר ידו על מצחו ויהרהר פסוק הנ"ל ע"כ".

עצת המשגיח הגר"ש וולבה זצ"ל

עצה מפורסמת היא משמיה דמורן המשגיח הגה"צ רבי שלמה וולבה זצ"ל"ה כי אדם המתפלל ואינו מצליח להתרכז בתפילתו, יתחיל להתבונן ולהרהר במילות התפילה במקום בו הוא עומד, ומתוך כך שיעמוד על פירושן יחזור ויתרכז בתפילתו.



נמסמרות נטועים

מה נטיעה זו פרה ורבה אף דברי תורה פרין ורבין (חגיגה ג.ב.)

שואלין ודורשין



הנחת מוקצה על המקרר ועניני רפואה בשבת

לכבוד הרה"ג עורכי "אסופות"
חפץ מוקצה המונח על חפץ של היתר, איתא בשו"ע [ש"ט,
ג.ד] שאם רוצה להשתמש בחפץ ההיתר [באופן שלא נעשה
בסיס], יכול לנער ממנו את המוקצה. ואם א"א לנער יכול
אפילו לטלטלו עם המוקצה שעליו.
וכ' שם המ"ב [ס"ק י"ד ז'] שמה שמותר זה רק כשיש לו
צורך בחפץ ההיתר, אבל ללא צורך אסור. והנה, גם כשיש לו
צורך, מסתבר מאוד שאם יכול לסלק את המוקצה מע"ש חייב
לעשות כך, שהרי א"ז היתר גמור וכו"ל.
לאור זאת, יש לתמוה על מנהגן של ישראל להניח על דלת
המקרר דברי מוקצה [כתרופות ומאכלים חסרי בישול],
למרות שיוצאים שיעטרו לפתוח את המקרר בשבת ונמצאו
מטלטלים להמוקצה, שלהאמור לעיל היה להם להכניסם
מע"ש לתוך המקרר.
כ' השו"ע [שו"י ז'] "מותר למדוד אזור של חולה וללחוש לעין
משום דהוה מדידה של מצוה". כלומר, מדובר ברפואה סגולית
שהיתה נהוגה בימיהם, ואומר השו"ע שאע"פ שסתם מדידה
אסורה בשבת, זו מותרת, דכיון דרפואה הוה כמצוה.
וכ' המ"ב, שאע"פ שכל רפואה אסורה בשבת, זה דוקא
כשמשמש באיזשהו סם, שבזה שייך לגזור אטו שחיקת
סמנים, משא"כ בנדר"ד.
ויש לשאול דהנה לעיל ש"א סק"ז כ' המ"ב לאסור ריצה לשם
רפואה משום שחיקת סמנים, ואע"פ שאינו משמש עם
איזהו סם.

אברהם דהן בני ברק



השכמה על ידי מנגינה בשבת

לכבוד הירחון הנפלא אסופות שלום רב וכט"ס!
תחילה וראש אפתח בברכה לירחון היקר והמפואר, על כל
המאמרים החשובים, ועל העריכה הנפלאה ויופי הדפוס
ויהי רצון שתמשיכו עוד עוד להוציא לאור כאלה ירחונים
נפלאים.
בירחון ב' (אב התשס"ט) בעמ' 46 הובא נידון הלכתי בעניין
שימוש בטלפון סלולר בש"ק כשעון מעורר. והעלה הכותב
להתיר אם כיוונו מעש"ק.
ועלה בדעתי דהנה כהיום יש טלפונים ניידים עם אפשרות
להפעיל שעון מעורר עם שירים או מנגינות, ויל"ע אם מותר
לכוון את הטלפון הנייד שיעיר אותו בבוקר יום השבת
ע"י שירים ומנגינות אלו, או שמא בזה יש כבר משום
מראית עין או זילותא דשבתא. ומאד אשמח אם הקוראים
היקרים יכתבו בעניין זה.
בברכת התורה ולומדיה

רן יוסף חיים מסעוד אבוחצירא
עפולה



אנא מזרעא דיוסף

איתא בגמ' ברכות (כ, א) וכו"ה בב"מ (פד, א) דר' יוחנן הוה
קאזיל ויתב אשערי טבילה וכו' א"ל רבנן לא קא מסתפי מר
מעינא בישא, נענה להם "אנא מזרעא דיוסף דלא שלטא ביה
עינא בישא". ויעוין כעין זה בגמ' סוטה (לו, ב) דקא ענו בני
יוסף ליהושע יע"ש.
והנה בגמ' ברכות (נה, ב) איתא "אמימר ומר זוטרא ורב אשי
הוו יתבי' בהדי הדדי אמרי כל חד לימא מילתא דלא שמיע
לי' לחברי', וכו', פתח אידך ואמר האי מאן דעייל למתא ודחיל
מעינא בישא לנקוט זקא דידא דימינ' בידא דשמאל' וזקפא
דידא דשמאל' בידא דימינ' ולימא הכי – אנא פלוני בר פלוני
מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא בי' עינא בישא".
והעיר בזה המהרש"א בח"א, דמילא להנך ב' מקרים ראשונים
דהוו בזרעו דיוסף נחא, אך הכא הלא אינו מזרעא דיוסף,
דאיירי בכל מאן דעייל למתא. ובאר בתרי אנפי, או דכך הוא
הלחש כנגד עין הרע, ומועיל לחש זה אף לאשר אינו מזרעו
של יוסף, או דכל ישראל נקראו ע"ש יוסף, כדאמר דהמע"ה
בתהילים "נוהג כצאן יוסף", ויעוין כעין תי' זה בהגהות היעב"ץ
אלא דהוא יליף לה מפס' אחר ע"ש שסיים דבריו "אבל יש בו
סוד נודע ליודע חן, כי הוא נושא משך הזרע לבית ישראל וזהו
מזרעא ולא אמרו מבניו".
והנה בגמ' הנזכרות בבני יוסף ובר' יוחנן חזינו דלא היו צריכים
לומר זה הלחש, ולתי' הראשון א"ש בשופי, דכל מה דבעינו
ללחש הוא למי שאינו מבני יוסף, אך כל דמזרעא דיוסף קאתי
לא נזקק לאמירה כלל. ברם לתי' בתרא צ"ת. דאי כל ישראל
נקראו על שמו, אמאי בעינו כלל לאמירה, הלא ממילא לא
שלטא בם עינא בישא. אלא ע"כ צ"ל דנקראו על שמו אך אינם
מזרעו, וא"כ היא גופא צ"ב מאי מועילה האמירה ליחסם ליוסף
הצדיק. ואל תאמר שכך הוא הלחש, דזהו הלא ביאורו הראשון
של המהרש"א. והוא צ"ל.

הרב יוסף דויטש בני ברק



תמימה בספה"ק סידורו של שבת

ארומע"כ מערכת הגליון הונדע לשם ולתהלה בע"י
בלמדי את הספה"ק סידורו של שבת שורש ב' ענף ב' עלה
י' [במהדורה הישנה נשמט הסימן לעלה י'] לא ידעתי לשית
עצות בנפשי שכתב כדברים האלה: "תורת ה' תמימה משיבת
נפש (תהלים יט, ח) ולדקדק מה זה "תורת ה'" לשון רבים".
עכ"ל.
ולא זכיתי להבין דבריו הק', דהלא בפשטות ביאור הפסוק
הוא התורה של הקב"ה ולא לשון רבים דאז הול"ל "תורות"
וה' יאיר עיני בתוה"ק.
הכ"ד בברכה שתזכו להפיץ מעיינות החסידות חוצה וע"ז נזכה
לביאת גואל צדק בב"א.

חיים שלו' פריינד
פה עיר התורה והחסידות בני ברק



אמירת פסוקי תורה לפעוטות קודם ברה"ת

יש לומר דכיוון דאין עליהם מצות ברכת התורה ואפילו אם יש לאב חיוב חינוך ברכת התורה כמו חיוב חינוך בלימוד התורה, עכ"פ בקטנים שהגיעו לחינוך, זהו רק אם האב לומד אתם ומברך אתם, אבל לעצמם אין בכלל חיוב מצוה של ברכת התורה, ואפשר אם האב בעצמו אומר אתם הפסוקים האלו עוד פעם בהגיעו לחינוך יש כאן שאלה אי משום דמקיים עכשיו החינוך לת"ת אם חל עליו גם חינוך של ברכת התורה, או אפשר דלימוד הנלמד מטעם חינוך אין כאן דין ברכת התורה – עכ"פ בפעוטות שלא הגיעו לחינוך בוודאי אין כאן שום שאלה דמותר – ואין לדמות לשאר איסור דהם פטורים דהא עכ"פ האיסור הוא עצמיות של האיסור רק הם פטורים מהאיסור הזה, אבל כאן אין איסור בעצמיותו אלא מפני שהוא עוד לפני ברכת התורה וקטן שאין חיובו בזה אין בזה איסור, ואפשר תלוי בזה אי מותר ליתן לקט לאכול לפני קידוש ועיין בזה בשו"ע.

אביגדור שלמה גייגר

ר"מ ישיבת ויז'ניץ - בני ברק 03-6741466



לכבוד מערכת אסופות הרמטה

רציתי להעיר במה שהעיר אחד הכותבים אודות מצות מעקה דלכאורה הוי מחמת סכנה וכיצד מברכים עליה, והביא דברי התוס' בחולין, חבל שלא דקדק להביא דבר בשם אומרו, כפי שמעיר המהר"ם בגיליון שם, דהוא אינו מדברי התוס', עכ"פ לעיקר דבריו יש לחלק ולומר דכל כוונת התוס' לדבר שחכמים תקנו, ותיקנוהו מפני הסכנה דע"כ אין מברכים.

ברם אמצוה דאורייתא לא קא רמי כלל. והוא פשוט. וראיתי בתורה תמימה שם שעמד בזה.

ידידי הרצליך בני ברק



לכבוד מערכת "אסופות"

ראשית לא אמנע טוב מבעליו ואומר כי נהנתי מאוד מקובצכם מלא התוכן.

ברצוני להעיר על מאמרו של הרב ישראל דנדרוביץ (בגליון מס' 2) שהחכימני רבות ורב לו תודות. ברם מש"כ להקשות על בעל תורת המנחה ועל הרד"ל מדברי הרמב"ן בפי' עה"ת, נראה לתרץ בפשיטות, דאין שום ראייה מדברי הרמב"ן ביחס לשאלה האם יש זהב בא"י, ד"ל דכוונת הרמב"ן ז"ל דהתורה לא מזכירה אלא מה שבלעדיו היה חסרון, אבל לא צריכה להזכיר מה שאם לא היה לא נחשב היה לחסרון, וא"כ יתכן שבאמת יש כסף וזהב בא"י.

ומאידך מה שמביא בעל המאמר שליט"א ראייה דיש זהב בא"י מהפסוק "וכסף וזהב ירבה לך", נראה דאין מכאן כלל ראייה דמסתבר דכוונת הקרא דע"י מכירת גידולי א"י וגידולי גידוליה, יתעשרו, דהגויים שסביבות א"י ירצו אליה כספם וזהבם.

אלהיו דניאל בוקארה עיה"ק ירושלים

משיבין ועונין



זהבה של ארץ ישראל

לכבוד מערכת אסופות

במאמרו המלומד מצטט הרב דנדרוביץ ("חקור דבר") את תלמיד הרשב"א שכותב שהפסוק בספר איוב (כ"ח) "ועפרות זהב לו", מדבר על ארץ ישראל, והכותב שואל מנ"ל להראשון, ומהפסוק שאחריו "נתיב לא ידעו עיט ולא שזפתו עין איה" משמע שהמקום לא ידוע. עד כאן דבריו.

ונראה לומר שהראשון מסתמך על הפסיקתא דרב כהנא (פסקא כ"ט פסקא אחריתא דסוכות, בדפוס מקיצי נרדמים – באבער עמ' קפ"ז ע"ב אות כ"ז) שלומד את הפסוק בתהילים (ס') "אעלוזה אחלקה שכם ועמק סוכות אמדד", דקאי על סדום (לפני המהפכה), שהיו בה סוכות של כל מיני אילנות פוריים וזה הי' אמור להתחלק לשבטים, והפסוק של איוב על העופות הטמאים קאי על כיסוי הסוכות, שענפי האילנות היו כל כך עבים עד שהעופות לא היו יכולים להחדיר מבטיהם לפנים. (הפסיקתא הזאת מובאת בילקוט שמעוני פ' אמור, סוף אות תרנ"ג אלא שהפסוק מאיוב הושמט שם). נמצא שמהפסוק שכותב המאמר שואל על הראשון אדרבה משם מקורו של הראשון לומר שהפסוקים באיוב מדברים על מקום בארץ ישראל היינו בסביבות סדום.

בכבוד,

נתן בהגר"י קמנצקי. ירושלים



אמירת פסוקים לקטנים וכוונה בזכירת יצי"מ

כבוד מערכת אסופות מדור משיבין ועונין

במה דהעירו היאך אומרים פסוקים עם פעוטות קודם ברכת התורה והא ספינן להו איסור בידיים. הנה ידוע מש"כ בחי' מרן רי"ז הלוי בשם הגר"ח דאין איסור ללמוד ללא ברכות התורה, אלא רק דהוי מצוה לברך על התורה וכע"ז כ' המנ"ח והקה"י ועוד, וכן הובא בספר "פניני תפילה" (שזה עתה י"ל) דעת מרן רבינו הגריש"א שליט"א, כ"פ להלכה, וא"כ פשוט דלא הוי ספיית איסור בידיים.

עוד במה דהעירו דלכא' בזכירת יציאת מצרים צריך לכוון פי' המילות וצ"ע, שהפוסקים כתבו שהכוונה מעכבת רק בשמע ישראל, בברכת אבות ופותח את ידך. ולא הזכירו גם הפס' "אני ה' א' אשר הוצאתיך וגו'". ע"כ. הנה גף ההערה צודקת, אך אינה מדויקת, דבספר פניני תפילה (עמ' ע"ג) הביא ממרן רבינו הגריש"א שליט"א דבאמת לא די שמזכיר יצי"מ בפיו, אלא צריך שיזכור גם בלב והיינו שצריך לזכור את הענין, שצריך לדעת באותה שעה שמזכיר יצי"מ, אך א"צ לפרש פי' המילת. דפי' המילות מעכב רק בפס' הראשון של ק"ש, עכ"ד ע"ש.

וא"כ מה שכתבו הפוסקים שהכוונה מעכבת רק בג' מקומות הנ"ל, אינו ענין להכא, דהתם צריך לכוון פי' המילות ממש, ובזכירת יצי"מ צריך רק לזכור בלבו הענין של יצי"מ.

בברכת התורה

מתתיהו יצחק לפ

אשדוד



אמירת פסוקי תורה לפעוטות לפני ברכת התורה

הרב חיים קוגל שליט"א העיר בגליונכם על מה שנהגו לומר עם הפעוטות פסוקים כמו ראשית חכמה לפני ברכת התורה. והרי תגובתי: מה שכתב שיש בו משום ספייה וודאי אינו ספיית איסור אלא ביטול מצוות עשה. ואף שהוא עשה אין בו משום מצוות חינוך משני הטעמים שכתב במג"א בסימן שמ"ג א. כיון שכל דבר שהוא מצווה אין בו משום מצוות חינוך, וכמו שמלמדים לקטן לתקוע בשופר בר"ה, ואין בו ביטול החינוך לאיסור דרבנן שגזרו על התקיעה ביו"ט כיוון שמחנכו לידע איך לתקוע שהוא מצווה. ולפ"ז גם כאן יש בקריאת אלו הפסוקים מצווה ואין בכך ביטול מצוות חינוך (אלא שאכתי מה אכפת לנו לשנות הסדר ולאומרו אחר ברכת התורה כראוי, וכפי שהציע הכותב שליט"א)

ב. עוד כתב המג"א שאין חיוב חינוך אלא על המצווה עצמה ולא על איסור שקודם אליה, ולדוגמא בקידוש מחוייב לחנכו לקידוש ואין מחוייב למנוע ממנו לאכול קודם, וא"כ גם כאן מחוייבים לחנך הקטנים לעצם מצוות ברכת התורה ולא לפרט של המצווה שאסור ללמוד לפני הברכה (ואמנם גם זה יש לדחות ולחלק שכאן עצם המצווה היא לברך לפני ברכת התורה משא"כ שם שהוא פרט נוסף שלא לאכול) וכמובן כל ההיתרים הללו הינם לקטנים ולא לגדולים.

אריה לייב גלינסקי
בית שמש



לכבוד הקובץ הנפלא "אסופות" שלום וישע רב, וכט"ס.

בגליון ב' (עמוד 43) העיר הבה"ח י.ה. שליט"א שעל מים אחרונים לא מברכים משום דדבר הנעשה משום סכנה אין מברכים, ואילו על עשיית מעקה מברכים, אע"פ שנעשה משום סכנה. יע"ש באורך.

ולענ"ד י"ל על"פ מה שכתב החזון איש (חו"מ ליקוטים סימן י"ט) דעל כרחק חיוב מעקה אינו משום סכנה גרידא, אלא דהתורה חידשה לחוש לסיבת נפילה, דאם לא כן מדוע בית שאין בו ד' על ד' אמות אינו חייב בעשיית מעקה, כמבואר סוכה (ג, ע"א), וכי גרע מבור ברשות הרבים, דחייב במעקה משום סכנה. אלא דזהו החידוש שחי' תורה לחוש לסיבת נפילה, והחידוש הזה זה קיים רק בבית. יע"ש.

ולפ"ז אתי שפיר דמים אחרונים הוא בוודאי סכנה, ולכן לא מברכים, ומשא"כ מעקה דאינו וודאי סכנה, לכן מברכים וד"ק היטב.

בברכת כהנים
גמליאל הכהן רבינוביץ
מח"ס "גם אני אודך" בני ברק



לכבוד מערכת "אסופות"

הערות לגיליון ב'
למדור כמסמרות נטועים

בנידון ברכה על דבר שנתקן מפני הסכנה אולי אפ"ל שחיוב מעקה רק כשבונה הבית כדמשמע מתוס' קידושין (ל"ד. ד"ה מעקה) שדווקא אם בנה בית ולא היה בדעתו להשים מעקה עובר בל"ת ד"לא תשים" אבל כשבנה על דעת להשים מעקה או כשנפל המעקה אינו חייב להשים, וא"כ הוי חיוב בבניה ולא מדין סכנה כי מדין סכנה יתחייב גם כשנפל ויש לו רק מ"ע של "ועשית" והוי מ"ע רגילה וחייב מדין ברכת המצוות. ע"כ.

עוד רציתי להעיר בענין מה שכתב הרב גמליאל רבינוביץ', הנה מהגמ' בברכות כ"א. וברא"ש סימן י"ז משמע שמעיקרא בעי לצלווי י"ח בשבת וכדי שלא יבוא לידי צער בשבת התקינו שלא יאמר י"ח, וא"כ אין אפי' ברכה שהיא חשש בטלה כיון שמעיקרא היה צריך לאומרה.

בברכה שתיזכו להגדיל תורה ולהאדירה

יצחק ב. ישיבת בית שמואל



ברכה על דבר שנתקן מפני הסכנה

במה שהקשיתם דלפי הרמב"ם דמברכין ברכה על עשיית מעקה דהוי משום סכנה, למה כתב הרמב"ם בפ"ו מברכות דאין מברכין על מים אחרונים משום דהוי רק מפני הסכנה, ולכאורה סותר עצמו להנ"ל. ונ"ל דכוונת הרמב"ם במים אחרונים הוא אחר דכתב שם בנטילת ידים שחרית מברכין מפני שהוא מצוות חכמים שנצטוונו לעשות כל מה שירודך ולכן מברכין א"כ הכוונה הוא דטעם הברכה משום שהוא מצוה, ואח"כ כתב דבמים אחרונים כיון שאינו אלא מפני הסכנה לא הוי בגדר "מצות" חכמים אלא "תקנה", ולכן אין מברכין וממילא בפשיטות דעל מעקה דהוי "מצוה" בודאי מברכין.



ברכה על דבר שנתקן מפני סכנה

לכבוד מדור "משיבין ועונין"
שבגליון "אסופות" הע"י,

אפתח בשבח אכסניה, אכסניה של תורה, מלא וגדוש במילי מעליותא, תורה מפארה בכלי מפואר, וראוי לברך עליו ברכת הנהנין לכל הדעות. ברוך ומבורך.

והנה בגליון לחודש אב, הקשה ה"ה י. ה. נ"י מדוע פסק הר"מ דעושין ברכה על מצוות עשית מעקה, והא הוי למנוע סכנה, ומצינו במחבר דעל מצווה שנתקנה מפני הסכנה אין מברכין. (ולא ידעתי מפני מה הפליג (מ)הנשר הגדול הי ניהו הר"מ ז"ל דכותב ג"כ בהלכות ברכות פ"א ה"ד עד למרן המחבר).

וברכת ברוך שכוונתי יכול בוודאי המקשן הנעים לברך, לאשר כיוון לדברי הרבה מהאחרונים, שמקשים כן.

ואציינה בכאן אתירוצי הפמ"ג (בפתיחה להל' נט"י) תירוצ א', דלא הוי ברי סכנתא כאן. ועוד דשאני הכא דהוי מדאורייתא. וע"ע בספ' ברכת אברהם (טריוויש), פני מבין אר"ח ס' ח' ד"ה דכוונתו, לבושי מרדכי ח"א ס"ג אר"ב, מנ"ח מ' תקמ"ו, ילקוט הגרשוני ס' קפ"א, ברכה לישראל ברכות פ"א ד"ה ונ"ל, יצחק ירנן פ"ח ה"ב, פרי השדה ח"ב סי' ס"ב.

ואסיים בברכת הדיוט שתזכו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה בגליונכם.

יוסף ברוך בענזין

רב דקהל תועפות הר"ם בית ישראל – ירושת"ו



לכבוד ירחון "אסופות"

של' רוב ברכה

עבור מדור 'משיבין ועונין'

בדבר מה שהעיר הר' י.ה. משיבת מנחת יצחק, מדברי הרמב"ם פ"א ה"ח מברכות, דמברכין על מעקה, והו"ד בפ"ת חו"מ תכ"ז סק"א, ואע"פ שהיא מצוה למנוע סכנה, וזהו שלא כדברי התוס' חולין ק"ה א' ד"ה מים, שכתבו דאין מברכין על מידי דכל עיקרם לאצולי מסכנתא.

ואי לאו שסבר הרמב"ם כהתוס', היה מקום לומר דגברא אגברא קא רמית, והרי באמת יש מהראשונים הסוברים שאין מברכין על מעקה עי' רוקח הל' ברכות סי' שס"ו ועוד ראשונים (ועי' בס' בירור הלכה חו"מ בענין מעקה שהאריך טובא בכל השיטות בזה). אבל באמת דלהדיא כתב הרמב"ם שם קודם לכן בה"ח כטעם התוס'.

אכן כבר עמדו בזה הרבה אחרונים ז"ל, יעוין ברעק"א בחולין שהק' כן ולא יישוב. אמנם עי' מש"כ הפמ"ג בפתיחה להל' נט"י במ"ז, וז"ל "וצ"ל במעקה אע"פ שהיא משום סכנה, אינו בבירור שמא יארע שיפול הנופל, והוה מ"ע, מש"ה מברכין עליו, משא"כ היכא דשכיח וברי היזקא. ועוד י"ל מ"ע מן התורה מברכין אף בסכנה, ושאיני הני דרבנן ומשום סכנה" עכ"ל.

והביאור בתיורוצו הב', דבמידי דתקון רבנן לא שייך להפריד ה'שורש' מעצם התקנה, כיון שכל עיקר התקנה הוא להציל מהסכנה, והלכך בכל מה שתקנו חכמים מצד סכנה, מעיקרא לא תקנו הדבר ע"מ שנברך עליו, ומשא"כ במצוה דאורייתא כמעקה וכי"ב, כיון שעצם הדבר הוא מצוה, תו לא אכפ"ל מה ששרשו הוא מצד סכנה.

ומדויק זה ברמב"ם שם, דמה שכתב בה"ד שאין מברכין על מידי דהצלה מסכנה, אינו קאי על כל המצוות כולן, אלא רק על מצוות של דבריהם, דהוא המשך מהלכה ג' שם שכתב "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים..." ועי' קאי בהלכה ד'. [וראיה קצת גם ממה שהביא הדוגמא של המסנן מים מפני עלוקה וכו', ולא הביא משל תורה ממצוות מעקה, אע"פ דהא דעלוקה וכל שאר הסכנות שייכי לדין מעקה וכפי שהביאם בעצמו בדיני מעקה בהלכות רוצח פ"א ה"ה "הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות וכו' ע"ש]. ועיין עוד תרומים באחרונים בזה, עי' בס' המפתח ברמב"ם שם ה"ד, ובספר בירור הלכה הנ"ל מה שהביא בכ"ז.

י.מ.ק. מודיעין עילית



במה שהעיר י.ה. משיבת מנחת יצחק תמהני עליו מה שלא ראה שהק' כן הרעק"א בחי' עמ"ס חולין שם, דהקשה הך קושיא גופא, דמ"ש מעקה מן מים אחרונים. אמנם לכאורה יש ליישוב בפשיטות דמעקה הוי מצוה דאורייתא ולפיכך מברכים עליה אף דנתקנה לסכנה, וכוונת התוס' היא על תקנה שנתקנה מחמת הסכנה דייקא ולא על מצוה דאורייתא ודוק. וכבר עמד בזה הפמ"ג בפתיחתו להל' נטילת ידים קחנו משם.

הרב ח.ז.

כולל "תורת דבש" בני ברק



ברכה על דבר שנתקן מפני הסכנה / מוחק ע"מ לכתוב במקומו

לכבוד הירחון הנכבד "אסופות" למדור "משיבין ועונין"

א. תשובה לשאלתו של י.ה. משיבת מנחת יצחק תחת הכותרת "ברכה על דבר שנתקן מפני הסכנה" הנה רש"י שם בפ' כי תצא על הפס' "כי יפול הנופל" וז"ל ראויה זה שיפול, ואעפ"כ לא תתגלגל מיתתו על ידך שמגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב עכ"ל.

חזינן דודאי מצוות מעקה לא נתקנה על עצם הסכנה שאנשים יפלו ויהרגו, אלא על זה שאין התורה רוצה שימות על ידך, ולא דמי כלל לק"ש על המיטה דהתם נתקנה המצוה בשביל להגן עלי מפני הסכנה וא"כ אם יהיה ברכה זה יהיה ברכה על תקנה של עצם הסכנה וד"ק ופשוט.

ב. תשובה לשואל אודות מוחק ע"מ לכתוב במקומו: הנה ידועה החקירה אי מה שצריך כל פעם ע"מ לתקן וכדו' האם זה רק מחמת שלא יחשב מקלקל ויפטר או דזה חלק מדיני המלאכה שצריך להתחייב עליה "ע"מ לתקן", וא"כ אפי' אם נאמר כדבריו, סו"ס אי נימא כצד הראשון, א"כ גם במוחק ע"מ לכתוב במק"א יתחייב כי אמנם הוא לא מתקן כ"כ אבל ג"כ אינו מקלקל ולכן חייב, ואולי ג"כ זה הטעם בסותר, ואכמ"ל [וכמו שהוכיח האבנ"ז מרש"י גיטין יט. כצד זה].

אלחנן ב. ירושלים

מערכת 'אסופות' יוצאת בקריאה של חיבה לקוראי ומעייני הגליון הנכבדים:

כל אשר תחת ידו הערה, הארה, תמיהה או ידיעה אשר יש בה בכדי לענין את הקוראים, נא ונא יואיל לשולחה למערכת 'אסופות', לתועלת הקוראים ולהגדיל תורה ולהאדיר, וכפי שכבר דרשו בגמ' (חגיגה ג,ב) כמסמרות נטועים, מה נטיעה זו פרה ורבה אף דברי תורה פרין ורבין. (משיקולי חוסר מקום, נבקש את קוראינו הנכבדים שלא לשגר תגובות העולות על 250 מילים).

ניתן לשלוח לפקס: 02-5605830 או לת.ד. 64461 ירושלים.

מוחזר מיוחד
לקראת תחילת הזמן

בס"ד

בחור יקר / אברך יקר!

ברצונך תמיד לרכוש ידיעות רחבות
בכל מקצועות התורה!?

מה תעשה, וסדרי הכולל והישיבה צפופים
ואינך יכול להתרחב בנושאים בלתי מצויים כל-כך?!



ההזדמנות בידך!

בספר

"נפלאות מתורתך"

תמצא 300 שאלות,
תמיהות והערות,
ותשובותם בצידם

בהם תרכוש ידיעות נוספות
ותרענן את הישנות

עתה, בחנויות הספרים המובחרות!

הפצה ראשית: ללמוד ספר



עבודה שבל

דרשו חז"ל, 'ולעבדו בכל לבבכם - עבודה שבלב
זוהי תפילה'. היינו, כי תפילה, לבד מהיותה 'מצוה',
אף 'לעבודה' תיחשב. יום יום, שלוש פעמים,
עובדים אנו את אבינו שבשמים, ומוטל עלינו להשתלם בעבודה
זו, לידע ערכה של תפילה, להבין עומקה ופירושי מילותיה.

במסגרת המדור המוקדש לעט קוראי 'אסופות', תיוחד פינת 'עבודה שבלב' להרגשים
מוסריים של הקוראים, שאלות ותשובות, פירושים וביאורים בעניני תפילה.

ותן חלקנו בתורתך

ראיתי קו' בגליון אסופות על חודש אב במדור דברי חכמים
מאת הגאון הרב יצחק פנחס גולדווסר שליט"א, קו' למה נאמר
"ותן חלקנו בתורתך" לאחר שמו"ע.
הנה שמעתי מדודי הרב יהודה צבי קינד שליט"א, בשם
הגה"ק בעל השפע חיים מקלויזנבורג צאנו זי"ע שגם הקשה
כנ"ל ותיירץ דכשיבנה בית המקדש אזי רוב העולם ילכו לראות
בבנין הבית המקדש ולקבל פני משיח - והשאלה נשאלת
דאם יהיו כולם טרודים בקבלת פני משיח, אזי תורה מה תהא
עליה - מי ישאר ללמוד תורה וכו'. ועל כן מבקשים ותן חלקנו
בתורתך שגם אז נזכה להמשיך להתמיד בלימוד התורה הק'
עכ"ד הק'.

ועוד רציתי להעיר, בענין מה שמצינו דלאחר ברכת שומע
תפילה שמבקשים "קבל ברחמים וברצון את תפילותינו",
חוזרים אנו וכופלים הבקשה בתפילת רצה דמבקשים שוב
"ולתפלתם שעה" - "ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה
תקבל ברצון", והרי על התפילות כבר העתרנו וא"כ היה צריך
להעתיך עתה על והשב את העבודה לדביר ביתך וצ"ע.

לוי יצחק גייגר וז'ניץ - בני ברק

במה שהקשה המשגיח דאור ישראל גרי"פ גולדווסר
שליט"א, אמאי אומרים ביה"ר שאחר תפילת שמו"ע
שיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך", דמה
ענין הא להא, שמעתי לפני זמן מה ישוב נפלא. דהנה ידוע
מה שמבאר האר"י הק' ומובא בספרים דלכל אדם ואדם
ישנו יעוד ותפקיד משלו, חלק משלו בתוה"ק, דזהו "ותן
חלקנו בתורתך" החלק שלנו, המיוחד לכל אחד ואחד
מאתנו. והנה אחד הקשיים בעבודת ה' הוא שכהיום הזה
נמצאים אנו במצב של הסתר פנים, שאף אחד אינו יודע
מה חלקו בתורה ומה יעודו ותפקידו, אמנם בדורות עברו,
עת היה בית המקדש על מכונו, היו יכולים לילך להיוועץ
באורים ותומים, היו יכולים לשאול את הנביאים ואף אצל
הסנהדרין הגדולה.

ומעתה הרי דזו היא הכוונה - "שיבנה בית המקדש במהרה
בימינו" - או אז, יוכל כל אחד להיוועץ מהו חלקו שלו בתורת
ה' ועל כך אנו מזכירים - "ותן חלקנו בתורתך". עד כאן מה
ששמעתי לבאר בענין זה, ברם איני יודע לומר דבר בשם אומרו,
ואשמח מאד אם יורוני מי הוא בעל המאמר הנפלא הזה.

דניאל שישבני ברק

ברכת אהבת עולם

בברכת "אהבת עולם" לפני ק"ש של ערבית אומרים אנו, "אהבת עולם בית
ישראל עמך אהבת, תורה ומצות חוקים ומשפטים אותנו למדת".
הרי שמזכיר כאן ד' דברים, (א) תורה (ב) מצוות (ג) חוקים (ד) משפטים. ולאח"כ
אומרים אנו "על כן ה' אלקינו בשכבנו ובקומנו נשיח בחקך, ונשמח (ונעלוז)
בדברי תלמוד תורתך, ומצותיך וחקותיך לעולם ועד, כי הם חיינו" וכו' ע"כ.
וצ"ב מדוע כאן כתב רק שלשה דברים, תורה מצות וחוקים, ואת החוקים הזכיר
פעמיים [נשיח בחקך, ומצותיך וחקותיך], ואילו משפטיך שהזכיר לעיל השמיטו
לגמרי, והוא אומר דרשני. ואשמח אם מי מהקוראים היקרים של הירחון ימציאני
טעם לזה.

בברכת התורה ולומדיה

רן יוסף חיים מסעוד אבוהציראעפולה

מלך אוהב צדקה ומשפט

בתפילת העמידה אומרים אנו אומרים "מלך אוהב צדקה ומשפט" וכתב הח"ח
[תורת הבית פ"ח] כמה עלינו להתעורר מכך שהשי"ת אוהב משפט, שצריכים
אנו להיות ראויים למשפט.

ויש לבאר בזה, דהשי"ת אמנם אוהב משפט, אך ברחמי - הוא מקדים מדקה
למשפט, משל לאוהבו של מלך שחטא כנגדו ומעל בכספי אוצרותיו, והושם
במחבוש עד שיפרע סך המעילה, והמלך ברוב רחמיו ואהבתו לחברו חתר חתירה
עד תא המעצר ונתן לרעה ובסתר את הסכום המדובר, וכך יכל הוא בשעת
המשפט לשלם את המוטל עליו.

כך ממש השי"ת ברוב רחמיו אוהב צדקה וחותר חתירה להשיבנו בתשובה שלמה
לפניו, ואחר ששבנו בתשובה בחודש אלול - בא יום הדין שבואנו יוצאים זכאים
גם מצד המשפט.

א.ד. יעקובי מודיעין עלית

כתבנו בספר זכויות

בכמה קדמונים נתבאר שכלל ההצלחה הגשמית מתחלקת לג' ענינים, חיי, בני,
ומזוני. (עי' אוה"ח ו' ה'. אלשיך תהילים קכח א). והנה מבקשים כתבנו בספר חיים
טובים, בספר סרנסה וכלכלה - מזוני, והיכן מבקשים על "בני".

ונראה שנכלל בבקשת כתבנו בספר זכויות, על דרך ששמעתי בשם רבי דניאל
מקלם ז"ל שפירש שמבקשים להכתב עם הזכאים, שעיי"ז יגלגל הקב"ה על ידינו
הרבה זכויות, כמש"א מגלגלין זכות על ידי זכאי, עכ"ד. כך אנו מבקשים
שיזכנו בבנים עוסקים בתורה ובמצוות הולכים בדרך ד', שעיי"ז יש להורים
זכויות ממעשי צאצאיהם, כבאגרת התשובה לר"י ז"ל אות נ"ט כי עיקר
"זכותה" של אשה לעוה"ב כשבינה ובנותיה עובדים את השי"ת ויתעלה
ועושים רצונו ויראים אותו. עכ"ל. ובסנהדרין ק"ד א' ברא "מזכ"י אבא.

יצחק ליסיצין כולל בית שלום - קרית ספר

בבית שלך

אתה מעוניין לקרוא את הדברים המעניינים אותך

לבית שלך

אתה רוצה שיכנסו חומרים בעלי תוכן תורני איכותי



ירחון מאסף
לתורה והלכה, הגות, מחקר וספרות

אסופות

זה מגיע לך, לבית שלך.

ועכשיו מתנה
לכל מצטרף!

לוח המוקצה

אינדקס מפורט
על הלכות מוצקה

או

עדות ליוסף

שיעורי מרן
הגר"ד ליבאוויץ זצוק"ל

ועוד מגוון ספרים לבחירה

5 וגליון 'אסופות'
אצלך בתיבת הדואר

טל. 050-411773

פקס. 02-5605830